

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

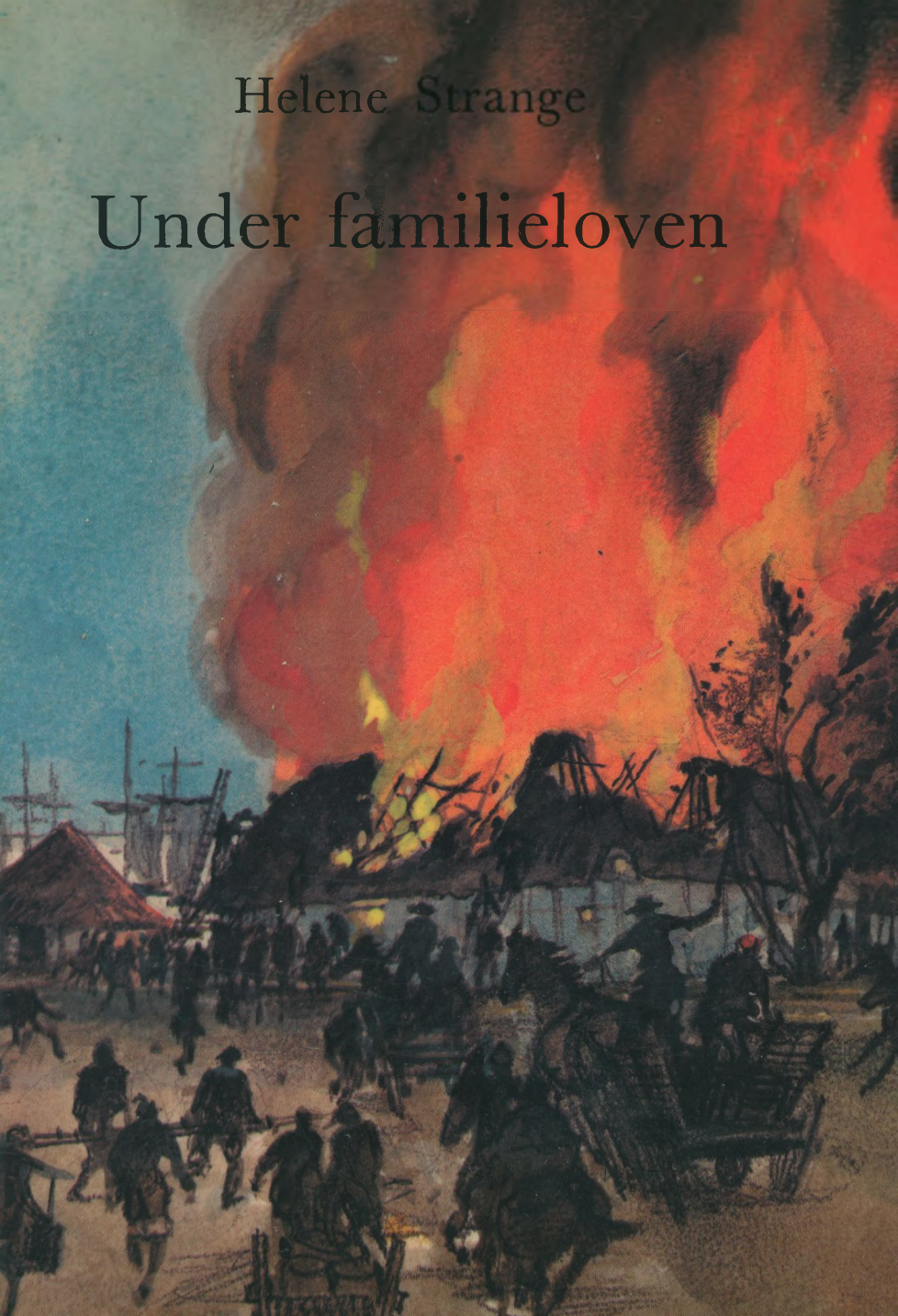
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Helene Strange

Under familieloven

Sværkeslægten : 5
Under familieleven

Helene Strange

Sværkeslægten . 1-8:

Søren Sværke

I fædrenes spor

Slægtens arv

Rodbundne

Under familieloven

Ad pligtens veje

Tro i liv og død

Den sidste Sværke

Prierbøgerne:

Priergårdsslægten

Inger Prier . 1-2

Helene Strange

Sværkeslægten

5

Under familieloven

Normanns Forlag

Sværkeslægtens stamtavle:

Kristen Sværke (gift med Sidsel).

Søren Sværke (gift med 1. Else, 2. Ane, 3. Maren).

Klavs Sværke (gift med Dorte).

Søskende: Sidsel, Else Gren, Rasmus, o. fl. a.

Morten Sværke (gift med 1. Birthe, 2. Bodil).

Søskende: Else Galle, Lisbeth og Karen Stang, Hans Bødker o. fl. a.

Niels Sværke (gift med Grete).

Søskende: Klavs, Kristen Skræder, Maren Galle, Birthe,
Ellen Pipper, Ane Ibs, Else o. fl. a.

Copyright by M. Normanns Forlag A/S 1970

3. udgave, 6. oplag

Omslaget er tegnet af Svend Otto S.

Trykt hos Andelsbogtrykkeriet i Odense

ISBN 87 7032 089 6 ib.

ISBN 87 7032 091 8 hft.

Sværkeslægten 1-11 hft. ISBN 87 7032 105 1

Sværkeslægten 1-11 ib. ISBN 87 7032 104 3

Statsbankerotten var kommet! Hele Danmarks pengevæsen var brudt sammen 5. januar 1813, men værre end før fløj kurantsedlerne landet rundt. Så godt som ingen ting var de værd, men jo mere værdiløse de blev, des mere steg priserne på alle varer, og tallene voksede til det fabelagtige. Rigsbankdalerne rullede så ind imellem kuranterne, og mange kunne ikke holde rede på deres forskellige værdi. De fleste gik om som i feber, og overalt svirrede det med rygter om bankerotten og alle de ulykker, den ville få i sit følge.

Og Norge ville stadig skilles, hed det, og næsten alverdens lande ville føre krig imod Danmark. I venskabeligt forhold stod landet omtrent kun med Frankrig, men Napoleons stjerne var i dalen, så lykken ved det franske venskab var næppe ret stor. Hvad ville blive enden på alt det? Og hvor skulle så lille et land som Danmark kunne væрге sig imod så mange? Og hvordan skulle det kunne klare alt det herhjemme?

Rundt om skreg fattigfolk på brød. Man tiggede, og man stjal og snød, så man aldrig før havde kendt mage. Galt havde det i de sidste år været med bedragerier og kæltringestreger, men det var for intet at regne imod, hvad det var nu. I 1812 havde man troet, at højden var nået med spil og drik og liderlighed og svinde, men alt det grinede stadig hæsligere frem, og moralen sank bestandig dybere ned.

Rank og spændstig og i sin manddoms fulde kraft sad Niels Sværke en søndag eftermiddag med nogle eksemplarer af *Mariboavisen* udbredte foran sig på bordet, og som altid var hele gårdens husstand samlet og lyttede med stor andægtighed til de budskaber, som de ofte mere end månedgamle blade havde at bringe.

I et af de ældste numre læste Sværken den kongelige forordning om forandringen af pengeforholdene. »Statens hidtilværende pengevæsen er rystet i sit inderste, derfor ophæves al forskel på penge og betalingsvæsen både i Danmark, Norge og her-tugdømmerne.«

Ja, hvad hjalp vel det, at alt blev lige tosset andre steder, som det var her!

Niels Sværkes øjne fangedes også af nogle verslinier: »Danmarks konning har og' den skik — ak, den må ærgre folk til døde — ukyndig i al sand politik!«

»Det er dog rædsomt, at de tør skrive sån om kongin!« udbød Grete Sværke.

»Ja, her må de da så have haft trykkefrihed.«

Sværken fik nu fat i priserne. Det var jo også dem, de ventede på i den største spænding.

»Her er dog vist de højeste tal endnu. En hest står for 1700 til 2000 daler kurant, og svin er på 700. Og en holstensk vogn og to heste med seletøj er betalt med 16,000. Et par støvler er oppe på 120, og et pund tvist, som i fjor kostede 7 daler, er nu steget til 40.«

»Jamen man har dog aldrig kendt mage!«

Grete kunne aldeles ikke holde styr på tallene. Da hun i sin tid kom ind på Sværkegården med de 300 daler, havde hun følt sig større end de fleste andre. Det var da omtrent uhørt, at nogen af gårdmandsstand kunne bringe så stor en sum i medgift. Et sådant tal gik som over almindelige menneskers begreber, men nu var det intet. Med stor ærbødighed blev der tidligere talt om en mark, og en daler var en hel kapital — hvor meget mere så ikke 300. Før tog så godt som heller ingen et sådant beløb i deres mund, nu slyngede alle det ud til hver en tid. Og selv om de galne penge intet var værd i forhold til de gamle, så havde de alligevel taget noget af glansen fra dem. 300 daler i medgift og 700 for en fedegrís! Der var noget beskæmmende og nedsættende heri. Fra først af havde hun også næsten ment at kunne knuge de fleste ned med det svimlende tal, nu blev det kun så usseligt ringe ved siden af så mange andre.

Over Grete Sværkes kønne, hovmodige ansigt gled et drag af krænkelser. Det harmede hende, at den svære arvelod, hun havde

bragt med sig, ligesom skulle forringes af de elendige kurantdaler.

Niels Sværke var endnu ikke færdig med prislisen.

»En skæppe salt kostede for en måned siden 36 daler, nu 60, en pot brændevin 3, nu 6, et pund grøn sæbe osse 6, og et pund kaffe koster 38 daler, men kan osse fås for en dansk 24 skilling.«

»Det er jo mæssen til at blive tosset af alle de tal,« bemærkede Else, Niels Sværkes ugifte søster, der stadig gik som pige på gården og nu sad inde i stuen med sit søndagssytøj.

»Ja, her skal regnes med den store tabel.«

Og mæssen med brøk til, når der er så monne forskellige slags penge med hver sin værdi.«

Sværken bredte avisen bedre ud for sig.

»Men dette her er vel da nok noget af det stiveste — 40 daler for et lod jern og 1 daler for en spegesild.«

»En daler for en spegesild!« fnisede Klavs, den ene af tvillingdrene.

Børnene vovede ellers ikke at komme med bemærkninger under oplæsningen eller snakke med i de voksnes lag, men ved at høre, at en sild kostede en hel daler, brast det alligevel for dem. I alle børnenes øre lød det som noget af det mest utrolige af alt utroligt. Det vrimlede jo med sild i Guldborgsund — og så tænke sig, en daler for stykket. I øjeblikket havde de allermest lyst til at blive fiskere med det samme.

Mod sædvane vankede der heller ingen røffel for afbrydelsen. Faderen nænnede ikke rigtig at irettesætte dem. Deres udbrud viste jo, at de fulgte med i det, han læste for dem, og det var ikke til at undres over, at de var betaget af sildepriserne. Selv om de så at sige var vokset op i de galne penges tid og var vant til at høre de mægtige tal, oversteg dette dog det øvrige.

»Her er osse en ordentlig en til købmændene,« sagde han så.

»Her står: Jøderne er hellige og rene sinker ved siden af en kristelig dansk sildekræmmer. Og alt stiger! Høkere, opskruere, optrækkere, eller hvad hele det respektable slæng hedder, som har i sinde at udsuge og ødelægge deres medborgere, er de værste og afskyeligste mennesker siden Kristi tid. Før hed det toldere og syndere, nu høkere og snydere.«

»Ja, der fik disse spekulanthandlere ligegodt læst og på-

skrevet,« sagde Ib, der havde været gift med Sværkens søster Ane, men nu efter hendes død var flyttet ind på Sværkegården og tjente her som karl igen.

Som Ane havde ment, var der intet, Ib hellere ville end tage op hos Niels Sværke, da først hun var død, så hjemmet skulle opløses, og børnene var hentet over på Bødkergården. En knugende sorg havde det været for Ib, da hans unge kone havde lukket sine store, sorte øjne, og en tung dag var det blevet for ham, da hendes søster Birte og farbroderen, Hans Bødker, kørte af sted med hans tre små børn, medens han selv skulle vandre fra Brodtgården, hvor han hidtil havde haft sit hjem, og igen tage ophold i Sværkens karlekammer, men alligevel følte han, at han måtte være dybt taknemlig over, som alt blev stillet for ham.

»Du skal hverken give sengeklæder eller boskab bort,« havde Niels Sværke sagt til ham, »for der er ingen, som ved, hvad der siden kan komme, så det skal du holde, så længe du lever.«

Og som Niels Sværke ville have det, skulle det blive, hans vilje var Ib jo igennem så mange år vant til at rette sig efter, og den skulle også være den afgørende for ham i alle betydningsfulde spørgsmål. De få sager fra det lille hjem var så stillet op på Sværkegårdens loft med nogle gamle sække spredt over, medens Grete havde taget sengeklæderne i forvaring. Om hun fandt det rimeligt og rigtigt, at Niels Sværke hjalp så godt både under Anes sygdom som efter hendes død og begravelse, kendte Ib intet til, men det fik også være hermed, som det ville. At Niels Sværke havde været Ane en god broder og ham og børnene en trofast hjælper og ven i nøden, var det vigtigste.

Grete havde han ikke noget særligt at skaffe med, og så godt som aldrig talte hun til ham, men det var heller ikke hendes skik at henvende ret mange ord til tjenestekarlene udover, hvad arbejdet førte med sig, så der var intet usædvanligt heri. Men hun skældte da heller ikke med ham eller klagede på hans arbejde, så alt det kunne ikke forlanges bedre, særlig når det betænkes, at hun også gik og var halvsyg og aldrig tilfreds med noget.

Og nu var han så her som før, og havde det end været vemodigt at flytte ind i karlekamret ved hestestalden, efter at han var vant til den gode lune stue på Brodtgården, måtte han dog ikke klage. Når det ikke skulle være beskikket for ham og Ane

at leve sammen, burde han være glad for, at han ikke skulle hutle sig igennem tilværelsen og muligvis knap nok kunnet skaffe børnene det daglige brød.

»Og sine små måtte han besøge, når han havde lejlighed dertil.

»Dine børn skal blive ved at kende dig som får,« havde både Birte og Hans Bødker sagt, »og vi skal osse lære dem at mindes deres mor.«

Det var store ting, som der ligeledes måtte skønnes på, og Ib fik næsten altid tårer i øjnene ved tanken herom.

Svigerinden Ane Sofie Skræder havde tilbudt at være hans bøde-kone. Siden moderens død kunne hun ikke mere gå med manden ud at sy, men måtte være hjemme for at passe de mange småbørn, og hun havde så fået nogle tjenestekarle at vaske og lappe om. Så tjente hun lidt med det, og alt var i de hårde og vanskelige tider værd at tage med. For familieskabets skyld var hun imidlertid rede til at vaske og bøde Ibs tøj frit.

»Når jeg skal vaske ilejn, så betyder denne noget, om jeg gnider en skjorte mer eller mindre,« erklærede hun på sin raske, fornøjelige måde, »og sætte en bødeklud på en bukseende eller stoppe et par hoser, skal heller ænne sige ret meget — så kom du bare med det, du har.«

Så snart Ane Sofie blot havde rigeligt med vandgrød og tørt brød til sig og børnene, og Kristen var ude at sy og fik sin gode kost på gårdene, var hun i perlehumør og altid parat til at give et muntert ord og en hjælpende hånd, hvor hun kunne.

Ib var også glad for hendes tilbud om vask og bødning, men gøre det for ingen ting måtte hun ikke. Han ville betale, hvad der var rimelighed for, og glædede sig også ved af og til at kunne forslå nogle aftentimer og hellige eftermiddage hos dem. I sin fritid hjalp han også til med deres brænde og få stoppet nogle huller i taget, eller hvad andet udenomsarbejde der kunne være. Det var jo de ting, som den lille vanføre svoger slet ikke kunne gøre noget ved, og som det ofte kneb for Ane Sofie at få til side, så de var meget glade for Ibs hjælpsomhed.

Den gensidige venlighed var dem derfor til megen glæde, og Kristen Skræder ville også gerne tale med svogeren om halv-søsteren, der ligesom han selv var kommet udenfor gårdmands-standen og derved rykket op fra den rod, hvorfra de var rundet.

Det gav en tilknytning, som ikke alle forstod. Og Ane Sofie havde stedse et lyst og opmuntrende ord at give den unge, sørgende enkemand med på vejen, så han glædede sig altid over timerne i Skræderhuset.

Og nu sad han så her i hyggeligt samvær med Niels Sværke og hele familien og kunne få sin part af det, aviserne bragte. Der var ikke ret mange tjenestekarle eller arbejdsmænd, som noget lignende blev til del, så han havde det trods sorg og savn alligevel bedre end de fleste af hans lige.

Gåbense færgegård var brændt den 6. august 1813. Det havde været en mægtig brand, og en mængde mennesker var strømmet til for at se på de sidste rygende hobe. De allerfleste var kommet for sent til at udrette noget. Inden der rundt om i de nærmeste byer var blevet gjort anskrig med kirkeklokkeklemten og tuden på gade, og udriderne havde været rundt for at tilsige brandmandskabet, var alt forlængst nedbrændt.

Foruden alle de tilsagte var der også mødt en hel skare nysgerrige. En brand var jo i sig selv så stor en begivenhed, at den altid kunne samle tilskuere langvejs fra, og Gåbense færgegård ejede mere tiltrækningskraft end de fleste andre steder. Med sit store landbrug, sit gæstgiveri og krohold og sit posthus var gården noget ud over det almindelige. Igennem færgeforbindelsen mellem Falster og Sjælland var her noget storslået og ejendommeligt, som øvede en dragende magt over falstringernes sind. Hernede lå jo alle kragejollerne og smakkerne, der førte posten og de rejsende over til Vordingborg, og her kom skipperne med deres skuder for at samle det falsterske korn og sejle det ind til København eller måske endnu længere bort. Desuden var der flere andre fartøjer, som ventede på en eller anden last eller havde bragt noget ind, og rundt om vrimlede det med småbåde og pramme.

I Gåbense mødtes også alle prangerne, der handlede med kreaturer og smør og forskellige andre varer, og inde i krostuen var der slået mange handler og drukket næsten utallige lidkøb og indgået en utrolig mængde væddemål. Hernede var der aldrig kedeligt, her var liv og bevægelse. Her slog også som et pust af det fremmede i møde, idet forbindelsen med nabøen bragte

noget ukendt med sig, og det ene lagt til det andet blev Gåbense omtrent både som hoved og hjerte for hele Nord- og Vestfalster.

Niels Sværke havde også været på brandstedet, og om aftenen ved nadverbordet fortalte han om begivenheden.

»Der brændte 40 læs hø foruden en hel del boskab, glas og porcelæn og ti opredte senge.«

Grete for gysende sammen.

»Ja, der kan du se, hvor galt det kan gå! Og det er lige forfærdeligt, som ild kan øde.«

»Ja, der er jo osse nun, særlig af store og fine folk, som begynder at lade deres sager brandforsikre, og det ville osse nok være det rigtigste, hvis man gjorde det.«

»Jamen det koster jo en hel hob penge.«

»Ja, gratis kan manne få det. Men så var man osse sikret og behøvede ænne at tigge nun bagefter, hvis ulykken skulle ske.«

»Men penge kan man vel ænne få forsikret?«

»Nej, men der er jo da osse monne andre ting, der er lige så meget værd som penge.«

»Sølvpenge er vel da noget af det vigtigste af alt!« udbrød Grete.

Hun kunne ikke få tanken bort fra de fire poser med pengemønter, som hun havde gemt på forskellige steder i huset. Hvis de skulle brænde, ville det næsten ikke være til at komme over. Blot ved at tænke derpå var det hende ikke muligt at spise mere, og med en hastig bevægelse lagde hun skeen fra sig.

»Er du allerede færdig?« spurgte Niels Sværke.

»Ja, jeg kanne få noget ned.«

»Fejler du noget da?«

»Å, nej — ænne sån, un som jeg æls plejer, men man bliver så forfærdelig tilmode, når man hører om brand eller tyveri eller noget af den slags.«

Sværken spurgte nu ikke mere. Han kendte nok til Gretes angst, der grænsede til sygelighed, så det var ikke værd at røre mere ved noget af dette.

En tid senere så han i aviserne, at provst Nyrop fra Riserup rettede en opfordring om at bringe en brandselskhjælp til færggårdsforpagter Arnkiel i Gåbense, men han læste ikke stykket højt, da han ikke dermed ville øge Gretes uro. Med det samme

bestemte han, at han ikke ville yde nogen hjælp. Færgegården ejedes af kongen, og som kongens forpagter ville hr. Arnkiel sikkert blive hjulpet på en eller anden vis. De store skulle nok få den hjælp, de behøvede. Værre var det for de små, så havde han noget at undvære, måtte han hellere lade det komme i deres hænder. I hans egen by var der flere, som trængte, og hos hans egen broder, den stakkels fattige Kristen Skræder, var der altid brug for en hjælpende hånd. Efterhånden som alle børnene voksede op, men alligevel ikke var store nok til at komme ud hos andre, krævede de mere både af mad og drikke, og med den lille dagløn og de vældige brødkornspriser var det stadig lige umuligt for en arbejder eller håndværker at holde sig nøden fra livet, hvis de ikke fik støtte andet sted fra.

I ny og næ lod han også forskellige ting glide ind ad døren til dem. Hvor meget de fik, holdt han ikke regnskab med, men gav, så de ikke skulle lide nød. Hvad Kristen skyldte i huset og ellers havde haft af gammel gæld, havde han afviklet, så de nu sad gældfrit i deres hjem, og han håbede også, at blot der atter kom roligere tider, ville den dag igen oprinde, hvor de kunne klare sig ved deres hænders gerning, hvis Kristen ellers beholdt sit helbred, der nu var så nogenlunde.

For Ane Sofie og Kristen havde udbetalingen af gælden været en stor lettelse, men for Niels Sværke havde det kun været en ringe bagatel, når han betalte med de galne penge. Ved så mange lejligheder mærkede han, at Grete mistænkte ham for at holde skræderens oppe, men han lod så vidt muligt hendes stiklerier og snertende bemærkninger glide hen uden at indlade sig på noget mundhuggeri. Når han hverken indrømmede eller benægtede, hvad hun stiklede til, slap han lettest derover.

Men afholde ham fra at hjælpe Kristen kunne hun ikke. Han ville ikke se sin eneste broder lide sult, når han selv sad med to udbetalte gårde.

Som han en gang havde lovet, havde han taget Morten, den ældste af broderens drenge ned hos sig.

»Hvad skal vi vel med den pees, når vi selv har børn nok,« havde Grete sagt, da hun hørte, at drengen skulle komme.

»Å — der er altid nok, han kan sættes til«.

»Men mest til at få mad.«

»Osse det; men de par skorper, han skal have, kommer ænne til at skade vos.«

»Det ene med det andet bliver vel da altid til noget, og der kan siden blive brug for det hele, når vi har seks at dele ud til. Og det er ænne godt at vide, vun tiderne vil blive for dem.«

Grete var dermed atter inde på noget af det, der stadig drev angsten og uroen op i hende. Niels Sværke søgte varsomt at lede hendes tanker hen i en anden retning, men drengen måtte hun se komme, og både Kristen og Ane Sofie var lykkelige for at kunne sende deres ældste søn i tjeneste på Sværkegården.

»Kan du ænne tage dig lidt af ham her,« sagde Sværken til Ib, da Morten på sine små bare ben en tidlig morgenstund kom travende hjemmefra.

Hans friske, åbne ansigt vidnede tydeligt om den spænding, han var i. På den ene side var han ikke lidt vigtig over at være stor nok til at komme ud at tjene og tilmed komme i tjeneste på Sværkegården, som igennem de få besøg, han havde aflagt der, og desuden fra forældrenes beretninger stod som noget af det største for ham; men afskeden fra hjemmet og ukendskabet til det nye, han skulle ind i, lagde fra den anden side en dæmper på vigtigheden, så det var alligevel en lille forsagt purk, der mødte frem.

Ib var helt bevæget ved at se ham. Han mindedes, hvorledes han selv en kold forårsdag havde stået som drengen der, barbenet og blot med et par træsko under armen, for at gå i tjeneste hos andre. Hvad det betød for et fattigt barn, kendte han så godt som nogen. Der var meget svært at komme igennem, men med sin egen barndom i minde skulle han nok hjælpe den lille her. Det var jo også Anes brodersøn, og han hed Morten som hans ældste søn. Ved at have ham hos sig kom hans egen lille Morten ham så forunderlig nær.

»Jeg skal nok skøtte ham, så godt jeg kan,« lovede Ib, »og jeg vil osse gerne have ham til at ligge hos mig.«

Noget bedre havde han ikke at byde, men for Sværken betød det dog ikke så lidt, og Morten var dermed givet i Ibs faderlige varetægt til glæde for dem begge.

Midt under søndagsavislæsningen begyndte hunden pludselig at gå ude i gården, og lidt efter kom Gretes broder Jens Spur ind i stuen.

»Nå — jeg kommer nok lige tilpas,« sagde han ved at se bladene på bordet, »for jeg er drundet herved for at høre, om der er noget nyt i disse hersens aviser.«

»Ja, nyt og nyt kan jo tages på to måder,« sagde Sværken, »for sker der noget særligt her på Falster, varer det da gerne mindst 8 dage, inden det kommer i avisen, og er der nyheder andre steder fra, går der et par uger eller sommetider mer — og når så avisen selv er omkring en måned gammel, inden jeg får hende, så kan manne just sige, det er helt nyt, man læser. Men på den anden måde — når manne kender noget til det i forvejen, så er det jo nyheder ilejn.«

»Ja, det er jo da svært sån at få besked om så monne ting,« sagde Spurren.

Han havde ellers ligesom Grete fra først af fundet, det var en utidig flothed af Sværken at holde en avis, men ved at høre, at der stod en del om priser på korn og kreaturer og mere lignende, var hans interesse for dem alligevel blevet vækket.

»Står der noget om kornpriserne?« spurgte han efter at have taget sæde ved siden af Sværken på slagbænken.

Kornet var det, der lå ham som de fleste andre bønder mest på sinde. Særlig hvor de drev deres bedrift efter de helt gammeldags regler og uden at have slået lidt ind på kreaturfedning, var det så godt som udelukkende igennem kornsalget, de skulle have deres indtægter.

»Ja, her står, at en tønne rug koster 20 rigsbanksdaler eller 120 daler kurant, og hvede koster 38 rigsbanksdaler eller 231 kurant.«

»Ja, nu skulle man bare haft nun hundrede tønder at sælge,« udbød Spurren.

»Mindre kunne osse gøre det,« sagde Sværken. »Og man behøver junne at have ret meget at sælge for halvvejs at blive millionær, når bare man får betalingen i kurantsedler.«

»Ja — hvad er de vel værd nu?«

»Hver kurantdaler er omkring et par skilling.«

»En daler for en toskilling! Ja, det er til at blive pjokket af!«

»Ja — og en tønde sjællandsk smør koster 250 rigsbanksdaler eller 1500 kurant — og en tønde holstensk er oppe på 332 rigsbanksdaler eller 1900 kurant.«

»15 — og 1900 for en tønde smør!« gentog Spurren et par gange. »Havde man dog osse bare noget her at sælge.«

»Jamen det skulle så helst være af det holstenske,« bemærkede Grete.

»Ja, man kan jo så osse af de priser se, der er forskel på, når smørret er godt eller ej,« sagde Sværken, »så skulle man lægge sig efter smørsalg, måtte man se at få lavet noget, der kunne tage de store priser hjem.«

»Men der kan vel ænne gøres noget særligt ved smørret un at kerne det af den fløde, man har,« indskød Grete.

»Præstin siger, at når holstenernes smør er det bedste, så er det, fordi de behandler deres mælk og fløde bedre end de fleste andre.«

»Behandler fløden bedre!« kom det hvast fra Grete. »Når man sier mælken op i nun rene bøtter og så lader hende stå oppe på hylderne herinde i varmen, så skulle det vel være godt.«

Med en ilter bevægelse greb hun det store stykke gule voks, der lå i sykurven og trak sytråden der henover, så den derved blev let og glat at føre igennem lærredet, hun syede på.

»Men præstin siger, det er luften, som betyder så meget,« forklarede Niels Sværke videre, »så mælken skulle stå i et kammer for sig selv og ænne inde i en stue, hvor man opholder sig om dagen og sover om natten.«

»Ja, så ved jænne bedre, end at du bygger et hus til mælken og så får præstin her hen og hjælpe dig at kerne. — Lad vos så se, om smørret bliver bedre.«

Gretes tråd knækkede. Det krænkede hende, at holstenernes smør var bedre end øboernes. Derfor trak hun for hårdt til under syningen.

»En skæppe salt er steget til 75 daler,« læste Niels Sværke, der nu ikke fandt det værd at strides mere om smørspørgsmålet. »Og her er osse noget om en rejsendes betaling — 2 kopper te er 20 daler kurant, 2 tommer lys 4 daler, værelse 12 — ialt med mad og drikke 86 daler kurant, så det er dyrt for dem, der skal bo på gæstgiveri.«

»Men så kan de jo blive derfra,« erklærede Spurren.

»Jamen det er junne alle, der kan det.«

»Ja, men det er da mest købstadsfolk, der sån kan farte om.
— Og de kan osse sagtens more sig, når der stadig bliver udleveret gratis brød til de fleste.«

»Ja, det er rede at have det på den maner,« skar Grete ind.

»Ja, sån kommer denne ind til bønderne.«

Niels Sværke vendte raslende avisen. Hvor de to søskende dog i mange måder var småtskårne og ondsindede, og aldrig ville de anerkende andre klassers arbejde eller ret. Det var kun ene bønder, de regnede med. Men diskutere alt for meget med dem her i folkenes og børnenes påhør ville han ikke. Grete blev også kun mere opirret af at blive sagt imod. Hellere læse lidt om beretningerne fra Selskabet til Oplysningens Fremme.

»Der er et sengeliggende fattiglem i Lillebrænde, som har lavet 40 dusin træskeer, 88 koste og 17 piskeskafter og derfor fået 16 daler i præmie.«

»Det må være noget, der kan mærkes hos et fattiglem,« bemærkede Spurren.

Sværken lod, som han ikke hørte det, og fortsatte læsningen.

»Der er ligesådan uddelt præmie for fletning af stråhatte i Klodskov skole — for staldfodring hele året rundt — for dyrkning af pil til fletning — kartofler, kålrabi, humle, frugt og urter og forskelligt andet. Og for alt det, der kommer ind under det, de kalder husflid — kurvefletning og rebslåning og mere af den slags, der er præmierne fra 15 til 18 daler.«

»Der skal dog en grov hob penge til alle de præmier.«

»Ja, men det er da morsomt at høre om. Og hvem ved, om der ænne en gang kan komme lidt til disse kanter,« sagde Sværken med et lille nik henimod Ib og den anden karl, der begge drev på med forskelligt husflidsarbejde.

Han havde også været rundt i alle byens gårde og talt både med mændene og karlene om husflidssagen, og flere af de unge havde derefter begyndt at sysle med enkelte ting, som de senere kunne få nytte af. Grete havde ellers været imod, at han befattede sig dermed, men her som på adskillige andre punkter lod han sig ikke rokke.

»Her er så osse kommet en kongelig forordning om, at der

skal være en bogsamling i hvert pastorat,« læste han, »og dertil skal svares 1½ tønne byg fra hver kirke.«

»Ja, det kan naturligvis være meget godt med bøger, for hvem dænne har andet at bestille end læse,« sagde Spurren. »Men vos bønder vil det vist ænne komme til at gavne ret meget — men udgifterne skal vi nok komme til at mærke.«

»Ja, det er da fra bønderne, at bygget skal komme,« begyndte Grete, »men det er jo osse dem, der må punge ud på alle områder.«

»Ja, for de andre øder bare det, de har, men så er de da osse fri for skatterne.«

Niels Sværke lagde aviserne sammen og stak dem op på hænge-skabet. Det var ikke til at læse mere højt, når alt på den måde skulle vendes om og munde ud i dette ene, at bønderfolk var de eneste retfærdige i samfundet og dem, der måtte bære det hele. Vel mente han også, at bønderne trak det største læs og i mange måder blev trykket altfor hårdt, men så ensidigt som de to andre kunne han dog ikke se på forholdene. Der skulle være grænser for, hvor højt man måtte sætte sig selv og sin egen stand, og hvor langt man måtte trække de andre ned. Man burde så vidt muligt søge at give hver sit.

»Stod der æls ænne noget om krigen, og vun det går med hende?« spurgte Spurren, da han så Sværken lægge aviserne til side.

»Å, nej — ænne sån, men du ved vel, at der den 10. juli blev afsluttet en traktat om, at kongin her stadig vil holde med Napoleon.«

»Ja, jo — det snakkes der jo noget om.«

»Men det siger præstin er meget til skade for vos. Og det er jo osse en rædsom hob mandskab, som vi har måttet stille med dernede i det tyske — 10,000 fodfolk og 2000 ryttere, så det er ænne så underligt, at det mæssén ænne er til at få karle her i landet.«

»Nej, det er det junne.«

Spurren havde ingen rigtig samling på noget af det, Niels Sværke talte om, men han ville dog ikke give helt blankt op, da han vidste, svogeren mente, det var noget, de fleste måtte have lidt rede på.

»Vun går det æls hos jer — har I fået købt nun købmandsvarer

ind til nunlunde rimelige priser?» spurgte Grete broderen, da folkene var gået ud for at sysle.

»Vi har lidt,« svarede han, »men man skulle jo have købt meget mere for længe siden.«

»Ja, men man kunne junne vide, at alting sån ville gå så for-skrækkeligt op.«

»Nej, men det var godt dumt, at man ikke i begyndelsen fik ind i store måder, da det var til at betale med små penge.«

»Ja, var man altid forklog som bagklog, ville man selvfølgelig tit bære sig anderledes ad,« sagde Niels Sværke, »men æls for-
resten skal man heller ænne altid puge sammen af det billige køb. For så er man i samme slæde som spekulanthandlerne.«

»Å — det kunne vel ænne have skadet nun, om vi havde ligget med en god portion købmandsvarer,« tog Grete fat igen.

»Skadet kas nok ænne, men vi havde vist ænne været lykkeligere, for så havde vi vel bare ønsket vos noget mere.«

»Man skulle vel nok osse have lov at ønske sig så meget som muligt,« blev Grete irriteret ved, »og bare man forstår at passe på det, man har, så kommer det jo altid til nytte.«

»Ja, men når der hverken er skønsomhed eller tilfredshed på nun områder, så går meget ligegodt den forkerte vej.«

»Jamen det værste er da, når folk øder det, de har,« faldt Spurren ind, »og det er osse forskrækkeligt, så nun valderer med pengene. Forleden dag havde Stubbin og Gårdin været i Stubbe-købing og spillet og drukket så ganske gebommerligt; og piberne tænder de stadig væk med kurantskillings-sedler.«

»Ja, det er der jo flere, som gør, og synes, det er stort, at de kan det. Men selv om sedlerne ænne er ret meget værd, kan jeg donne fordrage det, for penge er det dog ilejn, hvor ringe de end er.«

Grete havde nu rejst sig for at sætte noget på bordet. Ude i køkkenet kom Lille-Else og Kristens Morten løbende med hinanden ved hånden. Hun var altid så glad for at lege med ham, da han stadig var villig til at følge hende. Idet Grete gik forbi børnene, brækkede hun en kageskorpe af og gav Lille-Else. Morten kiggede langelig efter hendes hånd, om ikke der også skulle falde en bid af til ham, men der kom intet. Han var heller ikke nær så sulten, som han så tit havde været hjemme, og de skulle

snart have medaften, hvor han ville få alt det, han kunne spise, så det var slet ikke, fordi han særlig trængte, men bare ved at se Lille-Else få en kageskorpe fik han en underlig svie inden i sig. Hun havde omtrent puttet det meste i munden af en gang, men på den sidste bid var der en smule svedent. Det kunne hun ikke lide, og med sine små rappe fingre pillede hun den halvsorte skal af.

»Det må du have,« sagde hun og rakte den hen til Morten for at få den af vejen. Hun vidste, at hun ikke måtte smide hverken brød eller kage eller andre fødevarer på gulvet, når der ikke var en hund eller kat, som kunne tage det med det samme, og det var her ikke i øjeblikket. Morten tog også gerne imod det, hun ikke ville have, og ved at tygge på den halvbrændte skorpeskal fik han straks den vandede smag af munden.

Kriseåret var slidt hen, og 1814 rundet op. Men stadig var der kaos og forvirring, og nu begyndte priserne at falde. Det øgede uroen og usikkerheden på de fleste områder. Alle ville nu også gerne sælge, men ingen ville købe. Før havde det været, som der næsten intet var at få, nu vrimlede varerne frem, og mange, som af frygt for senere at komme til at mangle havde købt ind i store partier, fortrød bitterligt, at de havde givet de høje priser, når de nu kunne købe det langt billigere. Overalt blev der skældt ud på spekulanthandlerne, som ved at gemme varerne hen havde skruet priserne op, men mangfoldige privatfolk havde ikke været bedre end købmændene, men ågrede også på deres vis med de pund, de havde fået.

Udefra kom så de mangeartede rygter om krigen og fredsslutningen, om afståelsen af Norge og muligvis en ny krig med Sverrig. Men ingen havde rede på noget. Det eneste, man rigtig vidste, var, at kongen og dronningen var rejst til Wien, og der skulle så hele landets skæbne afgøres. I angst og bæven afventedes resultaterne dernede fra, men efterretningerne flød kun sparsomt ind, og efterhånden som dagene gled, slappedes spændingen lidt. På ottende år havde man nu halvvejs levet som på højtryk, og i grunden havde det ulmet og gæret og været uroligt og vanskeligt siden 1801, så det var pinagtigt og oprivende, men tillige sløvende i det lange løb. Og selv om end mange levede i sus og

du og lod syv og ni være lige, slap de dog heller ikke for uroen, da først priserne begyndte at dale. Men enten tallene gik op eller ned, var de stadig det første og det sidste, som alles tanker drejede sig om, og hvor to kom sammen, var det straks priser og penges værdi, de var inde på.

Endelig kom der så et bestemt budskab nede fra Wien.

»Vi har tabt Norge!« lød det fra mund til mund. »Kongen har fraskrevet sig landet den 14. januar.«

Hvor meget det betød, var der mellem menigmand mange, der ikke kunne gøre sig klart, men et helt land tabt vidste de dog var en stor ulykke, som kunne drage uberegnelige følger med sig. Og det tabte land var langt større end hele Danmark, så nu blev der kun lidt for kongen at regere over. Dette tyngede mangfoldige stærkt. Det var synd for den elskede konge, at han ikke mere skulle kunne regere over tvillinglandene, som så længe havde hørt sammen.

På en måde var det næsten sørgeligere for ham end for selve folket. Hverken bønder eller borgere mærkede jo synderligt til, om Norge hørte sammen med Danmark eller ej, men derimod skulle kongen nok lægge mærke til, at han kun havde den mindste halvpart af sit rige tilbage.

Men alle danskere måtte jo prise sig lykkelige over, at de havde en sådan konge som Frederik den Sjette. Han havde jo frelst hele landet. Havde det ikke været for ham, ville der nok ikke have eksisteret noget Danmark mere!

Under dette var det omtrent blevet en stående regel, at der hver søndag eftermiddag kom nogle af bymændene ned på Sværkegården for at høre Niels Sværke læse avisernes meldinger. Oftest kom Spurren.

»I alle de år, vi har været gift, har din broder ænne kommet her så tit som nu i de sidste måneder,« sagde Niels Sværke en dag til Grete, da Spurren just var taget af sted.

»Hvis han kommer for meget, er det jo bedst, der bliver sagt til ham, at han helst skal holde sig væk,« svarede Grete hårdt.

En mørk skygge gled hen over Sværkens ansigt.

»Hvor er det dog strikt at høre dig snakke sån, Grete, og hvad skal det blive til, når der snart aldrig kan siges et ord, un at det optages i en forkert mening.«

»Å — jeg tager vel ænne mere forkert op end de fleste andre. Men jeg synes nok, at når din familie har hængt her på gården til hver en tid, så skulle der heller ænne siges noget om, fordi en af mine kom en gang imellem.«

»Nu blander du noget sammen, som ingen steder har hjemme.«

»Ja, naturligvis er det galt, som jeg snakker, men jeg er nu en gang ænne så klog som du.«

De var ene i stuen, og Niels Sværke lagde sin arm om hendes skulder.

»Grete — skal vi dog aldrig komme til forståelse?«

Hun skubbede ublidt til hans hånd.

»Vi forstår vist hinanden godt nok — —«

»Nej det gør vinne, for vi kan jo omtrent aldrig snakke sammen un at ryge ind i et eller andet, som gør vos forstemte og kede af det.«

Hun rystede atter på skulderen for at unddrage sig hans tag.

»Og alt det er vel så min skyld?«

»Hvor skylden ligger, behøver vinne at rippe op i, men vi skulle se, at læmpe vos lidt efter hinanden, så vi kunne få noget mere glæde ud af livet i stedet for at forbitre hele tilværelsen for vos selv.«

»Jeg mener osse, at jeg altid har arbejdet og passet dit hus, så du kunne være tilfreds med det.«

»Hvad den ting angår, er der vist ingen, der har haft mere tilfredsstillelse end jeg,« sagde han varmt, »for du har været mig så dygtig og stræbsom en kone, så kun få har kunnet stå ved siden af dig. — Men der er vos noget imellem, som ødelægger det bedste af det hele.«

Han ville nu tage hendes hånd, men hun holdt begge hænder fast sammenknuget under sit forklæde.

»Og jeg vil så her sige dig en ting, som vi aldrig har fået gjort op til bunds,« vedblev han dæmpet, »og det er, at lige fra jeg var dreng og gik i skole, har jeg holdt mere af dig end af nun andre, men som jeg var stillet, da vi var helt unge, kunne denne nytte at tænke på giftermål imellem vos. Vi kunne ænne tage livet op som husfolk, men måtte gå hver til sin side for at komme ind i noget lignende det, vi var vant til at leve under. Det ved du jo osse godt selv, og du havde junne taget mig, hvis jeg havde friet

til dig, når jænne stod med en gård — hvorfor kan du så hverken glemme eller tilgive, at jeg prøvede på at sikre mig en stilling her i livet.«

Grete gik nærmere hen imod vinduet og så ud i haven.

»Du synes kas, det kunne være morsomt for mig at se, vun du hev af med Sesle?«

Igennem ord og tone lød endnu al den indestængte skinsyge, der havde pint hende i hele ungdomstiden, da Niels Sværke havde søgt at vinde Ellehavens gård sammen med datteren. Han var heller ikke blind for, at det var et vidnesbyrd om hendes følelser overfor ham, hvilket han på en vis måde måtte glæde sig ved, hvis blot hun ikke så sygeligt lod sig beherske af sin harme over den formentlige tilsidesættelse.

»Nej, det kunne ænne være noget morsomt for dig,« svarede han rolig, »men du ved, af hvilken grund jeg gjorde det, og når du ænne ville have mig, synes jænne, du kan laste mig stort for det andet. Og skal vi så æls snakke om morskab fra de dage, mener du kas så, det ville være glædeligt for mig at se dig som min broders kone, mens jeg selv skulle gå hjemme som karl på gården. Hvis du tænker lidt over på, hvad det vil sige, så kan det være, du osse kommer til lidt undskyldning for, at jeg siden gik ind til Stine Bødkere.«

Grete blev stående tavs med hænderne stadig sammenknuget under forklædet.

»Men nu er alt det forbi,« vedblev han efter en stund at have ventet på, at hun skulle svare, »og nu har vi i flere år fået lov til at leve med hinanden, sån som vi ønskede dengang, vi var helt unge, men ligegodt er der noget, som forstyrrer det, vi burde være glade for — og det skulle vi se at få bort, ænne alene for vor egen skyld, men endnu mere for børnenes.«

Hun så på ham med et halvt sky blik.

»For børnenes — de har vel ænne noget at gøre med dette her. Jeg har aldrig snakket om for dem, hvad der tidligere har været vos imellem.«

»Nej, men de kan nok mærke, der er noget forkert.«

Hun slog nakken let tilbage, som det havde været hendes vane fra den tidligste ungdom.

»Jeg kanne forstå al den snak om det forkerte. Alting går vel

ordentligt og ærligt imellem vos. Hvad mer kan der vel så forlanges?«

»Der kan forlanges noget helt andet — noget af det, som kommer indvendig fra. Men når du altid lader det fra fortiden gnave og aldrig er glad i dit sind, så kaster det skygge over det hele — og du selv lider altfor meget under det.«

»Vun jeg har det, kan du lade mig om,« sagde hun og gik hen imod køkkendøren.

Hun ville nu ikke høre mere, så det kunne ikke hjælpe, han prøvede at fortsætte.

Niels Sværke drog et dybt suk. I al hendes indædte forbitrelse rejste der sig som en uoverstigelig mur imellem dem og gjorde det så svært for dem begge. Værst var det jo for hende selv, men det indvirkede også på enhver, der kom i forbindelse med hende. Ikke mindst på børnene. Særlig mærkedes det på de to ældste, Karen og Hans. De lignede moderen mest, og især lagde drengen, der var hendes øjsten, ved forskellige lejligheder et ondt og egenkærligt sind for dagen.

Dette var Niels Sværke en bitter sorg. Han ville gerne, at den kønne og velbegavede dreng skulle blive en værdig arvtager ikke alene af den gamle slægtsgård, men ligeledes til noget af det bedste hos Sværkerne. Men det så ud til, at han mest slægtede Spurterne på, og hos dem var meget, som han ikke kunne forlige sig med.

Og så Grete selv. Det pinte ham uendeligt, at der stadig skulle være dette underlige isnende kolde skel imellem dem, men bestandig stødte hun ham bort, så han ikke kunne råbe hende op.

Nogle søndage senere havde Niels Sværke just bredt avisen ud for som sædvanlig at lade den samlede husstand nyde godt af højt læsningen, da Spurren igen kom ind i stuen.

»Ja, jeg kommer jo som sædvanlig for at høre priserne,« sagde han straks.

»Ja, de er jo gået meget ned,« svarede Sværken, »men en tønde hvede koster da endnu 18—19 rigsbanksdaler eller 110—114 kurant, så det er da altid noget.«

»Jamen danne, som det har været før. Men vun går det så med kretøvret?«

»Et svin koster kun 80—90 og et slagtenød omkring 100.«

»Ja, her skal faldet rigtig mærkes. Men lige nu har jeg danne noget at sælge, så i øjeblikket kan det være mig det samme.«

Niels Sværke tog en af de andre aviser.

»Her er skrevet noget om de gamle landmålere. De var mest afsatte officerer fra den skånske krig og havde intet kendskab til geometri. De vidste knap nok, hvad der var syd eller nord, øst eller vest, men lagde sig mest efter kvindfolk og åd og drak. Hvis en by ikke ordentligt trakterede, det vil sige bravdrak dem, blev den ordentlig klemt, så det svier til deres efterkommere. Ofte var de fulde, inden de kom ud i marken, og de, der ikke var tilfredse, klemte byerne.«

»Ja, det var en ordentlig snært til de gode karle, og der siges osse, at der ved Nørre Alslev udflyttergårde kommer hver midnat en ildskikkelse, som render fra det ene skel til det andet og aldrig har fred. Det er landmålere, der gav for meget jord til nun og for lidt til andre, og derfor kan han aldrig få ro i sin grav.«

Børnene fø'r gysende sammen. De ville ikke gerne møde sådan en gloende ildskikkelse.

»Her skrives osse, at ved hoffet i Wien, hvor alle de store fredsforhandlinger foregår, der bruger de daglig 130 centner voks til lys.«

»130 centner voks!« Grete lod synålen synke ned i sit skød.

»Det var dog en ukristelig hob lysning!«

»Ja, der sidder dinne med sån nun præse, som vi må nøjes med,« bemærkede Spurren.

»Nej, men de skal nok heller ænne betale det selv.«

»Nej, det kommer vi andre kas til at mærke.«

»Nej, det må jeg æls nok sige!« udbrød Niels Sværke pludselig ved at få øje på en mindre notits. »Her står: Kunsten stiger! Det første forsøg er gjort med et skib, som er blevet drevet ved damp.«

»Ved damp!«

»Ja, og det sejlede en engelsk mil frem og tilbage i 16 minutter og kan føre 2—300 mand.«

»Jamen det er da nødt til at være løgn!« erklærede Spurren.

»Ja, det står her da.«

»Jamen de kan vel osse lige så godt skrive en løgn som sige en.«

»Ja, det kan de vel nok.«

»Ja, og de siger da osse, at der i disse hersens aviser står meget, som ænne er sandt.«

»Ja, det er nok muligt, men den slags som her må der dog være noget om, hvor utroligt det end lyder.«

»Men man synes nu ænne, at noget kan gå ved damp,« indskød Grete, der var meget tvivlrådig over det hørte.

I grunden syntes hun nok, at broderen måtte have ret, men hun vidste også, at Niels Sværke var langt klogere end Spurren, og når det tilmed stod i avisen, kunne det nok heller ikke helt skydes bort, skønt det gik over al forstand med dampen.

Men Jens Spur vidste bedre besked med det hele.

»En gryde kan jo osse dampe, men hun kan danne sejle,« kom det hånlige.

»Nej, men der må vel osse være noget helt andet med dette her,« sagde Sværken, »men æls forresten har vi junne nødig at sidde og trættes om al den slags, som ingen af vos har nun rigtig forstand på.«

Spurren brummede noget hen for sig. Når Sværken ikke ville diskutere længere om den sag, kunne det ikke nytte at fortsætte mere med snakken. Men derfor stod han alligevel på sit, og ingen magt i hele verden skulle få ham til at tro på, at et skib kunne gå ved damp.

Freden var endelig kommet, og folket kunne trække vejret friere. Efter de mange års krigstilstand følte det som en uendelig lettelse, at der helt var fred i landet igen. Selv på de steder, hvor de ellers ikke i nogen særlig grad havde været berørt af krigen, havde den dog hvilet som en knugende mare over det hele. Og stadig var det kongen, som de atter og atter måtte takke for freden og for landets frelse. Lykkelig det land og folk, der blev regeret af en sådan mand!

Men alt stod stedse i pengeforvirringens tegn. Var end kurantdalerne indkaldte og ombyttede med rigsbanksdalerne, spøgede de forrige tal dog bestandig, og mangfoldige mennesker var i stor vildrede med de forskellige penge og priser. Nogle af de ældre regnede endnu efter de gamle ærlige penge, medens flere af de yngre slog om sig med kurantdalertallene, og ind imellem kom så rigsbanksdalerne med navneværdi, som ofte skulle omsættes

efter sølvværdien. Det var altsammen en eneste stor forvirring.

Og priserne gik sommetider op og sommetider ned, og selv om der nok kunne tales om et virkeligt prisfald, var det alligevel så underlig usikkert, så ingen vidste, om de skulle købe eller sælge.

Alle sælgere var bange for at få for lidt for deres varer, og de andre frygtede for at købe for dyrt.

På Sværkegården var alt gået med stadig stigende velstand, og flere og flere smukke og nyttige ting kom bestandig til huse. Børnene voksede og artede sig vel, så udadtil var det hele misundelsesværdigt nok, men den sande indre lykke savnedes.

Gretes sind blev stedse mere bittert og tungt, og med rigidommen øgedes hendes angst og bekymringer. Niels Sværke havde mangfoldige gange søgt at tale hende til fornuft og bibringe hende et andet syn på tilværelsen, men alt forgæves, og han havde forlængst indset, at der var ikke stort andet at gøre end lade hende i fred med sine tanker og meninger, da hun ikke var til at retlede. Det bedste var blot at undgå alle sammenstød for ikke derved at stemme hendes sind til yderligere bitterhed.

For Sværken var det en hård prøvelse, at han således ofte skulle gå som med lukkede øjne i sit hjem og ikke sjældent finde sig i meget, der var ham så stærkt imod, men for den daglige husfred var han nødt dertil. I forskellige tilfælde kunne han på anden vis prøve at afbøde Gretes uretfærdige ord og handlemåde overfor andre, men ikke altid formåede han det og måtte kun lade stå til.

En dag fik de besøg af en fætter til Grete. Han hed Rasmus Kimmer og ejede en gård knap et par mil derfra. Sværken var sammen med folkene og de ældste af børnene ude i marken, så Kimmeren traf kun Grete og Lille-Else hjemme på gården.

»Ja, du ved vel, at min kone er død,« sagde han på sin lidt støjende måde, »og jeg er så kommet for at snakke med jer om hende Else, som I har gående her i hjemmet. Efter hvad jeg sån flygtig kender til hende, måtte hun jo kunne passe for mig.«

»Ja — det kunne hun jo nok — —.«

»Ja, for godt ser hun jo ud, og det gør jeg med, så vi kunne blive et helt pænt par,« lo Kimmeren.

Grete trak svagt på smilebåndet.

»Ja, det kunne I. Og med hensyn til arbejdet, så er Else osse skrap nok.«

Kimmeren slog sig for brystet.

»Ja, og det er ligesådan her! Jeg er osse så knusende dygtig, så vi skulle nok få hende til at skære.«

Det trak igen lidt ved Gretes ene mundvig. Hun led ellers ikke ret megen spøg, men Rasmus Kimmer var hendes søskendebarn og en velhavende og anset mand, så hun kunne ikke slå hans spøgefulde udtryk hen, således som hun ellers mest plejede overfor de fleste andre, der kom med en lystig bemærkning.

»Men det værste er, at Else siger, hunne vil gifte sig,« sagde hun så.

»Å!« Kimmeren blæste det langt ud. »Sån siger alle fruentimmer, indtil den rigtige kommer.«

»Ja, jeg ved ænne, hvad jeg skal tro her, for friere har denne manglet på, og gode tilbud har hun haft.«

»Jamen det bliver noget helt andet med mig! Det skal du nok få at se.«

»Ja — man ved junne — — —«

»Skulle der kas æls være sån noget særligt, som står til hinder?«

»Ænne det jeg ved.«

»Ja, jeg mener, om der skulle være en eller anden snørestøvle, som hun havde fået kig på, og som det så ænne kunne falde i lave med?«

»Nej, det tror jænne. Jeg har aldrig mærket, der har været noget kæresteri med andre, det er vist bare sån en nykke, hun har fået.«

»Jamen det retter sig nok, når jeg kommer,« erklærede Kimmeren, »for hvem kan vel stå for mig, der knap er de 40 og møder med en god gård og kun en dreng på en halv snes år — og så tilmed sognefoged.«

Rasmus Kimmer var så sikker på Elses ja, som havde han allerede fået det.

»Ja, jeg ville være meget glad for, hvis der kunne blive et giftermål af mellem jer,« sagde Grete, »men bliv nu siddende lidt, så skal jeg skikke bud efter Niels.«

Lille-Else blev straks sendt ud i marken efter faderen, og ikke længe efter var han hjemme. Grete tog imod ham ude i køkkenet.

»Kimrin er her for at fri til Else, så nu synes jeg nok, du må se at få hende til at tage ham.«

»Jeg så gerne, at hun kom ind på Kimmeregården, men tvinge hende hverken kan eller vil jeg.«

»Nej, hun har jo altid skullet haft lov at gøre, som det har passet hende bedst.«

»Hvad det angår med hende i det daglige, så retter hun sig godt nok efter det, hun bliver budt. Det er kun med hensyn til giftermål, hun råder sig selv.«

»Men det er da grovheder, hvis hun skal have lov at kassere en mand som Kimrin, og som tilmed er mit søskendebarn. Og jeg havde dog tænkt, at vi kunne slippe hende en gang. Skal hun blive her på gården til sin dødsdag, kan det tilsidst blive et rart inventar for Håns at overtage.«

»Else gør så god gavn for sig, som nun kan forlange — — —«

»Ja nu — men siden!«

»Ja, så bliver der nok en vej ud osse her. — Men send så æls bud efter hende, så hun selv kan komme og give besked.«

Lille-Else måtte nu ud efter fasteren, og Niels Sværke gik ind i Stuen.

»Ja, Grete har kas fortalt dig om mit ærinde,« sagde Kimmere, da de havde hilst.

»Ja det har hun, og hun har nok osse sagt dig, hvad der kan ventes.«

»Ja, hun snakkede noget om, at din søster havde vist nun stykker på porten, men det har man junne nødig at tage sig så nær.«

»Nej — og jeg tænker så heller ænne, du vil tage dig det altfor nær, hvis det går dig som alle de andre.«

»Nej, men lad mig nu prøve at snakke med hende. — Jeg har da friet før og fået ja.«

Kimmeren lo velbehageligt. Han var ikke bange for at træde frem som frier, og den megen snak om Elses uvilje imod et giftermål ligesom yderligere fristede ham til at løbe storm imod den mur, hun havde bygget om sig.

»Det er æls nun gebommerlige tider, vi lever i nu,« sagde han i en let tone, der ligesom skulle vise hans uforknythed, »og pri-

serne står stadig og vipper og ved ænne rigtig, til hvad side de vil falde.«

»Nej, men nedad går de da, og det er osse den vej, de skal, for det er umuligt, at alting kan blive ved at stå i den højde. Men det er junne så nemt at få det hele til at følges ad i nedgangen.«

»Nej, det er det gale ved det, for når bare ens udgifter kunne gå ned med kornpriserne, så var det jo bedst, vi fik lidt mindre tal at regne med over det hele.«

»Ja, det ville være meget sundere.«

»Ja, men det er jo galt for vos bønder, når kornet falder, og skatterne stiger, og købmandsvarer er omtrent de samme. Og folkeløn og daghyrer er altfor høje, men tjenerne vil junne nøjes med en rimelig betaling, og der siges osse, der har stået i denne her Lollandsavis, at tjenestefolk vil heller gå ledige end arbejde for en lille løn.«

»Ja, jeg har nok læst det, og der kan osse være noget om det, men vil man se rigtig på hele stillingen, kan man heller ænne vente, at tjenere og arbejdsfolk skal være de første til at gå ned, for det varede noget, inden de kom op; og det har osse været svært nok for dem i lange tider.«

»Ja, vel så. Og jeg mener osse, at de, der arbejder, skal have, hvad der er rimelighed for, men når de nu forlanger lønninger, der er 4—5 gange så høje som for nun år siden, og de så giver sig til at spille op som storkarle og helst vil overgå alle vos andre, så er det dog for meget af det gode.«

Niels Sværke drak et langt drag af kruset.

»Jeg holder ænne helt med tjenestefolkene, for der er monne af dem, der skammeligt øder det, de får; men jeg mener heller ænne, at vi bønder i et og alt kan sætte vos på den høje hest overfor dem, for der er monne af vore, der heller ænne har handlet med deres, som de skulle.«

Kimmeren slog et par raske slag imod bordkanten.

»Det er sandt nok! Og jeg har osse monne gange set mig gal på nun af mine egne bymænd, når de har sviret og tumlet rundt, men værre er det dog ligegodt, når de begynder fra den anden ende. For bønderne bruger nok meget, men tjenerne øder alt det, de har.«

Niels Sværke havde straks kunnet høre, at Kimmeren ikke for intet var i familie med Spurrens, men der var alligevel noget

mere sundt og tiltalende i hans kæphøje udfald end f. eks. i Jens Spurs hadefulde angreb på alt, som lå udenfor bøndernes kreds. Som det hele stod, ville han i grunden gerne have ham til svoger, men det kunne vist ikke nytte at spekulere herpå. Else giftede sig sikkert ikke.

»Har du hørt, at en hel del nordfalsterbønder har købt deres gårde af krongodset?« spurgte Sværken så for at dreje samtalen hen på lidt andet end det evindelige stridsspørgsmål om tjenestefolk og arbejdere.

»Nej, det har jænne,« svarede Kimmeren. »Men hvad har de så æls givet for gårdene?«

»Egelevernes står til 7760 daler, vedbyernes til 6110 og vålsernes til sån omkring 9000.«

»Og hvormeget er så ud- og indbo vurderet til?«

»Gennemgående til 18—1900 daler.«

Sværken kunne nu høre, at Else var ude i køkkenet, og lidt efter kom hun ind i stuen.

»Ja, det er så min søster, og det er Gretes søskendebarn, Rasmus Kimmer,« sagde Sværken, da han ikke var sikker på, at de kendte hinanden. »Og Kimrin er kommet for at snakke med dig, så I må helst ordne den sag helt ene med jer selv.«

Inden der kunne indvendes noget derimod havde han rejst sig og gik ud i gården. Rasmus Kimmer havde heller ikke noget imod at blive alene med Else, der var blevet stående ved den nederste bordende.

»Ja, du ved jo så, hvem jeg er,« sagde han og rejste sig op, »og du skal så osse med det samme få at vide, at jeg er kommet for at fri til dig og bede dig blive min kone.«

Med et sejrssikkert smil rakte han hånden ud, overbevist om, at hun uden videre ville række ham sin.

Else blev stående ubevægelig.

»Jeg siger tak for tilbudet, men kanne tage imod det, for jeg honne i sinde at gifte mig.«

»Å — sikke noget snak! Hvad skulle sån en pæn pige gå her og falde i frø efter?«

»Ja, jeg har mine grunde, og det nytter ænne at prøve at forandre min mening.«

Kimmeren var nu ved at blive både flov og ærgerlig. Ganske

vist var han såvel igennem Grete som Niels Sværke forberedt på, at han kunne vente sig et afslag, men han havde stolet fuldt og fast på sin egen uimodståelighed og sin gode gårds tiltrækningskraft, så han havde ikke næret gran af frygt for et nej. Men nu stod Else alligevel her kold og stiv, og uden at blinke betakkede hun sig for at modtage hans tilbud. Det var en krænkelse, der bed i ham, og han mærkede også, hvordan blodet steg ham til hovedet.

»Men man kan vel æls nok forandre en bestemmelse,« sagde han så lidt tvungent, »og jeg mener, at når jeg kan byde dig ind på en god ejendomsgård, som denne skyldes ret meget i, så er denne helt at foragte. Og når jænne er ude af trediverne og kun har et barn, så skulle det vel ænne være nun ulykke at komme i lag med mig.«

Ved at fremhæve alle fordelene, som frembød sig i et ægteskab med ham, havde Kimmeren talt sig helt op og stemmen fået en fornærmet klang.

»Jeg mener osse, det må blive godt at gå ind som kone hos dig,« sagde Else rolig, »og havde jeg været ude om et giftermål, så havde jænne betænkt mig på at sige ja — men som det står nu, må det blive nej.«

Hendes uforbeholdne erklæring ligesom lindrede lidt på Kimmerens krænkede forfængelighed, men stødt og halvharm var han stadig. Endnu et par forsøg på at omstemme hende gjorde han alligevel, men alt var forgæves. Hun ville ikke gifte sig, fastholdt hun, og dermed måtte han lade sig nøje.

Underlig slukøret blev han siddende tilbage i stuen, efter at Else var gået. At han var redet ud på frierfærd og havde hentet sig en kurv, ærgrede ham, men hans sædvanlige gemytlighed for nægtede sig dog ikke.

»Ja, her sidder jeg lige så slasket som en våd hund,« sagde han, da Niels Sværke lidt efter kom ind til ham.

»Ja, det gik jo, som jeg spåede. Else vil ænne gifte sig, hvad der så end byder sig.«

»Hun må vel så ænne synes, der er noget ved at komme i hob med vos mandfolk. Men heldigvis ser alle fruentimmer ænne sån på det, og der er sm' æls nok, der gerne vil giftes.«

»Ja, du kan jo sagtens få en kone hende foruden.«

Grete kom nu også ind. Hendes ansigt vidnede om den stærke forbitrelse, der beherskede hende.

»Ja, det er skammeligt, som du er blevet behandlet,« sagde hun til Kimmeren, »men det er ænne sket med min gode vilje, og havde jeg kunnet gjort noget til det, skulle det heller ænne være gået sån. Men det kan junne nytte, når manne har noget at sige. De andre skal jo altid have lov at råde sig selv.«

»Nå, ja — —.« Kimmeren så lidt forlegen ud. Hendes medynk smagte ham ikke rigtig. »At hun skulle tvinges til at tage mig, brød jeg mig ligegodt ænne om. Jeg vil nok have en kone, der kommer så nunlunde frivillig.«

»Goddag!« hilste i det samme Karen bag ved dem.

Hun havde også været ude i marken, men var kommet hjem og skulle nu op i stadsstuen for at hente en dug til at brede på bordet.

»Goddag!« Kimmerens øjne fulgte hende forbavset. »Nej, sikken en stor pige, I ellers har. Hun er jo helt voksen.«

»Ja, hun er osse 17 år og stor og kraftig af sin alder.«

»Ja, tiden løber, så manne ved, hvor hun bliver af. Jeg havde slet ænne tænkt over, at I havde en giftefærdig datter.« En tanke slog pludselig ned i Kimmeren, og uden betænkning lod han den komme frem. »Men kan jeg så æls ænne få hende i stedet for den anden?«

Niels Sværke studsede lidt.

»Nej — hun er jo da kun et barn.«

»Barn og barn,« gentog Kimmeren. »Når hun er over de 17 og henimod de 18, så har hun da trunnet sine børnesko, og der er monne, som ænne når det, førend de kommer i brudeseng.«

»Der er da osse flere af dine egne søstre og andre af sværkegårdspigerne, som ænne har været for gamle, da de er blevet gift,« ivrede Grete, der straks var stemt for partiet.

Få datteren afsat til nogen indenfor sin egen familie huede hende godt, og når hun ikke var kommet i tanker om dette før, var det nærmest, fordi det var gået hende som Kimmeren, at tiden løb, så hun knap havde lagt mærke til, at hun snart havde en giftefærdig datter. Desuden havde hun i øjeblikket været så opbragt på Else over hendes afslag, at hun ikke havde haft tanke for noget andet.

Karen kom nu ind med dugen. Niels Sværke havde en anelse om, at hun havde luret ved døren. Hun havde været temmelig længe oppe i stuen, og hendes øjne skinnede som i hemmelig fryd.

»Nu kan du gå ud og løse Klavs af inde hos den flakkede so,« sagde han, da hun ville til at brede dugen.

»Ja,« kom det lidt kort tilbage.

Karen ville hellere blevet inde i stuen og vartet Kimmeren op end sidde ude i svinestien og vogte den arrige so, der ikke kunne få i sinde at falde i lave med sit nyfødte kuld smågrise. Men faderens bud vovede hun ikke at trodse og uden at gøre indvendinger, men dog med en halvfornærmet mine forlod hun straks stuen.

Rasmus Kimmer havde ikke haft sine øjne fra hende i den korte stund, hun var inde, og han havde også foretaget en hastig vurdering over hende og de forskellige forhold. Køn og rank, lidt knejsende og med megen lighed efter moderen både i træk og væsen tog hun sig godt ud og ville ikke være nogen ilde kone at møde frem med ved gilderne hos slægt og venner. Hvordan hun ellers var til sit arbejde, vidste han ikke, men der var flugt over alle hendes bevægelser, og kendte han Grete og Niels Sværke ret, skulle de nok have lært datteren at tage godt fat. Og selve de gamle Sværkers dygtighed lovede som for de yngres, og komme ind i den familie, var jo netop, hvad han havde ønsket. Om det så blev gennem en søster eller en datter af den nuværende Sværkegårdsmand, kunne være det samme. Rimeligvis var det endda mere fordelagtigt med datteren end med søsteren. Niels Sværke var langt rigere end hans fader havde været, og her var kun seks børn, medens Morten Sværke havde haft tretten, så der var nødt til at blive mere til de første end de sidste. Han kunne derfor sikkert gøre regning på en langt større medgift med Karen end med Else, og til en datter ville der selvfølgelig også blive stukket langt mere småhjælp end til en søster og svigerinde. Fordelen var derfor i enhver henseende på Karens side.

Ganske vist kunne han nok ønsket hende nogle år ældre, og Else havde også passet fuldt så godt til at gå ind som kone for ham og ligeledes til at være stedmoder til drengen, men alt det med alderen ville jo snart rette sig. Bare om tre-fire år ville

dette helt tøseunge være af hende, og den gamle førpige, der havde tjent på Kimmergården i over tyve år og var meget skrap og kendt med alle husets skikke, ville være hende en tro hjælper, så hver en ting i hjemmet kunne komme til at gå som sædvanlig.

»Men hvad mener I så æls om det med mig og Karne?« spurgte han rask.

»Ja, jeg giver da gerne mit minde,« skyndte Grete sig at indføre, »og jeg synes osse, det kan være meget passende, at min ældste datter kommer ind i min familie.«

»Og så du, Niels Sværke? Du sagde jo før, at dunne havde noget imod at give mig din søster, kan jeg så ænne være god nok til din datter?«

»Du er god nok til hvem det skal være,« svarede Sværken, »men jeg holder kun på, at Karne er for ung til at blive gift. Det er synd at tage hele ungdomstiden fra hende.«

»De unge dage er ænne altid de bedste,« indskød Grete skarpt, »og fordi hunne kan komme med til så monne ungdomsgilder som vi andre, taber hun kas heller ænne meget ved det. Der kan osse være noget, som manne morer sig over.«

Hun så med et sigende blik til Sværken, der heller ikke var i tvivl om, at hun sigtede til hans dans med Ellehavens Sidsel. Han sad et øjeblik og tænkte sig om. Frieriet her var jo noget, der ikke kunne fejes til side uden overvejelse. Når Karens ungdom var den eneste hindring for et ægteskab mellem hende og Kimmeren, måtte det hele drøftes nærmere igennem.

»Nu skal jeg sige jer en ting,« sagde han så, »når Grete gerne vil have dig som svigersøn, og jeg kun har den indvending, at Karne er for ung, så foreslår jeg, at du giver vos tid til at tænke vos godt om. Siden kan vi så altid komme tilbage til sagen, hvis det skal være.«

Grete og Kimmeren så på hinanden.

»Ja, jeg har heller ænne noget imod, at vi dupper en kende,« sagde han efter en kort tøven, »men som jeg sidder i det, vil jeg gerne snart have besked, for bliver denne til noget her, så forhører jeg mig et andet sted.«

»Ja, det er kun så rimeligt, og jeg mener heller ænne, vi skal trække tiden særlig ud for dig. Men der er en ting til. Skal Karne

komme ind til dig, så bliver det efter hendes egen fri vilje. Som jæanne ville tvinge min søster, vil jeg heller ænne tvinge min datter.«

»Fruentimmerne har nok et stort ord at sige her i Sværkegården,« henkastede Rasmus Kimmer med et gemytligt nik til Grete.

»I nun retninger,« svarede hun kort.

Hun var ikke klar over, om hun skulle vredes eller glædes ved Niels Sværkes ord. Det var jo kun glædeligt, at han tog så meget hensyn til sin datter, så han stillede hende frit overfor et giftermål, endda hun var pur ung, men det ville også være skammeligt, hvis hun i barnlig uforstandighed skød det gode og ansete tilbud fra sig, og dobbelt skammeligt, om Rasmus Kimmer for anden gang skulle hente et nej der fra gården.

»For din egen skyld mener jeg osse, det må være bedre, at du får tid til at overveje sagen lidt nøjere,« sagde Sværken henvendt til Kimmeren, »for dette her er jo da kun et indfald, der lige er slået ned i dig.«

»Indfald — —« Kimmeren vred sig lidt i det.

»Ja, for når du kom her for at fri til Else, så havde du rimeligvis gennemtænkt det med dig selv, men i samme øjeblik, hun vender sig fra dig, og du ser Karne, er du rede til at tage hende — det er lidt for hastig en bestemmelse.«

»Å ja,« indrømmede Kimmeren, »men jeg er aldrig så længe om at betænke mig, og jeg tror heller ænne, at jeg kommer til at fortryde dette her.«

»Nej, kanske. Men hvad beslutning vi end tager, står vi os ved at handle med eftertanke, og vi kan så allerførst give hverandre en måneds betænkning. Hvis det passer dig, kan du da komme igen, og vi kan så snakke nærmere om sagen. — Men vi skal stå frit til begge sider, og hvis der møder dig noget, som er bedre, så tag det kun.«

Grete og Rasmus Kimmer vekslede atter et forstående blik. De fandt begge, det var et rimeligt forslag.

»I dag om en måned har I mig igen,« sagde Kimmeren. Han ville endnu en gang forsøge heldet hos en Sværkedatter.

Da han havde spist og senere red ud af gården, stod Sværken i porten og så efter ham. De havde ikke tidligere haft ret megen forbindelse med hinanden, så hans kendskab til den hastige frier

var ikke særlig stort. Men ved besøget i dag havde han gjort et helt godt indtryk, og som han nu let og spændstig havde svunget sig op på hesten og i rask trav red nedad vejen, var der noget ved ham, som faldt i Niels Sværkes smag. Han ville ikke være den dårligste svigersøn at få, og med sit gode humør ville han uden tvivl indvirke heldigt på Karen, der syntes at have arvet noget af moderens triste og bitre sind. Og når al denne livlighed kom fra en, der hørte Spurrens familie til, ville både Grete og Karen stemmes helt anderledes over for det, end hvis det kom fra anden side. Hos Grete bandt familieskabet næsten stærkere end heldigt var, men i dette tilfælde ville det nok være af det gode, hvis der kunne bibringes Karen et andet livssyn end det, hun havde fået i arv fra moderen.

Sværken skråede fra porten over imod svinestien. Ved en halv-åben gavlluge stod Karen og kikkede nedad vejen, men trak hastig hovedet til sig, da hun så faderen.

»Hvad ser du efter?« spurgte han.

»Å — ænne noget sån,« stammede hun rød og forvirret.

»Var det efter Rasmus Kimmer?«

»Ja — ham så jeg da osse — han red så rask henad vejen.«

Niels Sværke betragtede hende et øjeblik skarpt, men vendte sig så om mod det store kuld smågrise, der gryntende kravlede rundt om soen, som havde begyndt at falde lidt til ro.

»Nu bliver jeg herude, så kan du gerne gå,« sagde han.

Karen kunne så søge ind hos moderen og gennem hende få fuld rede på, hvad der kunne ventes fra Kimmeren. Han havde ellers først tænkt at ville forelægge hende det med det samme, men bestemte sig så om. Her var det bedst, at Grete fik første ord, så hun kunne få lov at redegøre sagen, som hun fandt det mest tjenligt. Gik alt ikke her efter hendes ønske, kunne hun gerne få i sinde at tro, at han havde fordrejet noget. Og den slags var det heldigst at undgå. Således var han også vant til helt igennem at måtte indrette sig nu for ikke at vanskeliggøre stillingen mere for sig og hende, end den var i forvejen.

På en måde, som han ikke havde tænkt sig det i sine unge dage, havde han fået lært at fare med lempe i mange henseender. Men det havde måske også været til hans gavn, selv om han ikke kunne se det.

Else kom nu ind med et par store spandfulde fedtet opvasker-
vand.

»Er det for tidligt at give soen lidt af det tovand her?« spurgte hun.

Det var ellers hendes eller Gretes bestilling at passe svinene, men når der var lidt særskilt, plejede de altid at spørge Niels Sværke om besked.

»Ja, lad det heller komme ind til de andre søer,« svarede han.

Else tømte sine spande og ville gå igen, men han holdt hende tilbage.

»Jeg tror, det var forkert af dig, at dunne tog Kimrin. Han er vist en flink mand, som du kunne være godt tjent med.«

Else satte spandene fra sig på gulvet.

»Det tror jeg med, men du ved, hvad jeg en gang for alle har sagt.«

»Ja, det ved jeg, og jeg siger heller ænne noget derimod, men jeg tror bare, det for din egen skyld ville være det bedste, hvis du skiftede mening — og jeg er bange for, det ænne skal blive godt for dig at gå her på dine gamle dage.«

»Det kan jeg osse selv godt indse, for Grete bliver jo værre og værre at omgås, og det er sommetider, som jeg hverken kan stå eller sidde hende tilpas — og spydigheder vanker der jo ved hver en lejlighed.«

»Ja, det må være noget som en sygdom, der er kommet over hende, siden hun er blevet sån, og jeg tror ænne, der er andet at gøre, end at vi må gå uden om det, så godt vi kan. Og jeg skal osse nok tage mit. Men slemt kan det blive for dig, særlig hvis den dag skal komme, at jeg ænne er her, og så dunne kan gøre besked for dig som nu.«

»Ja, det er osse det, jeg gruer for, men jeg kan ænne bestemme mig for noget andet.«

»For min egen skyld ser jeg osse gerne, at du bliver. Vi kan junne få nun skrappere end dig, og når du så mener, der ænne er noget, du hellere vil, må du jo på bedste måde indrette dig efter forholdene.«

Else gned sine kolde fingre imellem hinanden.

»Jeg kunne jo nok få lov at komme hen hos en af mine søstre, men det er, som jænne rigtig kan tænke mig at holde til nun

andre steder — her på gården er jeg jo født og vokset op — og her er nær til skoven og stranden — og her har jeg rendt som barn, og det er ligesom jænne kan undvære alt det — og derfor vil jeg så osse hellere bide det i mig, som sån kan komme.«

»Ja, så skal det osse være sidste gang, at jeg prøver på at forandre din mening,« erklærede Niels Sværke, »for nu er du gammel nok til at vide, hvad du gør — men er der æls siden noget, du får sind til, kom så til mig om det. Jeg skal da se at hjælpe dig, så vidt jeg kan.«

De kunne nu høre, at bryggersdøren smækkede, og Else hankede hastig op i sine spande.

»Jeg må vist hellere gå. Grete synes kæs, jeg bliver for længe borte.«

Med rappe trin skyndte hun sig henover gården for at ikke broderkonen skulle få ondt over hendes lange udeblivelse. Grete havde dog nok lagt mærke til, at hun havde været længe om at tømme spandene.

»Har du kas nu været ude for at få dig en sladder med Niels igen,« kom det sårende. »Men det er jo heller ænne noget nyt, at I to skal stikke hovederne sammen, når I kan se jert snit.«

»Her var hverken sladder eller stikken-hoveder sammen,« svarede Else, »Niels sagde kun til mig, det var dumt, at jænne tog Kimrin.«

»Ja, det skulle man vel osse mene. Men du behøver junne at tænke på at blive forsørget, når du ved, der er andre, som vil give dig føden.«

Else svarede ikke. Hun kunne se broderen komme ude i gården, og han skulle ikke høre, at hun og Grete allerede var tørnet sammen.

Da Sværken senere kom ind i stuen til Karen og Grete, var det ikke nødvendigt for ham at spørge, hvordan Kimmerens sager stod. Han kunne på forhånd sige sig, at den unge enkemand ville få det ja, han ønskede. Datterens fine, blussende kinder og den egne glans i hendes ellers kølige blå øjne vidnede tydelig om, at hun hellere end gerne ville ind på Kimmergården. På en måde var han også allerede som helt fortrolig med tanken derom.

Han måtte indrømme, det var en god stilling, der blev åbnet for hans ældste datter, og når dertil kom, at Rasmus Kimmer var

en hæderlig mand og sandsynligvis også ville øve en heldig indflydelse på hendes sindelag, var det vel ikke rådeligt at sætte sig derimod, især når Grete var så fast besluttet på at få partiet i stand. Ved at få Karen ind i et ægteskab var de også dermed friet for de kvaler, som senere kunne følge med en ung piges luner og følelser. Det havde han set nok af med søstrene, så det ville være godt at kunne undgå sligt.

Og idet Karen kom bort fra gården, ville stillingen også i hvert fald foreløbig blive lettere for Else. De to andre pigebørn var endnu så små, at det ikke for det første havde nogen betydning for søsterens forhold, men en voksen datter på gården var noget helt andet, så også af den grund ville det være bedre, når Karen kom hjemme fra.

Men hvor meget der end var som talte til fordel for et giftermål mellem datteren og Kimmeren, og hvor megen forbitrelse han end udsatte sig for hos Grete, ville han dog ikke undlade at åbne Karens øjne for de vanskeligheder, der kunne møde hende i det påtænkte ægteskab. I blinde skulle hun ikke styrte sig ind deri, selv om det måske forekom hende nok så tiltrækkende.

»Din mor har vel fortalt dig, at Kimrin kas kommer igen om en måned,« begyndte han.

»Ja, jeg har forklaret Karne det hele, og hun siger, at hun gerne vil ind på Kimmeregården,« skyndte Grete sig at oplyse.

»Ja, så var det jo heldigt, at Else sagde nej, når I begge to er så stemt for det, der her byder sig.«

Karen blev rød. Hun led ikke at høre, at Kimmeren først havde henvendt sig til fasteren og derpå kommet til hende, da han var kasseret af Else.

»Men når du har så stor lyst til at gå ind til Kimrin,« vedblev Niels Sværke, »så er det vel nærmest, fordi du gerne vil være bondekone og synes, det er stort at blive gift før nun af dine præstekammerater har fået en kærest eller en frier.«

Karen ville ikke se op på faderen, men drejede hovedet halvt om til siden.

»Og det kan jo osse lade svært stort, når man kun er 17 år,« fortsatte han, »men det bliver nok knap så morsomt, når først man er 19—20 og så skal sidde hjemme og kas være barnepige, mens de andre af ens jævnliges går til legs.«

Der kom et underligt flakkende skær i Karens øjne. Hun havde ikke ret mange gange været med til de unges legestuer, men de eftermiddage og aftener, hun havde tilbragt der, stod for hende i det herligste lys. Og alt det skulle hun så forsage.

Aldrig skulle hun kunne muntre sig i det glade lag ved ungdomsgilderne og ved legene. Hun blev næsten en gammel kone med det samme uden nogen sinde at have været rigtig ung.

»Og så er der drengen,« hørte hun faderen sige. »Tror du, det bliver morsomt for en 17 års pige at være mor for en 10 års dreng?«

Karen kneb de smalle læber fast sammen. Der blev nok meget mere ved at blive kone på Kimmergården, end hun havde tænkt sig, og det havde slet ikke set sådan ud, da hun og moderen havde drøftet spørgsmålet. Da havde det været den store gård, den raske, morsomme Rasmus Kimmer og alle de mange værdifulde sager af uldent og linned og messing og malm, som var til huse.

»Og så er der osse forskellen på din og Kimrins alder,« forklarede faderen videre, »han er jo dobbelt så gammel som du, og selv om denne gør så meget i øjeblikket, kan der dog gerne komme en stund, da du vil synes, at den snes år mere end dine egne bliver noget særlig gammelt.«

Karen stod bestandig med sammenkneben mund. Det var mærkeligt, så faderen ligesom kunne tage glansen fra den Kimmergård og det, den havde forbindelse med. Nu så hun pludselig en gammel mand og en stor dreng, som hun slet ikke brød sig noget om, og henne ved en omhængsseng så hun sig selv sidde og vugge, mens alle hendes skole- og præstekammerater gik til legs. Det sidste var måske endda det værste, og nu ville hun give al Kimmerherligheden en god dag for at more sig videre med sine jævnaldrende.

»Men hvis du så kan som se helt bort fra alt det,« sagde faderen nu, »ja så er du friet fra monne bekymringer, som andre må slås med. Så kan du vide din fremtid sikret, såvidt som det æls kan ses, og du behøver ænne at frygte for at komme til at sidde til leje i et hus eller være hjemme på gården som gammel pige mage til det, Else nu har udsigter til.«

For Karen kom der igen ny tiltrækningskraft over Kimmer-

gården, og det hele trak til den side, hvor Kimmeren stod. Her kunne hun straks sætte sig tilrette med to piger under sig. Det var langt bedre end at gå derhjemme ved siden af fasteren i alt grovt udenomsarbejde. I stedet kunne hun blot røre i Kimmerens gryder eller sidde ved sin rok. Og alting kunne hun selv bestemme over. Ville hun en søgnedag tage sig et stykke sigtebrød eller hvedekage, skulle hun ikke bede om forlov, men kunne gnave en bid, når det passede hende.

Og skulle hun undvære ungdomsgilderne, var der alle de andre gilder, hun kunne komme med til. Og Kimmeren var en pæn mand, som nok ville holde sig godt i flere år, og når han blev helgammel, var hun halvgammel, sådan som moderen havde forklaret hende før. Og drengen — Peder, som han hed — var nok en stor hyttel at få til søn, men des bedre kunne han også holdes ude på marken og på loen, så hun ikke fik ret meget med ham at gøre. Heldigt også, at det var en dreng. Det havde været meget værre at blive stedmoder til en halvvoxsen pige.

I det hele vejede moderens fremstilling nu langt mere op end faderens, og der var ikke længere tvivl om, hvad hun ville.

»Ja, beråd dig så med dig selv, så godt du kan,« lød faderens ord tilsidst, »og er der æls noget, du vil snakke med mig om, kan du dristig komme frem med det. Jeg skal råde dig, det bedste jeg ved, og sån går det ligesådan med din mor. Vi vil jo begge to kun dit vel.«

På månedsdagen kom Rasmus Kimmer atter til Sværkegården, således som han havde sagt, og af Karens røde kinder og forlegne smil kunne han straks se, at han ikke denne gang kom forgæves.

»Ja, så skal du snart hedde Karen Kimmer,« sagde han til hende, da han havde fået Niels Sværkes ja.

Hun smilede både stolt og glad ved at høre navnet.

»Og en stor dreng på halvfjerde lispund får du med det samme,« spøgede han og kneb hende i kinden, »det kommer bare an på, om du kan magte ham, for han er en ordentlig klippert.«

»Ja, hun er ung til at gå ind som kone og endnu yngre til at være stedmor,« sagde Sværken, »men du får jo huske på, at hun kun halvvejs er som et barn, så du må støtte hende på bedste måde.«

»Ja, det skal nok gå alt det,« lovede Kimmeren og klappede hende let på skulderen. »Hun er jo en fornuftig pige, og jeg skal nok være god ved sån en lille høne.«

Grete havde dækket bord, og mens der spistes, talte mændene om priserne på korn og kreaturer, der stadig gik ned.

»Men vun er det æls med den ny hærlov fra 1816?« spurgte Kimmeren. »Jeg kom nemlig til at snakke med en mand om hende i går, men der var ingen af vos, som var klar over bestemmelserne.«

»Det indkaldte mandskab skal ligge to år i stadig tjeneste og stå fire i linien og går så æls over i forstærkningen og reserven,« forklarede Sværken. »Og til forstærkningen hører både de, der har været indkaldte, og de, der har stillet for sig. Og alle bliver våbenøvet i ti år og mønstret hvert år. — Og det våbenføre mandskab optages osse i kystmilitsen.«

Kimmeren hørte beundrende efter. Det var ikke hvermands sag at være inde i alle de udviklede love og bestemmelser, som kom særlig på militærvæsenets område. Men Niels Sværke skulle nok have rede på det.

»Og nu fik vi jo da osse denne her ny skoleordning, som de har så travlt med,« begyndte Kimmeren igen, »og hun skal jo være så masende storartet, efter hvad vor præst siger, så nu må vel børnene blive meget mere kloge, end vi andre har været.«

»Det kunne nok osse være nødvendigt, om de lærte lidt mere i skolerne end hidtil, for de fleste steder har det været sløjt.«

»Ja, og nu efter dette her ny skal man jo både hos præst og degn for at melde fødsel og dødsfald og alt sån noget — før kunne man dog nøjes med at gå til præstin om det.«

»Ja, men nu skal der jo føres to protokoller over alle de begivenheder, og bøgerne må ænne være under et tag om natten.«

»Kors dog!« Kimmeren lo smøret. »Kan dinne tåle at ligge sammen.«

»Det er af hensyn til, hvis der skulle blive ildebrand.«

»Ja ild!« udbrød Grete, der ellers ikke havde blandet sig i mændenes samtale. »Det er noget, man allesammen må være bange for; og jeg vågner da osse tit om natten og må ud for at se, vun det står til på skorstenen, for selv om man har set nok

så godt efter, inden man går i seng, kan der jo ligegodt have ligget en glød i asken, som manne har lagt mærke til.«

Niels Sværke svarede ikke. Han havde forlængst opgivet håbet om at få hende bort fra alt det selvpineri, da det kun førte til nye stridigheder, hvis han prøvede at tale hende til fornuft.

Dagen for trolovelse og bryllup blev bestemt, og Grete fik travlt med at stoppe dyner og lave til bryllup. Det var længe siden, Niels Sværke havde gjort gilde, og brylluppet skulle være stort. Sådan ønskede brudefolkene og Grete det, og Sværken ville heller ikke sætte sig derimod. Han havde jo råd til at gøre et ordentligt gilde for sin ældste datter, og de var i gæld til flere indenfor lavet, så det var kun rimeligt, at de ikke her skilte sig ud fra det, der hørte ind under egnens skik og brug.

Kimmeren var næsten ikke af gulvet hverken på de to store bryllupsdage eller ved kokkegildet, og han dansede også med Else.

»Det var godt, at dunne ville have mig,« lo han hende ind i ansigtet. »Nu fik jeg mig en meget yngre kone, og hende kan jeg nok bedre komdere. — Det havde vist ænne blevet godt at dreje sån en gammel kanin som dig.«

»Nej, det er ænne sikkert,« smilede Else, imens hun i sit stille sind tænkte, det var heller ikke vist, at Kimmeren altid beholdt kommandoen over Karen, der ikke for intet var Gretes og Niels Sværkes datter.

Brylluppet blev så forbi, og Karens medgift bragt over på Kimmergården.

»Det er noget, der fylder, hvor det kommer,« sagde Rasmus Kimmer, imens han hjalp til at få kiste og sengeklæder af vognen, »og vi skal nok osse forvare det godt.«

Niels Sværke skulle derpå ind for at få en bid brød og et krus øl, før han kørte hjem. Ved afskeden rakte han Karen hånden.

»Ja, så farvel, min pige, og husk altid på at bruge din fornuft.«

Med små uberegnelige svingninger fortsattes prisfaldet stadig i de kommende år. Snart havde kornet fået et dask, og derefter sved det til fedekreaturerne. Så kunne der komme et lille opsving med kornet, og bønderne begyndte at håbe på lysere tider; men snart kom bagslaget, og priserne gled ned påny og kom under, hvad de før havde stået til. I det hele hoppede alt op og ned som kviksølvet i et barometer under ustadigt vejr.

Tilslidst gled kreaturpriserne helt ned på storm, medens kornet lå omtrent på jordskælv. Efter de gyldne års vanvittige rasen, hvor man stadig havde regnet med den store tabel og tændt piberne ved kurantsedler, var man igen kommet til at vende halvskillingen, før den blev givet ud. Det var svært at komme nedad, og det gjorde ondt ikke at kunne være med i et kapløb som tidligere. Mange ville heller ikke give sig, førend der slet intet var tilbage, men sprængte af sted i afsindig ligegladhed, fast besluttet på at tømme glædens bæger til sidste dråbe.

Andre halede mere i land. De havde også nok fundet det herligt at svinge de høje glas og se stort på tingene, men ud i den bundløse elendighed ville de dog ikke. De begyndte derfor at rebe om, nogle lidt vel sent, men dog tidsnok til at bjerge sig og redde de sidste stumper under forliset, så de om end med besvær kunne slå sig igennem.

Endelig var der også en del, der ligesom Niels Sværke havde holdt sig selv i tømme og forstået at tumle de store tal og derfor sad som holdne mænd og kunne tage imod efterveerne uden at blinke.

Til alle de trykkende byrder, som nu kunne være over landet, kom den store tørke og dårlige høst i sommeren 1818. Vandmangel var der de fleste steder, og fodermanglen truede også, så det var svære og mørke tider at komme igennem.

Til første flyttedag efter Karens bryllup var Kristen Skræders ældste datter Birte kommet til at tjene på Sværkegården. Grete havde ellers været i to sind, om hun ville tage hende eller ej. Hun havde ikke lyst til at have mere at gøre med skræderfamilien, end hun lige var nødt til, men hun vidste også, at børnene deroppe fra var raske og pålidelige og havde et godt skudsmål alle vegne, hvor de kom frem, så det var dumt at lade en dygtig pige gå og risikere at få en fremmed, som ingen ting duede til.

»Jeg bryder mig æls ænne om at blive ved med alt det familievæsen her på gården,« havde hun sagt til Sværken, da der var tale om at fæste Birte, for det er jo snart en stor kodilje altsammen — Else, Ib, drengen og nu Bærde, det er ligesom her skal være forsørgelsesanstalt for hele familien.«

»Hvis dunne vil have hende, så lad bare være,« sagde Niels Sværke.

Han så, der kunne blive mange ubehageligheder heraf, men både Kristen og Ane Sofie ville gerne have deres børn i tjeneste på Sværkegården, og pigen selv var meget forlegen efter at få pladsen, så han ville ikke sætte sig imod det, hvis Grete skulle få i sinde at ville have hende.

»Lad hende så komme da,« havde hun tilsidst sagt, og derved var det blevet.

»Nu er vi så tre par ligedanner,« sagde Klavs den første aften, da Birte var kommet, »for nu er her to Elser og to Mordinger og to Bærder.«

»Jamen jeg vil danne ret gerne kaldes for Lille-Bærde,« sagde søsteren, der stod ved siden af ham. »Jeg vil helst nøjes med bare Bærde.«

»Bare-Bærde!« drillede broderen.

»Å, dit fjols!« Hun vendte sig forarget fra ham om til kusinen. »Så kan vi vel heller sige Stor-Bærde til dig?«

»Ja, I må sm' gerne kalde mig enten for Stor-Bærde eller Gammel-Bærde, ligesom I vil,« lød det godmodige svar, »for det er junne navnet, det kommer an på.«

»Nej, det er mere personen,« sagde Niels Sværke, der sad med Lille-Else på sit knæ. Hun var altid så kælen efter faderen og søgte gerne hen til ham ved hver en lejlighed. Han bøjede sig lidt ned imod hende.

»Kan du så hitte rede i alle de monne ens navne?«

»Ja, det kan jeg da sat,« sagde hun helt vigtig, »for jeg er Lil-Else og faster er Else. Og så er der vor Bærde og Stor-Bærde og vor Mording og Ny-Mording — det er da nemt nok at huske.«

»Og nu er der så mæssen ni Mordinger i hele familien,« sagde Morten.

»Mæssen ni — hvad er det for noget vrøvl?«

»Jo, for nu er der da vos to her, og så er der osse en både hos Pipperens, Gallens Troins, Grens og Edskens og ham på Bødker-gården — og faster Maris sidste lille dreng kommer da osse til at hedde Mording, når de har en, der hedder Jens.«

Morten kendte godt, at den anden søn i familien som regel var sikker på morfaderens navn. Det bød stadig den falsterske bondeslægts uskrevne love.

En søndag fik de uventet besøg på Sværkegården af Else Galle.

»Nej, faster da, kommer I sån gående herover!« udbrød Niels Sværke glad. »Det er rænnok længe siden, det er sket.«

»Ja, nu render manne så let som før,« svarede den gamle, idet hun lidt træt og forpustet lod sig glide ned i stolen, der straks blev skubbet frem til hende, »men jeg syntes, det var så fint vejr i dag, at jeg ville tage turen.«

Men kunne så Mads ænne have kørt for jer?«

»Jo, det tilbød han osse, men nu ville jeg skrå over markerne og gå den vej, jeg plejede, da jeg var yngre. Og jeg fortryder det heller ænne; det gør helt godt at komme til at trine på de kendte steder igen.«

»Men der kan jo osse blive lidt underligt ved at få frisket sån nun gamle minder op.«

»Ja, der kan komme noget af hver slags frem, men det er kas æls ænne altid af det ringeste, der kan trykke en lidt. — Men du var jo æls ved at læse avisen,« slog hun om i en lettere tone, »er der noget særligt i hende?«

Niels Sværke samlede lidt sammen på bladene, der lå foran ham.

»Ja, der står da en hel hob om alle de fallitter, som er rundt om i landet.«

»Ja, nu ramler det nok for alle dem, der fik stablet det altfor

stort op under krigen, men heldigt er det da, at dænne indenfor vor familie blev nun fallittenspillere.«

»Ja, det glæder jeg mig osse over.«

»Men havde vinne haft dig til at tage dem i nakken, mens tid var, havde det nok ænne set sån ud for dem allesammen, som det nu gør.«

»Å —« afværgede Sværken, »havde dinne selv villet, kunne jeg junne holdt dem fra at øde det, de havde.«

»Nej — men havde dunne forstået at åbne øjnene på dem, så havde dinne af dem selv haft forstand til at sætte tappen i tønden, inden øllet var rendt af, så dænne var blevet un bærmen tilbage. — Nu kan vi tage Pipperens. Ham løb det helt rundt for, og Ælne havde fået altfor store nykker og kikket for meget efter stads, så de må vist være glad for, at du fik talt et lille Pavli ord til dem.«

»Ja, jeg kunne jo se, det ville tage en gal ende, hvis dinne sejlede om, og det forklarede jeg dem — og så tog de heldigvis osse efter det.«

»Ja, men du måtte nok ligegodt sætte trumf på for at få dem til at lade nun tønder korn gå til afbetaling af gælden i stedet for til de monne fine sager, de æls havde sat næsen op efter.«

Niels Sværke smilede lidt ved at mindes de dyster, han havde haft med søsteren og svogeren, inden han fik dem til at anvende en sum penge, som han fandt det rettest.

»Og der er Troins,« blev fasteren ved, »Steffin har jo altid været som en stor tosset dreng, ligesom hans far var lige til sin dødsdag — der var det godt, du fik sat Dorthé i gang med at fede nun svin op og så hjalp hende at få dem solgt og betalt gælden der.«

»Ja, men hun er jo osse så fornuftig, så hende var det ingen sag at få til at forstå, hvad det gjaldt.«

»Ja, det er hun, og Ane Troin var osse glad for, at hun havde fået hende til sønekone, så hun kunne stive Steffin lidt af. — Og det kunne hun takke din får for, at det var bleven sån, sagde hun til mig, ret før hun døde.«

Else Galle sendte en hastig tanke til broderen, der havde maget det så godt for sin ungdomselskedes svage søn ved at give ham en af sine bedste døtre til kone.

»Og osse både hjemme hos vos og til Stangens og flere andre steder har vi måttet være glad for dine råd under de galne penge,« fortsatte hun, »for selv om vinne tog så forkert på det, som så monne andre, var dog ingen af vos så forudseende som du og havde ænne fået indrettet vore sager, så godt som vi har, hvis ænne vi havde haft dig at rådføre vos med.«

Ib sad omme på langbænken og glædede sig inderlig over den gamles anerkendende ord til Sværken. De var alle som talt ud af hans eget hjerte. Da Else Galle nævnede, at det ikke havde set således ud for hele familien indenfor gårdmandsstanden, som det gjorde, hvis ikke de havde fået råd og støtte fra Niels Sværke, ville han gerne føjet til, at havde det ikke været for Sværken, ville flere småkårsfolk ligget under i kampen for det daglige brød.

»Og det har jo været til fordel for bymændene, at de har haft dig at støtte sig til,« blev den gamle ved, »for du har jo eksnet med dem ved forskellige lejligheder, så der er jo kun Gårin, som det rigtig kniber for. Alle de andre bliver vel hængende.«

»Ja, jeg tænker, de rider hende af, hvis ænne der støder noget særligt til.«

»Og karlene har du fået svært i gang med det husflidsvæsen; og der er flere af dem, der har fået lavet en grov hob sager i deres fritid. Og kan dinne just sælge det altsammen, så kan det da siden komme dem til nytte på anden manér.«

»Ja, og aftnerne er gået på en god måde, det er kas det bedste af det hele, og jeg er glad ved, at mændene gav sig til at snakke med karlene om det.«

»Ja, men hvem fik mændene til det — og hvem trak i karlene?«

»Ja, det var vi vel flere om.«

»Ja, det var da dig, der gjorde det meste,« indskød Grete, der hidtil havde siddet tavs, »og det er osse en farlig hob tid, du har spildt på det, for snart har der været det ene og snart det andet at rende med.«

»Javel så, men jeg har da såvidt muligt taget det ind mellem stunder, så denne har sinket noget særligt.«

Else Galle vendte sig nu mere om imod Grete.

»Men vun har du så æls haft det i den sidste tid?«

»Å, det er kun dårligt. Jeg kunne sove om natten og har ingen appetit og kan mæssen ænne bestille noget — så jeg er snart ingen ting værd.«

»Jamen det er nu altfor tidlig sån at give op. Hvad skal så vi andre sige, som er så meget ældre.«

»Jamen I har jer helsen, og så betyder denne noget med alderen.«

Niels Sværke sad med hovedet støttet i sin hånd. Det var tungt stadig at høre Grete tale således, men det hjalp ikke, han gav sig til at klage derover.

Ude fra køkkenet lød der nu lidt tunge træskotrin, og Jens Spur kom til syne i døren.

»Nå — her er nok flere søndagsfremmede, men derfor kan man kas ligegodt få lidt at vide fra aviserne.«

»Ja, lad vos bare høre, hvad der skrives,« istemmede Else Galle.

Niels Sværke vendte straks bladet for at finde torvepriserne.

»Hvede står til 10 rigsbanksdaler, rug 8, byg og ærter 7, havre 4, en ko 30, svin 20, får 4 og gæs 1. — Det er da noget af det vigtigste.«

»Ja, men det er dog forskrækkeligt, at dænne er pris på noget mer!« udbrod Spurren, »og vun skal man vel kunne betale alle sine skatter, når dænne kommer penge ind. Og det er knap nok, man ved, vun ens skyldighed skal regnes ud, for snart lyder det på rigsbanksdaler efter navneværdi og så efter sølvet — så det er dog det værste, man har været med til endnu.«

»Ja, indviklet er det,« sagde Sværken, »og her står osse noget om alt det. Den anordnede landsskat skal betales enten i rede sølv eller i rigsbanksdaler efter et forhold af 3 rigsbanksdaler og 24 rigsbanksskilling navneværdi for hver specie eller 2 rigsdaler sølv.«

»Jamen hvem fanden kan blive klog på det!« bandede Spurren. »Det er jo til at blive endnu mere tosset af.«

Niels Sværke var så vant til at høre på svogerens beklagelser og forbandelser, så han svarede ikke altid noget dertil, men lod ham blot skælde ud og læste så roligt videre.

»Fra første august bliver Riggsbanken Nationalbank.«

»Nå — skal der nu laves om på pengevæsenet igen! Jeg synes, det er galt nok, som det er.«

»Jamen kas det så tilsidst kan blive drejet om til det bedre.«

»Bedre!« Spurren fnøs foragteligt. »Nej, det bliver snarere værre.«

Niels Sværke syntes selv, at pengevæsenet var så indviklet og fortvivlet, så der var skellig grund til at klage over alle de mange meningsløse lovbestemmelser og forklaringer, men han kunne ikke lide på den måde at slå følge med svogeren.

»Her er så et par småsnerter, der kan tages lidt om,« sagde han. »Her skrives, at kornprisernes synken har skadelige følger både for bønder og kornpugere — og der er nogle, som går fallit både to og tre gange, men alligevel kører de i kareter.«

»Det er nok en spyen karl, ham, der skriver avisen.«

»Ja, han kan godt få i sinde at stikle lidt.«

Sværken havde nu gennemgået det, som han vidste, Spurren interesserede sig for at høre, og foldede så aviserne sammen.

»Vun går det æls med Marnes tandpine?« spurgte Grete nu broderen.

Hun glemte aldrig at spørge til broderdatteren; Maren skulle jo være Hans' kone og hendes efterfølgerske på gården, idet de to unge som spædbørn af Grete og pigens forældre og farmoder var trolovet på vuggen. Grete var derfor næsten ligeså ængstelig for Maren som for sine egne børn, og nu i den sidste tid havde hun lidt stærkt af værk i tænderne.

»De skabede hule stabe er lige tossede endnu,« sagde Spurren.

»Og snart har hun grød på, og snart krydderpose — og somme-tider har hun varmt salt og en hed teglsten, men lige meget hjælper det.«

»Det er dog ligegodt forfærdeligt for hende.«

»Ja, jeg ville osse have, at hun skulle gå op hos smeden og få trakt de rådne stumper ud, men lige så snart man nævner det, giver hun sig til at brøle og vil ænne af sted.«

»Det er sm' osse en hård omgang at få tænder ud hos smeden,« blandede Else Galle sig i samtalen. »Jeg har selv prøvet det og ved nok, hvad det vil sige, så jeg undrer mig ænne over, at folk vrider fra, så længe de kan.«

»Ja, ham her skal da æls være skrap til det, efter hvad der siges.«

»Han er kas skrap nok, men det var da ligesom han skulle knase kævebenet på mig, så de andre tænder klør slet ænne efter at komme ud på den manér, når først man har prøvet det.«

»Vun har I det æls med vand?« spurgte Niels Sværke senere Else Galle, da de var færdige med at tale om Maren's tandpine og smedens tandudtrækning.

»Ja, det er hos vos som de fleste andre steder, at alle vandingerne er tømte, og der er kun til husbrug i brønden.«

»Ja, det er dog en forfærdelig redelighed med sån en tørre,« klagede Grete. »Det har junne regnet i flere måneder, og skal det så siden få i sinde at lægge til med frost, så vil da både folk og fæ komme til at tørste ihjel.«

»Å, så galt går det nok ænne,« beroligede Niels Sværke. »Vi har da altid fået regn, så det får vi nok osse denne gang, når først tiden er inde til det.«

»Ja vist så,« nikkede Else Galle, »og det hjælper ænne at tabe modet.«

»Nej, det gør denne,« istemte Niels Sværke med eftertryk. »Og her må vi heller ænne særlig klage, for vi har da vand både i brønden og den ene vanding.«

»Jamen det er da hende, der ligger allerlængst borte,« indskød Grete.

»Ja, men det er dog på vort eget, og det er da altid noget. Der er monne, som må hente vandet langvejs fra.« — Niels Sværke drejede sig mere om imod fasteren. »Vi har forresten noget stort og glædeligt i vente. Præstin har sendt bud, at både han og provst Grundtvig fra Torkildstrup kommer herved tirsdag.«

»Nej, kors dog! Så får I store fremmede — men hvad vil de høje herrer her?«

»Sån helt klar over det, er jænne, men jeg har en lille anelse om, at det må være noget vedrørende humlehaven og kas noget med kartoflerne — og jeg tænker mæssen osse, der er lidt med Ib og Jorren for alt det reb, de har slået.«

»Ja, så skal det nok på en eller anden måde blive en stor dag for dig, men du har osse ærligt fortjent det.«

Else Galles spådom kom også til at gå i opfyldelse. Tirsdagen

blev en stor dag for Niels Sværke, og mindet om den kom til at lyse tilbage på forskellig vis.

Tidlig om formiddagen rullede en herskabsvogn ind i Sværkegården. På bagsædet sad både præsten og provsten. Niels Sværke var i helligdagstøjet og rede til at tage imod de fine gæster. Provsten havde en lille genstand med sig, omhyggeligt indsvøbt i et stort tørklæde, som han viklede af, da de var kommet op i stadsstuen.

»Vi er her for på Selskabet til Oplysningens og Industriens Fremme at overrække jer som præmie dette bæger for jer velplantede og velholdte humlehave og for jer kartoffeldyrkning og hele veldrevne landbrug,« sagde provsten. »Og som det sikkert har glædet jer at arbejde med jorden og få de gode afgrøder frem, således har det også glædet selskabet at se denne flid, og vi skænker jer bægeret som vor synlige anerkendelse med ønsket om, at I endnu i mange år må fortsætte med jert dygtige arbejde til gavn og velsignelse for jer selv som for hele vort samfund.«

»Tak!« Niels Sværke tog både glad og stolt imod det smukke sølvbæger, som provsten rakte ham. »Det skal altid blive bevaret som et af mit livs bedste minder, og jeg er vis på, at mine børn vil frede om det, når jeg er borte.«

»Det vil de sikkert,« sagde præsten, »og som bægeret vil kunne bevares ned gennem tiderne, således vil jert navn leve videre ikke alene i slægten, men også i jer by og sogn, og jere efterkommere vil med stolthed og tak mindes hele jer dygtige og retsindige færd.«

Niels Sværke stod med let bøjet hoved. Hvor megen taknemlighed børnene ville lade blive ham til del, vidste han ikke, men han var overbevist om, at de altid med stolthed ville tænke på, at han havde været en af de første nordfalsterske bønder, der havde modtaget et sådant tegn på andres agtelse og anerkendelse.

Selv var han også stolt over, at denne æresbevisning var tildelt ham, og han kunne ligeledes se, at her var beredt Grete en stor glæde. Det var længe siden, hun havde været så opstemt som nu i dag. Det smigrede hende stærkt, at deres bedrift var kendt værdig til en sådan præmie, og at de høje herrer var hendes gæster øgede yderligere hendes stolthed over den udviste ære.

»Og som I har arbejdet med anlæget af den store humlehave

og høstet godt med kartofler mellem kulerne, således håber vi, I vil fortsætte med jer udmærkede udnyttelse af jorden, da det er af uhyre betydning, at der gøres et arbejde for at få dyrket forskellige rodfrugter,« sagde provsten. »Vi bruger altfor lidt kartofler og kålrabi, og det kan ikke nok som tilrådes alle landmænd at lægge vind på disse rødder såvel til husholdningen som til kreaturerne.«

»Ja, siden Præstin har forklaret mig rigtig om al den slags, har jeg osse fået troen om, at vi skulle ind på noget mere af det,« sagde Sværken, »men det er junne sån lige straks at komme i gang, når man er ret ukendt med det hele.«

»Nej, der skal tid til at få det ind i folks bevidsthed, og al beyndelse er som regel svær, men det glæder os, at der dog er nogle enkelte, som er villige til både at høre og prøve. — Og nu håber vi, at igennem det, I driver frem, vil andre her på egnen få lyst til at gå videre.«

»Jeg skal stadig gøre, hvad jeg kan for at få mine bymænd til at tage lidt fat på noget af det ny,« lovede Sværken, »og helt umuligt er det heller ænne, un at de vil være noget med, for sån som med at plante frugttræer går det da æls helt godt.«

»Ja, frugtplantningen står meget anerkendelsesværdigt her på det nordvestlige Falster, som forøvrigt på det meste af vor lille ø. — Men nu en anden ting. Vi skal ligeledes fra selskabet udbetale en ducør til jer arbejdsmand Ib Andersen og jer tjenestekarl Jørgen Madsen og har 15 daler til hver for deres husflidsarbejde.«

»Det vil de blive glade for at få!« udrød Niels Sværke, »og nu skal jeg sende bud efter dem, så de kan komme herind.«

»Det var vel æls ænne nødvendigt at jage dem fra deres arbejde for den sags skyld,« sagde Grete dæmpet, da Sværken gik gennem køkkenet for at få fat i Lille-Else, som skulle løbe ud efter Ib og Jørgen. »Du kunne vel nok have taget pengene til dem.« »Men de skal nu osse have den ære at få dem af provstin,« svarede han og gik tilbage til stadsstuen.

Ikke længe efter kom Ib og Jørgen. Begge havde taget huerne af og blev stille og lidt forlegne stående henne ved døren. Provsten rejste sig straks og gik henimod dem.

»Det er altså jer, der i fritiden har slået de 440 favne reb af

hamp og svinehår, skåret 16 dusin benknapper og flettet de mange forskellige kurve, kuber og fjerdinger.«

Et lavmælt ja var svaret.

»Det er godt arbejde, I har leveret, og som en påskønnelse af at I udførte dette og dermed brugt jere aftentimer vel, er her 15 daler til hver. — Og vi håber, at I vedblivende vil fortsætte med disse gode husflidssysler.«

Begge fremmulede en bevæget tak, idet de modtog pengene. Det var en stor sum for dem at få og endnu større var æren, som dalede ned til dem. Aldrig havde de drømt om at blive overrakt en hædersgave af en præst og en provst. Det ville også for dem være et minde, der aldrig kunne gå dem af glemme.

Men at de var blevet disse penge og dette minde rigere, kunne de i første række takke Niels Sværke for. Uden hans hjælp var de ikke nået frem hertil. Han var en mand, som de og flere andre skyldte meget.

Med Grete Sværkes helbred gik det stadig tilbage. Den uro og angstfølelse, der i flere år havde knuget hende, undergravede mere og mere hendes sundhed, så hun nu kun var som en skygge af sig selv. Hendes slanke, knejsende skikkelse var sammensunken, og de stramme træk i hendes før så smukke, regelmæssige ansigt var slappede og uden liv eller kraft. I lange tider havde hun af og til måttet holde sengen, og nu kunne hun omtrent slet ikke være oppe, men måtte for det meste blive liggende. Trods hendes modstand havde Niels Sværke hentet doktor, og hun havde fået en del mikstur, men nogen bedring blev der ikke.

»Hvad mener Doktoren æls, at min kone fejler?« havde Sværken senere spurgt.

»Der er ingen bestemt påviselig sygdom til stede,« lød svaret.

»Det er hendes sind, der er sygt — —«

»Doktoren tror vel danne — —?«

Niels Sværke kunne ikke få mere frem.

»Jeg tror, der ikke skal sørges, hvis hun skulle dø,« svarede doktoren, og Niels Sværke behøvede ikke at spørge videre.

Tunge dage var så fulgt efter, og stadig vanskeligere blev det at omgås den syge. Uafbrudt måtte der være nogen hos hende, og Niels Sværke fik lært at skønne på, hvor trofast en hjælp han

havde i Stor-Birte og søsteren. Men der kom også tider, hvor Grete ikke tålte dem om sig, og børnene kunne ikke være alene med hende, så det blev for det meste ham selv, der måtte pleje hende både ved nat og dag. Kun når han var inde, kunne hun ligge rolig hen, men mærkede hun, at han var borte, blev hun straks urolig og ville fare op.

En formiddag sad han henne ved bordet og snittede på et piskeskaf, da han hørte hende heftig vende sig inde bag omhænget.

»Så nu danser han igen med Sesle,« stønnede hun, »det er ottende gang i aften — og mig har han slet ænne budt op endnu.« Sværken blev siddende uden at røre sig.

»Å — det er osse forførdeligt, at vinne kan få en gård — for jeg vil ænne være huskone — men han må ænne tage nun andre!«

Hun trak nu dynen til side og ville kaste sig ud af sengen, men i det samme var Niels Sværke hos hende.

»Det er ænne værd at stå op, Grete,« sagde han rolig. »Det er altfor koldt for dig, så du har bedre af at blive i varmen.«

Ved lyden af hans stemme lagde hun sig atter tilbage, og han stoppede dynen bedre om hende.

»Niels,« hviskede hun så hæst, »gifter du dig igen, hvis jeg dør?«

»Nej,« svarede han fast, »din plads vil aldrig blive optaget af nun andre.«

Svaret beroligede hende, og et øjeblik lå hun stille hen, men fo'r så op påny.

»Jamen nu er du jo sammenskrevet med Stinne Bødkere.«

Han strøg nogle gange henover hendes feberbrændende pande.

»Stinne Bødker er død for monne år siden, så hende skal dunne tænke mere på.«

»Jamen — —« Hun standsede og kunne ikke samle, hvad hun ville sige. »Det var osse Ellehavens Sesle, jeg mente. Hun er jo blevet enke-kone nu.«

»Nej, manden lever. Og selv om han osse dør, forandrer det ænne sagen.«

En stund senere troede hun, det var faderen, hun talte med.

»Niels har altid så travlt med fattigfolk! Det har jeg aldrig

været vant til hjemme fra jer og kan heller ænne forstå, at der sån skal blæses på stodderne.« Hun slog vredt ud med hånden. »Bag min ryg har han osse nok hjulpet både Anes og skræde-rens og monne andre — og det er så altsammen gået fra børnene.«

Niels Sværke betragtede ufravendt hendes afmagrede ansigt, der var ældet længe før tiden. Hvor var det tungt at høre på, at hun således martredes af disse syge og dårlige tanker, der havde været hendes livs forbandelse. Hun fo'r nu gysende sammen.

»Uh — det var, ligesom jeg hørte nun pusle oppe i stadsstuen. Bare denne er tyve, som kommer for at stjæle alle pengene eller osse sølvtøjet.«

Hun ville igen ud af sengen, men Sværken holdt hende blidt, men bestemt tilbage.

»Nej, Grete — der er ingen ting. Det er kun vinden, du hørte.«

»Jamen så ilden, Niels! Bare dæne skal falde gnister fra arnen ned i skorstensbrændet.«

»Nej, der er heller ænne noget. Jeg har lige været ude for at se ad.«

»Men så er der ølkarrene — bare Lil-Else ænne skal dumpe i, så hun drukner.«

»Nej, hun er altfor stor til at komme noget til der, og øllet er osse tølnet for længe siden.«

»Men så er der så meget andet, som hun og de andre børn kan komme til skade ved.«

Niels Sværke havde sat sig på sengekanten og tog hendes ene hånd i sin.

»Hvem Gud vil bevare, er uden al fare, ved du nok, at vi lærte både i skolen og hos præstin, og børnene står i Guds hånd, så du må ænne ængste dig for dem.«

»Står i Guds hånd,« gentog hun. »Hvorfor snakker du sån om Vorherre?«

»Fordi jeg tror, at han kan hjælpe vos på alle vore veje.«

»Jeg er så træt,« hviskede hun mat, og øjenlågene gled langsomt i.

Niels Sværke blev siddende, til hun var faldet i søvn og gik så tilbage til sit afbrudte husflidsarbejde. I de mange timer, hvor han måtte holde den triste vagt over Grete, havde han altid et

eller andet at sysle med. Han kunne ikke være ledig, og det kortede ham også tiden og spredte tankerne, når han havde noget mellem hænder. Men svært faldt det ham, at han som på en måde blev revet bort fra det grove, strenge friluftsarbejde, han satte så højt; men han måtte bøje sig under den byrde, der var lagt på hans skuldre. Og han måtte bære den uden at knækkes. Hjemmet og børnene var ramt hårdt nok igennem Gretes tunge sind og sygdom.

Hans kom nu ind i stuen.

»Sover mor?«

»Ja — hun er lige faldet i søvn.«

»Da jeg var oppe hos smeden og fik skoet heste, fortalte han, at dette her dampskib, der er snakket og skrevet så meget om, det kommer til Gåbense først i august.«

»Ja, det gør det jo. Og det skal så osse til at sejle bestemte ture mellem Kiel og København og lægge til ved Gåbense og Nykøbing, så vi kan jo se det, når det sejler forbi hernede på Guldborgsund.«

»Ja—a — —« Hans trak langt på det. »Men jeg ville da gerne se det nær ved — og så være med den første gang, det kommer her til lands.«

Niels Sværkes øjne strejfede sønnen, der stod ved den nederste bordende med et spændt udtryk i sit unge kønne ansigt. At det ikke alene var interessen for det nye og ukendte, som et dampskib var, der lå bag ønsket, men at det også var lysten til at være blandt de første, der fik denne mærkelighed at se, skinne let igennem. Sværken tog ham det heller ikke ilde op. Han vidste, det var noget, som lå til slægten gerne at ville være iblandt de forreste ved flere lejligheder, så det var bedst, han fik lov at se dette vidunderlige skib, der kom sejlende ved damp. For en knøs i hans alder var der tillige noget stort alene i at få en lysttur til Gåbense.

Grete vågnede op.

»Er det dig, min dreng? spurgte hun ømt ved at høre sønnens stemme.

»Ja, det er, mor.«

»Du husker da, du er blevet lovet sammen på vuggen med Marne?«

»Ja.«

Hans vendte sig halvt bort, og hans ansigt fik et helt andet udtryk end før.

»Ved du æls ænne noget nyt, når du kommer fra smedie?«

»Jo, smedekarlen sagde, at der sidste vinter havde været 31 uldtiggere hos Kæppens.«

»31!« Grete søgte at slå sine tynde hænder sammen af forfærdelse over det store tal. »Det er dog osse forfærdeligt med alt det fattige kram, som er ved at flå bønderne. Skulle der komme 31 hos vos, og vi gav dem hver en næfel uld, så får vi jo hverken til hoser eller vanter.«

Hun brast i krampagtig gråd, og Niels Sværke måtte påny hen ved sengen for at berolige hende.

»Gå ud og hjælp Jørren med at ronne hus,« bød han vredt sønnen, der hastig skyndte sig ud af stuen for at få tangen op på husrygningen.

Han havde også på følelsen, at det var bedst at slippe væk fra faderens nærhed. De var alle forbudt at fortælle moderen noget, der kunne hidse hende op, og nu var hun så blevet helt ude af sig selv ved at høre om de mange uldtiggere, så han ville sikkert blive draget til ansvar herfor. Han fortrød nu også, at han havde voldt hende uro. Det havde ikke været hans hensigt at gøre hende ondt, men han havde været så opbragt over den mængde tiggere, der strejfede rundt, så han kunne ikke modstå lysten til at meddele sig til andre. Desuden vidste han, det var af den art, moderen altid havde været interesseret i at høre, så halvt af gammel vane var han kommet frem med det.

»Tror du, der er nun smukkere karl end vor Håns?« spurgte Grete med et, da hun var kommet lidt til ro over tiggerne.

»Nej, det tror jeg ænne,« erklærede Niels Sværke, og det hørtes af tonen, at han var fuldt ud enig med hende om sønnens kønne udseende.

»Han ligner min får lige op ad dage,« vedblev Grete med skinnende øjne, »og det er jeg glad ved, for han var den pæneste mand i de tiders bylav.«

»Ja, det var han.«

Sværken huskede fra sin ungdom, hvor smuk en mand Hans Spur havde været i sine velmagtsdage, så af den grund var han

ikke ked af, at sønnen lignede ham i det ydre, men det var ham langt fra nogen glæde, at Hans også i det indre havde stor lighed med morfaderen. Så vidt han formåede, søgte han at bekæmpe det, han ikke syntes om, men det var ikke let at komme til bunds der. Det lå ham for dybt i blodet til, at det lod sig rydde væk ved forbud og formaninger. I kraft af sin faderlige myndighed kunne han endnu byde over sønnens handlinger, men han kunne ikke skabe ham et nyt sind.

Grete trak nu omhænget til side.

»Hvad koster æls kornet?« spurgte hun hæst.

»Hvede står til 6 daler og rug til 5.«

»Å, Herregud, vun skal det dog gå vos arme mennesker, når dænnen er anderledes priser på korn!« jamrede hun op.

»Å, det går nok,« trøstede han. »Husk på, vi sikrede vos i tide, det kommer vos til gode nu.«

»Ja — men vi skulle ligegodt ænne have solgt så meget straks, men holdt det altsammen, til det var oppe på de allerhøjeste priser, for så havde vi haft meget mere.«

»Ja, vist så — men nu må vi være glade for det, vi har.«

»Glad! Nej, det kan man aldrig blive mere her i denne verden. — Men Bærde skal da ligegodt have et par sko til sin konfirmation, selv om kornpriserne er små, for hun må ænne stå på kirkegulvet med træsko på, sån så hun skal ligne fattigfolks børn.«

»Nej, hun skal osse nok få et par konfirmationssko, ligesom de andre har fået.«

»Men hvad mon så æls sån et par pigesko koster?«

»Det er vist omkring en daler.«

Det var tredie gang i løbet af eftermiddagen, at Grete spurgte om prisen på korn og sko og forskellige andre varer, så det var trættende at blive ved med at svare på det samme, men der var ikke andet at gøre. Mærkede hun, at man holdt hende hen eller kun gav halv besked, kunne hun blive helt ustyrlig. Skulle det i længere tid blive ved at gå med hende på den måde, var det et af de tungeste kors, som tænkes kunne.

»Daghyren til arbejdskoner er jo så 4 eller 6 skilling,« sagde hun lidt senere, »men skal vi have nun til at hjælpe vos, må du vide kun at give 4, for 6 er altfor meget.«

For ikke at opirre hende var Sværken nødt til at love at følge

hendes bud, selv om han ikke havde i sinde at holde løftet. En fremmed mandsstemme lød nu ude i køkkenet, og lidt efter kom Lars Gård ind.

»Nå, du er nok ved at lave dig en ny pisk,« sagde han, imens han så fra Sværkens arbejde hen imod sengen, hvor han vidste, Grete lå.

»Ja, det er jo godt at have lidt pilleri i hånden, når man sidder inde.«

Gården sad og trykkede sig et øjeblik. Han havde et ærinde, som han ikke turde komme frem med her i stuen, hvor Grete kunne høre det.«

»Jeg ville æls gerne se på en pattegris,« sagde han så efter en stunds betænkning.

»Ja, så skal jeg vise dig jin.« Niels Sværke lagde kniv og pisk fra sig. »Vi skal bare ud og se på grisene,« sagde han ind bag omhænget til Grete, der nu lå med vidt åbne øjne og lyttede efter, hvad mændene talte om. »Men jeg skal sige til Håns, at han kan komme ind hos dig så længe.«

Da Sværken var kommet ud i køkkenet sammen med Gården, kaldte hun ham tilbage.

»Du måne lade Gårin få nun af grisene, hvis ænne han kan betale,« hviskede hun, »for kommer han til at skylde, får du aldrig nun penge.«

»Nej, jeg har heller ænne i sinde at sælge ham noget un betaling,« lovede Niels Sværke, inden han gik.

Efter at han havde sendt sønnen ind hos moderen, sagde Gården lidt forlegen: »Ja, jeg har nu æls et helt andet ærinde end at se på grise, og det er, om dunne kan låne mig et par hundrede daler eller mere — for jeg er kommet sån i forlegenhed for penge ved det, at der ingen priser mere er på, hvad man skal sælge.«

»Nej, men forrens vil der heller ingen komme ind, sån så du senere kan tænke at betale, hvad du har i sinde at låne.«

»Ja — men man håber jo, at der skal komme bedre tider, sån så man skal kunne klare sig igen.«

»Det tror jænne, du kommer til på den måde, du sidder i det nu.«

Gården dukkede sig ved de rolige ord.

»Du er altid så hård ved mig.«

»Jeg siger kun, hvad jeg mener. Og jeg tror ænne, det havde været til din skade, hvis du havde hørt lidt efter mig før.«

»Nej, det vil jeg godt indrømme, men det er jo sån, at når først man kommer lidt i slag, så er denne altid så godt at standse lige med det samme.«

»Nej, men efter den søde kløe kommer den sure svie, som man plejer at sige, og nu sidder du så med smerterne.«

Gården så fortabt ned for sig. I sin nød havde han henvendt sig til alle sine nærmeste, men der var ingen, som kunne eller ville hjælpe ham, og som den sidste udvej var han nu tyet til Sværken.

»Men tror du så ænne, du vil forstrække mig med et lille lån? spurgte han atter forknyt.

»Nej, låne dig, som du sidder i det, vil jænne, for det ville kun være at smide pengene ud, og dig ville det aldrig komme til at gavne. Men jeg vil give dig et forslag, som du kan tænke over på, og det er, at jeg vil købe din bagmark, som støder op til Brodtgården, så kan du få klaret noget af din gæld ud på den måde.«

Lars Gård begyndte at slide i nogle halmstrå, han havde trukket ud af hæsset, de stod op imod.

»Sælge bagmarken — ja, men der er jo mæssén 15 tønder land i hende, så skal det fra det andet, bliver det jo kun som en halvgård, man får tilbage.«

»En halvgård kan osse sommetider være bedre end en helgård, og jeg tror, at hvis dunne ser at trække dig i lave med det mindre, så kommer du nok til at nøjes med slet ingen ting.«

Det gøs i Gården ved tanken om at stå helt på bar bund, men splitte sin fædrengård krænkedé også hans helbondeære.

»Men vun har du så tænkt dig, at det kunne ordnes?« spurgte han nølende, da han dog alligevel indså, at der måske lå en frelse i Sværkens forslag.

»Ja, nu kan du først snakke med din kone og hvem andre, du har at rådslå dig med, og høre, hvad de siger til det. Bagefter kan vi så snakke videre om handelen, hvis du æls får lyst til at prøve.«

»Ja — det kan vi jo.«

»Med det samme vil jeg osse sige, at jeg skanne benytte mig af din stilling til at trykke dig særlig ned, men jeg indrømmer, at jeg venne handle, un så jeg kan se min fordel ved det.«

»Nej, det kan man vel heller ænne forlange.«

Gården blev endnu en tid stående i håb om at få det ønskede lån, så han kunne blive fri for at sælge, men det var der ikke tale om, at Sværken ville gå ind på.

Else var imidlertid blevet færdig med noget, hun havde haft for, og havde så overtaget vagten inde hos Grete, så Hans atter kom ud ved tangbunken, just som faderen ville gå ind.

»Du tager godt efter det, man lægger dig på sinde vedrørende din mor,« kom det harmfuldt, »og var denne, fordi jeg skammer mig ved at lægge hånd på dig, så stor som du nu er blevet, så havde du fortjent, at jeg gav dig en omgang, som dunne skulle glemme i hast.«

Hans rykkede sig lidt. Det var længe siden, han havde set faderen så vred.

»Jeg gjorde denne for at skade mor,« begyndte han at forsvare sig med.

»Nej, du gjorde denne for at skade hende — men hvad kom du vel så med det for?« Niels Sværke tog ham i armen og drejede ham halvt om. »Fordi dit sind er ondt, så du skulle have luft for din galskab over tiggerne.«

Hans vovede ikke at sige faderen imod. Han var bange for, at han med et svar kunne hidse ham yderligere op, så han alligevel skulle få det i sinde, som han ellers havde sagt, at han nødig ville. Ikke fordi han egentlig frygtede den smerte, der i så fald kunne regnes med, men mere, fordi det krænkede ham som voksen at få prygl af sin fader. I stoltheden havde han både sin svaghed og sin styrke.

Trange og triste gled dagene videre hen på Sværkegården, og Gretes tunge sygdom lagde vedblivende et knugende tryk over alt og alle. Til tider var det omtrent uudholdeligt at omgås hende, og Niels Sværke måtte daglig sysle med tanken om hendes stilling for fremtiden. Skulle det blive ved i årevis, kunne han næsten ikke for børnenes skyld forsvare at fortsætte på den måde, da hele hjemmet led stærkt derunder. Så godt som aldrig

kunne hverken store eller små have en glad eller rolig time, altid skulle de gå om i evig angst for, at hun ville bryde ud i krampegråd eller få et af sine rasende anfald; og selv om end vanen øvede sin sløvende magt også over børnene, så de ikke just blev så forskrækkede som i førstningen, virkede den evindelige uro og angst dog oprivende og forstyrrende på dem. Særlig tog det stærkt på Birte, og Niels Sværke kunne se, at hun tabte sin friske kulør og blev mager og gul i ansigtet.

»Hun har blegsot,« sagde Else en dag til ham. »Vi må se at få nun smedskel til hende.«

»Ja, så må en af drengene gå op i smedien i aften.«

Sværken ville gerne bringe den hjælp, som søsteren mente var nødvendig, og det fine jernpulver, som smeden kunne samle på sin ambolt, plejede at være et godt helbredelsesmiddel for de unge blegsottige piger.

»Men det er æls osse alt det med Grete, der tager så stærkt på hende,« vedblev Else. »Hun kan jo mæssen ænne sove om natten og græder og spekulerer tit over det om dagen. I det hele er det meget værre for hende end for drengene. De arbejder ude og kan få deres nattero.«

»Ja, det er ænne for dem som for vos og pigerne, der skal ligge inde i stuen og være om hende både først og sidst. Og det er et svært kors, der er lagt over hele gården, men jeg må være glad ved, at jeg har dig.«

Der kom en lys glans i Elses mørke øjne. Det gjorde hende godt at høre broderens anerkendende ord.

Lille-Else kom i det samme ud i bryggerset til dem. Hun hang med hovedet, og hele hendes lille vævre skikkelse havde noget modfaldent over sig.

»Hvad er der i vejen?« spurgte Niels Sværke og tog hende under hagen.

»Mor græder og siger, at der vil hverken blive noget uldent eller linned til mig, fordi der ingen er til at spinde eller lave noget, når hun ikke selv kan tage fat.«

Faderen strøg hende blødt over håret.

»Alt det skal dunne bryde dig noget om, for du ved jo, mor er syg og ænne klar over, hvad hun siger.«

»Ja, du skal bare lade som ingen ting,« opmuntrede Else, »og

både jeg og Stor-Bærde spinder osse alt det, vi kan, så der skal nok blive noget både til dig og de andre.«

Den lille følte sig straks lidt trøstet såvel ved faderens som fasterens ord.

»Men det er alligevel så kedeligt, når mor altid græder,« klagede hun en stund efter videre, »og der er heller aldrig noget morsomt herhjemme.«

Niels Sværke tog hende tættere ind til sig. Nej, her var ikke noget morsomt, og det var et tungt hjem for børn og unge mennesker at vokse op i. Og det var ikke godt. Der burde være lidt lyst over de yngre år, men hvorledes skulle han vel kunne skaffe dem det? Når moderen nu bestandig måtte holde sengen og snart ikke havde en klar tanke, kunne der ikke skabes glæde i hjemmet, og udenfor var det heller ikke nemt. Det var ikke passende, at de unge rendte på gade eller morede sig ved ungdomsgilderne, når deres moders tilstand var så ringe.

Men derved var de også afskårne fra at komme i de unges glade lag. Så skulle de kun evig og altid gå herhjemme ved arbejdet og høre på den syge moders klagejammer. Det var strengt, og det var tilmed også uret imod dem.

Niels Sværkes tanker gled søgende om for at finde på råd. I overmorgen skulle det vidunderlige dampskib komme til Gåbense. Her måtte de få lov at være med. Der var intet upassende i dette, og ved at lade dem få denne udflugt til det livlige overfartssted med det første dampskibs indsejling ville han kunne skabe en stor højtidsdag for dem. Hans havde et par gange været dernede med korn. Men for alle de andre var det helt fremmed, så alene turen ville blive noget ganske enestående.

Lille-Else skubbede sig længere ind til ham. Hun havde altid hængt efter faderen, og siden moderens sygdom gjorde hun det endnu mere. Niels Sværke klappede hende flere gange på den bløde barnekind. Han led ellers ikke noget kæleri, men han mærkede, at hans lille pige under de triste forhold trængte til mere kærlighed, end nogen af de andre børn havde gjort.

»Nu skal jeg sige dig noget,« sagde han i en lettere tone, »du kan løbe op i smedien og få nun smedskel til Bærde, og bagefter kan du gå hen hos farbror Kristens og lege lidt med børnene der.«

Henne i skræderhuset sammen med de næsten altid glade børn skulle hun nok blive muntret op. Og ved at lade hende komme på besøg der beredte han ikke alene hende, men også broderen og Ane Sofie en stor glæde. For dem begge lå der en hel ære i, at et barn fra Sværkegården måtte tilbringe et par legetimer i deres fattige stue.

Lille-Else rettede sig straks op af sin hængende stilling, og hendes øjne begyndte at skinne.

»Hvor længe må jeg så blive der?«

»Hele eftermiddagen. Men du måne sige noget til mor, for hører hun, du skal lege med skræderens børn, bliver hun kas bange for, at de skal rende dig ned, fordi de altid springer så stærkt af sted.«

»Jamen jeg kan da vist æls rende fra begge tvillingerne,« mente Lille-Else helt kry, »men jeg skal nok lade være at fortælle mor noget om det.«

Faderen strøg hende endnu en gang hen over kinden. Så lidt skulle der til for at give hans lille pige et helt andet udseende. Han måtte oftere prøve på denne ringe vis at sprede skyerne for hende, så hun ikke i sin barndom skulle få et knæk, hun måske aldrig forvandt.

»Tag og giv hende en madpose med, så hun kan spise med-aften deroppe hos Kristens,« sagde han derpå til Else. »Og lad hende få, så der kan blive en muffel til de andre med.«

Søsteren nikkede velvillig. Hun skulle gerne smøre flere rundtenommer, end Lille-Else kunne spise. Her var brød nok at tage af, og oppe i skræderhuset var der stadig mange munde at mætte, selv om flere af børnene var ude at tjene.

I de sidste år havde Else også fået mere tilovers for Kristen og hele hans store familie, end hun ellers havde haft. Siden hun havde brudt med den slesvigske soldat, og Ane var død, havde hun tænkt over mangt og meget, som hun ikke tidligere havde beskæftiget sig med. Og hun var kommet til at se med Niels Sværkes øjne på mange forskellige ting og derigennem fået en dyb medfølelse med den stakkels vanføre halvbroder, som sammen med Ane Sofie kæmpede så ærlig og tro for at holde sit fattige hjem oven vande. Kristen havde hele sit liv haft meget at bære på, og han kunne nok trænge til at blive støttet lidt.

Ikke længe efter sprang Lille-Else af sted med sin store madpose. Et stykke nede på vejen vendte hun sig om og svingede med tørklædet op imod Birte, der gik ude ved porten. Træt og med hovedet trukket ned mellem skuldrene fortsatte hun ind over gården.

Niels Sværke stod ved køkkenbordet og så efter hende igennem de små grønlig vinduesruder.

»Godt, at Karne blev gift,« sagde han henvendt til Else, der var ved at røre i grødgryden, som hængte over arneilden. »Hende havde det kas blevet endnu værre for end Bærde.«

»Det var osse nok blevet værre for vos at have haft hende,« sagde Else. »Men derovre går det jo helt udmærket. Kimrim har et svært tag over hende både i den ene og den anden retning.«

»Ja, han kan dreje hende til det bedste, lader det til.«

Inde fra stuen kunne de nu høre Grete råbe op, og Niels Sværke gik straks ind til hende.

»Nu bliver jeg her foreløbig, så kan du gå ud og hjælpe Else,« sagde han til Stor-Birte, der var ved at spinde blå med det samme, hun passede på Grete.

Sværken begyndte at snitte på nogle rivepinde, han havde liggende på den nederste ende af langbænken. Grete havde hørt ham komme og trak lidt i omhænget.

»I må vide at farve alt det sidste garn selv,« bød hun, »for så kan det farves for 10 skilling. Skal det til farvere, koster det 60.«

»Ja, det skal osse nok blive farvet herhjemme.«

»Bliver kongin og regeringen ved at øse lige monne penge ud til at lave anstalter for til de blinde og døvstumme og tossede?« spurgte hun lidt efter.

»Nej, de øser ænne nun penge ud her. De laver det bare, så der kan blive lidt godt for de stakler, der har en eller anden skavank.«

»Men Jens har da så tit snakket om, at skatterne er så store, fordi der bliver kostet alt for meget på den slags. Og nu er der jo osse bygget dette her Bistrup, hvor de tossede bliver sendt hen,« blev hun ophidset ved, »og når dinne har deres forstand, var det vel ænne nødvendigt at ofre så meget på dem. Så kunne de jo blive lukket inde i en dårekiste, ligesom de er blevet før.«

På dobbelt vis skar det Niels Sværke at høre hende tale således,

da hendes syge, forvirrede ord var som et levende vidnesbyrd om det lavsind, der havde besjælet hende. Men midt i sin sindsforvirring havde hun alligevel beholdt noget af sin kolde hjer-nes tidligere klarhed, så der af og til kunne komme enkelte lysende glimt op i hende.

»Tror du, at den ny skoleordning er til gavn for nun af vore børn?« spurgte hun, da tankerne gled fra Bistrup og de sinds-syges behandling.

»Ja, det tror jeg,« svarede Niels Sværke fast. »Og Lil-Else er osse en af de skrappeste i skolen både til at læse og skrive, siger degnin.«

»Men foruden læsning og skrivning og regning og religion er der jo osse fædrelandshistorie og geografi, som de skal igennem, så der er en rædsom hob at lære.«

»Ja, men det har de godt af.«

»Men det hedder jo osse, at de skal have sang og passende forstands- og legemsøvelser — det synes jænne er noget at spille tiden med om dagen.«

»Synes dunne?«

»Nej, det er danne noget, at de skal gå til skole for at synge. Det kan de jo gøre hjemme i mørkningsstunden. Og der er heller ingen mening i, at en degn skal have betaling for at lære dren-gene at springe over et reb. Det kan de æls nok hitte på af dem selv.«

»Ja, det kan de jo nok.«

»Ja, nu skal jo så alle børn i skole fra de er 7, til de er 14 år, men det er da bønderne, der skal betale det hele, og hvis de har et barn at tjene, kan de mæssen ænne få nun nytte af det, når det skal ligge den meste tid i skolen. Og du kan da nok osse huske, hvor galne de fleste af mændene i bymandslavet var, da det blev bestemt, at der skulle bygges så monne nye skoler og lønnes så monne degne og i det hele laves sån en rædsom hob udgifter for det nymodings skolevæsens skyld.«

Jo, Niels Sværke kunne nok huske den storm af forbitrelse og modstand, der straks havde rejst sig imod skoleordningen fra 1814. Heldigvis havde de i deres skoledistrikt haft en af Frederik den 4.s skoler, så hos dem havde de ikke skullet bygge efter den nye lov, men med hensyn til lærerlønningen havde der været

megen utilfredshed. Og rundt om fra fortaltes der også, hvordan man havde strittet imod loven. Nu var uviljen og vreden dog tildels stilnet og hos mange helt ved at dø bort, men hos Grete havde det brændt sig ind, så hun huskede det endnu, selv om ellers så meget andet var gledet ud af hendes bevidsthed.

Efter fyraften kaldte Niels Sværke Birte og alle tre sønner ud i bryggeret.

»I overmorgen er det, at al den stads skal være med det dampskib, og da mor er syg, så Inne sån kan komme ud at more jer som de andre unge her i byen, så må I køre til Gåbense for at se skibet.«

Birtes hoved kom højere op over skuldrene. Det var en begivenhed, hun aldrig havde drømt om at måtte overvære. Begge tvillingbrødrene blev også højlig overrasket. De havde lige så lidt som søsteren tænkt sig muligheden af at komme med til stadsen i Gåbense, og deres glæde var ikke mindre end hendes.

Hans stod med hænderne i bukselommerne. I hans unge, kønne ansigt var en trækning, der røbede, at han ikke var helt tilfreds med ordningen. Han havde håbet selv at få tilladelse til at tage af sted, men han ønskede ikke, at alle de andre skulle med. Lidt af glansen ved turen gik derved tabt. Når de øvrige søskende også havde set dette vidunderlige, ville der intet blive at fortælle dem derom, så det var slet ikke, som hvis han havde været den eneste til at berette hele husstanden om begivenheden.

Og nu skulle de så køre. Han havde langt hellere villet ride. Han var en flot rytter, vidste han, og de havde gode heste, så skulle det på hjemvejen komme til at gælde et kapridt, kunne han sikkert klare sig. Ride om kap havde faderen heller intet imod, når det da blev holdt indenfor rimelighedens grænser, men køre om kap tillod han derimod ikke. Han ville ikke have vognene udsat for alle de stød og rystelser, som blev dem til del under den vilde kørsel på de dårlige veje. Og der kunne også let ske en eller anden ulykke, mente han, så der måtte kun køres med jævn fart. Alt det kunne også nok tage noget af fornøjelsen.

»Og I må få mad med jer, så I kan blive der hele dagen,« meddelte Sværken videre, »for så kan I osse more jer med at gå lidt rundt dernede omkring. Men I monne sige noget om det til mor, og I skal passe godt på Lil-Else.«

»Lil-Else!« Hans trak den ene hånd op af buksefommen. »Skal hun osse med?«

»Ja, hun må tage turen tillige med jer andre.«

Hans skrabede lidt med sin træskenøse imod lergulvet. Det var også noget, at sådan en rolling skulle slæbes med til den slags. Det kunne være galt nok med de andre tre, men det var dog værre med hende, der kun var en stakkels skoletøs. Sådan noget havde der ikke været tale om, da han gik i skole. Til han var ti år, havde hans længste udflugt været ovre hos Gallens eller Spurrens. Det havde han pænt måttet nøjes med, men Lille-Else var jo faderens kæledægge, så hende skulle der tages hensyn til i alle ender og kanter!

Han stod og tænkte sig helt op over al den uretfærdighed, der var i disse forhold, og det slog også ned i ham, at han måske hellere ville blive hjemme end have alle sine yngre søskende til at traske sig i hælene nede i Gåbense. For et øjeblik jog en vis skadefryd igennem ham ved tanken om, at han kunne holde dem alle ude fra fornøjelsen. Hverken Klavs eller Morten fik lov at køre ved en sådan lejlighed. Det var kun ham, som dette blev betroet, så han evnede at tage turen fra hele flokken.

Niels Sværke havde af sønnens holdning og minespil tildels kunnet gætte, hvad der gærede i ham, og da de senere blev ene, lagde han sin hånd fast på hans skulder.

»Du har et ondt sind, min dreng,« sagde han lavt. »Se vel til, at denne skal gå dig som din mor.«

Hans blev både kold og varm, men han turde intet sige.

»Og kan du så æls ænne tåle, at dine søskende osse får en glæde, må du hellere blive hjemme, så kan Ib køre med i stedet for.«

Som sømmet til pletten blev Hans stående, efter at faderen var gået. En sådan udgang af sagen havde han ikke ventet. Ikke få set dampskibet og selv blive hjemme, mens de andre tog derned — det var noget nær den største tort, der kunne ramme ham, så nu var han nødt til at bide sin harme i sig. Ellers kunne det komme ham for dyrt at stå.

Tidlig om morgenen på ankomstdagen var så Sværkebørnene rede til at køre af sted imod Gåbense. Alle var i deres bedste stads. Det øgede glæden, ikke mindst hos Birte, der yderligere

var smykket med Elses fine bulnål. Kisteklæderne var stukket ud af stadsstuevinduerne, for at Grete ikke skulle få dem at se, hvis de blev båret gennem hverdagsstuen, og pigerne var også blevet pyntet ude i bryggerset.

»Hvis der skal komme så monne folk, at der bliver sammenstimlen, når skibet lægger til, må I vide at holde jer i nærheden af hverandre og lytte Lil-Else lidt i vejret, så hun osse kan få set noget af stadsen,« sagde Niels Sværke til sønnerne, da de var kommet til vogns.

Alle tre svarede et lydigt ja. Begge tvillingbrødrene var af hjertet villige til at hjælpe den lille søster, og Hans vovede ikke at komme med indvendinger.

»Og så sørger du så for, at I kommer ordentlig både frem og hjem,« sagde faderen til ham.

»Ja,« svarede han igen. Han var sig fuldt ud bevidst det ansvar, der påhvilede ham i så henseende, og havde ikke i sinde at skyde dette fra sig.

Da Niels Sværke senere spiste medaften inde i stuen sammen med de andre hjemmeværende, rejste Grete sig halvt op i sengen og kiggede ud på ham.

»Vun kan det være, at ingen af børnene er her?«

»For de er nede i mosen.«

»Skal de kas så ligge ude i en grøft og få deres mad, mens tjenerne sidder til højboards?«

»Det faldt nu sån til med arbejdet, og de ville helst blive ude — så fik de osse lov til det.«

Grete følte sig tilfreds med forklaringen og lagde sig igen tilrette på puden. Hun var også for svækket til at kunne følge med i arbejdets gang og kunne ikke altid holde rede på, hvad de forskellige årstider krævede.

Ret før nadvertid kom børnene tilbage fra Gåbense. Hestene blev spændt fra udenfor porten, og pigerne skiftede igen klæder i bryggerset.

»Nå — har du så moret dig noget? spurgte Niels Sværke Lille-Else, da hun var ved at trække sit nye skørt af, skønt han ellers ikke behøvede at spørge derom, da både hendes og Birtes ansigter vidnede om den vidunderlige glæde, de havde haft i denne dag.

»Ja — uh ja — det var rænnok rædsom morsomt!« jublede den lille, imens hun hoppede lidt rundt i klokken. »Og der var så monne mennesker, så monne mennesker, så de sagde, der aldrig havde været så monne nun steder før — ikke en gang til Nykøbing marked! Og de masede og skubbede osse til hverandre, så det var lige forskrækkeligt.«

»Blev der så ænne trunnet på dig?«

»Jo, der var en dreng, som tran mig på de venstre tæer, men så spede jeg ham med det højre ben, og så skrubbete han da væk.«

Niels Sværke hørte smilende på hende.

»Og kunne du så se noget?«

»Ja, jeg skiftede til at ride på drengenes ryg, da det var aller-værst.«

»Og du så skibet?«

»Ja — uh ja — og det kom rendendes i sån en rædsom fart ude på vandet — og så dampede det ud af sån en rædsom lang indretning, som de kaldte for en skorsten. Og så tudede det, så det var lige rædsomt, og jeg blev så kyst, så jeg havde nær faldet ned af ryggen på Klavs! Og der var osse nun koner, der gav sig til at skrige, og der var en lille pige ænne ret langt fra mig, der gav sig til at brøle. Men det kunne æls mæssen ænne høres, for folk de råbte, og de skreg, og de råbte hurra og svandt med huerne, så det var lige rædsomt. Og jeg tog Klavs' hue og svandt med hende — og jeg råbte osse hurra! Og der var en gammel kone lige ved siden af mig — hun både grinte og græd på en gang — og så skar hun ansigt — og så drøv hendes næse, så hun rendte lige ned på hendes mave!«

Det var længe siden, Niels Sværke havde leet. Næppe nok havde der i de sidste tider været et smil om hans mund, men her måtte han give sig over. Igennem Lille-Elses mundrappe forklaring havde han fået så muntert og levende et billede af det brogede folkeliv, der havde rørt sig ved det mærkelige skibs ankomst, og hendes pudsige sammenstilling af ordene og ivrige fagter og gebærder for yderligere at anskueliggøre fortællingen, måtte kalde latteren frem hos ham.

Det var godt, at hun var kommet med. Hun havde herigennem fået et barneminde, som sikkert aldrig ville gå hende af glemme,

og hendes glæde havde også kastet et lysskær ind over hans egen triste vej.

Birte var nu kommet i de gamle klæder, og Niels Sværke kunne ligeledes se, hvordan det havde kvikket op på hende, at hun havde været med på den muntre og interessante tur.

Og der kom tvillingerne. De lo til hinanden over det, de havde oplevet sammen, og ville senere leve det hele om igen ved at drøfte begivenheden nærmere.

Hans tog som altid mere overlegent på det alt sammen, men havde end de andres deltagelse i festen forringet turen meget for ham, var han dog alligevel tilfreds og stolt over at have været med. Der fra byen havde kun få unge været i Gåbense, og selv om måske flere havde set skibet sejle forbi ude i Guldborgsund, var det dog ikke nær det samme som at have overværet selve den festlige ind- og udsejling ved det store færgested. Når han kom sammen med de andre yngre mennesker, ville der dog altid kunne blive adskilligt at forklare; men herhjemme tog søskendene jo det meste fra ham.

De var altid så snakkende og ville gerne skvatte op om hver en smule, de havde set. Forøvrigt havde han ellers ingen ærgrelser haft af dem på turen. Hvor han sagde, de skulle gå, der gik de, og da han ville spise, var de straks parat til at tage madkurvene frem, ligesom de heller ikke havde noget at indvende, da han bestemte sig for hjemturen.

De havde også truffet sammen med en karl, som de kendte fra gilderne hos Strygens. Han og et par andre unge mennesker var sejlet fra Sortsø til Gåbense og havde deres båd liggende der, og hen på eftermiddagen havde han taget dem alle med på en sejltur over til Dyrefoden, den lille morsomme holm, der lå ude i sundet ikke ret langt fra Gåbense og Orehoved, så det havde alt i alt været en herlig dag.

»Ja, det blev jo så en rigtig fridag lige i høstens tid,« sagde faderen til dem, »og jeg tænker så, I vil skønne på det og tage godt fat bagefter.«

Af ærlige hjerter lovede de alle, hvad han her bad dem om. Nu havde de noget at glæde sig over i lange tider, og den store Gåbense-tur havde holdt dem skadesløse for mange savn.

Dagen efter var de i lag med høsten. Niels Sværke havde været ude at hjælpe til i nogle timer, men skulle nu hjem for at afløse Else hos Grete, da han så et køretøj dreje op ad gårdvejen. Det var præsten, som kom for at aflægge et lille sygebesøg.

»Jeg ville gerne hilse på jer kone, hvis I tror, hun kan tåle det,« sagde han, da de havde talt lidt om udsigterne for høsten.

»Jeg ved snart ænne, hvad jeg skal sige,« svarede Sværken, »for sommetider ophidser det hende, når hun ser fremmede, og andre gange kan hun være helt tilfreds med det.«

»Så er det nok bedst, vi lader det fare,« sagde præsten. »Man skal ikke trænge sig på hos folk, der er syge i sindet. Men hvordan går det så ellers med jer?«

»Det går, for det skal gå, men det er en strik tid, jeg er inde i, og jeg har æls osse tit tænkt på at snakke med præstin om noget, som jænne kan få rede på med mig selv.«

»Hvis jeg kan hjælpe med et og andet, skal det være mig en glæde,« forsikrede præsten varmt.

Niels Sværke tvivlede heller ikke om præstens gode vilje, men i det, han ville tale om, var der så meget svært at få frem.

»Det er om Grete,« sagde han så med et dybt suk. »Som hun er blevet, er det mæssen ænne til at tænke på at holde ud med hende, hvis det skal vare ved i flere år. Især for børnene er det allerværst, da de så godt som aldrig kan få en glad time i deres hjem, men altid må have jammer og elendighed for øje — —«

»Og som måske vil skade dem for hele livet,« indskød præsten.

»Ja — af hensyn til dem ville det jo nok være bedst med en forandring.«

»Ja, absolut!«

»Men på den anden side vil jeg osse så nøje have Grete bort herfra, hvor hun hører hjemme, hvis jeg på nun måder kan blive fri.«

Den dybeste medfølelse afspejlede sig i præstens blik.

»Jeg forstår såre vel, at I er i en meget vanskelig stilling, Niels Sværke, men jeg vil dog sige, at når ulykken nu en gang har ramt jer kone, således at hendes liv som på en vis tildels er afsluttet, så må der tænkes mest på livet for de levende.«

»Ja, sån tanker får jeg osse så tit — men vun så?«

»Ja, så må det blive en sindssygeanstalt.«

Niels Sværke lod hånden fare hen over øjnene, som kunne han ikke tåle at se det syn, der viste sig for ham.

»Men bliver dinne behandlet så umenneskeligt sån et sted?«

»Nej, efter de forbedringer, som er sket i de sidste tider, tør man tro, at der nu bydes de stakkels mennesker en forsvarlig pleje.«

»Jamen før har det jo da været forfærdeligt, efter hvad man har hørt.«

Præsten nikkede.

»Ja, vore sindssyge har tidligere ofte haft det værre end dyr, men takket være kongen er der, som jeg nævnte før, foregået stor forandring i de vanvittiges kår. Og er der ellers her noget, jeg kan være behjælpelig med, skal jeg hjertens gerne gøre det, så snart jeg får et vink derom.«

»Ja, det siger jeg tak for, og jeg kommer osse til præstin førend til nun andre. Men lidt endnu vil jeg se at holde ud med hende, som vi har det.«

Niels Sværke håbede stadig, der skulle indtræffe noget, så han fuldt ud kunne blive klar over, hvad han ville og skulle gøre.

»Jeg har æls osse tænkt på selv at flytte med hende ned på Brodtgården, så kunne børnene have det lidt friere her,« sagde han efter en lille pavse, »og når jeg så altid blev om hende, kunne hun slippe for at komme på en anstalt.«

»Nej, det må I absolut ikke gøre,« udbød præsten. »Halvvejs mure jer inde og ene leve i et slags fangenskab med et stakkels sindssygt menneske — det ville måske dog blive selv jer for meget.«

»Hårdt ville det blive,« indrømmede Sværken, »men hårdt vil det være, vun man så end vender og drejer det, og i sån en stil-ling får man så monne tanker.«

»Det tjener jer også kun til ære, at I yderligere vil tage kampen op for at skåne jer kone. Men skal der tænkes på en forandring, så må I tage skridtet fuldt ud og lade hende komme i andres varetægt, medens I bliver hjemme på gården. På den anden måde splitter I for meget for børnene.«

»Else og Ib skulle så blive hos dem, og selv kunne jeg osse give dem den mest nødvendige besked om arbejdet.«

Præsten kunne høre, at Niels Sværke havde overvejet tanken nøje, og gik han i gang dermed, ville han nok kunne føre den igennem, hvor strengt det end ville falde.

»Jeg beundrer jer stærke vilje,« sagde han, idet han lagde sin hånd på hans skulder, »men jeg mener ikke, det er ret hverken for jer egen eller børnenes, og jeg kan også sige for hele bylavets skyld, at I trækker jer tilbage fra den øvrige verden for at vie jer tid og kræfter på en vanvittigs pleje. Men i hvad råd I end senere må tage, så ønsker jeg jer Guds velsignelse dertil.«

Høsten blev slidt hen, og efteråret kom. Grete lå stadig til sengs, og sygdommen lagde bestandig mere og mere sit knugende tryk over alt og alle. Birte havde spist mængder af smedskel, men endnu havde de ikke hjulpet, og Niels Sværke så med gru, hvor tynd og mager hun blev. Vedrørende Grete stod han stedse vaklende og kunne ikke få taget nogen fast bestemmelse om, hvorledes det hele skulle forme sig. Selv om hun tilsyneladende legemlig set var, som hun havde været de sidste måneder, forekom det ham alligevel, der var tegn på, at det bar mod døden, og med dette for øje kunne han endnu mindre end før bekvemme sig til at sende hende bort fra hjemmet. Så vidt det var ham muligt, skulle hun få lov at drage sit sidste suk i den gård, hun fra sin tidligste ungdom havde ønsket at gå ind i som kone.

Angående købet af naboens bagmark var handelen hurtigt kommet i orden. Både Ane Gård som hele den øvrige familie ønskede, at der skulle sælges et stykke fra avlingen for muligvis derigennem at redde det øvrige. Sværkens bud var ikke højt, men Gårdens fandt det dog antageligt, og da der ikke bød sig noget bedre, tog de derimod.

»Jeg ved ænne, hvor du tør vove dig ind i mere, end du allerede har,« sagde Spurren, da han den følgende søndag kom for at høre om kornpriserne.

»Det er nok i nedgangstider, man skal købe,« sagde Niels Sværke, »og efter det, jeg har, og det, jeg får ind, mener jeg, det skal kunne gå.«

»Det er osse meget, du har kunnet fået bestemt dig nu under alt dette her med Grete,« blev svogeren ved.

»Man må se at holde sig oppe og tænke hver en ting igennem,

så godt man kan,« svarede Sværken, »og over nutiden må manne glemme fremtiden.«

Birte kom nu ind. Hun var gustenbleg og havde mørke ringe under øjnene.

»Jeg er så træt, får, så jeg mæssen ænne kan slæbe mig frem.«

»Læg dig lidt da, så hjælper det nok.«

Birte lod sig det ikke sige to gange, men krøb straks ind i sengen nærmest køkkenet.

Grete havde et øjeblik ligget stille uden at sige noget, men var dog klar over, at Birte nu gik i seng.

»Er det osse en tid at sove til mits på?« spurgte hun.

»Ja«, svarede Sværken, »men Bærde lægger sig bare nun få minutter.«

»Men om vinteren skal der da æls ænne være nun mitsfrihed.«

»Nej, men det er heller ænne helt vinter endnu.«

»Men så er det vel efterår, og så skal I huske, der må ænne holdes mitsstund længere end til mikkelsdag, og der skal begyndes at sidde aftensæde, lige så snart der bliver tændt lys — og de måne holde oppe førend til april.«

»Ja — det er jo en gammel skik.«

»Og I skal osse lade pigerne sidde hver aften mindst til klokken ni, og hvis der er lys nok, kan de godt blive ved til ti, halv elleve.«

»Ja, vi skal nok sørge for, at de får bestilt noget.«

»Og skal de få i sinde at spørge om frihed de søgne aftener, så må Inne lade dem gå. Tjenere kan nøjes med at rende lørdag aften, når de har deres almindelige fritid ilejn.«

Spurren nikkede anerkendende hen imod sengen.

»I dag snakker hun helt visseligt.«

Sværken undlod at svare. Han tvivlede ikke på, at Gretes ord lød rigtige i broderens øre.

»I har vel danne lys, når I klæder jer af og på om vinteren?« begyndte hun igen.

»Nej, det gør vi altid i mørke.«

»Og I må heller ænne stikke hul på det gamle øl, førend I skal slå det første græs.«

»Nej, det skal vi nok huske.«

»Men de bliver jo ved at give både billigt og gratis brød til de

fattige!« skreg hun pludselig op. »Og det er bare bønderne, der skal betale det hele, så dænne bliver noget hverken til dem selv eller deres børn. Og de bliver jo osse ved at udskrive den store fattigskat, så alle de dovne stoddere ænne har nødige at arbejde mere. Vi andre skal bare sørge for dem, så det er nødt til at gå galt for vos bønder!«

Hun brast i en fortvivlet gråd, og Niels Sværke måtte hen for at tysse på hende. Men hun ville ikke tie. Ustandselig skreg hun op om bøndernes ulykkelige stilling.

»Ja, der kan man se, vun ulykker al den fattighjælp kan føre med sig,« sagde Spurren, »for det er jo let at mærke, hvor nær det er gået hende til hjerte — og det er naturligvis over det, hun har spekuleret sig forstanden fra.«

Sværken havde helst sparket Spurren ud med det samme, men han måtte tåle ham. Ikke alene for Gretes, men også for børnenes skyld. Han var deres eneste nære slægtning på mødrene side der i byen og fader til Maren, som Hans var lovet sammen med, så der kunne ikke tåles åbent uvenskab her.

Inde i den anden seng vendte og drejede Birte sig uden at kunne finde hvile, når moderen tog således på vej. Omtrent hele dagen og natten fortsatte Grete med sin råben og klagen, så hverken Niels Sværke eller nogen af pigerne fik søvn den nat. Kun Lille-Else sov så nogenlunde og vågnede kun op, når moderen rasede særlig vildt, men faldt så ellers temmelig hurtig i søvn igen. Hun havde dagen i forvejen været oppe hos skræderens for at lege med børnene og der tumlet rundt af hjertens lyst, så hun var både glad og træt, da hun gik i seng, og kunne derfor sove det meste af tiden; derimod kunne Birte slet ikke finde ro. Ustandselig kastede hun sig hid og did på lejet, og faderen kunne af og til høre lyden af hendes tilbagetrængte gråd blande sig med moderens høje klageskrig. Det var til at fortvivle over. Da hun skulle op om morgenen, kunne hun næppe stå på benene.

»Ja, du er nødt til at stramme dig an og hjælpe Stor-Bærde med at malke,« sagde Sværken, da hun var ved at segne om i sengen igen, »og når først du kommer ud i luften og får monneveret dig lidt, går det osse nok.«

Med rystende hænder fik Birte tøjet på og vaklede ud. Som

faderen havde sagt, gik det bedre, da hun havde rørt sig en smule, men syg og elendig var hun stadig og kunne så godt som intet spise, da de skulle have davre.

»Nu må Håns hjælpe jer med at passe Grete, for i formiddag rider jeg en tur over til Kimrens,« sagde Sværken til Else straks efter davretid. »Jeg vil høre, om dinne kan tage Bærde en lille tid, for dette her kanne blive ved at gå med hende på den manér.«

»Nej, vi skulle ænne gerne have hende syg med, hvis det kan undgås.«

»Nej, og det kunne jo være, det ville lette lidt på hende, dersom hun kom et sted hen, hvor dænne var så megen ynke at høre og se på.«

Med tungt hjerte red Niels Sværke hjemmefra. Hvor svært det end faldt ham at tænke på at sende Grete bort fra hjemmet, havde han dog nu fattet den beslutning, at der skulle gøres en forandring, hvis han ikke kunne få Birte over hos Kimmerens. Det var uforsvarligt at lade hende gå til grunde i de tunge, trykkende omgivelser, der virkede så nedbrydende på hendes helbred og hendes sind.

Og moderen var jo redningsløst tabt for livet og ville vel trække datteren med sig, dersom de stadig skulle være sammen, så han var nødt til at skride ind. Han burde se at redde Birte, så måtte det gå med Grete og ham selv, som det bedst kunne. Havde Brodtgården stået tom, ville han straks på en eller anden måde truffet en ordning for at skille den syge og børnene, men foreløbig havde han lejet stuelængen ud til en fisker, der foruden kone og syv små børn også havde sine gamle forældre hos sig, så dem kunne han ikke uden videre sætte på døren. De skulle ud med lovligt varsel, og der var længe igen, til de kunne komme til at flytte efter den trufne aftale. Og skaffe dem husrum andre steder var meget vanskeligt, da der alle vegne var overfyldt med indsiddere. Men nu håbede han, at Kimmerens ville stille sig forstående overfor Birte, så han også derigennem kunne øjne mulighed for at beholde Grete hjemme.

Inde på storloen svang Rasmus Kimmer plejlen sammen med førkarlen, da Sværken kom ridende. Hans runde, gemytlige ansigt viste sig straks henne ved portlugen.

»Det er rart at se et fremmed menneske, så man kan få anledning til at rette ryggen lidt,« sagde han og hængte plejlen op på et spiger på væggen. »Men du er jo æls ænne slem til at sinke nun i deres arbejde.«

»Nej, jeg kommer så godt som ingen steder mer, men må holde mig hjemme, og havde denne været for Bærdes skyld, havde jeg heller ænne kommet i dag. Men jeg ville æls høre, om Inne kan have hende herovre en lille tid, for hun er blevet rent sløj på det sidste og trænger til at komme hjemme fra.«

»Jo, hun kan godt blive sat lidt på græs her,« sagde Kimmeren rask, »og det kan være en hel fornøjelse at få sån en ung pæn pige ind på gården.«

»Fornøjelsen bliver vist ænne ret stor lige straks, for hun er kas dårligere, end vi rigtig tror. Og hun kan ænne tåle alt det derhjemme, og jeg synes så, at I var de nærmeste, som jeg havde at høre til, når hun skal ud.«

»Ja, jeg var da osse blevet godt gal, hvis du var gået til nun andre. Og lad hende så bare komme, så snart du vil af med hende.«

»Det vil jeg hellere i dag end i morgen, for hun må af sted, inden sygdommen tager så meget overhånd, så hun bliver senge-liggende. Man kas du og Karne kunne komme en tur over og se til vos og så få hende med hjem.«

»Ja, vi kan køre i eftermiddag, hvis det skal være.«

»Ja, det var jo så meget godt, men I skanne sige noget om det til Grete, og overfor Bærde har I heller ænne nødig at give nun rigtig forklaring om, hvad der ligger bag ved. Hun kan bare få lov at tage med som på en lille tur, og så siden ser vi tiden an.«

»Alt det kan blive, som du vil have det, og jeg skal nok gøre mit til at sætte lidt humør i hende.«

»Det er kas osse det, hun mest trænger til, og derfor vil jeg helst snakke lidt med dig selv om det.«

Kimmeren havde nu fået Sværkens hest på stald og givet den et foder.

»Jeg mente æls, at Bærde var af en lidt anden kondervit end Grete og Karne, for de er fyldt med spurreblod lige ud til den store tå.«

»Ja, de ligner mest efter den familie.«

»Ja, det skal indrømmes,« nikkede Kimmeren. »Men det var da heldigt, at jeg fik krammet på Karne, mens tid var. Nu tænker jeg nok, jeg skal få lidt fornøjelse af hende, sely om hun æls i monne måder kan være noget stivmulet.«

»Jeg er osse glad for, at du har så god en indflydelse på Karne, og hvad Bærde angår, så er hun æls en flink pige, men det tager bare for stærkt på hende med elendigheden derhjemme.«

»Ja, det kan man sm' godt forstå. Sån et barn kanne altid tåle at sidde i den nordre side. Det trænger tit til lidt solskin, men det har dænne været ret meget af, hvor du og Grete har regeret.«

»Jeg skanne prøve at undskylde mig selv,« sagde Niels Sværke, »og om Grete skal jeg kun sige, at hun var mig en skrap kone, så længe hun kunne noget.«

»Ja, I var sm' mere end skrappe nok begge to,« erklærede Kimmeren, »men I honne kunnet sat lidt kulør på tilværelsen hverken for jer selv eller andre.«

»Å, nej.«

Sværken så stift frem for sig. Et lyst sind kunne nok bære over meget, men det lå nu en gang ikke til ham at komme let over sit.

»Men vun så æls med Lil-Else — kan hun tåle at gå derhjemme?« spurgte Kimmeren.

»Ja, hende går det bedre med. Hun er mere barn endnu og tænker ænne så dybt over tingene. Og hun har osse skolen og får tit lov at løbe op til Kristens og lege med børnene der, så det liver op på hende.«

»Ja, det er vist ingen skade til, at hun kommer sammen med skræderbørnene. Og havde Grete bare haft lidt af Ane Sofies humør, så havde hun nok ænne ligget i det, som hun gør. Men vil du æls af med Lil-Else en gang, så kom bare med hende osse.«

»Ja, tak, men det mener jænne, er nødvendigt. Og du skulle da heller ænne sån have alle mine piger.«

»Å, hvad!« slog Kimmeren hen. »Skaffe føden til dem kan jeg da nok, når manne har nun børn un den store hyttel til Pæjer og nok heller ænne kan vente at få nun små her på gården.«

Sværken smilede lidt.

»Å — det kunne vel hænde endnu. Karne er junne ret gammel.«

»Nej, der er længe, til hun kommer over børneårene,« lo Rasmus Kimmer. »Men det er jo sån, at det første melder sig gerne lidt tidligt, hvis æls der kommer nun. Nu så man henne til Skrikkens. Der kom et på en måned. Jeg sagde osse til ham, at han måtte hellere anskaffe sig tolv vugger, hvis der skulle ske sån noget hver månedsdag.«

Niels Sværke var ikke oplagt til spøg og fandt heller ikke altid, at Kimmeren var morsom. Han kunne ofte blive noget vrøvlet, men han og hans lige spredte alligevel ikke sjældent skyerne for andre.

Karen blev glad ved at se faderen og skyndte sig at dække op med sit velforsynede saltmadsfad. At hun trods sin store ungdom var en dygtig kone i sit hus, bar alt vidne om. Hun gik her, som godt var, helt og fuldt i sin moders fodspor, og Kimmeren forstod bedre at lede hendes sind og tanker, end Niels Sværke havde evnet det overfor Grete, så her var mere lykke til huse, end der nogensinde havde været på Sværkegården.

Birte var ved at skrabe gulerødder, da faderen kom ind i bryggerset til hende. Hun støttede ryggen op imod væggen, og af hele hendes holdning kunne han se, at hun havde ondt.

»Nu i eftermiddag kommer Kimrens for at se til mor,« sagde han, »og så skal du få lov at køre en omgang med dem hjem og blive der nun dage. Vi kan nok undvære dig lidt.«

Birtes skikkelse syntes at vokse med det samme.

»Må jeg komme med Karne og Rasmus!«

»Ja, du går jo her og kryber og kan ænne rigtig noget ilejn — så nu må du have lidt frihed og hvile.«

Birte lod kniven løbe let hen over den store røde gulerod, hun holdt i hånden. Komme over på Kimmeregården var en herlig ting. Peder og Rasmus Kimmer var altid så glade, og folkene havde det så morsomt om søndagen og i mørkningsstunden og sang og dansede næsten hver aften. Det havde de aldrig gjort ret meget herhjemme, og siden moderen var blevet syg, kunne der jo slet ikke være tale om at muntre sig det allermindste. Nu skulle de være så stille, som det på nogen måde var dem muligt. Når moderen græd eller rasede, var det næsten ikke engang til at sige noget, og når hun sov, skulle de passe ikke at vække

hende, så der blev ikke vekslet ret mange bemærkninger inde i stuen. Tit kunne de sidde en hel lang aften omkring lysekællingen med deres arbejder uden at sige et eneste ord. Det var helt uhyggeligt at tænke på, og Birte fo'r gysende sammen alene ved tanken.

Men ovre på Kimmegården var det ganske anderledes, og nu skulle hun være der i nogle dage, kanske en hel uge! Hun var lige ved at give sig til at synge. Men synge rigtig var ikke pænt, når moderen lå, men blot nynne ganske sagte, næsten bare ligesom lidt indvendig for sig selv, kunne dog vist ikke gøre noget.

Efter at Niels Sværke havde været inde for at se til Grete, gik han ud på loen, hvor tvillingbrødrene og Ny-Morten var ved at harpe korn.

»Bærde er ænne rask og skal lidt over til Kimmerens,« sagde han til dem, »og så må I tre imens hjælpe Stor-Bærde med at malke.«

Malke! Både Klavs og Morten så forfærdede og ulykkelige op på faderen. Kunne det virkelig være hans mening, at de skulle malke. Så godt som alt andet kunne han forlange af dem, når de blot måtte blive fri for malkningen. Det var lige meget, hvor hårdt og grovt slæb, han ellers ville sætte dem til, så skulle de ikke indvende det mindste derimod. Slide langt ud over fyraften og undvære middagssovn om sommeren ville de også uden at kny, hvis det skulle falde, men at han satte dem til at gøre fruentimmerarbejde, var noget af det hårdeste, der kunne ramme dem.

»Og I må så osse muge i kostalden om morgenen,« lød det videre.

Muge i kostalden var ligeledes pigernes bestilling, så nu var de snart så dybt inde i fornedrelsen, som de kunne komme. Men malkningen var dog det værste.

Der var ellers ingen af dem, som havde let til tårer, og det var længe siden, de havde grædt, men her gik vandet i øjnene på dem begge. Deres knøseære var tilføjet så bitter en krænkelser, så det gjorde mere ondt, end hvis de havde fået en dragt prygl. Kløene ville kun have svedet i skindet, men dette bed helt igennem marv og ben. Men sige noget hverken for eller imod turde de ikke. I stilhed måtte de lide den evige skam, der var overgået dem.

Hans havde oppe fra stænget hørt faderens befaling til de andre og blev helt kold ved tanken om, hvis budet nu også havde ramt ham. Det ville været ham en hel umulighed at sætte sig ind under en ko med en malkestrippe mellem knæene, men på den anden side var han også faderens vilje underkastet og kunne ikke unddrage sig hans bestemmelser, så det var blevet en frygtelig stilling, dersom han ligeledes havde fået ordre om at tage del i malkningen.

Men heldigvis var han gået fri. Budet havde kun ramt tvillingerne, og de to hvalpe kunne have godt af at blive dukket lidt. De var tit så vigtige og mente, de var lige så meget karle som han. Nu fik de dog at mærke, at de kun var drenge.

Og som drenge var også både Klavs og Morten blevet, og hvor stærkt de end blinkede med øjnene og bed tænderne sammen, løb den ene klare tåre dog ned ad deres ansigter efter den anden.

»Å — det er danne noget at være så ked af,« trøstede Ny-Morten, da Niels Sværke var gået, »for det kan vel ænne være så galt at sidde og trække en ko i patterne.«

Han havde allerede forliget sig med tanken og mente, de andre kunne det samme.

»Ja, det kan du sat sige, for dette her er da heller ænne nær så slemt for dig som for vos,« udbrød Klavs, »for du er da kun en tjener. Vi andre, som er bøndersønner, bliver det noget helt andet for.«

Det var ellers ikke Klavs' skik at brovte med sin gårdmandsstand overfor fætterren eller andre af hans lige, men i denne stund kunne han ikke se rettere, end at i deres stilling var der en betydelig forskel overfor malkningen.

Ny-Morten tog sig heller ikke hans udtalelse nær. Han var sikker på, den var ikke så ilde ment. Hvad der kom fra Klavs og Morten, kunne han altid let se bort fra. Noget ganske andet var det, når det kom fra Hans. Han skulle nok vide at lade tjenestefolk føle, hvad de var i sammenligning med ham og andre bønderbørn.

Men Klavs var bare så ked af dette her malkevæsen, at han knap nok vidste, hvad han sagde, og det skulle derfor også være ham tilgivet.

»Jamen selv om jeg kun er en tjenestedreng og I et par bøndersønner, så er jeg da et mandfolk lige så godt som nun af jer,« grinede han godmodigt, »så det kan da æls blive ligedan, når jeg skal til at have en fruentimmerbestilling. Men æls forresten, når jeg skal i lav med det ilejn, så kan jeg godt tage det hele, hvis jeg må for jer får, og så I vil give mig noget for det.«

Han havde straks fået færden af, at her måske kunne ligge en smule fortjeneste, og når han blev tvunget ind i den generende malkning, kunne det omtrent være det samme, enten han skulle gøre det hele tiden eller kun en gang imellem. Skammen var lige stor eller lige lille, hvad man nu ville kalde det. Han kom til at tænke på, at præsten så tit havde sagt, det var lige meget, hvad de skulle beskæftige sig med, for der lå en ære i alt ærligt arbejde. Og der var jo da ingen uærlighed i malkningen, selv om den ellers hørte pigerne til.

Klavs og Morten så straks til hinanden ved at høre Ny-Mortens uventede tilbud om at malke og muge i kostalden, og de var også med det samme rede til at betale den højeste pris for at blive fritaget for den nedværdigende bestilling, men de havde kun meget lidt at byde som vederlag for tjenesten. Der var så godt som intet, der var deres personlige ejendom, for klæder og andre ting, som på en måde tilhørte dem, kunne de ikke give bort, og af penge havde Morten kun en toskilling og Klavs en halvskilling mere. Desuden havde de en uklar fornemmelse af, at selv om de ofrede hele deres rørlige formue, lod Ny-Morten sig ikke i længden nøjes med den. Han var nok glad for lidt og kunne også udmærket gøre andre en tjeneste for slet ingen ting, men gjaldt det handel, ville han nok have noget ud deraf.

Det huskede de nok fra den første dag, da de spillede klink om hjemmeskårne benknapper. Ny-Morten skulle altid få spillet sig de bedste knapper til, og her ville han sikkert også klemme dem for at få gevinsten.

De så atter rådvilde til hinanden. Ingen af dem vidste deres levende råd for, hvad de skulle byde ham.

»Hvad forlanger du?« spurgte Klavs.

Ny-Morten havde hellere set, de havde budt. Det var altid værre at forlange, især da han lige så godt som de selv kendte, at

de kun havde såre lidt at betale med, men når de nu var så lede og kede af det malkearbejde, kunne de også nok være tjent med at give noget for at slippe, så han ville heller ikke forlange for lidt.

»Det kommer jo an på, hvor længe det skal vare,« sagde han så.

»Ja, det er der jo ingen, der ved.«

»Nej, men forrens må vi helst have noget bestemt at holde vos til — så vi kan sige to skilling om dagen.«

Ny-Morten ville helst have rede penge, hvis han kunne få, men han var osse villig til at tage andet, dersom det skulle knibe for dem at skaffe mønten.

»To skilling! Er du tosset?« Begge brødrene så halvt forarget på ham. »Havde du endda sagt to skilling om ugen, kunne der endda været lidt tale om det.«

»Jamen lad det så blive om ugen da.«

Det var just, hvad han fra først af havde tænkt sig, men havde han kun forlangt det, ville de nok have pruttet alligevel, så det var klogest, der var noget at slå af på. Og nu havde de så budt, det var bedre.

Klavs og Morten blev ved at se på hinanden. Til den sidste pris havde de til de første 14 dage, men hvad så, hvis det skulle trække længere ud med Birte.

»Du kunne osse nok gøre det for en skilling om ugen,« fristede så Morten, og Klavs stemte straks i med.

Deres forenede overtalelser undlod heller ikke at gøre virkning på Ny-Mortens godmodighed, så tilsidst bestemte han sig til at gå ned til halvanden skilling. De andre syntes også, det var for meget, og fortsatte endnu en tid med deres pruttet, men hvor stærkt de end lirkede, lod han sig her ikke rokke.

»Nej, jeg vil have en jenserskilling og en halvskilling hver ottende dag,« sagde han afgørende, »og hvis Inne vil gå ind på det, kan I få lov at muge og malke efter tur.«

Begge indså det håbløse i at drive ham længere ned, og da de henad aften traf faderen inde på skæreløen, besluttede de at forelægge ham sagen. Der var ingen af dem, der var helt dristig ved at komme frem med forslaget, men tanken om den frygtede

malkning gav dem som fortvivlelsens mod. Og kunne de end vente sig nogle krasse ord, var der også noget at vinde, så det måtte voves.

Niels Sværke kunne snart regne ud, hvad der lå til grund for deres meddelelse om Ny-Mortens offervillighed.

»Sån et par knægte som I behøver vel æls ænne at vride jer for at malke en ko,« sagde han kort.

»Nej,« hakkede Klavs, »men når nu Ny-Mordin vil gøre det — og vi så tager hans arbejde i stedet for — har I så noget imod det?«

»Den gang, jer farfar levede, og faster Else og alle de andre piger var små, da måtte han selv være med at passe grise foruden meget andet, som heller ænne var mandfolkearbejde — og da slet ænne for en ældre bonde — men han holdt sænne for god til det ilejn, da det var nødvendigt.«

Morten og Klavs duvede sig ved at høre, hvorledes farfaderen havde bøjet sig ned imod det, der ellers lå under hans værdighed, men de ville alligevel så inderlig gerne slippe uden om her, hvis det på nogen måde var muligt.

»Og hvor vil I vel så få penge fra til at betale med?« spurgte Sværken, der indvendig havde lidt ondt af dem, da han ikke var blind for den pinagtige stilling, som de mente at befinde sig i.

»Ja — vi har da halvfemte skilling tilsammen,« oplyste Morten.

»Og når de så er forbi?«

»Ja — kan det så kas ænne tænkes, at Bærde kommer igen til den tid?«

»Nej, det er slet ænne sikkert.«

»Ja — så ved vinne andet, end hvis I giver vos som lidt gildespenge — og vi så kan spare lidt deraf.«

»I er et par godt tossede drenge,« sagde Niels Sværke halvt ærgerlig, halvt medlidende, »men når I har lyst til at bruge jere skillinger på den manér, er det en skam at forbyde Ny-Mordin at få den fortjeneste. Så I kan nu have lov at gøre, som I vil.«

Noget mellemfornøjede traskede brødrene ud af loen. De var glade for, at de var sluppet for malkearbejdet, men den måde, faderen havde givet dem tilladelsen på, havde alligevel sat dem i dårligt humør. Inderst inde gruede de også for alle de penge, de

muligvis i tidens løb kunne komme til at ofre på deres forfængeligheds alter, hvis det skulle trække i langdrag med Birte.

Men henne i loporten kom Ny-Morten slæbende med en høkurvfuld avner på nakken, fløjtende af fuld hals, fordi han nu hver uge kunne tjene halvanden skilling ekstra.

Niels Sværke havde ikke set fejl, når han mente, det gik ned ad bakke med Grete. Bestandig blev hun svagere både til legem og sjæl, så der kunne ventes, at forløsningen snart ville komme. Men afslutningen var alligevel længere borte end de fleste havde troet, og det var, ligesom livet ikke ville slippe hende. Hvor ringe hun end var, tumlede hun også endnu med priserne på korn og kreaturer, og mangfoldige gange om dagen kunne hun spørge om det samme.

En tidlig morgenstund vækkede hun Niels Sværke, der just var faldet i en let slummer, efter at hun havde holdt ham vågen omtrent hele natten.

»Hvad koster en pot brændevin?«

»24 skilling,« svarede han lidt søvndrukkent.

»Men er denne 30 potter, der kan blive af en tønne byg og 60 af en tønne hvede?«

»Jo, det påstår de jo.«

»Jamen når en tønne byg så kun koster to eller halvtredie daler, så kunne det svært betale sig at brænde sit brændevin selv.«

»Ja, det har det altid kunnet, men hjemmebrænding er jo forbudt.«

»Jamen det er dog for galt, at de elendige brændevinsbrændere skal have lov at tage sån en fortjeneste, når bønderne ænne får noget for deres sager. Og du kunne da osse tage og købe et brændevinstøj, ligesom så monne andre har.«

»Nej, det vil jænne, for så kunne jeg jo blive straffet, hvis øvrigheden opdagede det. Og det ville være en stor skam både for vos og børnene.«

Sværken plejede ofte at flette noget om børnene ind, når han søgte at klarlægge hende et eller andet, som han absolut ikke ville sige ja til, da det altid var hensynet til dem, der var både

det første og sidste hos hende. I sin forvirrede tilstand var hun også endnu klar nok til at fatte, at en mulkt eller en anden straf ville være en skamplet på dem alle, så det var bedst at lade hjemmebrændingen fare for øjeblikket. Men en time efter havde hun glemt både skam og straf og var igen rede til at begynde forfra. Og den uklare hjerne kunne nu heller ikke komme væk fra det dyre brændevin og det billige korn.

»Når vi må tage bygget til malt og øl, kunne de osse lade vos bruge det til brændevin,« blev hun ved, »men det er bare, fordi alle pengene skal trækkes fra bønderne.«

Hun brast nu i gråd og ville springe ud af sengen, så Niels Sværke med magt måtte holde hende tilbage. De andre vækkedes ved hendes høje skrig, og ingen af dem kom til at sove mere den nat, men det var jo den sædvanlige plage.

I flere dage rasede hun omtrent uafbrudt. Kun nogle få timer sov hun, men vågnede så op igen, og raserianfaldene begyndte påny. Efter et særlig voldsomt anfald sank hun pludselig sammen og fik en lang og tryk søvn. Midt på formiddagen slog hun atter øjnene op og lod dem søgende glide stuen rundt.

»Hvor er pigerne?« spurgte hun hviskende.

»Lil-Else er i skole, og Bærde er ovre for at hjælpe Karne lidt,« svarede Niels Sværke, der sad på enden af langbænken og skar navn i en båndvæv.

»Jeg synes, det er længe siden, at Bærde kom af sted — —«

»Å nej, det er kun et kort stykke tid,« løj Sværken, »og Karne bliver ved at have brug for hende, så det er bedst, hun bliver der lidt endnu.«

»Ja, vi kan vel klare vos ilejn?«

»Ja, det kan vi sat.«

Som Grete mente, var det længe siden, at Birte var kommet over til Kimmerens og havde der hurtigt begyndt at blomstre op igen. Under indflydelse af Rasmus Kimmers gode humør og ved ikke at se på moderen havde hun snart ranket sig og var påny blevet den friske tiltalende pige, hun tidligere havde været. Niels Sværke ville også gerne haft hende tilbage, men de andre ville lige så gerne beholde hende, og selv ønskede hun helst at blive, hvor hun var, så han nænnede ikke at rive hende ud af de lyse omgivelser, der havde haft så gavnlig en virkning

på hende i alle henseender. Kom hun atter hjem til gården, hvor alt om muligt var endnu mere trist, end da hun tog derfra, kunne det rimeligvis igen få skadelige følger for hendes helbred, og det ville han ikke risikere. Så måtte han heller bære savnet. Hendes velfærd gik foran her, og hans egne ønsker skulle kun sættes i anden række.

Som erstatning for Birte havde de fået en anden af Kristens døtre. Hun hed Inger og var en rask og livsglad pige, der også havde overtaget malkningen til stor og udelt glæde for Klavs og Morten, som derved kunne spare malkelønskillingerne. Hvordan de også i længden skulle kunne holdt til at svare den efter deres private formuesomstændigheder vældige afgift, begreb de heller ikke; men nu var de over den kval og betragtede derfor næsten Inger som en frelsende engel.

Ny-Morten havde derimod ikke haft noget imod at fortsætte med malkningen al sin tid, hvis det skulle være. Nu var han blevet en hel øvet malker, og de halvanden skilling om ugen havde også været værd at tage med. Men når der skulle foretages en forandring, var der ikke noget at gøre ved det. Han måtte så være glad for de penge, han havde tjent, og syngende satte han malkestolen fra sig den sidste morgen, han malkede. I lighed med moderen og hele den gamle skræderfamilie kunne han altid finde noget lyst og godt ved det, der blev budt ham.

Grete havde en formiddag ligget et øjeblik uden at sige noget.

»Jeg ville gerne se drengene,« hviskede hun så mat.

»Ja, så skal vi kalde på dem.«

Lidt efter kom alle tre sønner ind ved deres moders seng. Niels Sværke trak omhængt mere til side, så hun bedre kunne se dem. Med et klart og roligt blik betragtede hun deres høje, kraftige skikkelser.

»I er blevet så store, siden sidst jeg så jer,« sagde hun med sagte, men dog tydelig stemme. »Den gang var I kun små drenge — nu er I store karle, men gå på egne ord kan Inne. I skal lyde jer får, og I skal huske på, at han er klogere end de fleste. Derfor tjener det jer bedst at rette sig efter ham.«

Hun lå en stund med lukkede øjne, men åbnede dem så igen.

»Bliv altid skrappe mennesker og hold godt sammen,« bad hun med en sidste hastig opblussen af sine få og svage kræfter.

Hendes øjne gled atter i, og hun lå hen som livløs. Alle tre brødre stod dybt grebne ved sengen. Det var længe siden, de havde fået et godt og klart ord af deres moder. Tårerne trillede også ned ad kinderne både på Klavs og Morten, og de søgte heller ikke at skjule deres bevægelse. Hans græd ikke, men det trak stærkt om hans fast sammenknebne mund, og han var hvidere i ansigtet end nogen af de andre.

»Det var et smukt minde, I her fik om jer mor,« sagde Niels Sværke lavt, »og nu må I så heller gå ud til jert arbejde igen.«

Selv blev han siddende på sengekanten og så på det udtærede ansigt, der en gang havde været så kønt, men nu var hærget af sygdommen. Men som hun lå her, var der dog over hende en fred, som han aldrig havde set, og som næsten gjorde hende smukkere end i ungdommens dage, da det stramme, hovmodige træk så ofte havde vansiret hende.

Han bøjede sig bevæget ned og kyskede hendes halvåbne, viljeløse mund. Der gik en sitren gennem hendes afmagrede hånd, han holdt i sin, og hun åbnede øjnene halvt.

»Er det aften?« pressede hun så ud.

»Ja, det er aften, Grete — skal vi læse fadervor?«

Der kom intet svar, men med halvhøj stemme og begge hænder foldede om hendes bad han så ene fadervor over hende. Hun hørte det næppe, men han følte en inderlig stille ro ved at bede en bøn ved hendes leje. En stund efter bevægede hun læberne, som ville hun sige noget. Han lagde sit øre ned til hendes mund, men kunne intet fatte af det, hun ville føre frem. Grete Sværke havde talt sit sidste forståelige ord. Men endnu en tid kæmpede hun hårdt for livet, og først næste dags morgen var alt forbi. Niels Sværke sad ved hendes dødsleje med hendes hånd i sin, til hun havde draget sit sidste suk. Det var da på fjerde døgn, han ikke havde sovet.

En egen fred var efter Gretes død kommet over alt og alle på Sværkegården, og enhver kunne nu ånde mere frit. Som en knugende mare havde hendes lange, tunge sygdom redet både små og store, så de senere bagefter næppe kunne forstå, hvordan de var kommet igennem den svære tid.

Niels Sværkes tidligere tætte mørkeblonde hår var også blevet tyndt og gråsprængt, og der var kommet dybe furer i hans skarpe, markerede ansigt, men ellers mærkedes intet på ham. Foran lå nu også meget, som han syntes ventede på at blive taget op. I al den tid, Grete havde været syg og nedbrudt, havde han kun klaret dagen og vejen, nu skulle han lægge planer for fremtiden. Ingen snærende bånd holdt ham mere tilbage, så han kunne uhindret dyrke det, som hans hu stod til. Han hindredes nu ikke længere af Gretes mistænksomme øjne, og der var en velgørende befrielse i dette.

Nogle aftener efter Gretes begravelse var han ene inde i stuen med søsteren og børnene. Lille-Else havde stillet sig ved hans knæ, og han lagde armen om hende.

»Nu, da I ingen mor har mere, skal faster Else være dig og jer alle i mors sted, ligesom hun har været det i længere tid,« sagde han, »og hvis jeg dør førend hun, så må I huske på, vun hun har passet mor, og hvor meget hun altid har gjort for vos.«

»Ja,« svarede de alle højt og lydigt, således som de fra små af var vænnet til at svare, når faderen talte til dem. De ældste vidste også godt, at de skyldte fasteren megen tak, fordi hun så trofast havde varetaget hjemmets interesser, så alt var gået i samme gode fordelagtige spor, som da moderen var rask og stod for styret.

For Hans var der tillige noget beroligende i Niels Sværkes ord. Både før og efter moderens død havde han ofte beskæftiget sig med tanken, om faderen ville gifte sig igen eller ej. Han var jo ikke ret gammel, og der var mange langt ældre, som giftede sig påny, så af den grund var der intet at sige til, at han ikke ville sidde enkemand for resten af sin tid. Men for ham selv som for alle de voksne søskende ville det være pinagtigt at se en anden på moderens plads.

Og ved et nyt ægteskab kunne der gerne komme børn, så de blev flere til at dele. Både for arvens skyld som for harmen ved at få stedmoder var det godt, at faderen ikke giftede sig igen, og igennem det, han havde sagt, fik de som et løfte herom. Og herpå kunne de trygt forlade sig. Det var ikke noget tomt mundsvejr, som han kom med i en bevæget stund straks efter

moderens død, men som ingen betydning ville få, når først der var gået en tid. Hvad han her havde nævnt, ville ubrydeligt komme til at stå ved magt.

»Og I må så aldrig glemme jer mor,« lød faderens stemme videre i hans øre, »og I skal altid stræbe efter at blive så dygtig, som hun var, da hun havde sin velmagt, men I skal passe på, at Inne i et og alt får hendes sind. Jeg siger denne for at laste hende, men jeg stiller det op, for at I kan tage vare på jer selv og jere tanker, så Inne skal blive så ulykkelig, som hun var tilsidst.«

Niels Sværke kunne se, at Hans' øjne hvilede på ham med et underligt blik. Han syntes sikkert ikke om, at der på den måde blev talt om moderen. Han havde altid været den af alle børnene, der stemmede bedst med hendes tankegang, og den, hun lettest kunne indvirke på i enhver henseende. Med undtagelse af Karen var alle de andre som af en hel anden støbning.

Sværken så vist tilbage på sønnen.

»I skanne misforstå mig,« vedblev han. »Jeg forlanger, at I skal ære både mor og mig selv, men I skanne lægge jer efter vore fejl. I må se på vos som de stakkels svage mennesker, vi er, og så tage det bedste af vort, men søge at holde jer borte fra det, der er forkert. Det er ænne altid så let at skønne, hvad der er ret, og hvad der er uret, men efterhånden som man bliver ældre, må man lære at stille det op på prøve overfor sin samvittighed.«

Der blev dyb stilhed i stuen, da han tav, og særlig havde ordene gjort et stærkt indtryk på begge tvillingbrødrene. Hans sad med øjnene rettet imod bordpladen. Hvad der rørte sig i ham, var der ingen, som kunne tyde.

For børnenes skyld ville Niels Sværke nu også søge at sprede den skygge, der så længe havde tynget hjemmet, så der kunne komme lidt af det solskin over dem, som Kimmeren havde sagt, at de manglede og trængte til. Men ganske småt måtte det komme, for at ikke overgangen skulle blive altfor brat. Ved måltiderne talte de atter sammen om arbejdet og dagens nyt, og om aftenen sang de gerne et par salmer.

Stor-Birte såvel som Inger og Ny-Morten havde arvet far-

faderens gode sangstemme og ville gerne bruge den, men under Gretes lange, triste sygdom havde sangen været forstummet indenfor Sværkegårdens mure, så de havde halvvejs glemt at tage tonerne. Men det kom hurtigt igen, og så snart Sværken lod et ord falde derom, var de straks rede til at begynde.

Hverken Niels Sværke eller Else kunne synge, men alle de øvrige i husstanden havde en smule stemme og sang med efter bedste evne på nær Hans. Han kunne nok, men ville ikke, og han sad ofte med et spodsk træk om munden ved at høre de andres ikke altid helt rene toner. Kun faderen lagde særlig mærke til, at sønnen ikke deltog i sangen. De andre savnede ham ikke, de var nok ham foruden.

Efterhånden som dagene gled, og tonefaldet jævnt og næsten umærkeligt var blevet lysere hos alle, kom der også enkelte folkeviser ind imellem salmerne, og senere kom skæmteviserne.

Niels Sværke havde et udpræget øre for, hvorledes det hele kunne smelte sammen til en fuldtonende klang uden at frembringe skurrende mislyde, og efter forholdsvis kort tids forløb havde han jaget det tunge og dystre på flugt og sat en åben frimodighed i stedet. For sit eget vedkommende kunne han godt have muret sig inde i den dybe stilhed, som før havde hersket, men han indså, at for børnene og de øvrige unge, der var betroet i hans varetægt, måtte andet frem.

Fordi han, der var ældre og prøvet i livets skole, kunne have nok i sine egne tanker og minder, havde han ikke lov at kræve det af de andre. Det var ungdommens ret, at der blev åbnet en glædesport for dem, og det var de ældres pligt at linne porten, så der blev en passende udgang for de unge. Holdt de gamle stædigt igen, kunne det hændes, at de yngre selv smækkede dørene på vid gab, hvilket ofte var det værste af alt.

Aviserne kom nu også frem igen. I den sidste tid, Grete levede, var der ikke blevet læst højt, men Sværken havde omhyggeligt lagt hver avis til side, så ofte var der et og andet i de gamle gulnede blade, som han fandt både morsomt og interessant at drage frem for dagens lys.

En aften gav han en lille bidende notits til bedste.

»En amagerkælling i Maribo har taget en mark for en gulerod ikke større end en tommeltot.«

Lille-Else rakte straks sin ene tommelfinger lidt i vejret.

»Sikke en karl at få en mark for, hvis det var en gulerod,« lo hun med sin klingre stemme.

»Pastor Kirckheiner rejser fra Fejø,« læste faderen videre.

»Fred være med ham til Fanefjord og evigheden!«

»Den præst sætter avisen nok ænne ret højt,« bemærkede Ib med et lille smil.

»Ved trommeslag forkyndtes i Maribo, at et par bukser med en urlomme i var fundet mellem Store-Toldbod og Lille-Mølle,« stod der i et andet blad.

»Den redaktør er nok en vittig hund.«

»Ja, og her skrives så om en degn med hænderne i bukse-lommerne, når han siger amen, og han får dem kun op, når han skal tage imod penge, og tilbydes derfor et par vanter. Og her oplyses osse, at grå ærter kaldes for lollandske rosiner. Og Sankt Peder kastede sin kolde sten i vandet, står her, fordi der pludselig kom nogle dages stærk frost for en tid siden.«

Ind mellem de små brogede notitser kom også oplysninger om priser på korn og kreaturer og meget andet, og som altid lyttede alle interesseret efter det, Sværken havde at meddele. Handlede end det meste kun om småting fra en lille og stærkt begrænset verden, havde det dog en oplysende og oplivende virkning i sit følge.

Skærtorsdag begyndte de unge altid at gå på gade, og fra sine yngre dage huskede Niels Sværke, hvor morsomt det var at samles i det glade lag. Når fastelavns-gilderne var forbi, havde ungdommen kun sjældent lejlighed til at samles, så flere af byens unge mennesker havde ofte ikke set hverandre i et par måneder. Derfor var gensynsglæden gerne stor, og særlig for udflytterne kunne det være en hel højtid at få hilst på fremmede.

For de unge på Sværkegården var dette endnu mere tilfældet end for de fleste andre. Efter at de i så lang tid havde været afskåret fra alt, hvad der hed adspredelse og fornøjelse, imødeså de med spænding og forventning tiden og dagen, da de skulle komme lidt i berøring med kammeraterne igen. Især havde Klavs og Morten møje med at skjule deres uro og længsel. Hans kunne bedre beherske sig, men han længtes dog også efter at

komme et slag op i byen, når den øvrige ungdom skulle samles.

»Det er junne ret længe siden, at jer mor døde, så det sømmer sig ænne, hvis I støjrer alt for meget rundt,« sagde Niels Sværke til dem et par aftener før påske, »men når I vil forholde jer anstændige, så må i gå en tur op i byen skærtorsdag eftermiddag og være lidt sammen med de andre. Men I skal komme hjem til aftens. Jeg venne have jer rendende ude om natten.«

Tvillingerne vekslede et glad blik. De havde vandret om i ængstelse for, at de ikke måtte få lov at komme på gade så snart efter moderens død, men nu havde de faderens tilladelse, og som altid, når de var optaget af et eller andet, plejede de at se til hinanden. Det var en vane, de havde haft, fra de var små, og som blev ved at følge dem, efter at de var voksne.

»Og så kan du løbe op hos farbror Kristens og lege lidt der,« sagde Sværken til Lille-Else, der blev lige så glad ved tanken om en udflugt som tvillingerne.

Hans havde siddet og prøvet æggen på sin foldekniv og lukkede den så med et lille smeld. Det var et farligt rend, der altid var op hos skræderens. Det var snart dem ud af hele familien, de havde mest forbindelse med. Lille-Else havde jo rendt der et par gange hver uge i al den tid, moderen havde været syg, og efter at hun var død, havde de mindste af børnene også begyndt at komme der på gården for at lege med søsteren. Og både Kristen og Ane Sofie havde været med begge begravelsesdagene. Før havde de dog kun kommet med til kokkegilderne, men nu så det ud til, at de i enhver henseende skulle stilles lige med hele gårdmandsslægten.

Og de tre, der tjente her, havde sikkert også deres fordel af opholdet på gården. Selv om lønnen kun var lignende den, som andre fik, blev der nok stukket et og andet til, som der også måtte regnes med. Han havde flere gange set fasteren stoppe Ny-Mortens hoser med deres stoppegarn, og han havde ligeledes lagt mærke til, at når Inger og Stor-Birte gik hjem, havde de ikke sjældent noget med i et tørklæde under armen. Førrige lørdag så han også fasteren hælde det sidste af trediedags-sulevællingen i en hankepotte, og da Inger om søndagen havde fri og antagelig skulle holde hellig i hjemmet, havde hun hankepotten i hånden,

da hun vandrede af sted, så det var let at regne ud, hvad vej den levnede sulevælling var gået. Der havde heller ikke været nok til en middag for dem alle på gården, og de brugte heller ikke at få ens middagsmad fire dage i træk. Kun tre dage var reglen for sulemaden og to for mælkemaden, men så kunne svinene jo have fået, hvad der var tilovers. Inde i bryggerset havde de en so-spand, som stod til alle levningerne, og der var ingen mening i, at der skulle slæbes så meget op til den skræderfamilie.

Og var her end velstand og som halvtredie gårds avling, var de da også seks til at dele, og foruden faderen var der nu fasteren, som der skulle sørges for, så der kunne nok blive brug for det altsammen.

Forresten skulle det heller ikke undre ham, om der senere blev tænkt på Ib. Han hørte ligeledes med til familieskabet, og når han havde været gift med faderens halvsøster og blev ved at arbejde på gården, endte det nok med, at han blev sikret nådsensbrød, hvis han blev gammel og intet kunne.

Og Stor-Birte og Jørgen, der havde været gode venner i lange tider og begge stod højt hos faderen, kunne sikkert også trække noget til sig. Deres bryllup skulle da stå der, efter hvad han kunne tælle og lægge sammen.

Heri havde han heller ikke forregnet sig. En af de hellige eftermiddage, da Niels Sværke sad inde i stuen sammen med de to unge samt Else og Ib, begyndte han at tale med Stor-Birte og Jørgen om deres fremtidsudsigter.

»Det er jo vanskelige tider for yngre mennesker at sætte bo i, særlig når dænnen er ret meget at slå fra sig med,« sagde han. »Men man kan junne forlange, at I skal vente med at komme sammen, til I er mere eller mindre halvgamle, og der ville kas heller ænne være ret meget vundet ved det, så derfor er det bedst, vi tager lidt bestemmelse om, vun I senere skal indrette jer.«

»Hvis I vil give vos et godt råd, vil vi være meget glade for det,« sagde Jørgen, »for I ved bedre besked med alting end vi.«

»Hvad det bedste kan være, er ænne altid så let at sige, men jeg vil så æls foreslå, at I gifter jer til næste majdag, og hvis I vil, kan I flytte ind i gårdspladshuset. Jeg skal have nye lejere ilejn, for nu da både Lavs og Nille er døde, så vil Lisbet flytte sammen med en anden søster, som lige er blevet enke-kone.«

»Ja, vi vil da gerne bo der, hvis det kan lade sig gøre,« svarede Jørgen hurtig.

Der var jo næsten ikke lejligheder at opdrive for dem, der ikke selv kunne købe hus. Indsiddernes tal var så stort, at det mindste hul i den allerelendigste rønne måtte tages i betragtning.

»Ja, jeg kan danne ønske mig noget bedre,« erklærede Stor-Birte.

Få et helt hus med to stuer og køkken til sin egen rådighed forekom hende at være noget af det største, hun kunne opnå. Og huset var nok gammelt, men det var tæt og vel vedligeholdt.

Farbroderen sørgede altid for, at både tag og vægge var ordentlig i stand.

»I skal få husly for en meget rimelig betaling,« fortsatte Sværken, »og du, Jørn, kan have stadigt arbejde her på gården hele året rundt.«

»Ja, det er store ting at høre om.«

»Og kas der osse kan blive lidt brug for mig,« indskød Stor-Birte.

»Ja, der kan junne blive noget hver dag, men du skal få, hvad der kan være i høst og ved andet større arbejde.«

Stor-Birte vidste knap, om hun ville le eller græde af lutter lyksalighed. Med sådanne udsigter for øje lå som hele verden åben for hende og Jørgen, så det var næsten ikke til at lægge bånd på glæden. Men hun var jo nødt dertil, og andægtigt lyttede hun videre til farbroderens ord.

»Og nu har I så et helt år til at forberede jer på at få samlet lidt ind til bo,« vedblev Sværken. »Og du er jo nævenyttig, Jørn, så du kan selv tømre noget sammen af forskellig slags — og jeg kan nok undvære nun brædder.«

»Jeg vil da osse gerne hjælpe med det, jeg kan,« tilbød Ib.

Det var som et stykke af hans egen livshistorie, der her gled ham forbi, og kunne han række de unge en hjælpende hånd, ville han gerne gøre det. Han led dem godt begge to, og som Niels Sværke havde hjulpet ham og Ane, da det kneb for dem, således ville han i det mindre tage lære af ham og nu bringe Anes broderdatter den støtte, han formåede, så hun kunne komme så godt i gang som vel muligt.

Jørgen tog også med tak imod Ibs tilbud. Kunne han end nok

selv bruge sav og økse, var Ib dog langt hans overmand og lærer-mester i flere retninger, så det ville være godt at have ham ved siden.

»Men når jeg flytter, må Marne så komme herved i stedet for mig?« spurgte Stor-Birte.

Igennem faderens slægtskærlighed var det blevet alle skræderbørnenes højeste ønske at komme i tjeneste på Sværkegården, der, fra de kunne begynde at skønne, havde stået for dem i et eget skær. Fra den store velhavende gård var jo deres fader kommet, og han stammede fra alle de gamle Sværker, der altid havde været byens første mænd. Det var alligevel noget andet og mere, end de andre husfolk kunne regne med, når de så tilbage på familieskabet; og det trak dem uvilkårligt nærmere hen imod det, der hørte fædreneslægten til.

Og moderen og mormoderen havde også altid været fulde af beundring over det, som knyttede sig til Sværkerne, og hørte de end ikke med ind i laget på Sværkegården, følte de dog en vis stolthed ved at tænke sig børnene i tjeneste der. Tid efter anden havde de jo også fået foden godt indenfor, og deres glade sind og redelige vilje havde båret dem alle lykkelig og vel ud over de stød, som var faldet af til dem på forskellig vis.

»Det kan junne være det bare hvedekage altsammen,« havde mormoderen gerne sagt, når der kom noget i vejen for hende, »for så bliver man altfor slunken i maveskindet.«

Med den leveregel for øje var livet også gledet let hen for børnene som tjenere på Sværkegården, og det var en fast aftale mellem forældre og søskende, at så snart der var en ledig plads hos farbroderen, skulle der søges på den. Alle de glæde skræderbørn satte også pris på at tjene sammen, og de vidste, at af hensyn til forældrene ville det ligeledes være godt, når nogen af pigerne var på Sværkegården. Særlig siden fasteren var kommet til at stå for husholdningen, var der tit et og andet, som de fik lov at løbe hjem med, når de blot var i tjenesten, så det hele blev til gavn for det lille hjem.

»Jeg har ænne noget imod, at Marne bytter med dig,« svarede Sværken, »og hvis der æls ænne kommer vos noget imellem, skal jeg gøre jert bryllup.«

Stor-Birte sad stadig med samme jublende fornemmelse, som havde fyldt hende hele tiden. Det var jo lykke over lykke, hvorhen hun så!

Else havde i tavshed hørt til, mens de andre talte. Hun kunne se, hvor lykkelige de to unge var over det, Niels Sværke ville hjælpe dem med. Et gammelt hus at bo til leje i, arbejde hele året rundt og et måltid mad til den nærmeste familie den dag, de holdt bryllup. Det var stort i deres øjne, og havde hun bundet sig til slesvigeren, kunne måske noget lignende blevet hende til del. Men hun havde ikke kunnet glæde sig derover, som Stor-Birte gjorde. Hun ville have grædt som Ane.

Men nu sad hun rolig og tryk i den ansete gård hos broderen og kunne nyde alle en bondekones rettigheder. Det var det bedste, der kunne falde i hendes lod, men alligevel gled der ofte et lønligt suk og en stille tanke bort fra Sværkegården over til Slesvig. Hvor Jep Nissen færdedes, vidste hun ikke og ønskede heller ikke at vide det. Han var slettet af hendes tilværelse, og hun ville kun bevare mindet om den korte lyse sommerstund, da hun lærte den kønne slesvigske soldat at kende.

Merglingen var nu noget af det, der optog Niels Sværke stærkest, og som han og hans broder Klavs i deres ungdom havde slidt i grøfterne, således måtte hans sønner nu vide, hvad det betød at få merglet. I mergelhullerne stod de, når de ikke havde noget andet, og en mangfoldighed af læs mergel spredtes ud over Sværkegårdsjorderne. Og ligesom han og broderen med deres raske, stærke arme uforknyt var gået i lag med grøftegravningen, sådan sled hans tre store kraftige sønner troligt med merglingen. Det gav svedige kroppe og hård hud i de grove arbejdsvante hænder, men det faldt alt sammen af sig selv, og her som ved det meste andet arbejde havde de for øje, at det var deres eget vel, det gjaldt.

Særlig klart stod det for Hans. Det kunne ikke fejle, at han skulle blive Sværkegårdens ejer en gang. Når det nu i århundreder havde været en fast regel, at den ældste søn fik gården i arv, kunne faderen ikke bryde slægtens gamle lov. Fædrengården måtte gives til ham!

Men nu var der næsten halvtredie gårds avling i det hele, og hvordan det så ville gå med al den jord, vidste han ikke. Hvis faderen ville, kunne han jo skille noget ud fra Sværkegården, men han kunne også lægge noget til eller lade det blive samlet. Om dette kredsede Hans' tanker ofte, og hans mest brændende ønske var at kunne overtage alt efter faderen og dermed ligesom denne blive byens og sognets største gårdmand. Dersom moderen havde levet og været ved sin fulde fornuft, skulle han nok hos hende fået at vide, hvorledes sagerne senere ville blive stillet. Fra han var ganske lille dreng, havde hun betroet ham meget, og han havde i mange ting været hendes fortrolige fremfor nogen anden. Derfor savnede han på en vis måde hende også stærkere end de andre søskende, men til gengæld var han dog den, der følte den største lettelse ved hendes død. Kold og beregnende som han var, havde han klar forståelse af, hvad det betød at have en sindssyg moder levende. Men han vidste også, at han ved hendes åndelige nedbrudthed og bortgang havde lidt et stort tab. Havde hun levet og været rask, ville det blevet til hans fordel.

Men det skulle ikke være således, og han måtte så se at indrette sig derefter. Hvordan det senere skulle gå med gården, kunne han ikke lige ud spørge faderen om. Det sømmede sig ikke for ham at fritte angående den slags. Et par gange havde han ad omveje søgt at komme til klarhed over spørgsmålet, men faderen var her som en lukket bog, der ikke var til at åbne. Alt måtte derfor stilles i bero.

Men hvorledes det end blev med gårdens deling eller sammenlægning, var det fordelagtigt, at jorderne mergledes, og derfor var heller ingen ivrigere end han til at stå i mergelgravene.

En smuk eftermiddag kom præsten som så ofte før kørende ned til Sværkegården.

»Jeg har været ude for at berette den gamle Markus og fik så i sinde at tage en tur ned til skoven og stranden med det samme,« sagde han til Niels Sværke, der tog imod ham ude i gården, »og jeg fik endvidere lyst til at høre, hvor langt I så er kommet med merglingen hos jer.«

»Jeg kan sige, vi er kommet temmelig godt frem, men osse har meget tilbage,« svarede Sværken. »Vi hænger jo i alt det, vi kan, men der er et stort stykke at overfare, og jeg mener, at vi tildels

skal gøre det selv med det almindelige folkehold, for tiderne er ænne til at lave flere udgifter end højst nødvendigt.«

»Nej, det er sandt nok. Det er meget dårlige tider, vi har haft her i landet i alle de sidste år. Krigen og de dermed følgende vanvittige priser, de gale penge, hele statsbankerotten, tabet af Norge, misvæksten 1818—19 og svækkelsen af den borgerlige moral i enhver henseende — det er ting, som nok skal præge for ikke at sige ryste det hele samfund.«

»Ja, det er junne, som en del er gal, men det er, som det hele er af lave.«

»Ja, så længe krigen rasede, og priserne var store, var der mange, som ved kunst kunne holde sig oppe, men da prisfaldet kom, var adskillige færdige. Når hertil så føjes, at vore afsætningsforhold til udlandet endnu er overordentlig vanskelige — og vore handelshuses stilling meget ringe — og sidste års høst igen har været dårlig, så er det intet under, at alt dette har fået skæbnesvangre følger for land og folk.«

»Ja, man kan jo sige sig selv, at det skal gå galt for adskillige.«

»Ja, og det kniber svært for mange. En mængde handelsfolk er spillet fallit, millioner er lånt ud til landbruget, særlig til godsejerne, og endda går de fra gårdene i skokketal — staten må nedsætte skatterne og finde sig i restancer — det er sørgelige tidens tegn.«

Præsten rettede lidt ved dækkenet, han havde bredt ud over sine ben.

»Men som noget af det bedste står det, at store dele af vor bondestand er hårdfør nok til at kunne tåle tidens tryk,« fortsatte han. »Den landbrugskrise, der hærgede os 18—19, synes virkelig at have fået bønderne som helhed til at bide tænderne sammen, så de har forøget arbejdet og sat forbruget ned og derved kommet bedre over vanskelighederne end nogen af de andre stænder.«

Niels Sværke rettede sig ved præstens ord.

»Vi bønder har jo gennemgående været vant til at have det småt og hårdt, derfor kan vi vel bedst tåle stødene. Men der var jo ligegodt nun af vos, der var blevet som ellevilde af de galne penge.«

»Sandt nok! Men her på disse egne skal vi dog ellers ikke

klage. Det står langt dårligere til andre steder. Men noget af det værste for bondestanden nu er, at landboreformerne så at sige er gået i stå og fæstegodsets overgang til selveje standset.«

»Ja, det er slemt.«

»Ja, meget slemt endda. Men I bønder må jo så takke for det, I har fået, og selv om der er grund nok til klage over de dårlige tider, ville I dog vist ikke bytte med nogle af de andre.«

»Nej, det ville vinne!« erklærede Niels Sværke fast.

Kneb det end for mange bønderfolk at hutle sig igennem, kunne han dog se, at det var langt værre for de fleste andre lag.

»Ja, vi kan blot tænke på vore købstæder,« vedblev præsten. »Der er forholdene utrolig elendige. Arbejderne har ingen fortjeneste, og håndværkerne hugger forfærdeligt i det. Og se på vore embedsmænd. De dårlige tider har påvirket dem i en ganske uhyggelig grad, således at bedragerier og bestikkelser snart hører til dagens orden.«

»Ja, og der er jo også smuglerne og kaperne — dem har vi vel heller ingen ære af.«

»Nej, der er nok at forarges over.«

»Men når de store går i spidsen, kan man vel heller ænne undre sig på, at de mindre følger efter. Men det værste er vel da æls nok med ham, denne her Birch.«

»Ja, han har forfalsket værdipapirer for en halv million daler, og det er meget sørgeligt, at en sådan mand skulle forgribe sig på statens midler. Han var jo deputeret ved finanserne og udset til at være finansminister, men ved uheldige spekulationer var han kommet i trang, og nu sidder han som livsfange i Kastellet — det er en skæbne, som kan give en nok at tænke på.«

»Man siger æls osse, det er en rædsom hob penge, som de kongelige bruger,« sagde Sværken lidt efter.

»Ja, en tolvtedel af statens indtægter går til hoffet, skønt kongen selv endda skal være meget sparsommelig anlagt og hans personlige forbrug meget ringe, men de øvrige udgifter ved hele hofholdningen er særdeles store og sluger derfor så mægtige summer.«

»Det er osse let at bruge meget, når andre skal betale det,« bemærkede Niels Sværke skarpt.

»Det er det,« indrømmede præsten, »men lad os ellers sige i

en god tid, at alle ulykker og besværligheder tiltrods, så har vi det alligevel godt her i landet; og siden krigen er hørt op, har der været som en egen lykkefølelse udbredt over samfundet som helhed.«

»Ja — jo — det er der vel nok. Her omkring er folk jo glade for, at freden endelig kom, og sån er det vel de fleste steder.«

»Ja, man er glade for freden og glade for kongen, og vel sjælden har nogen dansk konge været elsket som Frederik den Sjette. Men nu en anden ting. Som I ved, blev der 1820 vedtaget en lov, hvorefter alle sognefogder fritoges for så godt som alle kommunale byrder — ikke give bropenge, gøre skole-, kirke- eller vejarbejde og forskelligt andet — og nu er der så yderligere kommet dette, at hvem der har stået som sognefoged og lægdmænd i 15 år, kan fritage en søn for militærtjeneste.«

»Det var ænne ilde at høre.«

»Nej, det må jo være ret behageligt for jer, der sidder med tre raske sønner, som vel på en måde kan vente at blive taget til soldat, men sikkert ikke har lyst dertil.«

»Nej, de fleste vil jo helst slippe fri, og det har da altid osse mellem bønderfolk været anset som noget af en ulykke at skulle være soldat.«

»Ja, så vidt muligt har bøndersønnerne jo stedse stillet for sig.«

»Ja, og det er da osse længe siden, at nun fra gården her har ligget inde, og så vidt jeg ved, er der aldrig en Sværkegårdsmand, der har gjort soldatertjeneste.«

»Ja, man har jo stadig holdt hånden mest over arvtagerne til de gamle slægtgårde.«

»Ja, og hvad mine drenge angår, så havde Håns kas nok blevet taget ved sidste udskrivning, men da var der lidt i vejen med hans ene knæ, så han blev sendt hjem til næste udtagning.«

»Men nu frier I så måske ham?«

»Jeg plejer æls ænne at gøre forskel på mine børn, men ved sån en lejlighed er der jo visse hensyn, som kan gøre sig gældende.«

»Javel så, men det er jo altsammen noget, I må ordne, som I synes bedst. Men nu I selv? Befinder I jer stadig vel sammen med børn og folk?«

»Ja, vi har det så godt, som der med rimelighed kan forlanges.

Og som jeg nu er stillet, står jeg jo så frit overfor så monne ting, som jeg særlig i de sidste år slet ænne har kunnet indlade mig på; og sån ud af det små kan jeg da sige, at jeg nu herefterdags vil se at få læst nun af bøgerne oppe fra bogsamlingen.«

»Ja, gør det! I vil få både gavn og glæde heraf. En god bog kan blive som en kær ven, og I, som har haft så mange tunge timer, kan nok — eders stærke vilje tiltrods — have lidt trøst og opmuntring behov.«

Niels Sværkes tanker standsede ved præstens ord om de mange tunge timer, han havde haft.

»Ja, jeg har måttet igennem meget strikt,« sagde han så langsomt, »men det har vel nok ænne været til skade for mit eget sind.«

»I prøvelsernes skole brændes tit mange slagger ud,« sagde præsten. »Derfor skal vi mennesker heller ikke altid frygte sorgen. Og I, Niels Sværke, er i mange måder blevet adlet under det, I har været inde i.«

Då præsten tog afsked, stod Sværken som altid efter en samtale med ham beriget og løftet. Den mand kunne bringe noget, han havde brug for både legemlig og åndelig set, og han var som en fader for sine sognebørn. Til ham kunne de dristig ty hen, hvis der var noget i vejen for dem. Var det ikke sådan, en præst skulle være?

Der blev fortalt, at nogle præster og andre store folk var ham på nakken, fordi han var rationalist. Niels Sværke kunne ikke helt selv forklare, hvad rationalisme var, men han vidste, at hvis alle, der hyldede den lære, var som præsten her, ville det være godt, dersom hele samfundet bestod af rationalister.

Da husstanden senere samledes om medaftensbordet, fortalte Sværken om præstens besøg og om sognefogdernes ret til at fritage en søn for militærtjenesten.

Hans holdt et øjeblik op med at tygge på sin grovbrødsrundtenom. Soldatervæsenet havde han i den senere tid beskæftiget tankerne meget med. Kun såre nødig ville han i tjenesten, og om faderen ville stille for ham, hvis han siden skulle blive taget, vidste han ikke. Det var her som med så meget andet, at ingen fik noget at vide forud, og skulle det træffe, at han blev udtaget, kunne der være fare for, at han kom af sted. Når de var tre,

som kunne risikere at blive udskrevet, var det tvivlsomt, at faderen ville betale så mange stillingspenge; og han måtte regne med, at han ville komme til at gå på lige hammel med tvillingbrødrene. Der blev så godt som aldrig taget det hensyn til ham, som ellers kunne tilkomme den ældste søn.

I alt arbejde som ved kørsler og gilder og udflugter måtte han stadig dele med de andre. Kun såre sjældent hed det, at noget kunne tilfalde ham i kraft af hans førstefødselsret. Det var en uretfærdighed, som blev begået imod ham, men han vovede ikke at kny. I et og alt var han faderens vilje underkastet, og hans skæbne og hele velfærd lå i den faderlige hånd. Hvis faderen ville, kunne han forholde ham Sværkegården, ja, gøre ham arveløs, dersom det skulle være, så han var nødt til i lydighed at bøje sig for det, der blev ham budt.

Men når det nu var således, at sognefogderne kunne fri en af deres sønner for at blive soldat, måtte dog vel loddet falde på ham. Det ville være altfor stor en uret, hvis en af de yngre skulle gå foran. Men vished fik han stadig ikke gennem faderens udtalelser.

»Når det nu er sån, at jeg siden kan fritage en af jer, så kan I lige så godt gå til den første udskrivning alle tre, så der på en gang kan blive redelighed over, vun det skal være,« sagde Sværken blot, idet han rakte hen efter ølkruset, der stod midt på bordet.

Klavs og Morten så til hinanden. De ville heller ikke gerne være soldater; men udskrivningen skulle de til, og så var det bedst at få det overstået så snart som muligt. Indbyrdes havde de forlængst drøftet sagen, og for dem var stillingsspørgsmålet ligeledes brændende. Men de tog det på en lidt anden måde end broderen og havde intet imod, at han blev fri, selv om de skulle af sted. Det hjalp jo ikke dem noget, at han også skulle være soldat, og det kunne vel ikke tænkes, at faderen ville stille for tre i tilfælde af, at alle blev taget. Og når han nu havde fået retten til at udpege en til fritagelse, var det kun så rimeligt, at det blev Hans. Han var den ældste, og det ville være mærkeligt, hvis der blev gjort forskel på dem. Uden ellers at kende noget til faderens mening var de på forhånd overbevist om, at hvad der kom til at gælde den ene tvilling, ville også ramme den anden.

»Præstin snakkede æls osse om, at oplysningsselskabet havde købt en kornrensningmaskine, som skal stå henne hos provst Grundtvig i Torkildstrup, og der kan folk komme og få rensset deres korn for en rimelig betaling,« fortalte Niels Sværke videre under måltidet. »Og det skal osse nok være en meget god ting, for det er nødt til at være galt, når kornet ænne er ordentligt rensset — men det er jo langt at køre.«

»Havde den maskine bare stået her hos vor præst i stedet for,« ønskede Hans.

»Ja, men de synes vel, at Torkildstrup ligger bedre for, da det er sån omtrent midt i landet.«

»Kommer der så ænne nun andre steder?«

»Vist ænne foreløbig, men efterhånden som selskabet får råd til det, vil de købe nun flere maskiner, og den første skal så til Lolland.«

»Det ville være godt, hvis vi havde en rensemaskine selv,« sagde Hans efter et øjeblik's betænkning.

»Ja, men det er alt for dyrt et stykke at anskaffe på en almindelig bondegård,« sagde Niels Sværke. »Og så er der osse det forkerte, at hverken købmænd eller skippere eller kornprangere i det hele taget skelner nok imellem det gode og det dårligt rensede korn, så man får de fleste tider ilejn for lidt for sin umage.«

»Ja, det må jo være en stor fejl,« bemærkede Ib.

»Ja, og det ægger ænne folk til at stræbe efter det ekstra gode, selv om de nok kan se, det er det rigtige. Men alle de, der er inde i den slags, holder jo stadig på, at vi skal sørge for at få både bedre rensset og bedre tørret korn, da det i det lange løb vil tjene vort eget vel.«

Alle lyttede opmærksomt til Sværkens ord, der både viste for og imod det større arbejde med kornet, og ikke mindst fulgte Hans med i det, som var på bane. Han var nok udviklet til at forstå, det var noget, der havde betydning for fremtiden.

»Men der er æls to ting, som jeg vil have til forbedring herhjemme,« sagde Sværken, da de en tid havde talt frem og tilbage om kornet, »og det er en af disse nye amerikanske svingplove og så en svenskharve, for det er osse nødt til at være

rigtigt, hvad præstin siger, at vi får ænne behandlet jorden godt nok med de dårlige redskaber, vi har.«

En ny plov og en ny harve var to store ting på en gård, og alle brødrene hilste meddelelsen med begejstring. De ville gerne i lag med det ny, som de havde hørt lidt tale om, og det var stort, når de der på gården kunne gå foran med disse anskaffelser. Ikke alene var det en fornøjelse at få den slags at arbejde med, men det var også en ære at kunne tale derom, når de kom sammen med de andre karle.

I Hans var den tanke også straks slået ned, at ham som den ældste kunne det tilfalde stadig at pløje med den nye plov, men han frygtede, at han her som altid kom til at skifte med Klavs og Morten.

»Til næste år skal vi osse dyrke noget mere med hør, end vi æls plejer,« sagde Niels Sværke derpå henvendt til søsteren, »for indenfor oplysningsselskabet påstås der, at kan der være held med det, skal man på 4—5 skæpper med hør kunne få lige så meget ind som på 10—12 tønder land med korn.«

»Nej, vel dog!«

Else så lidt vantro på broderen.

»Ja, det er, hvad der er regnet ud, men naturligvis afhænger det af, vun han slår an og priserne æls bliver.«

»Ja, jeg har da heller ænne noget imod, at du prøver det,« sagde Else, »for et stort hørstykke har vi fruentimmer jo altid været glade for at se.«

Med hårdt og strengt arbejde og den groveste hverdagskost svandt sommeren hen. Selv om Niels Sværke var således stillet, at han let kunne svare sine skatter og udgifter, skulle enhver dog stadig mærke, at de var de dårlige tiders love underkastet. Som præsten havde sagt, var det et held, at bondestanden var hårdfør nok til at kunne øge arbejdet og sætte forbruget ned, og han og hans skulle gå i spænd med de øvrige. Det ville give et dårligt eksempel og vække misundelse, hvis de flottede sig, når andre dårlig kunne spise sig mætte og måtte spinke og spare overalt. Og de unge havde godt af at mærke, hvad en fattig tid førte med sig. Han ville nok søge at skabe lidt glæde

om dem, men de hårde og trange kår skulle de udvortes set dele med deres jævnlige. Derfor var også fra 1818 den i forvejen lange arbejdsdag blevet en halv eller hel time længere, ligesom middagssulet var blevet mindre og øllet tyndere, end reglen havde været de andre år. Hverdagssnapsene blev også færre, og hveden solgtes lidt nærmere ud, så der endnu sjældnere sås et stykke hvedekage.

Selve indslagtningen blev ligesådan knebet ned. Kostede et får end kun et par rigsdaler og et svin 15—16 og en slagteko 24—28, blev det dog til penge, når der var et stykke mere at sælge. Og når indtægterne var så ringe, fyldte jo den mindste skilling i pungen.

Men heller hverken børnene eller folkene havde taget besparelserne og indskrænkningerne fortrydeligt op. De havde det jo godt alligevel, og alle i husstanden var friet for dette knu-gende tryk fra ængstelserne over skatter og udgifter, som virkede tyngende på mangt et hjem. Igennem den rolige, trygge følelse af, at alt her hvilede på et sikkert og solidt grundlag, var de rigere end mangfoldige af deres standsfæller, og heraf flød både fred og glæde.

Af karsken bælg sled også alle fra før sol stod op og til længe efter, at den var gået ned, uden at få humøret spoleret. De var jo skabt til at arbejde, og når det var dårlige tider, var det kun rimeligt, at der skulle hænges mere i end ellers. Med samme øjne så de på kosten. De vidste, det i knappe år altid havde været skikken at spare både på kage og sul, og den lov gjaldt selvfølgelig endnu. Bare der ikke skulle sultes, måtte alle være glade. Og sulte skulle de jo ikke her. Niels Sværke var mand for at kunne skaffe sine det daglige brød.

Og dagene gled nu også hver enkelt let forbi. Ved måltiderne blev der snakket om mange forskellige ting, og i mørkningsstunden var der sangen. Siden kom også de gamle lege og folke-danse frem. Her var det særlig Lille-Else, der blev midtpunktet, og hende, der førte an. Hun var den mest legelystne af dem alle, men såvel Inger og Ny-Morten som begge tvillingbrødrene fulgte hende dog gerne, og både Stor-Birte og Jørgen var også glade nok til at kunne være med; derimod ville Hans helst være fri og følte sig som hævet over disse narrestreger i den hjem-

lige kreds. Når de til jul måtte komme til legs oppe i byen sammen med den øvrige ungdom, blev det noget helt andet. Så ville han gerne være med i laget, men der var ikke noget ved at springe omkring med søsteren og de to andre piger, lige så lidt som det kunne more ham at nappes med brødrene og Ny-Morten.

Men helt trække sig tilbage kunne han ikke. Faderen ville jo have, det skulle være således, og mere af pligt end af lyst blandede han sig så lidt imellem de andre. Men om søndag eftermiddag, når avisen skulle læses, var han villig til at følge med. Så skulle der ingen tvingende bånd til for at holde ham fast. Her sad han af egen fri drift og var en af de ivrigste lyttere.

»Avressmør solgtes i januar for 24 skilling pundet,« læste Niels Sværke en hellig eftermiddag hen i marts 1822. »Og en hest står til 20—40 daler, en tønde rug til 2 og hvede til 4, så det er spotpris på kornet.«

Da priserne og de mindre stykker var læst igennem, tog Sværken fat på noget af det større. En del af det var fra udlandet, og meget af det havde de kun ringe forudsætninger for at kunne forstå, men en smule hang der dog altid ved, så det var, ligesom de derigennem fik et lidt videre udsyn end de fleste af deres lige.

En tid havde der været skrevet meget om prins Frederik Kristian og prinsesse Karoline Amalies rejse i udlandet, og de havde ligeledes læst en del om Bertel Thorvaldsen og de mange kunstværker, han havde stående i Rom.

Den engelske dronning Karoline, der blev beskyldt for at stå i forhold til en hr. Bergani, havde de også lært at kende igennem avisen.

»Det er æls meget, at de tør sætte sån noget om en dronning,« bemærkede Else, da Sværken havde læst et stykke om dronnin-gens letfærdige liv.

»Ja, men vi kan da så se, hvad det er for nun, at englæn-derne har på toppen.«

»Det kan osse være lige tilpas, at engelskmanden kan få noget at tygge på,« udbød Hans.

»Ja, de engelske røvere kan nok osse trænge til at få smurt

sig på forskellige måder,« istemmede Morten, og både Klavs og Ny-Morten var straks enige med ham.

Så unge de end var, havde engelskhadet dog tag i dem, og en englænder tillagde de omtrent alt ondt og dårligt. Og således var det overalt. De yngre havde som indsuget hadet til England gennem modermælken, og hos de ældre var det gamle tyskerhad skubbet i baggrunden for den nyere og mere flammende harme mod englænderne. Ved bortførelsen af flåden havde den engelske hånd slået så hårdt, at såret endnu stadig var blødende og kunne holde sig friskt og levende langt frem i tiden. Og både unge og gamle var enige om at ønske hævn over engelskmanden for al den skade, han havde forvoldt land og rige.

For Sværkesønnernes vedkommende var soldaterspørgsmålet blevet løst således, at ingen af dem ville blive indkaldt til garnisonstjeneste. Ved udskrivningen var Hans og Morten blevet udtaget, medens Klavs kasseredes, fordi han var platfodet og havde en halvstiv finger.

»Når jeg så kan fritage en af jer, så stiller jeg for den anden — en ud af tre skanne af sted,« sagde Niels Sværke, da han fik resultatet at vide. »Men havde jænne haft denne sognefogedret, og I så var blevet taget alle tre, så havde I kommet til at danse ud i en hob, for jeg havde ænne villet betalt for så monne.«

Hans så mørkt frem for sig. Han kunne deraf vide, at der ikke var blevet gjort nogen forskel på ham og de yngre brødre. Men det var jo også den sædvanlige vise!

Tvillingerne var jublende glade over det held, der havde fulgt dem, og om aftenen trak de stok for rigtig at prøve kræfterne, som de nu ikke ville få anledning til at spille på soldatervæsenet.

Hans var ikke mindre tilfreds med at slippe, men han lod hverken sin glæde eller tilfredshed komme åbenlyst til syne. Forøvrigt var der også i den sidste tid kommet noget andet, som pinte og gjorde ham mere bitter. Ved legestuerne i julen havde han rigtig lagt mærke til, hvor frisk og køn Bondens Trine i grunden var. De havde gået i skole sammen, så han havde kendt hende altid og set hende mangfoldige gange uden at

finde, der var noget særligt ved hende, men nu, efter at han i så lange tider havde være afskåret fra at deltage i de unges sammenkomster, fangede hun straks hans øjne. Siden jul havde hun heller ikke været ude af hans tanker nogen eneste time. Alle vegne fulgte hendes billede ham, og altid dansede hun frem både under arbejdet, og når fritiden kom. I det tætteste mørke som på den klareste dag så han hendes milde blå øjne og lille røde mund i det kønne bløde ansigt.

Men det var jo håbløst og spildt at tænke på hende, når han på vuggen var lovet bort til morbroderens Maren og selv flere gange havde fornyet løftet til moderen, da hun lå på sin sotteseng, så han kunne ikke bryde båndet, som bandt ham her.

Men ondt gjorde det, så ondt, at han aldrig havde følt nogen dybere smerte, og forfærdeligt var det, at han for tid og evighed skulle bindes til Maren, når al hans hu stod til Trine!

Ind i sorgen og smerten over at skulle frasige sig hende blandede der sig nu også harme og forbitrelse mod dem, der havde indspundet ham i det snærende svøb. Det var urimeligt og ganske forkasteligt at trolove ham og Maren, mens han lå i vuggen. De kunne dog have ventet med at mage dem sammen, til de var voksne. Han vidste, det var særlig moderen og mormoderen, der havde fæstet ham ud, men de var begge døde, så han kunne ikke kræve dem til regnskab for deres handling. Han var også sikker på, at moderen kun havde villet hans bedste, men her havde hun alligevel så sørgeligt fejlet og voldt ham den bitreste sorg for hele livet. Havde han tænkt, at han var kommet til at holde af Trine, som han følte det nu, ville han heller aldrig have lovet sin moder at tage Maren. Men den gang var han halvvejs en dreng og mente, det kunne være godt at blive gift med Spurrens eneste datter, således som moderen og hele familien ønskede. Maren var et godt parti. Som datter af en af byens mest velhavende mænd kunne hun bringe en anseelig medgift ind på gården, langt mere, end Trine kunne vente at få med sig, da Bonden sad småt i det og havde mange børn.

Dygtig og skrap på alle måder var Maren også, og muligvis kunne Trine heller ikke her stå mål med hende, men i udseende og væsen stod den første langt tilbage for den, han havde kær. Køn var Maren ikke. Lang og stranglet og leddeløs

var hele kroppen, og de matte vandblå øjne og det magre ansigt med den underlige gulgrå hudfarve faldt altsammen så ringe ud ved siden af den lille fikse Trine, når de viste sig for hans indre blik. Til tider vidste han heller knap, hvordan han skulle tænke at leve livet sammen med Maren. Men han skulle jo, hvordan det end gik! Han kunne ikke slippe udenom, hvis der ellers ikke tilstødte noget særligt. Hans og hendes skæbner var på forhånd kædet til hinanden, og de var begge under familievenen.

Hen i foråret skulle der være kirkegangsgilde hos Marie og Svend Stang og Niels Sværke samt alle børnene var med begge dagene.

»Vi kommer lidt monne,« sagde Sværken ud på natten til Karen Stang, »og vi kunne jo osse nok have delt vos, så vinne havde fyldt så meget på en gang, men jeg synes stadig, at da der var så lang tid, at børnene slet ingen steder kom, så skulle de have lov at tage med allesammen ved denne lejlighed.«

»Seks kan heller ænne kaldes for monne,« smilede den gamle, »og det ville da være uret at holde nun af dem hjemme. — Men vun går det æls med Bærde? Bliver hun ved at holde til over hos Kimmerens?«

»Ja, nu er hun sån faldet i lave der, og de vil junne af med hende, så jeg mener, det er bedst at lade dem få deres vilje, når det går så godt med dem allesammen.«

»Ja, og I kan jo sat få pige hjælp i hendes sted til at gøre arbejdet.«

»Ja, Kristen kan nok holde mig med folk foreløbig,« sagde Niels Sværke med et lille smil.

»Ja, han har rigeligt med den slags, men det er jo raske børn og skikker sig godt; og det er jo det bedste af det hele.«

Sværken kom senere ud på loen, hvor der blev danset. Henne i nærheden af musikanterne stod Hans med ryggen lænet op imod væggen. Hans øjne fulgte med et underligt tindrende blik Bondens Trine, som just dansede silderumpen med Lejrens Jens; Niels Sværke kunne ikke undgå at lægge mærke til sønnen. Således plejede han aldrig at stirre, skulle der mon ligge noget under dette?

Han satte sig på en af bænkene ved siden af Mads Galle og begyndte at tale med ham om merglingen, men under samtalen holdt han stadig øje med Hans. Det var ikke til at tage fejl af, hvordan det stod til med ham.

Og der dansede Morten igen forbi med Anes og Ibs Bodil. Det var tredje eller fjerde stykke i træk, som de var sammen i løbet af nogle ganske få øjeblikke, så det var vist heller ikke helt tilfældigt. Bodil lignede meget efter Ane, og som arv fra mormoderen havde hun fået disse store strålende øjne. Når han så på sine egne og Maren Gallés børn kunne ingen af disse med undtagelse af Hans måle sig i skønhed med stedmoderens slægt. Begge tvillingbrødrene mindede meget om hans egen moder, sagde flere af de ældre, og hun havde jo ikke været smuk. Men hendes sind havde været af en anden art end Bodils, og blot hans børn kunne slægte hende på, betød det intet, at de ikke var så kønne som stedmoderens efterkommere.

Da tiden for Stor-Birtes og Jørgens bryllup nærmede sig, kørte Niels Sværke selv for Kristen op hos præsten for at få dem sammenskrevet. Jørgens fader var død, så Sværken ville være forlover for ham. Kristens ansigt lyste af stille glæde. Det var en stor højtidssdag for ham at køre med den rige, ansete broder for at få sin ældste datter troløvet, og det var en ære for hele brudeparrets familie at brylluppet skulle stå på Sværkegården.

»Ja, det er ligegodt noget for vos,« sagde Ane Sofie, da de kom hjem fra troløvelsen. »Og havde Jørrens får nu levet, så du og han skulle have sjokket op til præstin, og vi siden gjort brylluppet, så havde denne set så stort ud som dette her.«

»Nej, vi har meget at takke Niels for,« sagde Kristen stille, »og havde han ænne hjulpet vos både først og sidst, så havde vinne sluppet igennem un at ty til fattigforstanderen.«

»Ja, vi skylder Niels Sværke meget,« erklærede Ane Sofie mere alvorlig, end hun så tit plejede at føje sine ord. »Og når vi nu har fået de fleste af børnene så vidt fra hånden, og Jens tegner til at blive en skrap skræder og kan tage håndteringen op efter dig og få huset, så vi kan bo hos ham på vore gamle dage, så kan vi æls sige, det er gået vos småfolk godt.«

Kristen nikkede tavs. Ja, det var gået ham og alle hans godt hertil, men at det var således, skyldtes næst Vorherre hans gode, trofaste broder, som aldrig havde svigtet dem i nøden.

Imod sædvane flyttede Stor-Birte og Jørgen ikke sammen efter trolovelsen.

»I kan vente, til I har holdt bryllup,« sagde Niels Sværke, og det havde de intet at indvende imod.

Den første fredag i maj oprandt så højtidsdagen. Foruden hele skræderfamilien var Jørgens gamle moder og fire gifte søskende med ægtefæller og børn bedt med, så brudeskaren fyldte godt op ved de to lange borde oppe i stadsstuen. Til middag fik de sødgrød og klipfisk som ved andre store gilder, og en fedekalv var slagtet, så de fik varm steg til medaften. Men der vankede ikke punch.

»Rommen er for dyr,« havde Niels Sværke sagt, da han og Else drøftede, hvorledes det hele skulle være, »for den bedste sort koster en specie potten, og anden er til seks mark, så det løber for meget op, og de må så heller få en skilling i stedet for.«

»De andre vil nok osse være glade for en snaps og et krus øl,« mente Else, og heri forregnede hun sig heller ikke.

Det fede øl blev drukket med velbehag, og for de fattige familier blev brylluppet en herlig fest. Om aftenen måtte Klavs og Morten spænde for hver sin vogn og køre alle gæsterne til deres hjem. Det øgede yderligere glæden, og fulde af taknemlighed tog de afsked med Else og Niels Sværke. At de havde været til bryllup på Sværkegården, var for de fleste af dem en af deres livs største højtidsstunder.

Hans stod med en stram trækning om munden, da de to vogne rullede ud af portrummet fyldt med de mange glade mennesker, som sad eller lå i halmen med en hel bunke dækener og sække til at lune sig i. Det passede ham ikke, at der var gjort så megen stads ud af brylluppet her. Ikke mindst var han forarget over køreturen. Mærkeligt også, at faderen ville have hestene jaget ud på denne tid af aftenen. Ellers ved andre lejligheder kunne han være næn nok over dem.

Og køreturene var ikke forbi endnu. Om søndagen kørte Niels Sværke selv for brudefolkene og skræderfamilien til kirke, og de kom alle med ned for at spise til middag på gården. Senere

læste han også højt for dem af de sidste aviser. Det var noget nyt for Kristen og Ane Sofie, og andægtigt lyttede de til hans ord.

»I 1814 havde folk endnu penge til skatter og andre udgifter,« stod der, »og der var stadig mod og lyst til virksomhed. Da kunne der også fås lån i ejendomme. Nu savnes penge til skatter og alt andet, og ingen lån kan fås — nu standser handelen, og krediten er forbi, fordi indtægterne og lysten til virksomhed er tabt«.

»Ja, der er jo forskel på før og nu,« sagde Kristen, da Sværken sluttede, »men var årene omkring bankerotten gode for nun, så var de osse strikke for andre.«

Med et suk mindedes han, hvad han selv havde gennemgået, mens de galne penge regerede, så han kunne ikke holde med dem, der priste de store tider.

»Kongen er nu blevet rask efter sin sygelighed af rosenfeber,« meldtes der fra avisen.

»Å, Gud ske lov! Det var da godt, at han kom sig!« udbrød Ane Sofie, og flere af de andre stemte i hermed. Kongens vel lå de fleste stærkt på sinde.

Niels Sværke så også, der var skrevet en hel del om de mange koner, der stadig døde af barsel-feber, men han læste det ikke højt, da det kun var til at sætte fruentimmerne i dårligt humør med, og det ville han ikke ved denne lejlighed. Her skulle alle gerne være glade.

Ved almindelig sengetid rullede igen en vogn ud af porten op imod byen. Det var afslutningen på alt det store og gode, som ved brylluppet var blevet de fattige og taknemlige mennesker til del.

For Stor-Birte og Jørgen skulle så hverdagslivet igen begynde. Kun et såre tarveligt bo havde de fået samlet, og kun ringe var udsigterne, som ventede dem. Men de var glade for hinanden og for deres fattige smuler og havde lyst og mod til at tage kampen op for tilværelsen.

Ved andendagsbrylluppet var Kristens lille Erik blevet nede på Sværkegården, hvor han nu også skulle tjene. Igennem alt det, han havde hørt af alle de andre, var han, ligesom Ny-Morten havde været det, helt sejg ved tanken om at gå i tjeneste hos

den store farbroder, men da vognen rumlede af sted med forældre og søskende, kikkede han alligevel langeligt efter den.

»Pib så ænne, selv om der kommer lidt i vejen,« havde moderen sagt, inden hun kørte, og det blev han ved at huske på for derved ligesom at stive sig selv af, mens han gik hen imod karlekamret. Her havde nu i flere år været tre senge. I den ene sov begge tvillingerne, og i den anden holdt Ib og Ny-Morten til, medens Hans og Jørgen havde delt den tredie. Nu var så Jørgen borte, og en anden kommet i hans sted, men som Ib havde ment, det var bedst, at Ny-Morten puttede sig ned hos ham, da han var lille, således fandt han også nu, det var rigtigst, at han igen fik den mindste i sin varetægt. Nu var Ny-Morten jo voksen, og ham ville Hans nok hellere have hos sig end den lille pusling. Heri tog Ib heller ikke fejl. Hans ville helst være fri for at ligge sammen med sådan en hvalp!

»Kongen kommer sejlene med »Caledonia« til Gåbense den 3. juni!« lød det i foråret 1823 fra mund til mund over hele Nord- og Vestfalster. »Og både dronningen og begge prinsesserne er med!«

For adskillige falstringer var det noget af det vidunderligste, der kunne times dem, at den elskede konge vilde komme til øen.

Kongen stod jo som noget uendelig ophøjet og mægtig stort, og om hans hoved lå en stråleglans af mildhed og fred.

Der var også flere, der næsten ikke fik søvn i deres øjne natten før hans ankomst. Skibet skulle komme ind klokken 8, og allerede ved femtiden begyndte de første at møde op. De var bange for, at damperen skulle komme tidligere end beregnet, og af frygt for at komme for sent ville de hellere ofre et par tidlige morgentimer end risikere at gå glip af den store højtidelige stund, da kongeskibet gled ind.

Vejret var ellers ikke indbydende. Det regnede og blæste, og nede omkring færggården og anløbsstedet var der sølet og slasket, så det var heller ikke godt føre for stadsskoene, der naturligvis skulle på i dagens anledning.

Niels Sværke og Else tillige med Lille-Else og alle tre sønner var også kommet til Gåbense tidlig på morgenstunden. Endnu havde de ellers stadig travlt med merglingen ind imellem det

øvrige arbejde, så det kunne nok mærkes, når fire voksne mand spildte det meste af en arbejdsdag, men Sværken så bestandig således på det, at den slags store begivenheder skulle hans børn have lov til at overvære, og et kongebesøg var en oplevelse, som kunne give minder langt frem til senere dage.

Under ventetiden traf han sammen med Nykøbing-købmanden, som han plejede at stalde ind hos, når han kom til byen. Købmanden var på vej til København, men var taget så tidligt af sted, så han også her kunne overvære kongens ankomst.

»Ja, det er en stor ære for vor lille landsdel, at vi får besøg af vor elskede monark!« sagde han højtravende. »Og det kommer også til at kaste en vis festglans over befolkningen, hvilket må siges at være en lykke i disse travrige tider.«

Købmanden havde lagt sit ansigt i højtidelige folder, men hurtigt gled den stemningsfulde, kongetro borger af ham, og han blev som altid den geskæftige forretningsmand.

»Tegner høsten godt?« spurgte han.

«Å jo, endnu er dæne noget at klage.»

»Ja, så må vi håbe, der bliver en god høst, således at bønderne får penge imellem hænder, for står bonden uden penge, har vi andre heller ingen.«

»Nej, men vi skulle gerne til at have lidt mere for vore sager, for når vinne kan få un 2—3 daler for en tønne korn og 5—6 for et fedesvin, 15—20 for en ko og 10—12 skilling for et pund smør, så tæller det junne noget til hverken hos den ene eller den anden.«

»Nej, vist ikke nej. Og man kan jo også se, at bønder nutildags søger at lave penge på mange måder, som slet ikke har været kendt før; for eksempel møder der nu 30—40 vogne ude fra landet hver torvedag for at handle med kød — —«

»Som de må sælge for 1 til 2 skilling pundet,« indskød Sværken, »så det bliver dinne fede af, men købstadsfolk kan så få en billig suppe.«

»Det kan vi,« indrømmede købmanden, »hvis vi blot har skillingerne, men dem kniber det endnu stærkere med at få fat i end ude på landet; og har I bønderfolk det end svært og ringe nok, så må I dog vide, at det er for ingen ting at regne imod elendigheden inde i byerne. Men hvad jeg ellers ville sige i for-

bindelse med torvepriserne, så lad mig lige indskyde den bemærkning, at sidste efterår var der en kone ude fra landet, som foruden kød og flæsk, smør og æg også mødte op med pillede ænder og gæs, hvilket sidste aldrig nogensinde før har været set.«

»Nej, jeg mente osse, at alt småkræ blev solgt levende.«

»Ja, vist så, det har altid været skikken, men det viser, hvor opfindsomme bønderne er for at få solgt deres forskellige varer på torvet til byernes folk. Og af andre ting kan også nævnes honning, mjød, voks, most og frugt både rå og tørret. Desuden falbyder de hør- og blårlærred, vadmel og hvergarn, uld, fjer og en mangfoldighed af husflidsvarer — så man må virkelig lade vor landbefolkning, at den er om sig for at finde afsætning for det, de kan frembringe, men det kan heller ikke nægtes, at de går os handlende i næringen, og vi skal jo også leve.«

Niels Sværke så med et betydningsfuldt smil på den meget talende købmand, der ivrigt slog ud med hånden som for at fastslå rigtigheden af alt det, han sagde.

»Købmændene klarer sig æls nok, når bare dinne slår det for stort op,« kom det så tørt.

»Men ind imellem den bitre kamp for tilværelsen ser man så dette mærkelige, at så snart det drejer sig om fornøjelser og svir og dans, så myldrer de ellers hidtil så usynlige penge ganske uforståeligt frem,« fortsatte købmanden, som havde han ikke hørt Sværkens sidste bemærkning. »Nu så man som ved de sidste markeder både i Stubbekøbing og Nykøbing — der har man drukket og lavet slagsmål, så Gud må sig forbarme, og her mærkedes intet til de dårlige tider.«

»Nej, ved sån lejligheder ligner folk godt nok sig selv fra de galne penges dage. — Men mon det æls ænne er skibet, man kan begynde at skimte derude?«

En hvidgrå sky tonede frem i horisonten, og folk stimlede tættere og tættere sammen. Niels Sværke kom uvilkårligt til at tænke på Lille-Elles beskrivelse af dampskibets første ankomst til Gåbense. Nu var det igen noget lignende, som det havde været før. Her var folk kommet til stede langvejs fra og mødt op i endnu større tal end nogensinde tidligere. Og rundt om blev der råbt, så der næsten ikke var ørenlyd, og uafbrudt masede

og skubbede man for at trænge sig så nær hen imod landingsstedet som vel muligt. Et af de mange sejlskibe, der lå ude i søen smykket med flag og blomster, sejlede kongedamperen i møde, og herfra affyredes 27 kanonskud.

Lille-Else, der sammen med fasteren stod i nærheden af faderen, holdt sig leende for ørene.

»Uh! Det er endnu værre end den forrige gang!«

Pludselig blev der dødsstille over det hele.

»Kongen taler!« gik det som en løbeild igennem den forsamlede mængde. Hvad han sagde, kunne ikke høres, hvor Niels Sværke stod. Kun lyden af en stemme og enkelte løsrevne ord om fred og glæde nåede deres øre.

Da skibet senere under vældige hurraråb atter gled ud, havde Sværken og de to Elser fået en bedre plads, således at de tydeligt kunne se hele den kongelige familie. Der var nu blevet et øjeblikks ophold i regnvejret, så både dronningen og begge prinsesserne kunde undvære paraplyer, og for Lille-Else blev deres dragter som en hel åbenbaring af alt det vidunderligste på jord.

Efter at skibet var ude af syne og hurraråbene forstummet, fik alle travlt med at få madkurvene frem.

»Der bliver stor fortjeneste i dag både for gæstgiver og kromand,« sagde Niels Sværke, idet han sammen med den øvrige familie satte sig tilrette i vognen for at spise den medbragte mad.

Købstadsfolkene samledes imidlertid inde i den nyopbyggede gæstgivergård, medens bønderne holdt til i krostuen, men der var kun plads til en ringe brøkdæl af den forsamlede skare, så de fleste måtte slå sig ned ved grøftkanter og på vognene, som det bedst kunne falde. Sværkens køretøj stod, så mange passerede det, mens de spiste. Kun de færreste kendte de noget til, men enkelte kendinge var der også imellem. En af de første var en kone, der havde gået til præsten sammen med Else. De havde ikke set hinanden i de sidste år, og hun fortalte rask op om mange forskellige ting.

»Ja, det går vos ligesom de fleste andre, at det kniber med at skaffe penge til skatter og alle slags udgifter,« sagde hun åbenhjertigt, »men nu har jeg begyndt at tage til torvs i Nykø-

bing og sælger så ud af det lærred og vadmæl, jeg har liggende på kistebunden. Og sidst solgte jeg osse et par duer og fik en mark for, så det hjælper altsammen.«

»Ja, det gør det jo.«

Else var for sit eget private vedkommende kun vant til at regne med små tal, men hun syntes alligevel ikke, at en markspenge kunde blive til ret meget at klare udgifterne med, men hun ville ikke mistrøste den anden, som lod helt veltilfreds med det, hun havde fået ind.

»Og i efteråret solgte jeg da osse fire gæs,« fortsatte konen, »men de kostede bare 24 skilling stykket, så det var kun lidt at få for så stor en fugl.«

»Nej, men i fjor var der jo osse så monne, der ville sælge alle forskellige slags sulevarer, derfor gik priserne så langt ned.«

»Ja, det er jo galt, når alle vil sælge, og ingen vil købe. Men nu må jeg nok æls se at hitte vore, så vi kan få fat i madposen.« Hun bød derpå farvel og gik videre henad vejen.

Lidt efter mødtes et par unge mennesker lige ud for Sværkes vogn.

»Jeg skal rejse til København i dag,« fortalte den ene, »for der har jeg en farbroder, som har skaffet mig arbejde hos en stor murermester.«

»Og hvad kan du så tjene der?«

»Den faste løn for murer- og tømrersvende er 5 mark om dagen i maj, juni, juli og august, og vi skal så arbejde fra klokken 5 om morgenen til 8 aften.«

»Ja, det er jo en svær betaling imod, hvad vi er vant til herude på landet.«

Lidt efter skiltes de, og et par ældre mænd, der nærmest lignede et par degne, kom langsomt gående forbi.

»I 1722 kunne studenterne ernære sig i København ved at give undervisning — nu koster opholdet for en student 1000 daler for de første 6 år og derpå ekstra 800 til fortsat studium, så der kan rundt regnes med, at en student nu i tiden står i 10,000 rigsdaler den dag, han endelig er færdig.«

Deres stemmer tabte sig, idet de kom længere bort, men ovre fra den anden side lød det højt og gennemtrængende fra en ung opløben fyr med næseklemmer: »En linieret protokol koster

15 daler, salmebøger 1 og Luthers katekismus 12 skilling, så det er dyrt at få sig en bog.«

»En favn egebrænde er til 3—4 rigsdaler og bøgebrænde til 6 foruden »alarmen«, som salæret hedder i bondesproget,« bemærkede en høj, mavesvær mand til et par andre købstadsfolk, han var i følge med. »Og mursten er til 9 mark for 100 stykker, og en tønde kalk står til 21.«

»Vi skal have 2 daler om året for det plejebarn, vi har fået,« fortalte en gammel kone til en lidt yngre, idet hun humpede forbi med en madæske i hånden og nær havde stødt sammen med et par vognmandskuske, der kom fra den modsatte side.

Den ene af kuskene spyttede langt frem for sig.

»Nu er vognmandstaksterne fastsat for juli, august og september, og en stor vogn med to heste bliver 5 mark pr. mil.«

»De snakker om penge og priser allesammen, enten de så er tykke eller tynde,« lo Lille-Else med sin klingende latter.

»Ja, det er ligesom menneskene ænne kan samle eller sanse andet i vore dage,« sagde Niels Sværke. »Men på en vis måde er det vel heller ænne så underligt, for det kniber jo for så stor en part, så penge er mæssens nødt til at blive både det første og det sidste for dem.«

»Ja,« sagde Else henvendt til de unge, »I må være glade for, at Inne vokser op i et hjem, hvor man fra morgen til aften går om i evig angst for, vun udgifterne skal kunne klares.«

»Ja, det må være fælt at være fattig,« sagde Lille-Else medlidende.

»Men monne af dem er osse selv skyld i det,« indskød Hans.

»Ja, vi har to slags fattigfolk,« sagde Niels Sværke. »Der er nun, som ænne har villet andet, men der er osse nun, der ænne har kunnet andet. For de, der er født i et lejehus og aldrig har fået to skilling, un hvad de har slidt sig til, de er som tvungne til at blive fattige alle deres livs dage — og derfor er der osse grund til at betænke dem lidt.«

Sværken så henimod Hans, men han sad nu lidt med ryggen til og tyggede på sin store sigtebrøds rundtenom, så blikket ramte ham kun halvt fra siden.

»Goddag og sængodt — her sidder I jo rart i det!« råbte en gammel mand, som kom stavrende nede fra færgebroen og nu

tog lidt fat om kanten på den ene vognhav. »Men det er nok æls osse lige meget, hvor du og dine sætter jer, Niels Sværke, for så sidder I vist lige godt. For du forstod at klare gæld og samle til bunke, mens tid var. Det vonne sån med så monne andre. De lod hende bare dalre og mente, at de store tider aldrig fik ende.«

»Ja, der var nok, som har båret sig forkert ad,« sagde Sværken. »Men vil du æls ænne op øg sidde hos vos og få en bid med, når du mener, vi har det så godt.«

»Nej, jeg har lige spist min madpose, så jeg vil bare snakke et øjeblik, inden jeg skal til at liste hjemad. — Men har du æls hørt, at nu sidder nok snart alle Vedbyerne så skidt i det, så de tænker på at blive fæstere igen.«

»Ja, der har været snakket om det, og det er jo sørgeligt, at det skal gå så skævt for en hel by. — Men der er osse nun af dem, der har buldret hende slemt, efter hvad der fortælles.«

»Ja, buldret hendel« gentog den gamle. »Ja, der er adskillige, som har ræft gevaldigt både af mad og drikke, når de gik i seng, men slidt sig fordærvet er der kun få som har, men derfor har de kas nok været trætte af dagens møje og besværlighed ilejn.«

Niels Sværke hørte kun halvt efter, hvad den gamle diskede op med. Hans tanker drejede sig bestandig om, at alle Nørre Vedbyes bønder skulle fra selvejere gå ned til fæstere igen. Der lå noget uendelig trist heri, og det var ikke den vej, det burde gå. Men når tiderne i sig selv var svære, og menneskene ikke ville stampe imod, men blot lod sig glide med strømmen, var det nødt til at slå sammen om dem tilsidst.

Et par yngre mænd kom nu slingrende ud fra krostuen, de var begge noget røde i ansigtet og havde skudt huerne langt tilbage i nakken.

»Men goddag, Niels Sværke!« råbte den ene af dem et stykke borte. »Ja, det er smenne så underligt, at du er blevet en rig mand, når du og hele familien kan sidde her nok så net med jer selv og jere egne sager, så det kommer vel aldrig til at koste dig en jensterskilling at se hele kongestadsen. — Det er ænne sån som med vos andre, dænne har noget, for vi under dog osse kromanden at leve.«

Niels Sværke tog rolig øllejlen for at drikke sig en slurk.

»Jeg har heller ikke noget imod, at kromanden lever, men jeg venne være med til at fede ham. — Forresten var der da heller ænne plads inde hos ham, da jeg kikkede derind, førend vi begyndte at spise.«

»Men nu er der da kas plads, efter at jeg og Lavs Sommer har rejst vos. — Så nu kan du lige få lejlighed til at give tre knægte.«

»Nej, jeg bruger ænne at drikke knægte om formiddagen, og nu om et øjeblik skal vi osse til køring og se at komme hjemad.«

»Ja, du er jo en gruelig ige til at hænge i både først og sidst. — Men det er osse det samme, hvis du ænne vil give de tre knægte, så tager jeg spenderbukserne på en gang til, og så kan du bare komme med mig, så skal du nok få blødt din tunge, inden du tager hjem.«

Sværken satte lejlen fast ned i halmen.

»Du skanne give noget til mig. Jeg kan hjælpe mig med det, jeg har fået.«

»Men så sønnerne da? Kom her karle — så giver jeg en knægt til hver af jer! Det er synd, at sån tre pæne unge mennesker skal køre tømundet hjem.«

»Det kommer vi heller ænne til,« svarede Hans kort og studs, »for vi har allesammen fået, hvad vi behøver.«

»Haløj! Haløj søn!« Den anden skubbede huen endnu mere tilbage i nakken. »Så du kan snakke for tre! Ja, du er jo heller ænne den ældste for ingen ting!«

Klavs gav Morten et lille puf med albuen. Den tør af kunne de godt unde broderen. Han ville helst bestemme over alle de andre søskende.

Vrøvlende gik mændene lidt efter videre.

»Det er dårlige tider, men den slags folk gør dem heller ænne bedre,« sagde Niels Sværke, da de var gået. »Men lad vos nu rette benene lidt, og så skal vi æls snart til at vende næsen hjemad.«

Ikke længe efter var de på hjemvejen. Som Jens Virke havde sagt, havde turen ikke direkte kostet Sværken en eneste skilling, og dog var det blevet en stor begivenhed for hele familien. De havde set landets konge med sin dronning og de to prinsesser, og de var fyldte med indtryk fra hele det brogede liv, som havde

omgivet dem dernede ved det livlige færgested. Her var kilder, som de kunne øse af for lange tider.

»Noget af det, jeg dårligst kan komme bort fra af alt det, jeg hørte dernede i Gåbense, er dog det, at Vedbyerne kas skal gå fra selvejere til fæstere igen,« sagde Niels Sværke en dag, han var ved at læse i aviserne, »men her står rænnok noget om dem, som snakker for sig selv. Her skrives »Hos en bonde i Nr. Vedby blev fra fredag den 17. til onsdag den 22. holdt bryllup og barselgilde, hvor foruden øl og brændevin m. m. blev forbrugt 5 tønder hvede, 4 tønder rug, 2 store svin og et fedet kvæghoved samt en hel del fjerkræ og adskilligt andet. På dette skulle man ikke tro, at bondestanden er undertrykt eller har besværlighed med at udrede skatter og afgifter, hvilket dog denne mand med flere har ondt for at klarere. Men som talemåden er iblandt slige folk, så kan den ene bymand ikke give den anden noget efter ved slige lejligheder, da det ville være altfor stor en skam for familien!«

Niels Sværke lod avisen synke.

»Hvor er det trist, at der skal skrives sån noget om vos bønder, men den slags har junne bedre fortjent. Og her står så osse bagefter »Ødselhed er dobbelt dadelværdigt, når den ødselende står tilbage med sine pligter, og omtalte mand, som så drabeligt fejrede sin datters bryllup og barsel, skylder statsgældskassen 380 daler rede sølv i renter af den kapital, kongen har stående i hans gård.«

»Det kanne undre, at Vedbyerne går bagom, når de bærer sig sån ad,« sagde Else.

»Men det er mærkeligt, at de kan få det at vide helt ovre på Lolland,« bemærkede Klavs.

»Der må jo være nun, som har skrevet det til redaktøren — kanske det er degnen, som har gjort det.«

»Uh — det er ligegodt flovt sån at komme i avisen!« sagde Lille-Else og skuttede sig.

Med spændt opmærksomhed fulgte Niels Sværke i den kommende tid de forskellige meddelelser, som hørtes fra Nr. Vedby, og endelig en dag ind i 1824 kom så budskabet, at nu var de Vedby-gårdmænd vendt tilbage til det, de før havde været. Kun 8 år var gået, siden de købte sig selv. Det var så kort et spand af tid, men det havde haft meget i sit skød. Godt, at han ikke sad som Vedbyerne!

Nu havde hans by klaret sig siden 1766, da farfaderen, den gamle Klavs Sværke, fik sat vovemodet op i sine bymænd. Der var noget stolt i dette, og både han selv som alle hans efterkommere kunne føle en berettiget stolthed ved at høre til den lille selvejende vestfalsterske landsby.

Samme år blev der også afholdt flere tvangsauktioner både på Vest- og Nordfalster, og særlig var der adskillige fra Nr. Vedby og Vålse, som måtte gå fra hus og hjem. Ude fra kom der også meddelelser om forskellige ting, som hverken kunne gavne eller glæde, men for Niels Sværke stod det stadig som noget af det mest nedslående, at Vedbyerne var gået fra selvejere tilbage til fæstere.

De følgende år blev ligeledes præget af de svære tider, og korn- og kreaturpriser holdt sig meget nær på det lave stade. Kun en enkelt gang imellem kunne der komme en lille svingning opad, men snart fulgte nedgangen efter, så alt blev omtrent som før. Kornpugere og spekulanthandlere drev bestandig deres spil, men kom alligevel ofte ind i store vanskeligheder, så nogle af dem måtte give ynkelig op. For mangfoldige fattige bønder kneb det hvert forår med at skaffe det nødvendige såkorn, men flere præster og forskellige andre, som havde øje for, hvad det gjaldt såvel for den enkelte som for hele samfundet, trådte i mange tilfælde hjælpende til ved at give dem sædekorn på borg, så jorden ikke skulle komme til at ligge udyrket hen.

Selskabet for Industriens og Oplysningens Fremme havde stadig arbejdet for at skaffe landmændene flere og flere engelske og amerikanske plove samt svenskharver og nogle enkelte kornrensningsmaskiner; og gik det end kun småt med disse nyanskaffelser, både fordi pengene manglede, som fordi, at mange var sløve og ligeglade eller angst for at binde an med det nye og ukendte, så mærkedes det dog, at der var kommet bedre redskaber i gang.

På Sværkegården fulgte man stadig med i forbedringerne, og alle sønnerne arbejdede hver især ivrigt for, at det hele kunne stå som noget af det bedste. I to år havde Ny-Morten været inde som soldat, men var nu atter kommet tilbage i sin gamle plads, og det havde ikke undgået Niels Sværkes opmærksomhed, at Lille-Elses øjne strålede med en egen glans, da han vendte hjem.

At alt for børnenes vedkommende ikke ret længe kunne blive ved at gå i den gamle gænge, var Sværken heller ikke blind for. Hans var nu fyldt 25 og tvillingerne omkring de 23, så han måtte

snart til at tage en fast bestemmelse om, hvorledes fremtiden skulle lægges tilrette for dem.

Ude ved brønden mødte han Else, der havde været henne for at se til bierne, som hun var meget optaget af.

»Nu er der tre stader, som har sværmet i formiddag,« sagde hun glad, »og alle sammen har de sat sig i stikkelstræerne og er ved at gå i kube.«

»Ja, det tegner godt med bierne i år, og det er et held, vi har fået flettet så monne kuber, at vi kan sætte alle de nye sværme ind.«

»Men vi plejer da osse altid at have godt med forskud af de fleste slags,« smilede hun, »så det er junne noget mærkeligt, at vi her havde, hvad vi skulle bruge.«

»Jeg mener just heller ænne, der var nun mærkelighed i det,« rettede han, »men det letter meget på monne dele, når det er sån, og jeg er da osse glad for, at alle drengene lægger så meget vind på alt huggehusarbejde — ænne alene, fordi de bliver holdt til det, men osse, fordi det ligger til dem selv.«

Sværken fulgte nu med søsteren ned i haven, hvor tre stikkelsbærbuske havde en omvendt halmkube på toppen og dækket over med lagner, så de unge bisværme i fred og ro kunne sætte sig på plads i det nye hjem.

»Jeg skal æls snakke med dig om noget, som ænne glæder mig,« sagde Else, da hun havde ordnet lidt ved det ene lagen, der var blæst en smule til side. »Og det er så om Marne. Som du ved, har hun et par års tid eller kas mere været kærest med Rasmus, der tjener oppe til Pils — og nu er det så gået galt.«

Niels Sværke stod og drejede lidt med en tør pind, som han havde brækket af en gren.

»Nej, der er ænne noget glædeligt ved det — men vi må jo så se at få dem gift.«

»Ja — men de har så godt som aldrig en bitte at sætte bo med. De er junne ret gamle, og nu har han ligget den lange tid inde som soldat, så de er meget dårligere stillet end Stor-Bærde og Jørn, da de kom sammen.«

»Ja, men giftes skal de nu,« gentog Niels Sværke, »for æls bliver det bare sån, at både barnet og det hele kommer til at hvile på Kristen og Ane Sofie.«

»Men hvor skal de vel så flytte hen?«

Niels Sværke betænkte sig et øjeblik.

»Foreløbig må Marne kunne være hos Stor-Bærde og Jørn — og Rasmus må naturligvis blive i sin plads.«

»Stadsstuen oppe i gårdspladshuset står jo osse uden at blive brugt, så der kan Marne sat indstilles med den smule, hun har.«

»Ja, og man skulle vel osse tro, at søstrene kan forliges om lys og varme i hverdagsstuen og ligesådan enes om køkkenet og skorstenen, når de ved, det kniber.«

»Det kan de sikkert,« mente Else, »for alle de søskende stemmer mere sammen end de fleste andre.«

»Ja, der er en sjælden enighed imellem dem. Og jeg skal siden til mølle, så tager jeg ind og snakker med Stor-Bærde.«

Da Niels Sværke lidt senere gik igennem bryggerset, var Maren ved at feje grynkværnen af med en fjervinge.

»Jeg havde æls tænkt, at når du en gang skulle herfra, kunne det blive lignende som med Stor-Bærde,« sagde han til hende, »men efter hvad jeg nu har hørt, så kan jænne gøre sån en stads af dig, når du skal giftes.«

Maren gav sig bitterlig til at græde. Hun havde altid drømt om, at farbroderen ville gøre et lignende bryllup for hende, som søsteren havde fået, men nu havde hun forskertset sig retten til at nyde en sådan ære, og ved at høre ham tale om det, gik det endnu stærkere op for hende, hvad hun havde tabt. Og yderligere måtte hun være bange for, hvad han ellers ville sige. Han var jo den ud af alle, hun bar allermest respekt for. Søskende og forældre holdt hun nok mere af og var også ked over, hvad der kunne ventes fra deres side, men over det altsammen hang dog angsten for farbroderens dom. Og nu stod han der foran hende. Ikke så truende, som hun havde frygtet, men så dybt alvorlig, at hun kunne skønne, hendes skæbne gik ham nær til hjerte.

»Jeg er vred på dig,« hørte hun ham sige, »men jeg er osse bedrøvet både for din egen og dine forældres skyld, for jeg ved, at dette her er til din skade i flere retninger.«

Maren græd endnu ynkeligere og hældede fortvivlet sit hoved ind imod væggen.

»Havde du passet dig selv og ventet med at blive gift, til der havde vist sig en skellig lejlighed, kunne der dog kas været lidt

bedre udsigter for dig. Som det er nu, skal du jo ind i den yderste fattigdom og har beredt alle vos andre både ærgrelse og sorg.«

Ved at se Marens fortvivelse kom Niels Sværke til at tænke på, da hans søster Ane var kommet i samme stilling som pigen her. Han havde da også holdt opgør med hende ude i bryggerset, og som nu havde han været både harm og sorgfuld; men alligevel havde der været megen forskel på hele forholdet. Ved Anes fejltrin havde han tillige været bedrøvet, fordi han vidste, hun ville komme til at angre det skridt, hun havde foretaget ved at kaste sig ind i noget, der satte hende udenfor det, hun var vant til at leve i, men her var intet af dette. Marens længsler ville aldrig stige op over den stilling, der ventede hende, og blot hun kunne få tag over hovedet og det allernødvendigste til livets ophold, ville hun være tilfreds.

Men i øjeblikket så det næsten ud, som kunne knap det beskedneste ønske gå i opfyldelse. Derfor havde hun også grund til at græde; men som han så hende så sønderknust og ulykkelig, steg der også en inderlig medlidenhed op i hans sind. Var det end et fejltrin, hun havde gjort sig skyldig i, var det dog ingen forbrydelse, så han havde heller ingen ret til at dømme hende hårdere eller knuge hende længere ned, end forholdet virkelig var til.

»Ja, tag dig nu sammen og prøv så at få det bedste ud af det, du har stillet for dig selv,« sagde han, »og da du æls har været en flink og tro pige, så vil jeg både for din egen og dine forældres skyld ænne helt slå hånden af dig i fremtiden, hvis da æls hverken du eller Rasmus stiller jer, så manne kan være jer bekendt.«

Hvad han ville gøre nævnede han intet om, men hans ord alene gav Maren både trøst og ro.

Efter middag kørte Niels Sværke til mølle, og som mangfoldige gange før gjorde han holdt ved gårdspladshuset. Siden Storbærde og Jørgen var flyttet derop, var der også af og til blevet stukket en slump korn eller en sæk tørv derind, når han kørte forbi, og som i Malenes og Nilles dage var hjælpen altid blevet modtaget med stor og udelt glæde.

Hos Kristens standsede han ligeledes ofte på sine ture, men hvad han bragte med sig, kom stadig ikke videre ud. Han

ønskede vedblivende, det skulle gå så stille af som vel muligt. I Gretes sidste leveår og senere efter hendes død havde han til tider ment, at når hendes mistænksomme blik ikke fulgte ham, kunne han gå lidt friere til værks, men han havde forlængst opdaget, at hendes øjne stod som på vagt igennem Hans. Havde han end aldrig nævnt noget derom, fordi han vel ikke turde vove at udtale sin misbilligelse, viste han dog ved hele sin optræden, at al godgørenhed overfor småfolk var ham imod.

For sin egen skyld behøvede Niels Sværke ikke at tage noget hensyn til sønnens uvilje over den hjælpsomhed, han udviste såvel imod broderen som enkelte andre fattige familier, han så kæmpe en ærlig kamp for at holde nøden borte og derfor var værd at yde en håndsækning, men han dækkede derover, for at ikke sønnens hengemte forbitrelse senere skulle ramme de trængende, når han selv ikke mere kunne værne dem.

Så vidt det kunne lade sig gøre, fik Hans derfor ikke nys om, hvad der kom op til de fattige i byen, men som moderen nærede han sin mistanke om, at noget gik fra hjemmet.

I dag havde Niels Sværke dog intet med i vognen, da han holdt foran broderdatterens dør. Stor-Birte sad ved sin rok og spandt, medens hendes lille pige kravlede om på gulvet. Der var fattigt i stuen, som der altid havde været det, men der var rent, og den unge kones ansigt strålede som en sol over al den lykke, der var faldet i hendes lod. Jørgen havde jo stadigt arbejde på Sværkegården, hvor hun selv også høstede og hjalp til ved flere lejligheder, og i hjemmet stræbte hun med karter og rok og havde et par karle at vaske og bøde om, så hun tjente adskilligt ind til den lille husholdning. Og hun og moderen hjalp indbyrdes hinanden på mange måder. Når faderen og broderen havde rigeligt med syning, så der var brug for Ane Sofies hjælp, tog Stor-Bærde fat både ved vask og madlavning. Til gengæld hjalp moderen hende med at være barnepige, når der var arbejde at få ude, så de slap altid let og udmærket om ved det hele.

Da Niels Sværke kom ind, kunne Stor-Birte straks se, at han havde et alvorligt ærinde, og lidt efter fik hun så at vide, hvad han ønskede.

»Det var kedeligt, det skulle gå Marne sån,« sagde hun nedslået, »men som I har hjulpet vos, er det jo kun rimeligt, at vi

hjælper hende på den måde, som I mener er det bedste — og det ved jeg osse, at Jørn vil sige.«

»Ja, jeg synes, at når I har pladsen, så er det rigtigst, at Marne kommer sammen med dig. Og huslejen skal dæne blive lagt på, fordi I får lejefolk ind.«

»Ja, det er jo gode betingelser for begge parter, og som I osse sagde, så bliver lys og varme det samme, enten vi er to eller fire, når vi holder vos herinde med det hele. Og alt det skal vi osse nok komme overens om.«

Stor-Birte så allerede helt lyst på tingene og var sikker på, at det nok skulle komme til at gå med hende og søsteren.

»Men jeg mener ænne, at I skal lade dem bo helt gratis, for I kan nok have brug for jert,« sagde Sværken, »så jeg holder på, at husly, ildebrand og lys skal I være lige gode om — føden må I så hver for sig tage, som I kan få. Og når Marne ænne kan gøre sit arbejde nede hos vos, kan du gå i hendes sted, indtil vi får fat i en anden pige. Marne kan så passe dit herhjemme, når hun skal være her ilejn.«

»Ja, det er da helt storartet for vos allesammen,« udbrød Stor-Birte glad.

Hun øjnede straks en hel redningsplanke i farbroderens tilbud og forslag. Nu kunne hun en tid få en fast plads og Maren få lidt af hendes spind og samtidig være barnepige, så det var næsten den rene fortjeneste til alle sider. Senere kunne hun og søsteren også skiftes til at passe hinandens børn, så snart den ene og snart den anden kunne komme på arbejde. Det var en meget fordelagtig ordning for alle parter, og når det nu en gang var gået galt for Maren, var det godt, det kunne ordnes, så hun ikke skulle ligge forældrene til byrde.

Med sit lyse, godmodige sind var Stor-Birte allerede helt ovenpå og fandt, at alting nemt kunne klares, og glade måtte de være, fordi de havde sådan en farbroder, der kunne sige dem, hvordan det hele bedst skulle lægges i lave.

Fra Stor-Birte tog Niels Sværke hen hos skræderens.

»Ja, det havde vi junne bedt til, at det skulle blive sån,« sagde Ane Sofie, da han havde fortalt om anledningen til sit komme, »mén vi kanne sige noget til hende, når det er gået vos lige-sådan.«

Hun så alvorligt men frit op på Sværken, medens Kristen ligesom dukkede sig ved at mindes sin forglemmelse i de unge dage.

»Men nu må I så se at få ordnet det med brylluppet,« sagde Niels Sværke videre, »Rasmus' broder, der bor ude ved korsvejen, kan jo tage med til præstin, og der skal nok blive sendt lidt op fra gården, så I kan få et måltid mad henne hos Stor-Bærde og Jørn.«

Kristen kvalte et lille suk. Det havde været hans som Ane Sofies lønlige håb, at broderen også ville holde bryllup for Maren. Stor-Birtes bryllupsdag havde været så rig en højtid for dem alle, og minderne lyste endnu, så det ville være herligt at have haft noget lignende i vente. Dobbelt ringe ville Marens brudfærd nu også blive ved at tænke på alt det andet.

For ham selv blev der ligeledes stor forskel, når han skulle møde op hos præsten sammen med Rasmus' stakkels forsjokkede broder, der var en af byens allerfattigste indsiddere — det var ikke som før, da han mødte tillige med sognets rigeste mand. Maren havde ved sit fald ført meget bittert ind over dem alle, men som Ane Sofie sagde, kunne de jo ikke sige noget til hende, når de selv havde båret sig ad som hun. De måtte blot se at hjælpe hende, så godt de evnede, og de måtte også være taknemlig for, at Niels ville råde og vejlede de unge, og nu havde han som banet vejen for dem det første stykke.

Da Sværken kørte hjemad, drejede hans tanker sig som så ofte før om, hvor lykkelig i grunden den fattige broder og hele familien var igennem deres nøjsomme og tilfredse sind. Selv i det sorteste mørke kunne de finde et lyspunkt. Det var ikke som med Spurrelægten, hvem misundelsen og utilfredsheden altid gnavede i, og som kunne føle sig bitre og onde blot ved at høre, det gik andre godt.

Hvor megen sorg al den slags kunne føre med sig, havde han lært at kende igennem Grete, og desværre havde Hans taget alt for meget af dette i arv efter hende. Endnu havde han formået udadtil at holde det nede, således at hans sindelag i en vis henseende ingen betydning havde fået overfor andre, men hvorledes det ville forme sig, når han var blevet sin egen mand, var ikke godt at vide.

Spurrens Maren skulle i hvert fald ikke gøre ham bedre. Hun var rundet af samme rod som Grete og var sin faders lydige datter i et og alt, så hendes øjne så kun, hvad han viste.

Ved sin hjemkomst fandt Sværken Rasmus Kimmer inde i stuen hos Else.

»Ja, jeg må jo rejse mig, mens jeg røgter mit ærinde,« sagde han, »for jeg er ude for at fri, og så skal man jo stå op.«

Han rejste sig også, men så ellers ikke videre højtidelig ud.

»Ja, jeg er taget herhen for at fri til Mordin for min broder Lavs Draes Jærdre og bede dig om at lade hende få ham til mand.«

»Lavs Draes Jærdre!« gentog Sværken. »Ja — hun er jo en meget pæn og ordentlig pige, som jænne har noget imod — men jeg synes ænne, der er nun særlig grund til at stille dem sammen, da dinne er ret gamle, og heller ingen af dem har noget bestemt at holde sig til.«

»Jo, det er netop, hvad Jærdre har nu,« sagde Kimmeren, »for som du ved, har Lavs kun hende og den yngste søn tilbage, og det var så æls osse meningen, at drengen skulle haft gården, men så for en månedstid siden døde deres nabo, Pa Brøgre, — og så friede enken til Jens, og det er gået i lave, så nu hænger hjemstedet ved Jærdre.«

»Ja, det forandrer naturligvis sagen. — Men som jeg sagde dig forrige gang, da du var her på frieri, så vil jænne tvinge nun ind til et giftermål, men kan vi snakke vos tilrette med Mordin om det, så ser jeg gerne, at han kommer ind på Dragegården.«

Rasmus Kimmer syntes heller ikke nu om, at Sværken ikke straks tog imod det tilbud, han fremkom med.

»Skal kas alle dine børn sån have fuld rådighed over sig selv?« spurgte han lidt muggen.

»Jeg venne just sige, at de uden videre skal have lov at tage bestemt, hvem de vil, men tvang skal dænne lægges på dem for at få dem sammen med nun, som de kas slet ænne kan lide. — Men en anden ting er, at jeg vil se at snakke dem til fornuft, hvor jeg synes, det kan blive til deres eget bedste — og det mener jeg her med Jærdre, når hun får gården.«

»Ja, lad os så høre, hvad Mordin siger.«

»Ja, han kommer straks hjem fra marken.«

Kimmeren havde atter taget plads på slagbænken og sad nu og trommede lidt på bordkanten med sin pegefinger.

»Nu med det samme jeg så er ved den slags, kan jeg forresten osse sige, at min Pæjer og din Bærde har begyndt at stikke hovederne lidt nær sammen i den sidste tid — jeg ved så ænne, hvad du siger til det?«

»Ja, det kan jeg junne sige noget til. I har jo som fået råderum over Bærde, og når både hun og alle I andre er tilfreds, så kan jeg osse være det.«

»Ja, henne til vort, kan vinne tænke noget bedre, og som jeg har sagt i monne år, så får Karne ingen børn, når ænne hun har fået nun for længe siden — og så bliver der junne nun at dele med.«

»Nej, det gør der vel ænne.«

»Nej alting går til Pæjer og Bærde, når den tid kommer. — Og først er det jo dem, der skal være hos vos, og siden så vender vi med sengene, så vi kan være hos de unge.«

»Ja, det er jo let for mig, når det sån kan ordnes un noget videre.«

»Ja, men familieskabet bliver jo lidt indviklet ved sån et giftermål,« lo Kimmeren, »men jeg tænker, at selv om det kan se noget forblandet ud, så hitter vel nok hver sine egne ben.«

Det var nu medaftenstid, og sønnerne og de øvrige folk kom ind for at spise.

»Jeg vil snakke lidt med dig,« sagde Sværken til Morten, som straks, men forundret fulgte med op i stadsstuen.

»Kimrin er her for at fri til dig for Draens Jærdre,« fik han så at høre, så snart døren var lukket ind til den anden stue.

»Til mig!« udbød Morten næsten forfærdet. »Er denne til Klavs?«

»Nej, han siger, det er til dig.«

Morten stod forvirret og ulykkelig.

»Jamen, I forlanger vel danne, at jeg skal tage hende?« stammede han så.

Niels Sværke betragtede ham skarpt.

»Har du nun særlige grunde til ænne at tage imod tilbudet?«

Morten blev endnu mere forvirret.

»Ja — jeg vil ænne ret jærne have Jærdre.«

»Og hvorfor vil dunne det?«

Morten så pludselig fast op på faderen.

»Fordi jeg heller vil have Boel ovre på Bødkegården.«

»Så det vil du.«

Meddelelsen kom ikke Sværken overraskende, da han ved flere lejligheder havde set nok til at vide, hvordan det stod til med sønnen.

Morten gned en mergelklat bort fra sin vest.

»Og I har vel heller ænne noget imod det? Hun er jo da en pæn og ordentlig pige.«

»Ja, der er ænne noget at sige hende på, men alt det kan vi snakke om en anden gang. — Men vun kunne det æls være, at du mente, det skulle være Klavs i stedet for dig?«

»Jo—o — jeg ved — at Klavs har danset en hel del med hende, da vi var til gildes hos Hovmands.«

»Og tror du så, at han gerne vil have hende?«

Morten vred sig i det. Han ville ikke gerne udlevere broderens hemmelige ønske, som han kendte ligeså godt som Klavs kendte alle hans lønlige tanker, da de aldrig skjulte noget for hinanden; men han kunne heller ikke lyve for faderen, når han spurgte.

»Ja — det tror jeg nok,« svarede han så uden at se op.

»Ja, så skal jeg spørge Rasmus, om hanne har taget fejl af jer.«

Morten kunne dermed gå ind til sin medaften. De andre var omtrent færdige med at spise, og snart var Kimmeren og Niels Sværke atter ene inde.

»Tror dunne, det var Klavs, du skulle fri til i stedet for Mordin?« spurgte Sværken så med en egen betoning.

»Nej, det var denne,« erklærede Rasmus Kimmer bestemt. »For den gang, der blev snakket om giftermålet, så sagde min bror netop sån: »Jeg så gerne, det kunne blive en af Niels Sværkes sønner, som blev mand på gården her,« og dertil svarede så Jærdre: »Jamen så skal det være Mordin.« »Nej du mener vel Klavs,« sagde jeg så sån for grin. »Nej, jeg mener Mordin,« svarede hun så igen, for hun er jo den eneste pige og har altid været sån noget selv hjemme med monne ting. »Ja for mig kan du sm' osse ligeså godt få Mordin som Klavs,« sagde jeg. »Men æls forresten

kan det nu være dig det samme, hvem af dem du får, for de ligner hinanden både i sind og skind, så du kanne kende forskel på dem, hvis de tager dig om halsen begge to.«

»Jo, det kan jeg,« forsikrede hun nok så højbenet. »Og det skal nu være Mordin,« sagde hun så nok en gang. »Så jeg ved for vist, at jænne har taget fejl.«

»Men hvis jeg nu siger, at det kanne blive til noget med Mordin, men kas lade sig gøre med Klavs, så kan du vel forklare hende, at hun osse kan være tjent med ham.«

Kimmeren slog en høj latter op.

»Det er et grinagtigt held, der hænger ved mig, når jeg kommer på frierben her på gården. Først friede jeg til Else, og så blev det Karne, og nu skulle det være Mordin, men bliver vel nok Klavs.«

»Ja, det kan jo sommetider dreje sig lidt løjerligt, men nu kan du se, hvad du kan gøre, og får du det til at glide, så bliver det sån, at du har taget fejl.«

Kimmeren lo igen.

»Nej se — så det skal stilles sån op!«

»Ja, for det er ænne alle, der kan tage det på samme måde som du. Og jeg tænker, det kas ville trykke Klavs, hvis han hører, at Jædre heller ville haft Mordin, så derfor tror jeg, at både hun og han vil være bedst tjent med ænne at få mere frem om det andet.«

»Å, ja såmænd!« Kimmeren slog rask ud med hånden. »Og kan det gavne nun, så kan jeg sm' godt have taget fejl! — Men helt uden videre går det æls nok ænne, for som jeg sagde før, så er den dame slet ænne noget underdanig — men min bror var jo lige glad, så jeg tænker, det skal gå.«

Rasmus Kimmer red kort efter hjem, men håbede snart at komme igen. Han ville gerne have et parti i stand imellem broderdatteren og en af sine unge konebrødre. Om det så blev den ene eller den anden, var ham lige kært, og det mente han også, det kunne være for Gertrud. De var begge flinke og dygtige karle og hinanden lig både i udseende og karakter, så det var omtrent kun navnet, der gjorde forskelleh. Og enten manden kom til at hedde Morten eller Klavs, betød intet, og det måtte han nu se at gøre den unge selvrådige pige forståelig.

Et par dage efter mødte Kimmeren igen på Sværkegården.

»Ja, det var jo, som du mente — jeg havde taget fejl!« lo han imod Sværken, som han traf inde i stuen.

»Nå — så det havde du.«

Det trak også lidt ved Niels Sværkes ene mundvige.

»Ja, for det skulle nu være Klavs,« blinkede Kimmeren.

»Og blev I så straks enige om det?«

»Nej, det var ligesom, hun lugtede lunt, for til at begynde med rev hun en rædsom hov af sig og bralrede op om, at når hun ville have en tvilling, så skulle vinne belemre hende med den ældste, når hun havde bestemt sig for den yngste. Men så spurgte jeg æls, om hun syntes, der var noget stads ved at få snak om, at hun ville tvinge sig på hos Mordin, og det smagte junne damen, for den slags fruentimmer vil ænne ret gerne rives i næsen, at et mandfolk har vredet fra, hvor de har budt sig til — så da hun havde sondret sig lidt, kom hun ligegodt i tanker om, at jeg havde hørt fejl, så det var Klavs, jeg skulle have friet til og ænne Mordin. — Og nu er jeg her så for at rette fejlen.«

Niels Sværke måtte igen smile lidt ved Kimmerens forklaring. Der kunne stadig være noget vrøvlet over ham, men han havde bestandig denne harmløse måde at fremsætte det på, så det altid kom til at lyde pudsigt. Og her havde han sikkert gjort de to unge en god tjeneste. Når Klavs holdt af den raske, kønne Gertrud, ville det jo være en lykke for ham at drage ind som mand på hendes hjemgård, og når hun ikke kunne få Morten, som hendes hu ellers mest stod til, kunne hun være vel tjent med hans dygtige, hjertensgode tvillingbroder, så her var adskilligt sikkert drejet ind i det bedste spor.

Lidt efter blev der kaldt på Klavs. Det var ikke undgået Sværkens opmærksomhed, at sønnen havde været lidt nedslået i de sidste dage. Morten havde naturligvis fortalt ham om frieriet, og af hans tunge mine kunne faderen slutte sig til, at det var tanken om Gertrud, der voldte hans tavse sorg.

»Ja, du ved kas, at jeg var her for et par dage siden og friede da til Mordin for Draens Jærdre,« begyndte Rasmus Kimmer straks. »Det var jo min bror, der havde sendt mig herover, og ved det, vi sån i forvejen havde stået og snakket lidt om jer begge to, så havde jeg fået blandet jer sammen, sån så jeg kørte løs

hos Mordin i stedet for hos dig. Men nu er det blevet rigtig opklaret, og jeg skal så se at få det lavet om.«

Under Kimmerens snak var det triste udtryk gledet noget bort fra Klavs' ansigt, og var der end til at begynde med lidt vantro i blikket, så forsvandt det dog temmelig hurtigt. Klavs kendte jo svogeren og vidste, der var mange ting, han ikke tog ret højtideligt, så det kunne godt ligne ham at rende som for en halv vind. Og forveksling mellem sig og broderen kendte de begge fra barnsben af, så noget helt urimeligt lå der ikke heri, selv om det hele ganske vist lød lidt mærkeligt. Men når alt var føjet, som han så inderlig havde ønsket sig i lange tider, og vejen til Gertrud nu stod ham åben, kunne det jo være det samme, om svogeren havde sludret rundt med det.

Sværken havde lagt sin ene arm lidt ind på bordet. Han så lysningen i Klavs' øjne og følte en stille tilfredshed ved at lægge mærke til sønnens glæde. Når Gertrud frivillig var gået med til ordningen af spørgsmålet, og Klavs havde hende kærere end nogen anden, var der grundet håb om, at der kunne komme noget godt ud af forbindelsen.

»Ja, hvis du så har lyst til at have Jærdre og komme ind på Draens gård, har jeg ænne noget imod, at du tager, hvad der bliver dig tilbudt,« sagde Niels Sværke, da Kimmeren tav.

Klavs vidste ikke rigtig, hvordan han skulle forme sit svar.

»Jeg vil gerne have Jærdre,« fik han endelig frem.

»Ja, så fik jeg tjent mig den pose gemmeæbler,« lo Kimmeren.

»Så gjorde du det?«

»Ja, for det betingede jeg mig hos Jærdre, inden jeg tog herover for at fri. Du ved nok, sagde jeg til hende, at imellem familie er det skik, at frieren får en skæppe gemmeæbler, hvis han laver et parti.« »Det skal du osse få,« sagde hun, »og det skal endda blive gravenstener.« »Det vonne så dårligt,« sagde jeg, »for de koster 20 mark tønden.«

Klavs lo med. Han undte gerne svogeren den gamle frierløn, og efter at der var talt nærmere om forskelligt vedrørende giftermålet, skyndte han sig ud for at gøre Morten delagtig i sin lykke. Så glad som nu havde han ikke kendt til at være i de sidste dage.

Da Kimmeren var taget af sted, gik Niels Sværke i dybe tanker ned imod Brodtgården. Nu var tre af hans børn tildels forsør-

gede, og alle var de af egen fri vilje drejet ind på den livsbane, hvor de skulle vandre. Den lod blev ikke alle søskende til del. Men dette var noget af det, der havde været hans livs mål — at skabe sådanne vilkår, så børnene uden tvang kunne bøje sig imod den, de skulle leve livet sammen med, og dog samtidig vække forståelsen hos dem om, at de i frivilligheden burde vælge med fornuft og ikke sætte sig udenfor den stand, de hørte til. Det havde været et mørkt punkt i hans eget liv, at han for at kunne blive i det lag, hvori han var født, havde søgt ind i et forhold, som voldte ham usigelig pine.

Men tilbage var så de tre andre børn. Nu skulle der tages fat for dem. Han havde også nok at betænke dem med, så vejen derigennem kunne blive banet for dem alle. Spørgsmålet var blot, hvorledes det skulle ordnes. En gård kunne der blive til hver, hvis det skulle være, men hvordan han ville fordele jorden, havde han ikke taget fast bestemmelse om.

Han var nu nået ned på Brodtgården. I den sidste tid havde der boet et par ældre folk i stuelængen. De passede svinene og unglykreaturene, der var sat herved, men det gik ikke, som han ønskede. For det heles skyld ville det også være bedre, hvis her skabtes et eget hjem. De havde ligeledes altfor kneben plads oppe på Sværkegården til de mange malkekøer, og der var ikke så lidt tidsspilde ved at skulle færdes de temmelig lange veje ud til de længst bortliggende marker, så det ville ingen skade være til, om der blev lidt forandring. Når det blev drevet rigtigt, kunne det sikkert blive mere fordelagtigt at få det ud på flere hænder.

Hans og Morten havde efter fyraften taget plads inde i haven under et stort pæretræ, hvor der var anbragt en bænk. Da de havde siddet lidt, kom faderen ud til dem.

»Ja, I ved jo, at Klavs inden ret længe skal over til Draens,« sagde han, idet han lænede ryggen lidt tilbage imod træet, »og jeg kan godt forstå, om I osse har tanke for snart at få lidt for jer selv. Det gør man jo gerne i jer alder, selv om man somme-tider havde bedre af at vente og se tiden an.«

»Hvis I synes det, vil jeg da osse godt blive ved at lade det gå et stykke tid endnu på den måde, som det går,« sagde Morten.

Han var ikke ked af at være i hjemmet og tænkte også, at han måske ved sin villighed kunne stemme faderen mere velvillig overfor de ønsker, han senere ville fremkomme med. »Men jeg vil da gerne høre, vun I æls har tænkt jer at stille det,« føjede han hurtigt til.

»Min mening er, at en af jer skal have Brodtgården,« forklarede Sværken, »men mosemarken skal tages fra ham og lægges til gårdparcellen, og her fra vor gård tager vi pilevænget — og så kan der blive en god halvgård ud af alt det sammenlagte.«

Hans gjorde en hastig bevægelse.

»Jeg synes, det ville være langt bedre, om gårdmarken blev lagt til avlingen her og så lade Brodtgården blive, som han er.«

Han så, at håbet om at blive storbonde, som faderen var det, bristede i samme nu. Den drøm kunne han spare sig, når først hans fader begyndte at tale om deling. Det var et hårdt slag, men det fik endda være, hvis han blot kunne få Sværkegården helt og udelt helst med gårdmarken ind under den. Men i stedet for at lægge noget til, som havde været den næste af hans store forhåbninger, skulle der nu trækkes noget fra. Ganske vist var det ikke så meget, det kom til at dreje sig om, men ca. 6 tdr. land var der da i pilevænget, så en forringelse af gården blev det dog.

»Men jeg har nu tænkt mig, at der skal være tre ejendomme ud af det, jeg hår,« sagde Niels Sværke i en tone, der ikke talte nogen modsigelse. »Jeg er nemlig kommet til at se på, at der lige så godt kan leve tre familier som en på al denne jord. Og der spildes osse en hel del tid ved at tage vejene frem og tilbage på avlingen.«

»Ja, der går monne timer om året til færdsel, hvis det rigtig blev regnet ud,« indskød Morten.

Han havde også et sikkert blik for tidsspilden, som forelå. Hans kunne ligeledes se den, men hos ham var det den store gård, der stod over det andet.

»Og her på Sværkegården har vi osse altfor lidt plads både til korn og kreaturer,« fortsatte Sværken, »så i længden kan denne blive ved at gå på den manér.«

»Men så kunne der jo bygges en stumpe både til stald og lade,« stødte Hans ud på en underlig stakåndet måde.

»Ja, det kunne der jo,« svarede faderen, »men jeg har aldrig købt den anden jord med det for øje, at her skulle være som en lille herregård. Jeg har kun samlet mig den ene og alene for siden at have noget at dele ud af igen. Og skulle det knebet, kunne her blevet plads til jer alle seks.«

Hans sad med øjnene fast rettet mod havegangen, og det holdt hårdt for ham at skjule, hvordan det hamrede i ham ved som med et slag at se alle sine stolte drømme svinde bort og blive til intet. Når han havde tænkt på storbondestillingen, havde han også dermed indflettet tanken om en ny Sværkegård, langt større og prægtigere end nogen af de andre gårde der på egnen. Lidt længere ned imod Brodtgården skulle den flyttes, så den kunne komme til at ligge midt i avlingen, og tid efter anden, når der var skabt rigelig plads til folk og fæ, skulle så de to gamle gårde rives ned.

En herlig ejendom kunne det være blevet, og mange tjenere og arbejdere kunne han have fået at byde over — men nu var det hele ramlet sammen. Nu ville der heller ikke blive tale om at bygge en ny Sværkegård, nu skulle der vel blot lappes lidt på den gamle, og tallet på de mennesker, han senere kunne komme til at sætte i arbejde, ville blive meget ringe i forhold til det, han havde håbet. Det var skuffelser, som bed, og ingen vidste, hvordan alt til sidst ville forme sig, da faderen i så henseende kunne være noget uberegnelig.

»Jeg har så osse tænkt på, at nu efterhånden som vi har tid til det, går vi i gang med byggeriet herude på gårdparcellen,« fortsatte Niels Sværke videre. »Når vi tager det sån lidt overlangs, er der en hel del, vi kan gøre selv og derved få det billigere.«

»Og hvem skal så bo derude på den lille ny gård?« spurgte Morten, der straks var blevet meget optaget af det nye liv, som ville blive ført ind over dem alle.

»Det har jænne taget nun fast bestemmelse om endnu,« svarede Sværken. »Når først vi kommer så vidt, at han står færdig, kan vi snakkes nærmere ved om det hele. Men nu skal vi

så allerførst hugge noget træ i skoven og stryge nun sten og grave brønd og så lave en vej fra Brodtgården og over til pladsen, hvor den ny gård skal ligge.«

»Så kan der blive godt brug for alle de småsten, vi har samlet af agrene.«

»Ja, her kan vi i anden omgang få nytten af stensankningen.«

Hans hørte nok, hvad faderen og broderen talte om, men blandede sig ikke i samtalen. Han kunne ikke komme over, at avlingen, som det hele nu benævntes, skulle deles i mindst tre stykker, og at faderens eftermand ikke ville få det store areal at regere over. Det så næsten ud, som det på den måde skulle gå nedad med Sværkegården.

Den følgende formiddag fik Niels Sværke uventet besøg af Jens Spur. Han plejede ellers for det meste kun at komme søndag eftermiddag for at høre priserne på korn og kreaturer og hvad andre nyheder, avisen bragte, så Sværken tænkte straks, der måtte være noget særligt, som førte ham derved. Han fik også snart at høre, hvad det var.

»Ja, jeg vil snakke lidt med dig om Håns og Marne,« begyndte han, »for nu er dænnen ret længe, til hun bliver 30, og han er over 25, så det er ænne for tidlig, at der tages en bestemmelse om, vun det skal ordnes for dem. Der er ingen, som kan forlange, at hun skal gå og vente, til hun er stærkt op i årene.«

»Nej, men der er vel heller ingen tid forløbet endnu. Sålænge folk kun er i tyverne, sker der dem ingen skade ved at have friheden.«

»Nej vel så, men din egen datter og flere af dine søstre har vel dårlig nået de tyve, så du kunne undre dig over, at andre osse kan have lyst til at komme ind i det, de æls er bestemt for.«

»Men der kan vel være lidt forskel på, vun det stiller sig for folk, og som Håns går her som førkarl, og Marne, som jenneste datter kan være i sit hjem, så har jænne ment, der var noget at jage efter. — For resten har Håns da heller aldrig froet mig an om at blive gift, så formodentlig har hanne fundet, det var over tiden.«

Spurren spyttede tykt ud for sig.

»Nej, det lader jo til, at han bare vil trække tiden hen med ingen ting, og han snakker hverken om det ene eller det andet med Marne.«

»Nå ænne.«

»Nej, det er slet ænne, som de skulle være gode venner. Han stiller sig bare overfor hende ligesom overfor ethvert andet fruentimmer, så det kan nok blive lidt kedeligt for hende i længden.«

»Vun han skal være imod Marne, når de er ene to, vil jænne blande mig i,« erklærede Sværken kort. »Det er noget, de selv får ordne.«

»Jamen når de nu har været lovet sammen på vuggen, og de er så nær i familie, så var det vel rimeligt, at der var dem lidt imellem. — Men det er jo lige dårligt, at han vil snakke til hende.«

»Men han har vel heller aldrig sagt, at hanne vil tage hende.«

»Nej — det har han junne — — —«

»Ja, så mener jænne, der er noget at beklage sig over. — Æls kan jeg osse for mit eget vedkommende sige, at vil de gifte sig nu en gang med det første, skal jænne sætte mig der imod; men jeg venne presse på, dersom han heller vil vente lidt endnu.«

»Når du giver ham lov, kan man vel ænne tænke, at han sån skal få i sinde at vride fra,« mente Spurren. »De fleste unge længes jo da efter at blive deres egne mænd og få noget for sig selv. — Og du lader dem vel så overtage gården inden alt for længe.«

»Nej,« Sværken lagde sin stærke senede hånd fast ned på bordpladen, »gården her skal dinne stille næsen op efter en rum tid endnu, hvis æls jeg kan holde min førlighed og fornuft. Jeg honne i sinde at gå på undertægt de første år, så regner du eller de med det, kommer I til at regne om igen.«

Det gik Spurren, som det var gået Hans, da han hørte om jordens deling, han mærkede, at her lod Sværken sig ikke rykke, hvis intet særligt stødte til.

»Men vun så?« spurgte han usikkert. »Skal de så bare gå her på gården — eller hvad mener du?«

»Jeg vil give Håns et tilbud, og når han så får tænkt lidt over

på det selv, kan han snakke nærmere om det med dig og Marne.«

»Nå —«. Jens Spur ville helst hørt lidt om det med det samme, men Sværken ville ikke udtale sig videre derom i øjeblikket, og de begyndte så at drøfte kornpriserne, der var ved at bedre sig lidt.

Spurren bød først farvel henimod middag, og ikke længe efter kom alle ind for at spise.

Hans var endnu mere kold og afvisende i hele sit væsen, end han ellers plejede. Det stærke indtryk, faderens meddelelse om gårdens deling havde gjort på ham om aftenen, havde han endnu ikke forvundet. Så snart enhver var færdig med maden, og de renslikkede skeer var sat hen i vinduessprosserne, forlod de atter stuen på nær Hans, som faderen havde givet et tegn om at blive lidt tilbage.

»Spurrin har været her i formiddag og beklaget sig over, at du lod så ligegyldig imod Marne, eftersom I dog skulle gå for at være gode venner,« sagde Sværken, da de var blevet ene.

Hans gjorde en bevægelse med munden, som ville han bide sig i læben.

»Vi er ænne gode venner, sån,« kom det stødende.

»Du kan kalde det, hvad du vil, men I er dog lovet sammen.«

»Men det har andre lavet for vos.«

»Men du har osse selv lovet din mor det og aldrig gjort indsigelse overfor Marne eller Spurrin, så der må vel regnes med, at det står ved magt.«

»Hvad andre mennesker bestemte for mig, inden jeg kunne skønne, skulle jeg vel æls ænne gøres ansvarlig for,« stødte Hans ud på samme måde som før. »Men hvad jeg har lovet mor, skal jeg nok holde, men — —«

Sværken ventede på, at han skulle fortsætte, men der kom ikke mere.

»Vun du og Marne æls skulle have det med hinanden, skal jænne foreskrive dig noget om,« sagde han så efter en lille pavse, »men man kan jo nok forstå, at når hun er nær de 30, vil hun gerne have rigtig redelighed på det hele mellem jer.«

»Men når jeg kun er midt i tyverne, kan det vel heller ænne fra min side haste så stærkt.«

»Nej, det var osse, hvad jeg sagde til Spurrin, og jeg mener

heller ænne, der har været noget galt i at vente hertil. Men æls så lovede jeg ham at gøre dig et tilbud, som I så siden kunne snakkes nærmere ved om.«

»Et tilbud.«

»Ja, Spurrin mente jo, at I kunne gifte jer, og så skulle jeg lade dig få gården sån nunlunde med det samme, men det bliver dænne noget af med. Jeg venne lægge op hverken om et år eller to — og kas der kan gå både ti eller mere, inden jeg går fra styret, hvis jeg holder min helsen.«

Hans gjorde en halvt ufrivillig bevægelse, og det faldt ham svært at beherske sig under al denne tale om gården og hans fremtid.

»Men det er ænne min mening, at jeg vil forholde dig, hvad der kan være rimeligt og ret,« vedblev Sværken, »og du skal osse få lov at råde over noget selv, dersom du æls har lyst.«

Hans havde lagt sin ene hånd i vindueskarmen, da faderen talte om, at det måske ville vare ti år, før han gik fra styret. Ved de sidste ord trak han hånden til sig igen.

Niels Sværke så bevægelsen, men fortsatte uforstyrret: »Som jeg sagde i aftes, vil jeg dele gården i tre avlinger, og da du er den ældste, skal du få første bud på en af dem — —«

»Jeg vil have Sværkegården!« brød Hans hastig ind uden at tænke over på de heftelser, som kunne komme til at hvile på den.

»Det skal du osse få, når du selv ønsker det, for sån har jo skikken været i monne led,« sagde faderen. »Men du må huske på, hvad jeg nævnte før — jeg giver ham ænne fra mig i hastighed; derimod skal du kunne få et af de andre steder inden alt for længe. Brodtgården kas allerede i vinter eller i hvert fald til foråret og den ny gård om et par år eller så.«

Mod sædvane drog Hans vejret tungt og hørligt. Det var både hårde og fristende betingelser, faderen her stillede frem.

»Ja, du skanne give nun besked nu med det samme,« sagde Niels Sværke, da han så, sønnen ville svare. »Du kan tænke over på det en uges tid eller en måned, ligesom det passer dig, og så kan jeg siden få at vide, hvad du mener om det. Nu må vi heller se at få vor metsøvn.«

Hans blev med dette kastet ud i en rasende kamp, hvor to

stærke magter sled i ham fra hver sin side. På den ene stod lysten til at blive sin egen mand, så snart det kunne lade sig gøre.

Han var nu i den alder, hvor så mange af hans jævnaldrende begyndte at sætte bo, så det ligesom tyndede ud i det gamle ungdomshold, han var vant til at færdes i. Og flere ville inden længe følge efter, så i løbet af forholdsvis kort tid ville han måske komme til at stå halvvejs ene i flokken og dermed være lidt tilovers. Blive den sidste ville der være bitterhed i, og værre blev det naturligvis efterhånden som årene gik. Ikke at skulle ydmyges under dette, ville være en lettelse.

Og herligt måtte det blive selv at få noget at virke med og råde over. I og for sig var han ikke ked af arbejdet hos faderen og følte sig just heller ikke tynget af hans bud vedrørende det daglige livs forhold, men alt det selvbevidste og herskesyge i hans natur higede efter at stå frit og enerådende. Tillige vidste han, at han havde indsigt og forstand på at drive en gård, så han skulle nok kunne vise, han forstod at lede og passe en bedrift. Og foran ham lå så både Brodtgården og det nye hjem, der skulle bygges. Hvilke af dem han ville vælge, kunne han få, og hver for sig havde de også noget at byde, der kunne virke dragende.

Det var en lokkende tanke omtrent straks at kunne tage fat nede på Brodtgården. Der stod alt noget nær som herhjemme, kun i lidt mindre, men alligevel i den sædvanlige gamle bondegårdsstil.

Og der blev den anden gård. Ganske vist kun lille, men helt ny. Det havde også sin store betydning.

Men når alt dette så havde vist sig for ham, kom på den anden side selve Sværkegården, og i dens skær blegnede hele det øvrige. Var end Sværkegårdens mure ikke de samme, der havde hegnet hans faders gamle hjem, og var end nogle af agrene ikke just dem, der fra først af havde tilhørt Sværkerne, så stod den dog alligevel som et samlingsmærke for det, der knyttede sig til hans slægt. Enten Sværkegården lå oppe i byen eller den var flyttet ud på jorden, var det Sværkernes boplads. Der havde de hjemme, og der hørte de til. Der var stammen,

alt andet var kun grenene. Der var minderne, og der var slægtens historie.

Og der var navnet! Mange Sværkesønner var gået ud derfra og blevet agtede mænd i deres kreds, men Sværker var de ikke. Det var kun den, der blev hjemme på Sværkegården. Det var de ældste sønner, som blev Sværkerne og førte navnet videre. Og dette var mere end det øvrige, og han kunne også komme til at stå i stamtræet, hvis han ventede tiden ud. Gik han derimod ned på Brodtgården, var han ikke som en Sværke, så ville Brodtnavnet uhjælpelig være knyttet til ham for hele livet. Og tog han den nye gård, ville han næsten blive som navnløs. Her havde han ikke andet end sit døbenavn at holde sig til, og som Hans Nielsen ville han vel så blive benævnt for fremtiden.

Men det kunne han ikke nøjes med! Han havde hidtil været Sværkens Hans, og det var hans førstefødselsret, at det senere ændredes til Hans Sværke. Hvor lang ventetiden kunne blive, vidste ingen. Sværkerne havde ganske vist aldrig holdt gårdene, til de blev helt affældige, men ladet andre komme til, når rimelig tid var — men de havde heller aldrig haft andet at byde eftermanden; derimod stod faderen her og bød to andre gårde frem, så ingen kunne beskyldte ham for, at han stillede sig hindrende i vejen for sin voksne søns selvstændighed. Og skulle faderen så blive ældgammel, kunne han måske blive mere end halvgammel, før han kom til styret.

Det løb ham koldt nedad ryggen ved tanken herom. Men det fik være. Hvad det end skulle koste, kunne han ikke lade sin slægtsgård gå fra sig. Her hørte han til, og her måtte han blive.

Inden aften var han klar over, hvad han ville vælge, men han lod alligevel flere dage gå hen, før han gav faderen besked. Det skulle ikke kunne siges ham på, at han handlede i overlevelse, og det hastede jo heller ikke. Han havde tiden for sig.

»Jeg har nu bestemt, at jeg bliver hjemme, til I en gang vil lade mig få gården her,« sagde han så en aften, da han traf faderen ene inde i stuen.

»Som du vil,« sagde Sværken, »og det bliver jo så osse i pagt med den gamle regel, at den ældste søn får gården. — Den ret har jeg heller aldrig villet forholde dig, men da jeg står med

så meget og tit under krigsårene måtte fornægte mig noget af det, som mine jævnlige tillod sig, så vil jeg osse nu på min måde have lov at nyde lidt godt af det bagefter.«

Han tænkte også på, at han gerne kunne have føjet til, at under Gretes sygdom havde han haft så trang en tid, så han af den grund kunne ønske sig nogle år, hvor han uhindret kunne regere med sit, som han syntes bedst. Men som altid tav han her. Grete skulle hvile med fred i sin grav.

»Hvorlænge jeg holder gården, vil jeg, som jeg osse før har sagt, ænne sige noget bestemt om nu,« vedblev han, »for jeg venne binde mig til noget som helst. Du skal få ham, når jeg synes, jeg er træt eller bliver for gammel til at følge med. Men endnu en gang lægger jeg dig på sinde, at der vil gå år hen, førend det sker, hvis æls jeg kan holde min velmagt. — Nu ved du det, og du skal så ænne bagefter kunne bebrejde mig, at dunne kan komme til.«

»Det skal I heller ænne få at høre,« svarede Hans kort.

Når han selv fik ret til at vælge, skulle ingen kunne sige ham på, at han ikke ville tage følgerne af sit valg.

»Men så Marne?« spurgte Niels Sværke lidt efter. »Vun har du tænkt dig med hende?«

»Hun får vente, ligesom jeg selv.«

Det hastede ikke med at gifte sig, når han ikke kunne blive sin egen mand. Med rette kunne ingen bebrejdelser vendes imod ham, fordi han ikke ville ind i ægtstanden uden at have noget selvstændigt hjem. Det var der ganske vist mangfoldige som gjorde. Ikke mindst indenfor bondestanden fandtes en mængde ægtefolk, som gik hjemme hos deres forældre i flere år, inden de fik råderum over ejendommen. Men de kår ville han ikke ind under. Han ønskede ikke at føre en kone ind i en gård, der ikke var hans egen, og han ville ikke risikere at få børn, som han skulle bede faderen om føde og klæder til. Selv om det var såre naturligt, at de unges udgifter dækkedes af de gamle, vægrede han sig ved at blive underkastet disse betingelser.

Og så var der Maren. Hun fristede ikke til at begynde et samliv med, før tiden absolut fordrede det. Havde det været Trine, ville det blevet noget helt andet.

Ja Trine! Han lukkede øludselig øjnene, som skar det dæm-

pede aftenskær ham, så han ikke kunne tåle at se mere. Å, det var næsten ikke til at tænke på, at han og Trine ikke skulle få lov at vandre sammen. Hvor kunne dog også moderen og mormoderen få det fortvivlede indfald på hans dåbsdag at binde ham til Maren, som de havde puttet ned til ham i hans vugge. De havde derved frataget ham al hans lykke!

Han vidste nok, det var ikke sket for at volde ham fortræd, at de havde handlet således. Det var ene for at tjene slægtens bedste. Og for at tjene det heles vel, måtte den enkelte så bøje sig under familieloven.

»Ja, der kan jo være noget rimeligt i, at Marne skal vente ligesom du,« sagde Niels Sværke efter et øjeblik tavshed, »og i grunden ser jeg osse helst, at dænnen kommer en kone til gårds, så længe det er mig og Else, der er de styrende, men da både du og hun har alderen til at gifte jer, skal det stå dig frit for at tage hende ind, når det passer dig.«

»Men jeg længes ænne efter at blive gift!«

Med Marne — havde han nær tilføjet, men greb sig i det og tav. Når det en gang var blevet således, at han ikke kunne slippe udenom hende, måtte han hellere tie med alt det, der brændte i ham. Han ville ikke udlevere sin dyreste hemmelighed, da han stod så hjælpeløs og elendig og ude af stand til at kunne gøre den mindste modstand overfor det, han var tvunget ind i. Og ingen skulle få lejlighed til hverken at håne eller ynke ham for den årsags skyld. Beklaget ønskede han ikke at blive. Så hellere i sammenbidt kulde vandre den vej, han var nødt til at befære. Det var altid en lettelse, når ingen vidste, enten han gik den af lyst eller pligt.

»Men så må du gå op og snakke med Spurrens om det hele,« fortsatte Sværken, »for når Marne har krav på dig, må du osse give hende besked om, hvad hun har i vente.«

Hans så lidt fra siden henimod faderen.

»Vil I ænne hellere ordne det?«

»Nej, det må I selv snakke jer tilrette om. Du er gammel nok til at kunne klare for dig med den slags.«

»Ja, det kan jeg vel nok, men — —«

»Ja, det er af de ting, jænne vil have noget med at gøre, særlig da jeg har givet dig din frihed til at stille sagerne, som du

selv vil,« afbrød Sværken. »Men du kan her som med det andet, tænke dig godt om, før du tager en bestemmelse.«

Hans rettede sig rask.

»Her er ænne noget at betænke sig på. Jeg er klar over, hvad jeg vil!«

»Så meget desto bedre, så kan du jo snart give Spurrens besked.«

Hans havde lagt hånden på klinkefaldet for at lukke døren op, men blev så stående og lod fingrene klæpre lidt med gæggen.

»Der er æls ingen mening i at binde et par børn sammen på vuggen!« brast det så trods alle forsætter ud af ham.

»Det er noget, der har været skikken længe før din og Marnes tid,« svarede faderen. »Men æls for resten ved du jo godt, at jeg honne haft noget at bestille med det fra først af.«

»Men hvis I havde ment, det var forkert, måtte I vel kunnet forhindre det.«

Niels Sværke så rolig på sønnen, der kæmpede en hård kamp for at holde ophidselsen nede.

»Hvis du husker, vun din mor var, og vun hun så på alt det, der hørte hendes familie til, så vil du kas indse, at her kunne jænne gribe ind un at brække meget i stykker både for mig selv og hende.«

Hans havde intet at svare. Han kendte nok til hele hjemmets stilling til at vide, at hvad moderen i så henseende havde bestemt, tålte hun ingen indblanding i; men som han gang på gang havde sagt sig selv, vidste han også, at hun kun havde handlet således, fordi hun mente, det ville være et gode for ham og hele familien, at han og broderdatteren kom sammen. Han havde også selv lovet hende at tage Maren, så han kunne ikke slippe udenom. Sin pligt måtte han gøre, men noget bestemt tidspunkt var han ikke bundet til. Her var intet bånd lagt på ham, og her ville han nyde sin frihed og handle, som det passede ham bedst.

Men tale med Maren og hendes forældre skulle han, og en søndag formiddag tog han så helligdagstøjet på og skråede hen over flere marker for at komme op til Spurregården.

Maren kom ham straks i møde, og hendes vandblå øjne lyste af glæde over det velkomne besøg. Fra barnsben af havde det

været hende en fryd, at hun var bundet til Hans og en gang skulle blive Sværkegårds-kone. Efterhånden som tiden gik, var hendes følelser for ham også blevet både stærke og varme, men samtidig kom sorgen, fordi han stadig stillede sig så kold og ligegyldig overfor hende, omtrent som var de fremmede for hinanden. Endnu havde han aldrig nævnet et ord om det bånd, der forenede dem, eller i mindste måde hentydet til, at de dog en gang skulle blive mand og kone. Altid hilste han på hende som på enhver anden, og ved gilderne gav hen hende kun af og til en dans. Langt mindre havde han tilbudt at følge hende hjem, når de var til legs.

Men nu var han kommet på besøg, og hun og moderen fik travlt med at dække en god klokcenti op for ham og faderen.

»Får har fortalt, at I har været hjemme for at snakke med ham om mig og Marne,« begyndte Hans, da han var kommet til sæde på langbænken.

»Ja, jeg synes, det var på tide, der blev en redelighed med jer,« sagde Spurren, »for I har da begge to alderen til at tænke på en forandring.«

»Alderen er dænné noget i vejen med,« indrømmede Hans, »men giftermål bliver dænné foreløbig ilejn, for så længe jænne har noget for mig selv, vil jeg heller ænne gifte mig.«

»Men vil din får danne lade sig rokke med gården?«

»Nej, han vil endnu i flere år regere derhjemme. Men han har budt mig enten Brodtgården eller det ny sted, han vil bygge derude på gårdparcellen, men det vil jænne tage imod. Jeg vil være mand på min hjemgård.«

»Ja, jeg ser da osse helst, at Marne kommer ind som kone på Sværkegården, og det var da osse meningen med det, da I blev lovet sammen,« sagde Spurren, efter at han havde fået lidt nærmere oplysninger om de forskellige tilbud, som Sværken havde givet sønnen. »Men når dunne må få ham nu, og dunne vil have nun af de andre, så synes jeg dog nok, det var rime-ligt, om I giftede jer ilejn.«

Hans så koldt og hårdt over på Spurren.

»Jeg har en gang for alle sagt, at jeg vil være min egen mand, inden der stilles an til bryllup.«

»Og hvis det så skal vare tyve år, inden din får vil af med gården?«

»Ja, så varer det osse tyve år, førend jeg bliver gift.«

Maren gav sig til at græde, og Spurren fo'r rasende op.

»Mon dunne har i sinde at gå fra aftalen, siden det sån skal trækkes ud?«

»Hvad mor har bestemt, og hvad jeg har lovet hende, skal jænne gå fra,« svarede Hans. »Men jeg vil selv bestemme, når dagen skal være.«

»Ja, det er pænt at høre!« fnøs Spurren. »Og så kan Marne gå her og spille sin ungdom for at vente efter dig, og kas så endelig tilsidst du kan hitte på andre kunster, så det hele ænne bliver til noget.«

For Hans viste der sig pludselig som et halmstrå, han straks ville prøve at gribe.

»Hvis Marne bliver ked af at vente, eller der kommer andet, hun heller vil ind i, så skal hun have sin fulde frihed for mig,« tilbød han.

»Ja, det svarer godt til alt det øvrige!« råbte Spurren. »Og der skulle vel ænne være en anden, der står bag ved, siden det ser ud til, at Marne skal køres træt på halvvejen.«

Hans var blevet en smule blegere. Mon Maren eller nogen anden skulle have opdaget, hvad der rørte sig inde i ham. Så vidt han formåede, havde han altid søgt at skjule sine følelser for omgangskredsen, men når han var sammen med Maren, følte han stedse hendes skinsyge og vagtsomme øjne følge sig, hvor han gik og stod, så hun kunne måske have set mere, end han havde anet. Tanken om hendes lurende skinsyge drev ham op i ham, så han var ved at slynge alt det ud, som brusede i ham, men han beherskede sig og sagde blot koldt og hånligt: »Hvad I vil lægge ind i dette, skal I få lov til. Jeg tænker nok, jeg kan bære det.«

Hans hån lagde som en dæmper på Spurrens opfarendhed.

»Og hvad så, hvis din får skulle dø i morgen, eller du på anden måde i en nær fremtid fik Sværkegården?« spurgte han, da han havde sundet sig lidt.

»Ja, så skal der med det samme blive sendt en mand med jer op hos præstin for at ordne sammenskrivningen.«

Maren tørrede sine øjne. Det lød så trøsterigt at høre Hans nævne sammenskrivning og præst, og kunne det end ligge langt

ude i fremtiden, kunne det dog også komme hurtigt. Og selv om end Hans ikke var imod hende, som hun ønskede, han skulle være, ville hun alligevel ikke for nogen pris give slip på ham, men vente, til han engang kom for at føre hende hjem til sig. Hun ville være hans kone, og hun ville ind på Sværkegården. Ingen andre skulle få lov at tage alt dette fra hende!

Spurren havde en stund nedstirret Hans.

»Det har altid fra gamle dage heddet, at Sværkerne holdt, hvad de lovede,« sagde han så langsomt. »Jeg ved ænne, om det osse skal gælde i fremtiden.«

Hans så stift tilbage på ham.

»I skal i hvert fald ænne her komme til at sige mig noget på.«

Reventlow var død, men hans gerning levede, og rundt om på Falster og Lolland som over det øvrige land bevarede man hans minde i venlig erindring. Niels Sværke havde læst en hel del om hans død og begravelse i aviserne, der havde bragt forholdsvis lange artikler herom, og i den følgende tid drøftede han også gerne hans liv og virke med de andre både ved måltiderne og om aftenen. Nogen indgående forklaring om Reventlows betydning for land og folk kunne han ikke give, men i al jævnhed søgte han at gøre dem forståeligt, at her havde den danske bondestand mistet en af sine bedste og mest trofaste venner.

En anden ting, som han også havde haft sin opmærksomhed stærkt henvendt på i de sidste tider, var den nye sparekasse, der 1828 var blevet oprettet i Nykøbing. Mand og mand imellem havde der været talt meget om, at der skulle laves en indretning, hvor folk kunne anbringe deres penge og oven i købet få renter af at have dem stående der, men kun de færreste var rigtig klar over, hvorledes det hele skulle ordnes.

Nogle enkelte hilste dog tanken med glæde og fandt, det måtte være godt at kunne få deres rede penge anbragt i sikkerhed sådan et sted, men de allerfleste betragtede foretagendet med stor mistænksomhed og mente, det ene og alene var sat i gang for at trække penge fra folk.

Særlig Jens Spur var sikker på, at det hele var snyderi og bedrag.

»Ingen skal få mig til at betro de karle mine penge,« bandede han en søndag, han var nede på Sværkegården. »Jeg har altid kunnet passe på mine skillinger, og det kan jeg osse endnu. De andre skanne have dem og spille op med!«

»Jamen det skulle da kunne blive til gavn for vos, at vi kan sætte vore penge ind i sån en sparekasse,« sagde Sværken, »og så behøver man danne at ængste sig for, at der skal komme hverken ild eller tyve til dem herhjemme.«

Hans tanker gled med det samme tilbage til Grete, der igenem sin angst for tyveri og ildebrand havde fået et hårdt knæk. Hvis sparekassen havde bestået, da de begyndte at samle de mange sølvskillinger sammen, så de havde kunnet anbringe dem der, ville hun måske være friet for mange af disse angstfulde timer.

Muligvis havde hun dog set på det hele med broderens øjne og ikke villet give slip på pengene. Og hendes sind var jo sygt, så selv om hun virkelig var blevet en bekymring kvit, ville vel en anden være stødt til og resultatet blevet det samme.

Men alt det kom jo heller ikke sparekassen ved, og om der kanske kunne være et eller andet at indvende, så fejlede det dog ikke, at der også måtte være meget godt.

»Og når man så kan få 3¹/₂ pct. i rente, så giver det osse skillinger i tidens løb,« sagde han midt i alle Jens Spurs forsikringer om de mangfoldige ulykker, der kunne ramme sparernes penge.

»Giver skillinger!« blæste Spurren. »Ja, til dem, der har lavet indretningen. Hvad skulle de vel æls have gjort det for?«

»Der siges, at de mænd, der har sat sig i spidsen, vil prøve at hjælpe andre til at forbedre deres stilling — og det skulle vi takke og ænne laste dem for.«

»Takke! Så du mener, at sån nun vil gøre noget for nun andre, som dinne er i familie med eller kender noget til? Nej, det får dunne mig til at tro.«

»Nej, det kan man for resten heller ænne vente af dig.«
Spurren smagte lidt på det.

»Skal de karle kas så ænne have noget for, at de sidder der og passer så godt på andres penge?« spurgte han efter et øjeblik tavshed.

»Jo, de skal vel nok have noget løn for deres arbejde.«

»Ja, ser man det!« Spurren smilede ondskabsfuldt. »Har de så ænne lavet det for lige rent ud at kunne stjæle eller snyde sig det hele til, så har de da nok beregnet sig en god fortjeneste ud af al deres godhed imod andre.«

Niels Sværke vendte avisen, han sad med i hånden. Det var håbløst at tale med Spurren om al den slags. Som han selv ikke havde tanke for andet end sit eget, mente han heller ikke andre havde det. Og de fleste udenfor sin nærmeste families kreds tillagde han som oftest alt muligt slet og lavt, hvis ikke han anså dem for at være halvtosser, som enhver kunne rende døre op med.

»Her står så æls i avisen, at en mand i København har holdt kartoffelgilde,« læste nu Sværken.

»Det var osse noget at holde gilde med,« kom det ringeagtende fra Spurren. »Og det er da heller ænne noget at sætte i avisen.«

»Men det står her vel for at vise, at folk nu rigtig begynder at regne med kartoflerne.«

»Ja, det er vel da æls ænne værd at regne med det skidt! Og der siges da osse, at man kan få både vattersot og blegsot og kirtelsyge af dem — så den slags skal jeg nok holde mig fra.«

»Å — du risikerer nok æls ænne hverken at få blegsot eller kirtelsyge, selv om du spiste et par kartofler,« indskød Else drillende.

De andre lo, og Spurren drejede sig arrig om imod hende.

»Der menes vel osse, det er børnene, der får kirtelsyge og pigerne blegsot — og alle vi andre kan så vente at krepere af vattersot.«

»Ja, vi skal jo osse dø en gang og dø af noget, så vi kan osse ligeså godt dø af det som af noget andet,« blev Else ved i samme tone.

Hun kunne ikke lide Spurren og var gerne rede til at ærgre ham lidt. Han fandt det nu også bedst at tie med kartoflerne og vendte sig igen til Sværken.

»Er der nun forandring med kornpriserne?«

»Ja, der er stadig lidt stigning. Hvede er nu oppe på 7 rigsdaler og rug godt 4. — Men her står æls en hel del om al den

gevaldige stads, som har været inde i København, da prins Frederik og prinsesse Vilhelmine havde bryllup.«

»Lad vos så høre noget om det,« bad Lille-Else.

Hun mindedes så tydelig den fine prinsesse, hun havde set nede ved Gåbense, og ville gerne vide, hvordan hendes bryllup var fejret. Niels Sværke læste flere lange beretninger om begivenheden og sluttede med en skildring af en hoffest, hvor der var budt på forskellig underholdning.

»Der blev osse spillet en komedie, der hed Valdemar Sejr og var skrevet af ham denne her præstesøn Bernhard Severin Inge-mann, som er født henne i Torkildstrup,« sagde han tilsidst. »Og ham Steen Steensen Blicher, der en gang var huslærer nede på Holgershåb og som så gerne ville gå på jagt, han skal et sted have skrevet: »Et land illuminerer ved prinsebrylluppet, men det var vel mest tak til sjete Frederik for det lys, han har udbredt over landet. En tak for stavnsbåndets løsning! Tak for udskiftningen! Tak for frihed og ejendomsret! Tak! Tak! for alt godt fader Frederik!«

»Ja, vi må være glade for vor gode konge,« bemærkede Ib stille.

Lidt efter lagde Niels Sværke aviserne til side, og Spurren rejste sig for at gå hjem. Sværken gik med ham udenfor porten og stod nu og så henover markerne. Tusmørket var ved at brede sig, men han kunne dog skimte træerne nede ved Brodtgården, og længere imod øst tonede et mørkt punkt frem. Det var den ny gård, der tildels stod færdig og kunne tages i brug til foråret, hvis det skulle være. Men endnu havde han ikke meddelt nogen, hvem der skulle bo derude. Der var flere, som havde spurgt, men ingen havde fået bestemt svar.

»Det kommer an på, vun det falder,« plejede han gerne at sige, når nogen frittede ham om de kommende ejermænd på de to gårde, og dermed måtte de lade sig nøje.

Nogle mente, at Morten skulle have den nye gård, medens andre gættede på Brodtgården for ham. At han var gode venner med Bødkerens Bodil, tvivlede ingen om, og Lille-Else spillede nok kærest med Ny-Morten, men hvordan Niels Sværke ellers stillede sig over for alt det, var der ingen, som kendte. Selv havde han ikke talt hverken med sønnen eller datteren om deres

kærlighedsforhold, men lod stadig, som han intet vidste om Lille-Elles godhed for Ny-Morten og ikke huskede Mortens bemærkning angående Bodil. Det hele skulle her have lov at gro i stilhed for derigennem at vise, om det havde virkelig betydning eller kun var flygtige luner.

Niels Sværke var kommet hen bag laden, da Lille-Else smuttede om hjørnet, men ved synet af faderen gjorde hun rask omkring og var borte med det samme. Sværken lænede ryggen imod væggen og blev stående et øjeblik, som ventede han flere. Ret længe varede det heller ikke, før Ny-Morten kom frem henne fra det andet hjørne. Han drejede også om og ville straks gå igen, da han så farbroderen.

»Leder du efter noget?« spurgte Niels Sværke.

»Nej — ænne sån. — —«

»Kom så heller her og lad mig snakke lidt med dig.«

Ny-Morten kom lidt tøvende nærmere.

»Du skulle hellere rent ud sige, hvad du er kommet for,« sagde Sværken.

Ny-Morten blev noget forfjamsket, men indså med det samme, det var bedst at lægge alt blot, som det var.

»Jeg ville snakke med Lil-Else,« kom det så hakkende.

»Kan inne snakke sammen inde i stuen?«

»Jo — men — —«

»Men hvad?«

»Vi er gode venner,« tilstod Ny-Morten og så med sine blå, ærlige øjne op imod Sværken.

»Nå — så det er I.«

»Ja, og jeg vil bede jer se over med, at jeg er en fattig karl,« kom det stille og bævende.

Han plejede ellers at være rask og uforknytt i hele sin optræden, men i denne stund gled al frejdigheden af ham, og han følte sig så lille og ringe ved siden af den rige og ansete farbroder, hvis datter han havde vovet at hæve sine øjne til.

»Du mener kas så, at jeg hellere må se på, at du er rask til dit arbejde og har stillet dig ordentlig både her og andre steder,« sagde Sværken med et eget tonefald.

»Ja — hvis I vill!«

Der vendte straks lidt af det gamle mod tilbage hos Ny-Morten.

Den velvillige klang i Niels Sværkes stemme havde øjeblikkelig vakt en glad forhåbning i hans bryst.

Og håbet havde jo stadig levet højt hos ham. Farbroderen havde altid vist ham så megen godhed, så han var sikker på, at denne var tilfreds både med hans arbejde og opførsel. Og var der end på forskellig vis som et gabende svælg imellem en fattig skrædersøn og en rig storbondedatter, så var der i hele Sværkens handlemåde og karakter noget, der ligesom borgede for, at stand og stilling så lidt som navn og penge betød det samme for ham som for de fleste af hans jævnlige. Han så oftere længere til bunds i selve mennesket for at finde, om der var noget, som duede; og det dømte han så efter uden at bekymre sig om, enten han dermed gik imod de gængse regler eller ej.

At dette også ville gøre sig gældende her, havde Ny-Morten bestandig håbet på og derfor i rigt mål nydt sin unge kærlighedslykke i smug. Desuden vidste han, at Lille-Else fra sin tidligste barndom havde været faderens kæledægge, så det kunne af den grund ligeledes ventes, at Niels Sværke ville tage hensyn til hendes ønsker. Men så længe de ikke havde hans tilladelse, kunne ingen vide, hvorledes alt ville forme sig. Adskillige gange havde de også talt om at gå til ham med deres hemmelighed, men stedse skød de det ud. De havde det så godt med hinanden, og som det altsammen gik, og begge var unge, særlig hun, så de stod sig måske bedst ved at vente lidt. Og når hverken Hans eller Morten var gift, og det med gårdene lå hen i det uvisse, passede det sig kanske heller ikke rigtig for dem at presse på med deres, selv om de end håbede at måtte få hinanden, og at den ene af gårdene skulle tilfalde dem.

»I morgen efter davretid vil jeg så snakke lidt med dig og Lille-Else,« sagde Niels Sværke nu, og uden at give nogen nærmere forklaring om, hvad han ellers mente om deres kæresteri, vendte han sig og gik henimod porten, medens Ny-Morten langsomt og lidt duvende søgte tilbage den vej, han var kommet. Efter dette at få et møde med Lille-Else kunne ikke ventes.

Else var ene i stuen, da Niels Sværke kom ind.

»Nu har jeg haft nun gode år sammen med dig og Ib og mine egne og Kristens børn, og vi er jo mæss'en blevet, som hørte vi helt til et,« sagde han, idet han satte sig hen foran bordenden,

hvor hans medaftensstabel var stillet frem, medens de andres portioner stod i række langs nedad bordet. »Men nu er det nok æls på tide at tænke på en forandring.«

Han skød rundtenommerne lidt til side, så der blev bedre plads til at lægge armene på bordpladen.

»Jeg skanne sige andet,« fortsatte han og lod tommelfingrene glide om hinanden, »end at der kan være en vis glæde ved at tumle med så meget jord, som jeg har fået samlet, men selv om jeg kunne lade det hele gå over til en, brød jeg mig ligegodt ænne om det, for jeg tror, det i al almindelighed er sundest for en bonde kun at have så meget, så han selv som anden eller tredie mand skal gå med i det daglige arbejde.«

»Jeg mener heller ænne, det er nun nytte til, at en bondegård skal være så stor som denne her,« sagde søsteren, »for mindre kan gøre det.«

»Ja, og skulle det knebet, kunne der osse nemt blevet fire gårde her på jorden, men nu er de andre børn i vej, så jeg har junne brug for mere end tre.«

Karlene kom nu ind for at få deres medaften, og snart var pigerne også færdige med deres syssel, så de ligeledes kunne spise. Som altid om søndagen sang de efter medaften flere forskellige viser for tilsidst at tage sig en svingom. Hans dansede så godt som aldrig mere med i det hjemlige lag, men blev ligesom faderen, fasteren og Ib siddende og så til. Niels Sværke havde i de senere tider heller ikke sagt noget til ham derom. Så gammel han var måtte han råde sig selv i så henseende.

Og de andre savnede ham ikke i morskabstimerne. Lille-Else og Inger og hendes yngre søster Ane, der var kommet i stedet for Maren, kunne udmærket finde på løjer sammen med de unge karle, så han kunne godt få lov at sidde ene og upåagtet med sine egne og bitre tanker, mens hele den øvrige flok ungdom morede sig.

I mørkningstunderne indtog Niels Sværke gerne en halvt siddende, halvt liggende stilling på slagbænken, men selv om han af og til fik sig et lille blund, fulgte han dog med i morskaben. I stilhed morede han sig også over de lystige påhit og den raske dans, og tankerne standsede ofte ved den forskel, der var på hjemmet før og nu. Lykkelige år havde det været siden Gretes

død, og han kunne ofte gribe sig i at tænke på, at så mange lyse og glade timer ville børnene ikke fået, hvis moderen havde levet. Var hun end ikke blevet den syge stakkel, hun havde været i sin sidste levetid, ville der under hendes styre dog ikke have udfoldet sig så muntert et hjemliv, som de havde kendt det i de sidste åringer. Med hele sit væsen og i al sin færd ville hun have lagt en dæmper over livsglæden, og tonen var blevet en hel anden. Mange glade minder ville børnene for ikke at tale om folkene kommet til at være foruden, hvis hun havde stået imellem dem, og hvem vidste, om ikke hun igennem sin mørke tankegang ville have indvirket uheldigt også på de yngste børn, som hun havde gjort det på de ældste, og derved taget meget af den sunde naturlige glæde fra dem.

Hvor tungt det end på mange måder kunne være, at børn skulle miste deres moder, der tilmed havde været en sjælden ihærdig kvinde, som de kunne lære meget af, hvad flid og dygtighed angik, tjente det dem dog nok bedst, at hun var gået bort.

For hans eget vedkommende var meget blevet bedre og mere frit, så livet havde været lettere at leve, efter at han var blevet ene. Men trods alt savnede han hende alligevel, og hendes billede ville altid stå for ham i egen glans. Hun var hans ungdomselskede og den eneste kvinde, han havde haft kær, hvor mange fejl, der end klæbede ved hendes færd og handlinger.

Men nu morede de unge sig derude på lergulvet, og deres glade jubel gav genlyd i hans indre. Og al denne glæde havde han skabt. Der var en dyb tilfredsstillelse i dette. Men måske disse muntre stemmer snart ville forstumme på Sværkegården.

Når først han lod de yngste drage ud, så de blev færre herhjemme, ville Hans' kulde og hovmod rimeligvis blive mere fremtrædende og mere komme til at beherske den mindre kreds. Men det fik være. Kom andre tider, kom vel også andre råd, og nu ville han glæde sig med de unge i den tid, han havde dem, og være taknemlig for de år, der var svundet så let og godt.

Som Niels Sværke havde budt, blev Ny-Morten den følgende morgen tilbage i stuen, da davren var spist, og de andre igen gået ud til deres arbejde. Lille-Else stod henne ved vinduet og pillede et par visne blade bort fra en duftende gyldenlak. Hun syntes ikke, hun var bange for, at faderen ville forbyde hende at få Ny-

Morten, men det var alligevel en spændende stund, og hendes hjerte tog på at banke stærkere end nogensinde før.

»Ny-Mordin fortalte i aftes, at I var gode venner,« sagde faderen nu hen imod hende, »og så passer det vel osse?«

»Ja,« svarede hun blot og uden at se op.

»Og har I så rigtig over tænkt, hvad det egentlig vil sige?«

De to unge så fra hinanden og hen til ham.

»Ja — vi ved da, at det ville blive meget svært for vos, hvis I sætter jer imod, at vi får hinanden,« fik Ny-Morten endelig frem.

»Ja, så blev det kas sværere, end I rigtig kunne holde til, for i det øjeblik jeg slog hånden af jer, stod I jo omtrent som Stor-Bærde og Marne og deres mænd har det, og det ved jænne, om du, min pige, kunne holde til.«

Lille-Else bøjede hovedet. Hun havde i enkelte bange stunder stillet det op for sig, hvorledes hun skulle kunne leve sit liv, hvis faderen forbød hende at tage Ny-Morten, eller hvis de ene skulle klare sig selv; men det havde været så svært at komme igennem, så hun havde helst set at skyde det fra sig og var aldrig kommet længer end til halvvejen dermed. Derfor kunne hun heller ikke svare noget rigtigt på faderens spørgsmål. Blot dette kunne hun sige, at måtte hun ikke få sin hjertensven, eller ville faderen vende sig fra dem i vrede, da ville det blive strengere at leve, end det hidtil havde været, og pludselig drejede hun sig om imod Sværken.

»Får — I må hjælpe vos — vi kanne undvære jer!«

Niels Sværke lod sin hånd glide let henover hendes hoved. Det var længe siden, han havde kærtegnet hende. Den slags brugtes ikke og lå heller ikke for ham, men som hun stod her, angst og bævende for sin fremtid, blev hun igen den lille, skælvende pige, der i de tunge barneår tyede ind til ham, når moderen græd og rasede. Og som hun før trængte til at blive beroliget, gjorde hun det også nu.

»Ja, jeg skal nok hjælpe jer,« lovede han blødt, »for jeg tror, I er det værd, og jeg har jo osse netop indrettet mine sager, så jeg kunne føre jer børn ind i noget, hvor I kan få føden, hvis I da æls selv vil hjælpe til.«

Lille-Else så på ham med et tindrende blik.

»Ja, det vil vi! Vi vil stræbe, det bedste vi kan begge to.«

»Ja, det vil vi,« gentog Ny-Morten højtideligt.

»Det tror jeg osse,« sagde Sværken, »og da jeg mener, I passer for hinanden, så giver jeg jer min velsignelse. — Og I skal så have jert hjem derude på den ny gård.«

»Å nej — får dog! Må vi virkelig få ham!«

Lille-Else kunne næsten ikke dy sig for at flyve hen og sætte sig på faderens skød, som hun havde gjort, da hun var lille, men hun blev dog stående, hvor hun var.

»Ja, han er bygget til jer,« sagde Niels Sværke. »Men til at begynde med bliver I sat hårdt i det, og har I måttet arbejde strengt herhjemme, så vil I komme til at tage endnu bedre fat der og regne alting længere ud, end I har set det her på gården.«

De unge lyttede nøje efter hans ord. At arbejdet ville blive hårdt, og kårene små i det nye hjem, afskrækkede dem ikke. De var rede til at gå ud i kampen, som Sværken åbnede for dem, og at det blev deres eget, de skulle kæmpe for, kastede lysglans over det hele.

»Men skal I end lægge jer godt i selen i begyndelsen, bliver I dog heller ænne sat sån, så det omtrent hører til umulighederne at klare sig,« vedblev Sværken. »Hvis I selv vil, og tiderne kan gå en smule opad, har I udsigter til en gang længere hen at kunne aflevere det bedre, end I nu får det. Og skulle det gå tilbage for jer, vil I selv have noget af skylden. — Men nu skal I æls siden få nærmere besked om det altsammen, og jeg håber så, at Vorherre vil være med jer.«

Dybt bevægede og over al måde lykkelige forlod de unge stuen, medens Niels Sværke blev tilbage hos søsteren, der i tavshed havde siddet ved sin spinderok og fulgt med i det, der var foregået. At de to broderbørn fik lov at få hinanden, var hende en stor glæde. Hun holdt meget af dem begge og undte dem at blive lykkelige.

Men fra glæden over deres lykke gik tankerne videre ud og standsede som så ofte før ved den slesvigske soldat. Havde hans eller hendes slægtninge kunnet give dem en gård her på Falster, så havde han og hun sikkert også blevet lykkelige med hinanden. Men var de end skilt, var hun dog ikke blevet ulykkelig. Som husmoder i broderens store gård havde hun haft en god og sikker stilling og her igennem fundet en rolig tilfredshed.

Niels Sværke kunne nu høre, at Morten i et ærinde kom ind i køkkenet.

»Sig til Ib, at jeg vil snakke lidt med ham og dig med det samme,« råbte han ud til sønnen.

»Ja!«

Mortens skridt tabte sig straks henne ved køkkendøren, og ikke længe efter kom han tilbage sammen med Ib.

»Ja, du snakkede jo en gang om, at du havde lyst til Boel, og I er vel osse blevet alliant,« sagde Sværken henvendt til Morten.

Både han og Ib blev i øjeblikket næsten lige forvirrede. Ib var for længe siden blevet Mortens fortrolige, så han vidste, hvordan alt stod til mellem Sværkens søn og hans datter, men han havde stadig rådet til, at de skulle tie og vente, indtil Niels Sværke selv ville tale derom. De var også forberedte på, at det snart måtte komme, men ikke desto mindre fremkaldte ordene dog nu en kendelig forvirring. Morten kom helt til at svede og tog hastig sin hue af for at svale lidt på hovedet.

»Ja, jeg er gode venner med Boel,« fik han så hakkende frem, »og jeg håber heller ænne, I har noget imod det.«

Ibs hjerte tog på at banke næsten stærkere end Mortens. Skulle hans datter nå at få Niels Sværkes søn? Gennem lange tider havde han håbet det. Bodil og begge hendes brødre var nu noget nær at regne for gårdmandsbørn, og Sværken var en retsindig mand, der altid ville det bedste for andre, så han nænnede nok ikke at skille de unge ad, men alligevel — — —. Der var også noget ufatteligt i, at han selv, den fattige karl og arbejdsmand, skulle se sin datter gift med en søn af den rigeste storbonde i sognet.

»Nej, jeg honne noget imod, at du får Boel,« hørte han nu Niels Sværke svare, »I får min velsignelse, og Brodtgården skal så følge med.«

Mortens strålende øjne, og Ibs stærke bevægelse var Sværken vidnesbyrd nok om, at her stod også to, hvis inderlige hjertensglæde kunne måle sig med det andet par, som nylig så glade havde forladt stuen.

»Men foruden hvad der æls kan blive af heftelser på gården,« fortsatte Sværken videre til Morten, »så stiller jeg den betingelse til dig og Boel, at I skal tage Ib til jer og sørge for ham på hans

gamle dage på samme måde, som hvis det var ham, I havde fået gården af.«

For Ib var dette mere, end han kunne holde til, og den ene klare tåre trillede nedad hans kinder efter den anden. Komme tilbage til Brodtgården, hvor han og Ane havde boet i deres unge dage og der blive sikret en undertægtsmands stilling hos sin datter og svigersøn, forekom ham at være den herligste afslutning på livet hernede.

Niels Sværkes forlangende kom overraskende for Morten, men han havde intet at indvende herimod og fandt det meget rimeligt, at Bodils fader skulle have sit alderdomsly hos dem. Han selv og Ib havde også altid kommet godt tilrette fra første begyndelse af, og kærlighedsforholdet havde knyttet dem tættere sammen i de sidste år, så de havde haft mange gode stunder med hinanden. Og Ib var endnu en rask og rørig mand, så hvis ellers intet særligt indtraf, kunne han være dem til megen nytte i den kommende tid. Men selv om han heller kun skulle blive dem til besvær, ville de ikke knurre derover. Når faderen åbnede en udvej for dem alle, burde de være villige til at efterkomme de fordringer, han stillede.

»Jeg tænker ænne, I kan forlange noget af mig og Boel, som vinne vil gå ind på,« sagde han så med et lyst smil, »for vi er rede til at gøre, hvad vi kan, når bare vi må få lov at være sammen.«

»Og vi ved, at jer får kun forlanger, hvad ret og rimelighed er,« indskød Else.

»Jeg prøver altid at få indrettet både mine egne og andres sager, sån så jeg mener at kunne forsvare det overfor min samvittighed,« sagde Niels Sværke, »og den rettesnor ønsker jeg, at mine børn vil følge.«

»Jeg skal gøre det, så godt jeg kan,« lovede Morten.

Ibs tårer havde stadig frit løb.

»Jeg kanne sige dig tak nok for alt dette,« sagde han til Sværken, »men jeg tænker, du nok ved, vun det står til hos mig ilejn.« Sværken tog bevæget den hånd, Ib rakte ham.

»Ja, det ved jeg. — Og nu i eftermiddag kører vi fire her så over og snakker med dem på Bødkegården.

Lidt senere vendte Morten og Ib tilbage til deres afbrudte arbejde.

»En dag som i dag vejer monne tunge timer op,« sagde Niels Sværke til søsteren, da de atter var alene, »og nu er det, som man rigtig kan høste, hvad der før blev sået.«

Travlheden på Sværkegården øgedes om vinteren ved de forestående bryllupper og indflytninger i de to nye hjem.

Alt skulle gøres færdigt, så der kunne tages fat til foråret, og var dagene end kun korte, blev arbejdsdagen dog lang. Ikke alene blev hver lysstribbe ved morgen og aften udnyttet til det yderste, men også mørket så Niels Sværke sin fordel ved at bryde mere af end tidligere var sket. Ikke et eneste pund talg solgte han, men lod al tællen støbe op til lys og købte desuden en lille tranlampe og nogle pletter tran, så der kunne blive lejlighed til at sidde noget længere oppe om aftenen og ligeledes få lidt belysning i de tidlige morgentimer.

Alle Ibs sager, der siden Anes død havde stået oppe på loftet, blev nu flyttet ned på Brodtgården, hvor de havde været før. Nu kom de godt tilpas for de unge, som intet selv havde, og om end Niels Sværke kunne have givet Morten en del bohaver i lighed med det, der var anskaffet til Lille-Else, ville han dog ikke gøre det. Både Bodil og Morten skulle have noget at takke Ib for.

»Men hvad skal vi nu for eftertiden kalde vor gård?« spurgte Lille-Else en vinteraften, da de holdt mørkning.

»Det skal være noget med Lille eller Ny,« drillede Morten.

»Å, dit pjok!« Hun gav broderen et let dask. »Når først man bliver gift, må man vel have sig et ordentligt tilnavn.«

»Ja, jeg vil naturligvis kalde mig for Brodt, når først jeg kommer ind på Brodtgården,« sagde Morten.

»Ja, det er jo så rimeligt, men vor jord hænger der junne sån nun rigtig benævnelse ved, og om gården har vi bare sagt den ny gård — men det kan vi danne sån altid blive ved med.«

»I kan jo så dreje lidt om med det og kalde ham og jer selv for Nygård,« foreslog Niels Sværke.

»Ja, I siger noget!« Lille-Else var straks stemt for navnet. »Når nu der altid har hængt dette Ny både ved gården og ved Mordin, så kan det aldrig passe bedre. Og den dag, vi flytter herfra, så smækker vi Lil-Else og Ny-Mordin væk og bliver Else og Mordin Nygård.«

»Men så kommer I til at give en ekstra indgang både for gården og navnet,« bemærkede fasteren.

»Ja, I kan allesammen komme derover en aftenstund, så skal I få varme nunner,« tilbød Lille-Else.

Hun vidste, at æbleskiver var noget, de satte pris på, så det kunne være en passende ret at byde ved det krævede familieindgangsgilde. Noget helt andet blev det, når Ny-Morten skulle optages i bymandslavet og give indgang til alle bymændene, så slap de ikke så let. Der ville da allermindst springe 2—3 gæs eller det meste af et lam, men det kunne vente til om efteråret. Æbleskiverne skulle de nu have om sommeren, når der var godt med æg at komme i; og fasteren havde lovet hende og broderen, at de måtte få nogle høns med til deres ny hjem. Et par gæs med grøde var de også tilsagt og desuden hver to bistader. Det var den slags, fasteren kunne bestemme over, og hun var villig til at dele ud. Det glædede hende at være med til at hygge og fylde i de unges bo, og var det end på den vis kun småting, hun kunne yde, hjalp det dog og var med til at øge glæden.

At det i grunden var Niels Sværkes, hun tog af, tænkte kun Hans på. De andre vidste det også nok, men holdt sig blot til, at fasteren havde sørget for småkreaturerne og bier og meget andet, således at der var noget at tage af. Uden hende ville de sikkert kun haft til Sværkegårdens husbehov. Det var derfor også hende, der kunne give, og hende, der skulle takkes, og de fire unge såvel som Ib var hende meget taknemlig for den hjælp, hun således bragte.

»Du sørger for vos, som kunne du være vor egen mor!« erklærede Lille-Else og tog med det samme fasteren om livet og søgte at snurre hende rundt.

»Men din tossede tøs da! Vær dog lidt manerlig!« småskændte Else og værgrede for sig. »Husk dog på, at du snart kan blive en gift kone, og så går denne an, at du sån skår dig.«

»Å jol« jublede Lille-Else. »Når først jeg bliver gift, kan jeg stå både på hoved og på ben, hvis jeg lyster.«

Fasteren så smilende på hende. Det var godt, at hun ikke havde arvet moderens sorte sind, men var præget af samværet med Kristens glade børn, der altid var tilfredse med livet, som

det blev dem budt. Sammen med Ny-Morten ville hun nok skabe et lyst og lykkeligt hjem derude på den nye gård.

Og for Morten og Bodil tegnede alt også godt. Birte havde opdraget hende til at blive en rask og skrap pige, og med Ib som hjælper ville de unge sikkert stile efter at få Brodtgården noget nær op imod Sværkegården.

Men når de unge her fløj ud fra reden, ville der blive en underlig stilhed i det gamle hjem, således som Niels Sværke også mente det. Hans var ikke morsom at være sammen med, og blev end flere af de livlige søskende fra Skræderhuset tilbage, ville de alligevel ikke kunne fylde for de andre tre. Men alt det kunne det ikke nytte at spekulere over. I al almindelighed var det livets gang, at de unge skulle ud fra fædre hjemmet, og nu ville hun være glad med søskendebørnene og glæde sig over den lykke, som gennem dem blev hele familien til del.

Ikke mindst spredte lykken sig op til skræderens, og for Kristen og Ane Sofie som for alle dem, der hørte hjemmet til, var det en stor og vidunderlig hjertensglæde, at Ny-Morten skulle giftes med Niels Sværkes datter og blive ejer af den dejlige nye gård. Hver enkelt blev herigennem ligesom større og rigere.

Såvel for Kristen som for Ib var det også en stor æresdag, da de hver for sig skulle med Niels Sværke til præsten for at få sammenskrevet et af deres børn med et af hans. Men for Ib var glæden dog størst den dag, da han atter drog ind på Brodtgården. Alle minderne fra hans ungdom og korte ægteskab blev da levende påny.

Nu skulle han som undertægtsmand flytte ind i sit og Anes gamle hjem og leve der for resten af sin tid sammen med datteren og Niels Sværkes søn. Og begge sine sønner skulle han vide som halvgårdsmænd. Hans Bødker var død for et års tid siden, og Birte havde længe skrantet, så på forslag af Niels Sværke havde hun bestemt sig til at dele jorden mellem sine to plejesønner, Morten og Niels. Morten skulle have den gamle Bødkergård og giftes med en datter fra Grengården, medens Niels flyttede ud på det nye sted, der skulle bygges på et stykke af avlingen. Som kone for ham var udset en af Troens døtre, og Birte ville selv blive boende på Bødkergården. Igennem dette havde

Ib nået langt højere, end han nogensinde havde drømt om, og han kunne siden dø som en lykkelig mand.

I begyndelsen af 1831 var koleraen kommet til landet og spredte skræk og rædsel ud i befolkningen. Sygdommen mentes at være kommet fra Tyskland, og man var derfor meget bange for de tyske skibe. På Falster var der også forefaldet nogle tilfælde og dødsfald, men værst rasede den dog på Sjælland. En mængde husråd anbefalede folk hverandre, og særlig anså man valle for at være en udmærket beskytter mod den frygtede pest. Niels Sværke læste også om det i aviserne.

»Valle anbefales som et godt middel mod kolera. Man drikker endog spølkopfulde daglig. Den rensrer blodet og er godt for galdefebre, forrådnelsesfebre, blodgang, gigt, skørbug, svindsot og alle hidsige febre.«

»Hvem skulle tro, at det tøj kunne være godt for så monne ting,« bemærkede Else, der var ved at sy Falster-syning på et mellemværk til et pudevår.

»Nej — men her skrives så osse, at vor konge, som har truffet flere foranstaltninger vedrørende sygdommen, har derigennem vist, at han ej alene er en meget klog og omhyggelig regent, men også en ægte landsfaderlig sindet folkeven i dette ords højeste betydning. Ikke for meget sagt, at han er den dygtigste og braveste mand i hele sit rige, og at han foruden disse store hjertegenskaber også forener lysc forstandsevner derved, at han kan styre mellem alle klipperne uden anstød i den nærværende for regenter så farlige tid.«

»Ja, kongin har gjort meget for land og rige,« sagde Ib, der var kommet på besøg i Sværkegården og nu som så mange gange før var en andægtig tilhører ved højtlesningen.

Forøvrigt behøvede han ellers ikke at gå nogen steder for at høre avisernes nyheder blive læst op, da de fik dem til bytte både hos Brodtens og Nygårdens, når de var færdig med dem i Sværkegården, og begge steder fulgte man skikken fra hjemmet ved at læse højt de hellige dage eller sommetider om aftenen; men Ib skulle altid en gang eller to om ugen et vend op til Sværkens for at se, hvordan alt stod til, og han var stedse en velkommen gæst.

Niels Sværke vendte nu bladet og lod øjnene glide hen over de næste spalter.

»Her står så det, som præstin en gang snakkede om, at der skal indføres en rådgivende provinsial-stænderforsamling.«

»Og vun bliver det?« spurgte Else.

»Ja, det skal nok være sån, så der vælges nun mænd, som skal udtale sig om, hvad der er til gavn for landet, og så skal kongin og regeringen rette sig noget efter det, de siger.«

»Så skal de jo mæssen stå over kongin.«

»Nej, det skal dinne. Men hverken kongin eller ministrene kan helt vide besked med, hvad der trænger til at laves rundt omkring i landet, og derfor skal disse stænderdeputerede, som præstin kaldte dem, give nun forskellige oplysninger og råd.«

»Men førend dette her bliver vedtaget, skal kongens forslag forelægges for nun erfarne mænd og bagefter for nun oplyste, så man ved vel ænne, hvad det bliver til endnu,« sagde Hans, der fra først af med den mest levende interesse havde fulgt spørgsmålet om stænderforsamlingerne.

»Men det er jo æls meget, hvis kongin vil tage imod råd fra andre almindelige mennesker,« sagde Ib forsigtigt, »men det viser jo bare, hvor god en mand han er.«

»Ja, en god konge er han jo,« indrømmede Else, »men jeg kanne lide ham for, hvis det er sandt, hvad der siges, at han er kærest med denne her fru Dannemand.«

»Nej — det skulle man synes er meget forkert osse af en konge — men han er jo heller kun et menneske.«

»Jeg har altid syntes, det var så fejgt af ham at rejse bort under krigen, sån som der er fortalt, at han gjorde,« bemærkede Hans.

Selv om han så op til kongen, forgudede han ham ikke som så mange andre, og med sin skarpe forstand og kritiske indstilling kunne han finde adskilligt, som vakte hans misbilligelse. Og at kongen i krigens dage skulle have vist sig som en kryster, forringede ham meget i Hans' øjne.

»Efter den kongelige forordning angående kystmilitzen her på Falster er der 16. juni 1831 udnævnt følgende overøvrighedsopsyn,« læste nu Niels Sværke og meddelte derpå, hvem loddet var faldet på.

»Ja, det var jo som sædvanlig en hel hob fine navne i den overøvrighed,« sagde Ib, da Sværken sluttede.

»Ja, det er jo noget, vi på forhånd kender.«

»Men hvor længe mon vi æls skal blive ved med al den kystvaghistorie?« udbrød Hans på samme bitre måde, som han før havde talt og i det hele så ofte anslog, »for det ænne morskab for vos bønderfolk at møde til alle de vagter nede ved stranden.«

»Nej, det kan tit være nun drøje timer, når man skal gå strandvagt en hel vinternat i frost og sne,« istemmede Ib.

»Der snakkes da osse om, at kystvagten skal overtages af soldaterne, og det må osse være det mest rimelige,« sagde Niels Sværke. »Men her står nu æls noget om svingplove-præmiepløjning ovre på Lolland. Kunne det ænne være noget for dig?«

»Jo, den kunne det kas nok.«

Hans så interesseret op. En Lollands-tur var særdeles fristende. Han havde nogle gange sejlet over ved Guldborg og været i land på Lollands-siden, men set ret meget af øen havde han ikke. Og som han nu gik derhjemme uden rigtigt at høre til hverken hos yngre eller ældre, ville det være en hel oplevelse at komme ud på sådan en tur. Selve pløjningen fristede også. En svingplov havde de, så han var kendt med disse, og han vidste, han var en mester i at pløje. Ikke mange kunne lægge en fure så lige som han, så måske her var lidt ære at vinde. Det var godt nok, at faderen og brødrene og karlene og hvem andre der kom på gården, kendte ham som en skrap pløjer, men komme helt over til Lolland og vise sin dygtighed og måske vinde en præmie overgik langt den hjemlige anerkendelse.

»Men vun så æls?« spurgte han.

»Ja, der kan fås nærmere oplysninger hos Økonomisk selskab, som har bestemt det hele, så vi kan snakke med præstin om det. Og der er udsat seks præmier. Den højeste er på 40 rigsdaler og den mindste på 10.«

»40 rigsdaler.«

Det løb næsten surr for Ib. Så stor en sum havde han aldrig haft i sin hånd på en gang uden i de galne penges tid. Det var både to og tre års løn til en karl, og så tænke sig at tjene det på nogle få timer.

Også for Hans var beløbet meget stort. Han var ikke vant til

at råde over ret mange daler, men større end pengesummen forekom æren ham dog at være.

»Men der er allerede indmeldt en 60 pløjere,« oplyste faderen videre, »så det bliver kun en lille part, der kan blive heldige, selv om de pløjer nok så godt.«

Kun seks præmier til 60 og måske flere pløjere! Et øjeblik var det for Hans, som han helst skulle lade det hele fare. Når der var så mange om det, blev det næsten håbløst at begynde. Et nederlag ville det også være, hvis han mødte frem og så intet fik ud af det. Men alligevel — det måtte gå, som det kunne. Lollands-turen ville han have, og han ville være med i den store præmiepløjning, selv om han så ikke havde ret gode udsigter for at vinde. Blot at have taget en sådan tur og set, hvordan den slags gik for sig, betød altid noget. Ingen af de andre karle i byen og heller ingen af bymændene havde været med til noget af den art, så alene ved sin deltagelse i denne præmiepløjning på et fremmed og ukendt sted kunne han komme som et hestehoved foran alle de andre, enten det så gik op eller ned.

Og allerforrest ventede både ære og fortjeneste — 40 rigsdaler!

Niels Sværke var ligeledes meget opsat på, at Hans skulle tage af sted. Ikke alene, fordi han gerne ville have, at sønnen muligvis kunne hente både anerkendelse og indtægt, men tillige fordi han mente, at denne trængte til lidt oplivelse ude fra. Han var ikke blind for, at Hans var ensom og stod lidt for sig selv, og til tider kunne han også føle en vis medlidenhed med ham. Som den ældste i hele flokken kunne det være bittert at gå som karl på faderens gård, medens alle hans søskende og de fleste af hans jævnaldrende ligemænd var gifte og hjemfarne og havde mer eller mindre selvstændige stillinger. Men Hans havde jo selv valgt at have det på den måde, så han måtte også selv tage følgerne.

»Vil du ænne osse med til Lolland?« spurgte Ib Niels Sværke, da han var ved at gå.

»Jo, når vi skal have et køretøj derover ilejn, kan man jo lige så godt age med.«

Ved at høre faderens ord om, at kørelejligheden gerne kunne benyttes, slog det ned i Hans, at der måske også var andre, som skulle tages med. Og det ønskede han ikke. Han huskede endnu, hvordan det havde forringet turen for ham til Gåbense, da de

mindre søskende fik lov til at køre med for at se det første dampskib. Skulle nu en af brødrene eller fætrene slæbes med til Lol-land, ville det også her tage lidt af glansen fra turen. Når flere herhjemme fra havde været deltagere, blev det ikke just det samme, som når han stod som den eneste.

»Jeg kunne både ønske og ænne ønske, at Håns må få præmie ved den pløjning,« sagde Else til Niels Sværke, da Ib havde budt farvel, og Hans og folkene var gået ud for at sysle, »for han er jo så skrap på alle måder, så han fortjener at få lidt ære for det, men han er osse så hård og hoven og til tider ligefrem ond i sit sind, så han kunne have godt af at blive dukket lidt.«

»Ja,« sagde Sværken med et suk, »han har denne godt med sig selv, og man kan mæssen grue for, vun det skal gå, når han en gang kommer sammen med Marne, for hun er ænne sin fårs dåter for ingen ting.«

»Nej, hun slægter helt og fuldt Spurrens på, og de har gerne haft ondt af, hvis det er gået andre godt.«

Niels Sværke svarede ikke straks. Hans tanker var nu som så ofte før havnet hos Grete. Han selv og hun havde fra ungdommen af haft mange karaktertræk tilfælles, men i livets skole sammen med hende havde han netop igennem hendes hadske og bitre tankegang lært at ændre lidt af sit tidligere livssyn og ligesom derved fået adlet noget i sit sind, som præsten en gang havde sagt. Når alt kom til alt, vidste ingen, hvordan det senere i så henseende ville gå med Hans, men foreløbig var der intet tegn til, at Maren ville få en heldig indflydelse på hans karakter. Meget tydede på det modsatte. Dertil kom også, at han selv havde elsket Grete over alle andre, så han for hendes skyld kunne gøre brud på mangt og meget; derimod stod sønnen helt anderledes overfor den, han skulle vandre livet sammen med, og det kunne bevirke en forskel i en helt anden retning.

»Jeg har æls osse tænkt på,« begyndte Else igen efter en lille pause, »om denne kunne stilles sån for mig, så jeg kan komme over til Nygårdens, hvis du skal dø førend jeg — for nådsensbrød hos Håns og Marne vil vist blive hårdt at bide.«

»Jeg har for resten tænkt på det samme både for dette hersens skyld som for sengepladsens,« svarede Sværken. »Og det er jo osse altid godt, når dænne er un et gammelt menneske på en

gård. Men jeg mente, at du kas ænne ret gerne ville flytte herfra.«

»Å nej — det vil jeg jo på en måde heller ænne — —«

»Nej, det går vel dig som mig, at hvor man er groet til, vil man helst være.«

»Ja, vist så — men jeg vil nu ligegodt monne gange hellere gå ud og ind hos Else og Mordin end hos Håns og Marne. Og dernede kan man da osse se både skoven og stranden, så det bliver da sån helt hjemligt på flere måder.«

»Ja, det bliver junne, som hvis du skulle flytte til en helt anden egn. Og jeg skal nok få det til at gå i orden for dig hos Nygårdens; de vil sikkert gerne have dig.«

»Ja, det tror jeg med.«

»Men æls, hvad det angår nådsensbrød, så skal dunne være bange for at komme til at spise det hverken her eller der, for når Håns skal overtage gården, bliver der sat en fast undertægt til dig ligesom til mig selv, og som der er gjort til Ib på Brodtgården, så ingen skal komme til at hundse dig hverken for føde eller ophold.«

»Det er pænt af dig at stille det sån for mig,« sagde Else rørt, »men jeg vil nu ligegodt helst leve mine sidste dage hos Nygårdens, for Marne kan jeg slet ænne med.«

»Det kan kas osse blive svært nok for mig selv,« sagde Sværken, »og jeg kunne jo osse bygge mig et undertægtshus, hvor jeg og du kunne bo, men jeg mener, det vil blive underligt at ligge i et hus, når man altid har været på en gård.«

»Ja, det ville det,« erklærede Else fast, »men dersom du skulle få i sinde at bestemme dig sån, så skal jeg ænne vride fra. Jeg bliver hos dig, så længe jeg kan, og du æls har brug for mig.«

»Ja, det er jo meget godt, og lad vos så se tiden an.«

Else rejste sig lidt efter og gik ud for at se til en nyfødt kalv, så Niels Sværke blev ene tilbage i stuen og kom pludselig til at føle stilheden stærkt omkring sig. Således ville det vel også blive, hvis han flyttede ind i en undertægtslejlighed. Så kunne han sidde der ene og forladt, når søsteren vendte sig udenfor. Det blev vist ikke nemt at holde til og kunne gerne blive værre end at se på Marens tvære ansigt. Og hvad skulle han fordrive tiden med?

Når han trak sig tilbage fra gården, ville det falde underligt at

komme der og pusle med noget af det, som ellers gerne hørte undertægtsmændene til. Boede han ikke på gården, men alligevel arbejdede der, ville det snart blive, som gik han på dagleje. En gang imellem ville han vel så blive bedt ind for at få et måltid mad og en anden gang en drik øl, men halvvejs som en fremmed ville han komme til at gå ud og ind i den gård, hvor han ellers havde budt over alle de andre.

Nej, så blev det vist alligevel bedre at have tilhold på gården, så var den dog hans hjem, selv om dagene der i nogle måder kunne blive hårde nok.

Forøvrigt tvivlede han ikke om, at sønnen ville yde ham den skyldige respekt. Kunne der end ved Hans' karakter være mange træk, der både harmede og pinte ham, var han dog sikker på, at ærbødigheden for slægten, som hørte gården og navnet til, var Hans så dybt i kødet båret, at han ikke ville se ned på den, der havde åbnet ham en anset plads i samfundet. Og allermindst ville han nedværdige sig til at sætte sin egen fader i klasse med dem, han intet hensyn skyldte.

Men ville han end ære ham, som han burde, ville der dog udgå en isnende kulde fra Hans, og i livet, som kom til at leves på gården, blev der sikkert mangt og meget, der kunne gøre tilværelsen mørk og trang og glædesløs for dens beboere. Ånden ville ligesom blive en helt anden end den, der nu havde rådet i de sidste år. Men han kom det vel igennem, når han satte sig for at ville det.

Han rejste sig, tog sin kæp i hånden og vandrede hen over markerne ned imod Brodtgården, hvor de også var ved at sysle, og både fra stald og stuelænge lød fløjten og sang af glade stemmer. Her var liv og glæde, som der altid plejede.

Bodil kom ham i møde med den lille Niels på armen. Det var Sværkens første sønnesøn, da Klavs kun havde to småpiger. Med sin stærke, senede hånd strøg Niels Sværke hen over sin lille navnes dunede hoved. Det var underligt med de børnebørn. De lå næsten hans hjerte nærmere, end hans egne børn nogensinde havde gjort, så han var nok ved at blive gammel.

»Kom med ind, farfar,« bød Bodil straks. »I kan da blive og spise medaften med hos vos.«

»Nej, jeg venne opholde mig. Jeg er bare gået en lille tur for at se til karlen her og ligesådan en omgang ud til Grete.«

Sværken prikkede drengen lidt på næse og hage og gik så videre hen hos Nygårdens. Her rakte den lille Grete med det samme efter morfar, og ude i bryggerset sang tjenestedrengen og pigen om kap, imens de vaskede deres fingre i en gammel strippe. Også her vidnede alt om glæden, der var til huse. Hjemme på Sværkegården var mere stille, just således som både han og Else havde tænkt, der ville blive, når de andre tog ud. Nu var de færre til at føre an i det gamle hjem. De af Kristens børn, der endnu tjente her, var ganske vist livlige og veltilfredse, som de altid plejede, men morskaben om aftenen blev alligevel ikke som tidligere. En aftenstund en gang imellem fik de unge derfor også lov at gå ned på en af de andre gårde og få en svingom med folkene, ligesom der af og til blev gjort gengæld på Sværkegården, og da var livet som i forrige dage. Det samme var tilfældet, når familierne kom hjem med deres småbørn. Da kunne stuerne også give genlyd af den glade skares sang og latter, således som de så ofte havde gjort i tiden efter Gretes død, og indtil de yngste drog hjemmefra.

Det havde været en festlig tid, og det havde også været festligt at kunne sætte så mange i arbejde. Niels Sværke mindedes med glæde den ikke helt lille flok, der hos ham havde kunnet skaffe sig det daglige brød. Nu var tallet svundet ind på selve gården, men det var vokset ud i de to nye hjem, så der i det hele var flere, som fik føden på samme jord, end der forhen havde været. Og gårdenes samlede indtægter var større nu, end da de blev drevet tilsammen. Flere kreaturer var der også, og forskellige småting kunne bedre tages i betragtning og derved drive alt i vejret, så der var blot grund til at glæde sig over adskillelsen og væksten.

Men han havde heller kun samlet for at skille igen, og han havde særlig købt for muligvis senere at kunne fri sine børn for at gå ind i de samme lidelser, som han selv havde været ude for, da han i sin ungdom tvang sig ind hos Stine Bødker.

Og dette havde han opnået. De tre var frivillig og med glæde gået ind der, hvor de nu var, og de to, han havde delt jorden med, havde frit kunnet følge deres hjertes bud uden som Ane bagefter at blive slået ned indvendig fra.

Der var fred og lykke i det, han havde skabt! Og meget andet havde føjet sig, så der var blevet velsignelse derved. Farbroderen

havde fået sig en sikker stilling, og siden var Birle og Anes børn kommet til. Meget svært havde han budt sig selv, da han drog ind på Bødkergården, men han havde haft den tilfredsstillelse at se andre af slægten høste fordelene af hans fortvivlede skridt.

Og der var alle dem oppe i gårdspladshuset og broderen og hans familie samt Ib og Else, som han havde haft held til at bane vejen for. Når alt skulle gøres op, var det kun et ganske ringe beløb, han havde mistet ved det, han havde foretaget sig til fordel for de andre, så han kunne ikke i større mål prale med sin godgørenhed; men han måtte takke Vorherre, fordi han havde givet ham nåde og evner til med heldig hånd at løse nogle af de vanskeligheder, han havde mødt på sine og de andres veje.

Men tilbage var nu Hans, der stod som hans egentlige arvtager. Ham ville han også gerne hjælpe, men det var han i hvert fald i øjeblikket lukket ude fra. Alt det hårde og stejle, som han kendte både fra Grete og sig selv og fra slægten på begge sider, var som samlet i sønnen, så her kunne han ikke trænge ind på samme vis som hos de andre. Han kunne byde Hans at udføre et arbejde, og han vidste, det ville blive udført til punkt og prikke, men han formåede ikke at åbne hans sind for mildhed eller glæde eller give andre et solstrejf af venlighed. Hvad han end gjorde, gjorde han kun af kold pligt. Men her svigtede han heller ikke. Det viste han ikke mindst i forholdet til Maren. Hvor lidt han vel havde tilovers for hende, ville han dog tage hende ind til sig den dag, da han blev sin egen mand. Her var intet at bebrejde ham, men trist, at han, så køn og dygtig og velbegavet, skulle gå så mørk og forbitret om og uden at eje nogen glæde i sit indre.

Da Niels Sværke vendte tilbage, var de andre ved at få med-aften. Brodersønnen Klavs havde været en tur hjemme i Skræderhuset hos forældrene og der hørt forskelligt nyt.

»De siger, at kongens datter, prinsesse Karoline og arveprins Ferdinand kommer til Gåbense den 14. august, og de skal så derfra til Nykøbing,« fortalte han, »og det er nok meningen, at der skal være et helt stort optog af ryttere til at ride foran.«

»Hvad skal det være for folk?« spurgte Hans.

»Det skal være bønderne her rundt omkring fra disse kanter,

og det er nok ham, den nye inspektør, der er kommet oppe i Egelev, som er med til at bestemme, vun alt det skal være.«

»Inspektøren!« gentog Inger. »Hvad er det for en herre?«

»Det er den mand, der er kommet for at holde regnskab med kongens godser her på Falster,« forklarede Niels Sværke, »og han bor så oppe på en af Egelevgårdene.«

»Hvis det æls skal være, at det bliver til noget med det optog, så kunne jeg nok have lyst til at tage den ridetur,« sagde Hans senere, da han blev alene med faderen.

»Det må du osse gerne,« svarede Niels Sværke, »og du kan da ride på den røde, så ved jeg, du kan følge med de andre.«

»Ja, hun kan flytte sig bedre end de fleste.«

Hans gik lidt efter over i karlekamret. Fætrene var allerede kommet i seng og lå og snakkede sammen, men tav straks, da han kom ind. Begge brødrene vidste, at han ikke led nogen snakken efter sengetid, og forøvrigt ønskede de heller ikke at drøfte deres forskellige småting, når han hørte det.

I tavshed klædte Hans sig af og lagde sig til hvile i den ene af sengene, som han nu havde til sin egen rådighed. Her lå han blødt og mageligt i det tykke lag halm og de tunge dyner, men hans tanker gled som så ofte før hen til, at han nu var over 30 år, men alligevel skulle holde til i karlekamret ved hestestalden. De yngre søskende havde alle deres natteleje inde i en stue og havde deres egne hjem, medens han blot var karl hos sin fader. Der var som altid bitterhed heri.

Men nu ville han ud at ride i optog for en prins og en prinsesse, og siden skulle han til præmiepløjning. Den slags var måske ellers nok mere for dem på 20 end på 30, men det fik være det samme. Han ville ikke lade alt gå fra sig. Her ville han med.

Og med kom han. Mens faderen kørte for Else og flere af de andre ned til Gåbense, red han af sted på den unge, røde hoppe. Hun var kåd og slog lystig ud, men med sikker hånd tvang han hende ind i rækken, hvor hun skulle være.

Niels Sværkes øjne fulgte her sønnen med stolthed og glæde. Som han sad der højt til hest, var han kanske den smukkeste i hele den store skare af unge bønderkarle, der holdt parat for at

følge de kongelige højheder et stykke ud imod Nykøbing, hvor en anden flok ryttere ville tage imod dem og ride foran til købstaden.

Intet under, at Marens øjne hang sygt ved Hans' ranke, stolte skikkelse, og henne fra den anden side stod Bondens Trine og stirrede ufravendt på ham; men i øjeblikket så han ingen af dem. Han var optaget af at tumle sin hest og betragte det brogede folkeliv, som nu rørte sig hernede ved færgestedet. En mængde mennesker var atter samlede her, og folket jublede ved synet af prinsen og prinsessen. Det var jo den elskede konges datter og hendes mand, de havde for sig.

Ved færggården var rejst en stor æresport med indskriften »For Ferdinand og Karolines fjed — fremblomstrer Danmarks rene kærlighed.«

En flok af de mest betydningsfulde mænd med stiftamtmanden, birkedommeren, amtsforvalteren og inspektøren fra Egelev i spidsen var mødt frem for at gøre de høje gæster deres opvartning, og under kanonsalut drog toget imod Nykøbing. De fleste af karlene fulgte kun med et stykke af vejen, men Hans ville tage hele turen for at se den endnu langt større stads, der udfoldede sig inde i byen. Her var også æresport og skydning og desuden parade af borgervæbningen. Da de kongelige havde aflagt en visit på amtmandsgården og skulle sejle fra Nykøbing færgebro til Sundby på Lolland, vrimlede Guldborgsund af større og mindre både, der dannede æresvagt under sejladsen. Det var en stor dag for Falster, og først et stykke ud på natten kom Hans hjem. Om morgenen var han mere meddelssom, end han ellers plejede at være, og fortalte indgående om det, han havde hørt og set i Nykøbing. Her var han også den eneste, der kunne føre ordet om begivenhederne, da de andre kun havde været med i Gåbense.

Senere kom præmiepløjningen på Engestofte. Herfra fik han ligeledes et stærkt minde og rigt udbytte på forskellig vis. Der var mødt omtrent 70 deltagere fra Lolland og Falster, og han blev tilkendt 3. præmie, der var på 30 rigsdaler. Havde han end ønsket sig en 1. præmie med de 40 daler, tog han dog med stolthed imod den anerkendelse og det beløb, der blev ham til del.

Selve turen havde tillige givet ham meget udbytte og mange

oplevelser. Tre dage havde den varet. De to var tildels gået med at komme de lange veje frem og tilbage, og pløjedagen var for det meste svundet hen ude i marken. Mad og drikke og foder til hestene havde de haft med hjemmefra, men i to nætter havde både han og faderen boet på en gæstgivergård inde i Maribo, så der var ikke givet så lidt til logi og staldrumspenge. Dertil kom overfarten ved Guldborg og forskellige andre udgifter, der løb på foruden spild af arbejdstiden, så fordel blev der ikke stort af.

Men æren og turen kunne veje langt mere end alt dette op, og ikke en eneste af de andre i sognet hverken af karle eller mænd havde nogensinde foretaget en sådan rejse eller overværet en sådan begivenhed, som præmiepløjningen var, så der ville sikkert falde megen ære af til ham i den hjemlige kreds.

Og det gjorde der også. I vid udstrækning kom der til at gå ry af hans præmiepløjning på Lolland. Havde man ikke vidst det før, vidste man da nu, at Sværkens Hans ragede et godt stykke op over de fleste af sine jævnlige.

Både Jørgen og Rasmus havde fast arbejde på de tre familiegårde, og i god forståelse skiftedes man til at have først den ene og så den anden, så de to svogre kunne få fortjeneste. Og på samme vis gik det med søstrene, når der var brug for en arbejdskone. Begge familier holdt stadig til oppe i gårdspladshuset. Alle enedes godt om sagerne og så stedse deres fordel ved at være under et tag og dele udgifterne til lys og varme og husleje. Korne gik skiftevis på arbejde eller var hjemme for at passe børnene, ligesom det bedst kunne falde. Stor-Birte havde nu fire børn, og Maren to, så der var nok at slå imellem. Og her var fællesskabet også som med alt andet. Fandt Stor-Birte, at et af Marens børn havde forset sig, gav hun det et dask, og omvendt ragede Maren til Stor-Birtes, når hun syntes, det var nødvendigt. Der var aldrig nogen fortrydelse over den slags ting.

Og når søstrene kunne enes om pladsen og det øvrige, kunne Jørgen og Rasmus det sagtens. De var jo kun så sjældent indenfor hjemmets mure, undtagen når de sov og lidt de hellige dage. Om sommeren skulle de af sted senest klokken halvfire og kom ikke hjem før henad otte-ni, og om vinteren var det mest fra fem

og til omkring ved syvtiden, så ved hjemkomsten var de gerne tjenlige til straks at krybe i seng. Trolig delte begge familier hverandres glæder og sorger. De sidste havde hidtil kun været få. Alle var jo raske, og de forskellige besværligheder, som havde mødt dem, var taget med godt humør og en ærlig vilje til at overvinde vanskelighederne, så trods de ringe kår havde lykken været en stadig gæst i det lille fattige fælleshjem.

Men pludselig kom sorgen i stort mål til huse, idet koleraen først tog Jørgen og samme dag hans og Stor-Birtes mindste barn og natten efter det ældste af Rasmus og Marens. De blev alle tre lagt i een kiste. Det var det billigste, og de to små sov ligeså godt ved Jørgens fødder, som hvis der var kostet en kiste til hver af dem. Graven skulle være 4 alen dyb. Ellers kunne der nøjes med 3, men når der var smitsom sygdom, måtte kisten en alen længere ned i jorden. Rasmus gravede selv graven, og Stor-Birte og Maren hjalp ham med at få jorden og vandet op. Det var et hårdt arbejde, og dobbelt hårdt blev det for dem, der skulle sænke deres kære i den dybe grav. Men det skulle gøres, og det blev gjort.

Trediedagen efter stod så søstrene ved den fattige gravhøj. Som de var fælles om så meget andet her i livet, var de nu også fælles om graven og sorgen. Strengest var det dog for Stor-Birte, der havde mistet både mand og barn og nu var ene tilbage med sine tre små børn. Efter begravelsen brød hun også helt sammen.

»Vun skal det dog gå mig og mine stakkels små!« klagede hun.
»Nu slipper vi junne for fattighuset.«

»Nej, der skal Inne komme, så længe jeg og Rasmus kan holde helsen,« trøstede Maren selv grædende, »for du og Jørn hjalp vos, da vi trængte, så nu må vi se at hjælpe dig lidt igen.«

»Jamen I kan danne føde alle vos,« vedblev Stor-Birte fortvivlet. »Det har jo bare lige kunnet gå for vos allesammen, mens begge mændene bragte deres daghyrer hjem — nu bliver Rasmus ene om det hele.«

»Vi to har jo osse altid hjulpet til, så godt vi har kunnet,« sagde Maren, »og det får vi blive ved med.«

Stor-Birte strøg sig gentagende gange henover ansigtet.

»Ja, jeg ville jo gerne slide for tre, hvis jeg bare kunne — men jeg er bange for, det ænne forslår.«

»Jo, det går nok, når bare vi gør vort bedste, mente Maren, »og lys og varme og husleje er jo det samme for vos, enten du er her eller ej, så der er ænne tale om, at I må tænke på at flytte. — Og så gode som både farbroder og Nygårdens og Brodrens er imod vos, så kommer vi magelig igennem.«

»Ja, så må jeg jo sige tak for det altsammen — og kas osse, det kan gå bedre, end det nu ser ud til.«

Selv under den tunge sorg fornægtede det lyse og forhåbningsfulde i søstrenes natur sig dog hverken hos den ene eller den anden, så den sorte, håbløse fortvivelse kunne holdes borte.

»Mommor står nede ved vejen og vøjter herop efter vos,« udbrød pludselig det ene af børnene, som lå på knæ henne på bænken ved vinduet.

Maren skyndte sig udenfor døren.

»Jeg skal sige fra Niels Sværke, at han en gang i dag kommer og sætter noget til jer ved havegården, så I kan tage det der,« råbte moderen op imod hende.

Hvor gerne end Ane Sofie ville, kunne hun ikke gå ind for at hjælpe eller trøste de sørgende døtre. Ingen måtte jo komme der i huset, og selv om hun ikke for sit eget vedkommende var særlig bange for smitten, kunne hun af hensyn til andre ikke have noget samkvem med de hjemsogte mennesker. Fik folk at vide, at hun havde berøring med dem, var der ingen, som turde have Kristen eller Jens til at sy, så hun var nødt til at lade familierne skøtte sig selv, som de bedst kunne. Men nu havde Sværken sendt bud til hende, at hun på en eller anden måde skulle se at få meddelt, at han ville aflevere noget, og det havde hun så forrettet.

Henimod aften standsede også Niels Sværkes vogn ude på gaden, og flere forskellige sager blev læsset af. Børnene skulle holde udvig og havde trolig holdt vagten. Så små de end var, vidste de dog, der var noget godt i vente, når det kom fra Sværkens eller en af de to andre gårde, hvor de altid var så gode. Forventningerne skuffedes heller ikke. Her var både brød og sul og gryn og mel, så nu ville de ikke komme til at mangle føden foreløbig, selv om der ingen fortjeneste blev.

Mere sygdom kom dog ikke til huset, og efter nogen tids forløb fik de atter lov at komme mellem andre mennesker. Stor-

Birte var rolig, men endnu bleg og forgræmmet, da hun første gang igen mødte på arbejde i Sværkegården. Alle minderne fra hendes og Jørgens glade ungdomsdage og deres festlige bryllup sprang så stærkt frem hernede, at det var snart værre for hende, end når hun gik hjemme.

»Ja, det har været en strik omgang for dig, siden du var her sidst,« sagde Niels Sværke, »men der er vel osse en mening med det, og det var jo heldigt, du hjalp Marne og Rasmus, da de var i betryk, så du kan vente, de vil støtte dig igen.«

»Ja, de holder jo på, at jeg skal blive boende der som hidtil, for lys og varme og husleje er jo det samme, enten jeg er der eller ej.«

Det var bestandig de tre ting, som begge familier kunne vende tilbage til, enten det gik med eller mod.

»Ja, og hjælp til andre kommer tit igen med renter, om ænne andet så med fred i sindet,« sagde Sværken. »Men nu har jeg æls tænkt på, at du skulle se at komme ind og lære at være jordemoder.«

»Jordemoder!« gentog Stor-Birte med et udtryk af den højeste forbavselse.

Hun vidste, at nu kunne konerne ikke som før omtrent uden videre give sig til at være jordemødre. Nu skulle de til hovedstaden for at uddanne sig, og det ville da være en komplet umulighed for hende.

»Ja, kunne du få lært det og siden få ansættelse«, vedblev Sværken, »så skulle du bedre kunne tjene føden til dig og børnene end på nun anden måde.«

»Jamen — —« Stor-Birte stirrede stadig rådvild på farbroderen, »vun skal dog alt det gå til?«

»Ja, du skal rejse til København, og Marne må så passe børnene, mens du er borte.«

»Jamen vun så med betalingen?«

»Det koster 45 rigsdaler for at lære, og så skal der betales 40 skilling om dagen for kosten, men pengene vil jeg låne dig, hvis du har lyst til at prøve det.«

Hun så nu fast op på ham.

»Jeg vil gerne gøre, som I siger, for jeg ved, at I råder mig til det rigtige.«

»Jeg kan jo osse tage fejl,« sagde Niels Sværke, »men her ser jeg sån på det, at ved at blive jordemoder har du udsigt til at få børnene forsørget uden at gifte dig igen.«

Stor-Birte drejede forvirret hovedet.

»Ja, jeg honne noget imod, at folk — og særlig i den yngre alder — forandrer sig, når de er blevet ene,« fortsatte Sværken, »men jeg vil bare sige dig så meget, at selv om du er en pæn og ordentlig kone, så er der gennemgående ingen mandfolk, der er noget ved, som bryder sig om at tage en innsidderske med tre små børn.«

Stor-Birte bøjede hovedet endnu dybere. Det var jo så sandt, hvad farbroderen sagde, og hun kunne heller ikke tale at tænke på nogen anden mand end Jørgen.

»Jeg vil osse helst være fri for at gifte mig tiere,« sagde hun med bævende læber.

»Det var der vist flere, som gerne ville, hvis bare de kunne blive fri, men monne gange er der noget, som tvinger dem til det, og det kunne der kas osse komme for dig, dersom dunne så udvej til at klare dig selv.«

»Ja, det kunne der jo,« hviskede Stor-Birte.

Hun kendte flere enker, som havde giftet sig påny udelukkende for at få en forsørger.

»Men skal du kunne komme igennem det jordemodervæsen, så er der lagt en grund, som du kan stå ene på, hvis du æls kan holde din velmagt.«

For Stor-Birtes indre øje gled en række lysende billeder hurtigt frem. Blive jordemoder ville for hende være noget meget stort og herligt. Frit hus og en lille jordlod var der, foruden hvad der tjentes ved barselaffærerne. Og god mad og drikke vankede der altid ved slige lejligheder, og med til bøndernes kirkegangsgilder blev de gerne bedt. Ligeledes hentedes de tit til at sætte blodkopper og igler på gamle og syge, og åreladning havde de også med at bestille, så der var mange små goder og ekstra fortjeneste ved siden af den egentlige bestilling. Og alt tegnede sig tilsammen som et stort og attråværdigt hele.

»Men vun med at få begyndt?« spurgte hun.

»Ja, det skal jeg nok spørge mig for hos præstin om og bede ham hjælpe dig tilrette med skrivning og al den slags.«

»Men så er der osse tilbagebetalingen — —?»

Det lå ellers ikke til Stor-Birte at være ængstelig, men her var alligevel så mange spørgsmål, som trængte sig frem, og som hun måtte have klaret sammen med farbroderen.

»Jeg skal nok stille rimelige betingelser, og skulle der ske dig noget, så dunne kan magte det, skal der blive slået en streg over det hele.«

»Ja, så har jeg junne noget at risikere, men kun alt at vinde her. Men så er der, vun Marne og Rasmus skal kunne klare det med børnene, indtil jeg bliver i stand til at give dem noget for deres ulejlighed og bekostning med dem.«

Uden at have talt hverken med søsteren eller svogeren derom var hun dog på forhånd sikker på, de ville gøre deres bedste for, at hun kunne komme ind i den stilling, Niels Sværke anbefalede hende, men deres evner var meget ringe, så der kunne blive mange vanskeligheder for dem ved at påtage sig den fuldstændige forsørgelse af de tre småbørn.

»Hvad det angår med børnene, så har æls både Nygårdens og Brodtens tilbudt at tage hver et, og Else ville osse godt have det ene her, men vi er ligegodt blevet enige om, at det er bedst for alle parter, hvis de kan blive sammen, hvor de er vant til at være, så vi vil i stedet for give Marnes noget både til føde og klæder, sån så dinne skal lide tab ved at have dem hos sig.«

Tårerne trængte sig påny frem i Stor-Birtes øjne. Hvor måtte hun dog være taknemlig for al den godhed, der blev vist hende fra så mange sider; og hvor blev hver en del føjet godt for hende. Selv om hun ville være nok så taknemlig for, at hendes små børn måtte få ophold på de tre gårde, mens hun var væk, ville hun alligevel hellere vide dem samlet hos søsteren i det fattige hjem, hvor de plejede at være. Under de vante forhold ville savnet af forældrene ligesom viskes ud, og de ville ikke blive fremmede for hverandre. Her var så stor en lykke i dette, at hun næsten ikke kunne rumme den i sit sind. Og når søsteren og svogeren blev holdt skadesløse for udgiften ved børnenes ophold, ville det jo også være dem en hjertensglæde at gøre deres til, at det hele kom ind i en god gænge for hende.

»I skal så have tak, fordi I altid har hjulpet vos så godt!«
hviskede hun bevæget.

Niels Sværke tog hendes fremrakte hånd fast i sin.

»Ingen tak for det, min pige. Det er kun mig selv en glæde, hvis du kan komme ind i noget, der kan blive dig og børnene til gavn.«

Allerede samme dag red Sværken op hos præsten for at tale med ham om sagen, og i løbet af forholdsvis kort tid forelå der besked om, at Stor-Birte kunne blive optaget til uddannelse som jordemoder på Frederiks hospital i København ved det nye lære-års begyndelse.

Nogle dage efter, at meddelelsen var kommet, og alt således var ordnet vedrørende Stor-Birtes bortrejse, kom Inger ind i stuen til Niels Sværke. Af hendes forlegne miner kunne han straks slutte sig til, at hun havde noget særligt på hjerte.

»Ja, I ved jo, at jeg er gode venner med Jokum, der tjener nede på Brodtgården, og hvis I æls ænne har noget imod det, ville vi gerne gifte vos til næste skiftedag.

»Det kan jænne sige noget imod. Men hvad har I så æls videre tænkt jer?«

»Ja, det er jo sån, at når nu Stor-Bærde skal ind og lære, så kan vi flytte op i gårdspladshuset i stedet for hende, hvis vi må for jer. For så kunne jeg og Marne hjælpes ad med det hele — og det var jo så billigere for begge parter, når lys og varme og husleje kan tages ind under et.«

Niels Sværke smilede vemodigt. Lige siden Malenes og Nilles tid havde bestandig dette med lys og varme og husleje hængt ved den gamle Sværkegårds stuelænge for to hold ad gangen. Herigennem havde nu også allerede flere fundet både trøst og hjælp, så det var kun godt, at de forstod at indrette sig derefter. Men der kunne også være en egen vemod ved tanken om, at fremtidsmulighederne var så dårlige for unge, raske mennesker, at de skulle være glade for at stifte bo under så ringe kår. Det måtte ligeledes indrømmes, at præsten havde ret, når han kritiserede reformmændene, fordi de kun havde tænkt på bønderne, men intet gjort for husfolk, og deres tilværelse var ofte et hundeliv.

Men som det havde gavnet familierne at være sammen oppe i gårdspladshuset, ville det være synd at nægte nogen at fortsætte samlivet, og ham kunne det ikke skade.

»Hvis du og Marne tror, I kan forliges om sagerne, må I for

mig gerne bo sammen,« sagde han, »men kommer der uvenskab af nun art, bliver det jo dig og Jokum, der skal flytte.«

»Ja, det er kun så rimeligt, men den slags er jænne bange for.«

Inger så frit op på farbroderen. Hun og søsteren skulle nok kunne enes om deres. De havde altid holdt meget af hinanden, og hun ville gerne hjælpe Maren med Stor-Birtes børn. Det var jo dem alle så meget om at gøre, at den stakkels søster, der var blevet ene, kunne komme ind i en god stilling. Og have en virkelig uddannet jordemoder i familien var som en hel ære for hver enkelt, der hørte hjemme i Skræderhuset.

Naturligvis stod Morten Nygård højest af hele søskendeflokken, men efter ham ville så Stor-Birte komme. Derefter ville Jens følge. Som skræder og som den, der skulle være faderens efterfølger både i håndværk og med hensyn til selve hjemmet, blev han hævet lidt over alle de, der kun var innsiddere.

Men hverken Inger eller nogen af de øvrige misundte dem, der kom til at stå øverst. Alle ville kun glæde sig, når det gik nogen af de andre godt, og der faldt altid lidt ære og fordel af ved samme lejlighed. Det havde de mange beviser på. For deres egen og forældrenes vedkommende havde det jo været en stor Guds lykke, at de havde haft den rige farbroder, og Morten havde altid været en god søn og broder, både før og efter han blev gift, så det var helt vidunderligt, at han boede derude på den fine nye gård og havde en sværkedatter til kone. Og kunne Stor-Birte blot komme ind i noget, hvor hun kunne få lidt mere, end hun selv skulle bruge, ville hun heller ikke glemme dem, der var dårligere stillet.

Og der var Jens. Han var den ud af søskendene, der lignede mest efter faderen, og som barn havde han fået en knæskade, så hans ene ben omtrent var stift. Derfor var han kommet til håndværket og havde altid været hjemme, mens de andre måtte ud, så snart de kunne gøre en smule gavn. Men det havde de ikke set surt over og heller ikke været misundelige på broderen, fordi han blev skånet. Tværtimod havde de altid fundet, det var godt, at hjemmet havde været i stand til at sørge for den svagelige broder, så han ikke skulle ty til fattigforstanderen, sådan som en af deres skolekammerater måtte, fordi han havde en vissen hånd og ikke kunne påtage sig noget rigtigt arbejde.

Og når Jens siden overtog hjemmet, ville forældrene nok få det godt hos ham på deres gamle dage, så der var meget at være glade over. Og når hun og Jokum måtte flytte ind i gårdsplads-huset, åbnede der sig da altid en udvej for dem til at komme sammen på en hæderlig måde og blive i den by, hvor de hørte til. Det var også et gode. Der var så mange, som næsten ikke kunne opdrive en stue at være i, og der var flere indsiddere, der måtte søge hen på de store gårde; men herregårdsarbejdere ville både hun og Jokum så uendelig nødig være. Snese gange hellere ville hun bo sammen med søsteren og gå på arbejde hos bønderne, og når farbroderen yderligere havde lovet, at Jokum måtte komme ind i Jørgens plads som fast arbejdsmand på de tre familiegårde, syntes Inger, at med disse gode udsigter for øje lå livet lyst og smilende for hende og hendes hjertensven.

Niels Sværke sad en dag inde i stuen, da han så Hans gå forbi ude i haven, hvor han skulle til at beskære nogle træer. Den slags var han meget dygtig til og havde ligeledes god indsigt i både at pøde og plante og formere ved stiklinger, så deres have var nu i de senere år blevet en af de bedste på egnen. Og som Hans stod overfor frugtavl, stod han næsten i alle andre retninger vedrørende gårdens drift og fulgte stærkt med i alt, hvad der rørte sig ude omkring, så i disse henseender ville han i ham få en værdig afløser på Sværkegården. Og en statelig karl var han at se, enten han var i kisteklæderne eller i arbejdstøjet. Skade kun, at hans sind ikke var så smukt som hans ydre.

Sværken blev en stund siddende og så på, hvor håndsnilde sønnen arbejdede med træerne. Ind i stoltheden over den dygtige søn sneg der sig også en tanke om, at det i grunden var forkert, at al denne dygtighed ikke kom helt til sin ret. Selv om Hans nok havde friere hænder end de fleste ugifte sønner, når de gik hjemme i fædrenejgården, hvor faderen stod for styret, var det dog ikke nær det samme, som hvis han havde fuldt ansvar og rådighed over det hele.

Af flere grunde ønskede han nok, som det havde været skik fra gammel tid, at lade slægtgården gå i arv til den ældste søn, men det lod sig heller ikke nægte, at det ville have været godt, hvis Hans havde valgt at flytte hen på en af de to andre gårde, således at han havde haft sit eget at virke med. Som han gik her i hjemmet som lidt ældre karl, blev han endnu mere bitter og hård i sit sind, og selv om der aldrig var nævnt et ord angående ejerskiftet, ønskede dog Hans såvel som Maren og hele hendes familie hver eneste dag, at han snart ville give gården fra sig.

Gik han i rette med sig selv, måtte han indrømme, at han

havde valgt som sønnen, hvis han havde været ude for det samme. Så vidt det havde stået til ham, ville han også have søgt at vinde Sværkegården.

Det var derfor trods alt ikke ret, når han lod Hans gå her og blive mere indædt bitter og hård, end han af naturen var, og nu havde han også selv så lang en arbejdsdag som mand på gården, at han kunne være nøjt og vige for den, der skulle tage arven op efter ham. Hans forfædre havde altid taget et vist hensyn til deres arvtagere, så de kunne komme til, mens den gode tid var inde. Han burde ikke være ringere end de!

I sine bedste manddomsår havde han arbejdet og handlet netop med det mål for øje at få lov at virke lidt længere, end de andre havde kunnet, og da han sad med tre gårdavlinger, havde han glædet sig til at holde pladsen en tid endnu, men ved sit valg havde Hans som gravet grunden bort under fødderne på ham.

Var sønnen end for stolt til at bryde sit ord om ikke at rette bebrejdelser over sin stilling, blev hele hans stumme, afmægtige bitterhed dog en eneste levende anklage imod faderen, fordi han skulle gå her uden at kunne bruge sine evner og kræfter, som han ønskede.

Og for ham selv gik noget af styreglæden tabt, når han havde sønnen således for sig. Hans virkekraft gik jo også imod sin afslutning, så enten han trak sig tilbage lidt før eller senere, betød i grunden ikke ret meget; derimod hørte fremtiden sønnen til.

Niels Sværke mærkede en underlig fornemmelse i hele kroppen, og for et øjeblik lammedes han både til legeme og sjæl, så han knap kunne sanse, hvor han var. Med en halvt ubevidst kraftanspændelse lænede han sig tilbage imod væggen og blev en stund siddende ude af stand til at kunne samle sig. Hvor længe han sad sanseløs, vidste han ikke, men da han endelig igen så nogenlunde kom til bevidsthed, så han, at det lille vægur snart viste middag. I omtrent en time måtte han så have siddet der uden at røre hverken hånd eller fod og vel uden at kunne tænke en tanke. Det var nok en rørelse, der var kommet som et varselstegn om, at livsdagen eller i hvert fald arbejdsdagen snart ville være til ende.

Og den var kommet, just som han tænkte på Hans og den ger-

ning, der lå til ham. Det var altså på tide, at han gjorde sit sidste bo op. Men i øjeblikket var han for træt. Han var nødt til at hvile sig lidt. Tungt og slæbende kom han hen til sengen og fik sig lagt tilrette under dynen. Lidt efter kom Else ind for at sætte maden på bordet.

»Er du syg?« spurgte hun, højst forundret ved at se broderen ligge i sengen på den tid af dagen.

»Jeg blev lidt utilpas, men det går nok snart over,« svarede han. »Men spis I kun — jeg bliver liggende og hviler mig en stund endnu, så kan jeg altid få noget, når jeg kommer op.«

Han lukkede øjnene og faldt straks i søvn. Et stykke hen på eftermiddagen vågnede han og havde det forholdsvis godt, men kunne dog stadig mærke den underlige lammende fornemmelse både i hovedet og hele kroppen. Næste dags morgen, efter at han havde sovet trygt natten igennem, var alt forsvundet, og han følte sig rask og klar som ellers. Men mindelsen sad ham i blodet, og han ville ikke sidde budet overhørig. Efter at davren var spist, holdt han sønnen tilbage.

»Som du nok husker,« begyndte han, »sagde jeg til dig, da jeg lod dig vælge mellem gårdene, at jeg ville ænne høre noget, selv om jeg nok så længe holdt fast ved dette her — «

»Men det kan I vel heller ænne sige, at jeg har gjort,« afbrød Hans. »Jeg ved med mig selv, at jeg aldrig har oplukket min mund med en stavelse om alt det.«

»Det beskylder jeg dig heller ænne for,« sagde Sværken, »men selv om dunne har sagt et ord om, at jeg er blevet siddende, så ved jeg dog, der er aldrig gået en dag til ende, un du har ønsket at komme til i stedet for mig.«

Hans havde sat sig med siden halvt til faderen og forandrede ikke stillingen, mens denne talte. Han ville heller ikke prøve at forsvare sig. Det var jo sandt, at han hver eneste dag for ikke at sige hver eneste time på dagen havde været opfyldt af ønsket om at blive mand på gården. Men tiet med det havde han, så der ikke kunne siges ham noget på; men inderst inde lå meget gemt, og i årenes løb havde der ophobet sig mange bitre minder for ventetidens skyld.

»Men jeg skanne laste dig for dine ønsker,« vedblev Niels Sværke, »for jeg havde nok ænne været bedre, hvis jeg var blevet

stillet som du. I mine unge dage ville jeg gerne tage fat, og så gammel, jeg er, har jeg heller ænne noget imod at være med, men jeg er kommet til at se sån på det, at dette her gnaver på dit sind og gør dig mere hård og bitter og ond, end du er i forvejen, så for at prøve at redde lidt af det bedste i dig, vil jeg trække mig tilbage, så du kan komme ind til det, du tragter efter. Og min tid er vel heller ænne så lang igen, un at jeg kan komme igennem hende som undertægtsmand, når først jeg sætter mig det for.«

Hans' smalle læber trak sig tættere sammen. Faderens ord bed hårdt, men han ville heller ikke her sige noget til sit forsvar.

»Og jeg har så tænkt mig, at du kan overtage gården til foråret, og du skal få ham på meget rimelige betingelser, så du kommer til at sidde bedre i det end nun af de andre,« fortsatte Sværken, »for det har altid været min mening, at de her på Sværkegården ænne skal stå tilbage. Men en hel del hæftelser vil der jo blive lagt på dig, og først og fremmest vil jeg sikre mig en ordentlig alderdom.«

»I kan forlange, som I vil, og det skal blive jer tilstået,« udbrød Hans og så fast op på faderen.

»Det tvivler jeg heller ænne om — så meget kender jeg dig nok,« sagde Niels Sværke. »Men foruden mig skal der osse tænkes på Else. Hun har nu i alle disse år styret huset så godt som nun kone, og det skal hunne have gjort for ingen ting og ænne senere stå, så hun behøver at bede andre om hjælp til at leve for. Der skal være noget, hun kan fordre som sin ret og ænne tigge om som en nåde.«

Hans så atter op på Sværken.

»Jeg har osse altid tænkt, at der skulle sørges for faster.«

»Men vel ænne på den måde, som det skal være. For Else venne ind under Marne, men tager over hos Nygårdens, så hendes undertægt herfra skal svares dertil. Men skal der falde mig sygdom på siden hen, så er hun villig til at komme her og passe mig.«

Hans satte sig bedre ind på bænken. Der lå i alt dette noget, som på sin egen måde talte for sig selv og sved lige ind til marv og ben. Vel kunne det nok af forskellige grunde være godt at blive den halvgamle faster kvit og ikke have hende gående på

gården, når først hun blev ældre og affældig, men at hun flyttede bort fra hjemmet, når hans kone drog ind, og at faderen forbeholdt sig hende som plejerske på de sidste dage, viste tilfulde, at ingen af dem ønskede at være afhængig hverken af ham eller Maren. Men forpligtelserne for underholdet kunne han få.

»De rede penge, jeg har samlet mig, holder jeg selv og vil have fri rådighed over til min død,« forklarede Sværken videre, »og når jeg ænne er mere, skal der være lige deling mellem jer alle seks.«

Hans vidste ellers nok, det mange steder var skik, at hvis de gamle efterlod sig noget, tilfaldt det almindeligvis dem, der havde overtaget gården, og døtrene kunne heller kun forlange halv arvepart imod sønnerne, men faderen ejede jo mere end de fleste andre undertægtsfolk og havde selvfølgelig lov at bestemme over sit, som han ville.

»Og så er der en ting til,« sagde Niels Sværke. »Når jeg nu overgiver gården i din hånd, så fordrer jeg af dig, at som du får det meste at regere med, skal du osse være den, som andre kan ty til, hvis det kniber for dem, og du skal efter evne stå dem bi med råd og dåd. Hvad eller hvor meget eller hvordan du skal hjælpe, kan jænne sætte nun faste regler for, men jeg henstiller til dig, at du lægger de forskellige tilfælde frem for din samvittighed og i tankerne osse som kalder mig frem for at spørge, hvad jeg ville have gjort. Når du gør det, skal jænne binde dig til noget andet.«

Med blikket stift rettet på kakkellovnen sad Hans uden at kunne finde et passende svar til det, faderen havde at sige ham.

Niels Sværke vendte sig nu mere om imod sønnen.

»Jeg ved, at når du skal hjælpe, bliver det ænne af kærlighed, for det er dit sind ænne til, men jeg stoler på, at du vil gøre det af pligt, og det kan jo så osse komme både dig selv og andre tilgode. Og som du har holdt, hvad du lovede din mor angående Marne, sån tror jeg osse, du vil holde dit ord om dette her.«

»De forpligtelser, I lægger på mig, skal jænne gå fra,« lovede Hans hårdt. »Men om mit sindelag bliver efter jert ønske, kan jænne svare for.«

Endnu en tid blev de siddende sammen og drøftede de forskellige enkeltheder vedrørende gårdens overtagelse. Hans var så godt som i enhver henseende villig til at gå ind på de betingelser, faderen bød ham.

På sin side var Niels Sværke også tilfreds med ordningen. Som han havde sagt, var det gode vilkår, han udadtil havde givet sønnen, men samtidig havde han bundet ham til noget, der var hans sind imod, men som måske dog alligevel senere kunne blive flere til velsignelse.

Samme aften gik Hans op til Spurrens for at meddele, at han skulle overtage gården, så de kunne forberede sig på at gøre bryllup hen i maj. Marens vandblå øjne fik en lysende glans. Endelig skulle hun nå det mål, hun havde drømt om, så længe hun kunne huske tilbage. I sin overstrømmende glæde ville hun også følge Hans ud, da han skulle gå, men han lukkede døren hårdt foran hende, så hun befippet blev stående inde i køkkenet, medens lyden af hans faste trin tabte sig ude på gårdspladsen.

Så snart Hans var kommet et stykke udenfor porten, sagtnede han sine skridt. Det hastede ikke så stærkt med at komme hjem. Han var hurtigt blevet færdig inde hos Spurrens, og klokken var ikke ret mange endnu.

Med et tog han sin hue af og lod blæsten fare hen over sit blottede hoved. Det var ellers koldt, men han var pludselig blevet feberhed ved tanken om, at inden længe ville han være bundet til Maren. Hendes lange, ranglede skikkelse skulle følge ham overalt, og hendes vandblå øjne skulle han have over sig til hver en tid.

Sur og tvær, som hun også var, ville hun ikke blive let at vandre livet sammen med. Men han skulle igennem det! Sit løfte til moderen ville han ikke bryde. Og det fik så være med Maren, som det ville. Enten hun var så eller så, kom i nogen grad ud på et. Han skulle vel vide at komme frem ad de veje, han ønskede, selv om hun satte sig derimod. Men våndefuldt var det, at hun skilte ham fra Trine. Hvilken lykke kunne ikke blevet ham beskåret, hvis de havde fået lov at slå følge. Sammen med hende måtte livet have blevet et paradis.

Han havde aldrig talt til hende om sin kærlighed, men uden

ord vidste han, at hun følte det samme for ham som han for hende. Han kendte også, at hun havde afslået et par ret fordelagtige tilbud, og var overbevist om, hvad der lå bagved.

»Jeg venne gifte mig, inden Marne har holdt bryllup,« havde hun en gang for mange år siden halvt i spøg og halvt i alvor sagt i et gildeslag.

Samtidig havde hun rettet sine dybe, mørke øjne imod ham, som skulle de vidne om, at hun ville være fri, så længe han også var det. Der var både lykke og fortvivelse heri, men der lå ene kun sorg i tanken, at hun snart kunne få sin fulde frihed til at søge ind i et ægteskab. Og for ham selv var der Maren!

Knap en måned senere var Niels Sværke på vej ned mod Brodtgården. Han havde været lidt træt i de sidste dage og holdt sig noget mere inde, end han ellers plejede, men nu ville han gå en tur i den friske luft, da han pludselig følte den samme underlige lammende fornemmelse i hoved og venstre side, som han havde mærket en gang tidligere. Han tog sin kæp over i højre hånd og søgte at støtte sig fast imod den, men den faldt fra ham, og han sank i knæ og blev liggende uden at kunne rejse sig. Hvor længe han lå, vidste han ikke, da han ikke formåede at samle sine tanker, men først blev klar ved at høre sønnens stemme. Inde fra en ladeluge havde Hans set faderen falde på markvejen og skyndte sig straks ud til ham, da han så, at han blev liggende på jorden.

»Er I syg, får, eller har I slået jer?« spurgte han.

Niels Sværke åbnede besværligt øjnene.

»Jeg er blevet så undelig svimmel — og det er, ligesom lemmerne ænne rigtig kan bære mig.«

Hans tog om ham, og ved anspændelsen af al sin viljekraft lykkedes det også Sværken at rejse sig og støttet af sønnen at komme hjem. Han blev hurtigt bragt til sengs og faldt i søvn med det samme.

»Bare hanne har fået ligesom en rørelse,« sagde Else til Hans, idet hun trak omhænget bedre for sengen, »for jeg synes, den halve krop var så mærkelig slap.«

»Ret monne kræfter havde han i hvert fald ænne i venstre side,« svarede Hans, »men når han nu er kommet i varmen og får sovet, hjælper det kas.«

Men søvnen hjalp ikke de lammede lemmer. Da Niels Sværke vågnede, kunne han hverken røre arm eller ben, men hans tanke var klar, og han vidste, hvad han fejlede.

»Det er godt, at jeg har fået alting i orden både med gården og dig og alt andet,« sagde han hen imod aften til søsteren, der stod ved hans seng, »for nu går min dag nok snart på hæld.«

»Å, det kan da godt være, du kan komme over sån et lille slag,« søgte hun at trøste.

»Ja, jeg dør vist ænne af dette her,« sagde han rolig, »og det kan osse gerne være, at jeg bedrer mig et lille stykke tid, men så bliver jeg nok rørt en gang til og stærkere end i dag — og så er det sikkert slut.«

Else modsagde ham ikke. Hun tænkte, det var mest rimeligt, at han fik ret.

»Men det gør heller ænne noget, fordi det bliver forbi,« sagde han lidt efter. »Jeg har haft mine lange og osse gode dage, selv om der har været meget, som var strikt at komme igennem. Og nu er dænne noget, der særlig binder mig mere, så jeg skal være rede til at sige farvel, når Vorherre kalder.«

Nogle dage senere rullede præstens vogn ind i Sværkegården. På bagsædet sad den unge kapellan, som var kommet under sognepræstens sygdom.

»Jeg har hørt, De er blevet syg, Niels Sværke, og ville derfor gerne hilse på dem og søge at bringe Dem kirkens trøst,« sagde han, da han var kommet ind og havde taget plads på en stol henne ved sengen.

»Det var pænt at se herved til mig,« sagde Sværken høfligt, men med en kølig klang i stemmen.

»Og hvordan har De det så ellers med den korsfæstede frelser?« spurgte kapellanen, da han havde forhørt sig lidt om sygdommens forløb.

Et uvilligt drag spredtes over Niels Sværkes ansigt. Det passede ham ikke at skulle stå skoleret for sin tro. Og allermindst ønskede han at blive taget i forhør af den unge dunhagede kandidat, der under sit ophold i sognet havde vist sig meget pågående og ivrig efter at udspørge folk om deres religiøse forhold og at bibringe dem sit syn, som han mente var det ene rigtige.

At han derved ofte kom i modstrid med den gamle præsts forkyndelse, tog han intet hensyn til, men talte og handlede ud fra det, der var blevet hans overbevisning.

»Jeg ved, jeg er en synder for Gud,« kom det så lidt kort fra Sværken, »men jeg håber, han vil være mig nådig.«

»En synder for Gud! Ja, Vorherre er, hvad man altid hører om på disse rationalistiske egne, når man taler med mennesker om deres tro og gudsforhold,« udbød kapellanen. »Men om Jesus og ham korsfæstet tier man. Han, som er navnet over alle navne, tales der ikke om. Han, som udgød sit hellige blod på korsets træ og har frelst og igenløst os fortabte og faldne mennesker og givet os børneret hos Faderen, ham overser man, ham har man ingen brug for. Ham skyder man bort sammen med den Helligånd! Her tror man ikke på den hellige Treenighed! Her kan man nøjes med én Gud!«

Kapellanen havde talt sig stærkt op, og hans blege ansigt med de store luende øjne vidnede om den nidkærhed, der besjælede ham.

Niels Sværke søgte at dreje sig lidt om på højre side.

»Vi kan nøjes med én Gud — ja,« gentog han. »For det forstår vi, og det kan vi mærke på vos selv, at der må være; men vi forstår ænne, at Gud skal være tre, men kun én ilejn.«

»Og det, I ikke kan fatte med eders stakkels fattige forstand, kan I så ikke tro,« faldt kapellanen hurtigt ind. »Og I vil ikke tage forstanden fangen under troens lydighed, men kun søge at sigte alt gennem den kolde fornuft.«

»Vorherre gav vos nok heller ænne noget større end forstanden, og når vi fik hende, var det vel osse, fordi hun skulle bruges,« kom det stærkt tilbage.

»Forstanden er en af Guds herlige gaver til os syndige menneskebørn,« sagde kapellanen, »men vi fik den kun til brug i vort jordelivs tjeneste, ikke for at ransage de ting, der hører Guds Rige til. Her skal vi kun tro og atter tro, således som den hellige skrift byder os det. Og ud af alt skal vi tro dette, at uden Jesus er vi redningløst fortabt, og at vore synder er toet rene i hans blod. Havde han ikke lidt døden for os på Golgathas kors og derved taget al verdens synd på sig, da ville ingen frelse været mulig for os arme, elendige syndere.«

»Og hvis så jøderne ænne havde slået Jesus ihjel — var så ingen blevet salige?«

Kapellanen tog sine briller af og pudsede dem omhyggeligt i sit store, hvide lømmetørklæde.

»De skulle ikke beflitte Dem på spidsfindigheder, min gode Niels Sværke, allermindst når De måske ligger på Deres sotteseng! De skal berede Deres sjæl til at gå bort fra denne verden, og De som alle andre har kun det at fortrøste Dem til, at Gud lod sin egen søn tage alle menneskers synd på sig og lod ham lide korsets død, for at vi kan blive salige, når vi tror på Jesus, vor korsfæstede frelser.«

»Jeg tror på, at Gud er retfærdig,« begyndte Niels Sværke.

»Det er han også,« afbrød kapellanen. »Ingens retfærdighed kan måle sig med hans.«

»Men det var uretfærdigt at pine en for, hvad andre har forbrudt.«

Ordene faldt skarpt på begge sider.

»Men når De ikke har lammets blod at dykke ned i, hvorpå bygger De så Deres saligheds håb?« spurgte kapellanen.

»På Guds barmhjertighed og kærlighed.«

»Men denne barmhjertighed og kærlighed bliver Dem kun til del, når De tror på Guds enbårne søn som frelser og forsoner. Uden ham er vi intet, og uden ham og hans blod kan vi ikke få slettet vor syndeskyld eller nå ind til den evige salighed hos Gud i faderhjemmet her oventil.«

Endnu længe blev kapellanen siddende og talte med Sværken om hans sjæls frelse, men han evnede ikke at drage ham bort fra den gudstro, han igennem årene havde levet på og nu ville gå ind i døden med.

Da præstens vogn endelig rullede ud af gården, var Niels Sværke træt af den lange samtale, men lod dog en stund tankerne kredse om ordene, der havde lydt.

Med et svagt forsøg på at vende sig med en af sine gamle raske bevægelser, gled der et fast drag hen over hans skarpe, markerede ansigt, imens han så op imod søsteren, der stod ved sengen.

»Jeg tror ænne på blodet,« erklærede han stærkt, »men jeg tror på Vorherre!«

Under familieloven

Her skildres tiden fra statsbankerotten 1813 med dens skæbnesvangre følger for bønder, husmænd og indsiddere, som det gik værst ud over, frem til de første drøftelser af stænderforsamlingen.

Enkelte kloge og forstandige bønder, som fik rebet sejlene i tide, vidste dog at klare sig, ja tilmed at vinde fordel af konjunkturerne, og blandt dem lyser den retsindige og hjælpsomme Niels Sværkes skikkelse frem.

Men lykkedes det ham end at vinde jord og lægge flere gårde sammen, kæmpede han forgæves for at vinde lykken med den hovmodige hustru, der til sidst drives helt ud i sindssyge. Først efter hendes død lysner det for ham, og lykken synes at trives i de nye hjem, han får oprettet og sætter børnene ind i.